

მარინე კაკაჩია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი.

ქეთევან მარგიანი

ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი; არის ავტორი 90 სამეცნიერო პუბლიკაციისა და ხსოვნის წიგნისა „დალელთა იმედი“, თანაავტორი – წიგნებისა: 1. გლოტალიზაცია ქართველურ ენებში, 2. კოდორული ქრონიკები, 3. ქართველური სახელები. ჰყავს ორი შვილი — ნინო და ანანო დადვანები.

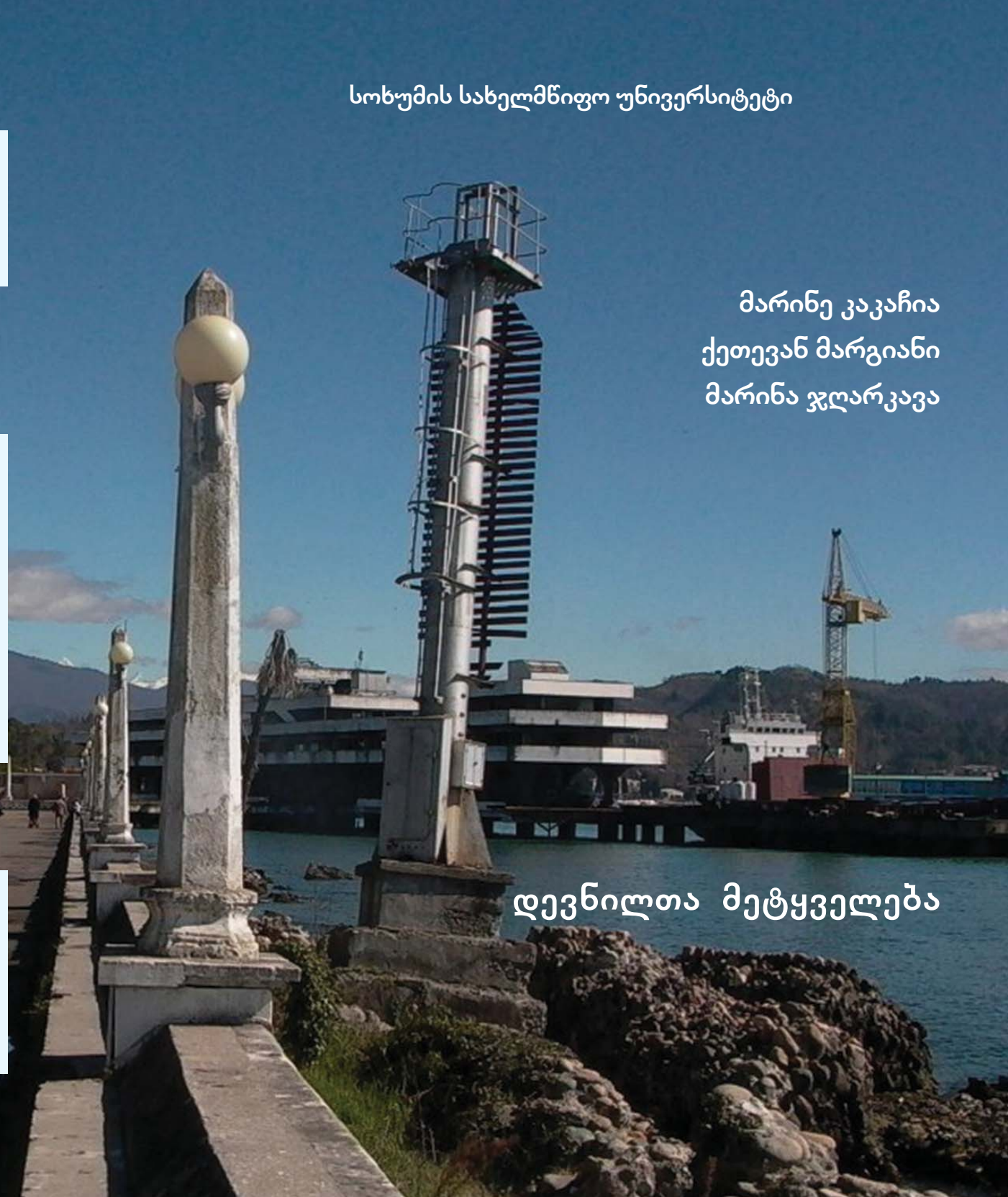

მარინა ჯლარკავა

თსუ არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერ- თანამშრომელი. ლექციებს კითხულობს სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ინტერესთა სფერო – ქართველური ზმნა.

მარინე კაკაჩია
ქეთევან მარგიანი
მარინა ჯლარკავა

დევნილთა მეტყველება

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მარინე კაკაჩია ქეთევან მარგიანი
მარინა ჯღარკავა

დევნილთა მეტყველება

(მასალები ქართველურ ენათა შესწავლისათვის)

თბილისი 2016

წიგნში წარმოდგენილია აფხაზეთიდან დევნილი სხვადასხვა თაობის მეტყველების ნიმუშები, ჩანერილი და შეკრებილი, როგორც საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, ასევე მის ფარგლებს გარეთ.

რედაქტორი: პროფ. **მერაბ ნაჭყებია**

რეცენზენტები: პროფ. **მედეა საღლიანი**

პროფ. **ბიძინა ლემონჯავა**

პროფ. **თამილა ზვიადაძე**

კონსულტანტი: **სოფიკო ბერულავა**

ავტორები მადლობას უხდებიან აფხაზეთის განათლებისა და კულტურის სამინისტროს განეული მხარდაჭერისათვის.

© მ. კაკაჩია, ქ. მარგიანი, მ. ჯღარკავა

© გამომცემლობა 2016

წინასიტყვაობა

ქართველოლოგიურ კვლევით ცენტრებში ბოლო პერიოდში ქართველური ენების კვლევას განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა, რამდენადაც ქართველურ ენათა შედარებითი კვლევა ქართველოლოგიურ ლინგვისტიკაში მემკვიდრეობით გადმოცემული ამოცანაა. ამ ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტის საფუძველი წინა თაობის მეცნიერთა მიერ არის მომზადებული.

აფხაზეთი საქართველოს ძირძველი და განუყოფელი კუთხეა. ამ სამყაროში ყოველთვის ერთმანეთს ერწყმოდა და ერწყმის სხვადასხვა ენობრივ-დიალექტური მოვლენა, რაც ამ მხარის მცხოვრებთა მეტყველებას ინტერფერენციული იერსახის მატერებელს ხდის.

წინამდებარე წიგნის მიზანია პუბლიკაცია დევნილთა მეტყველებისა, რომლის აღნუსხვას, ჩანერას საკუთარი ძალებითა და სახსრებით ვახორციელებთ უკვე რამდენიმე წელიწადია. შეკრებილი მასალა – საკმაოდ საინტერესო სამუშაო ტექსტები და მასალები იქნება ინტერფერენციის, ქართველურ დიალექტთა ურთიერთზემოქმედების, ქართველურ ენათა საერთო ტიპოლოგიის ჩვენებისა და, ზოგადად, ლინგვისტური თვალსაზრისითაც, რამდენადაც სამწუხაროდ, უკვე დევნილობაში ცხოვრების ათეულმა წლებმა, მთელ მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესმა და სხვა არაერთმა ფაქტორმა მნიშვნელოვანი ასახვა ჰპოვა დევნილთა მეტყველებაში. ამ ეტაპზე ამ ცვლილებათა მხოლოდ აღნუსხვას, სამომავლოდ კი ლინგვისტურად შესწავლას ისახავს მიზნად წინამდებარე პუბლიკაცია.

წიგნში წარმოდგენილი მასალები ქართველურ ენათა შესწავლისათვის მნიშვნელოვანია და ფასეული არა მხოლოდ იმიტომ, რომ პირველად მოხდა ერთგვარი სისტემატიზაცია და თავმოყრა

დევნილთა მეტყველებისა, არამედ იმითაც, რომ სხვა ანალოგიური (განსაკუთრებით ადრინდელი) პროზაული პუბლიკაციებისაგან განსხვავებით, აქ მეგრულისა და სვანურის პარალელურად მოცემულია შესაბამისი ქართული ტექსტი სიტყვასიტყვითი, ზედმინევენითი თარგმანითურთ.

ნიგნის ავტორებმა „დევნილური ცხოვრების“ რთულ პირობებში მასალები მოიპოვეს და აგროვეს მისხალ-მისხალ, მარცვალ-მარცვალ. ანარმოეს რთული საველე სამუშაოები, რაც არ არ გულისხმობს მარტო აუდიო-ვიდეო ჩანაწერების გაკეთებას. ვიტოვებთ იმედს, რომ გამოცემამ ახალი, ლინგვისტურად საინტერესო ფორმებითა და ფაქტებით უნდა გაამდიდროს ქართული დიალექტოლოგიური ტექსტური კორპუსი. აღნიშვნის ღირსია ის გარემოებაც, რომ ავტორებს – მარინე კაკაჩიას, ქეთევან მარგიანის, მარინა ჯღარკავას – აქვთ ქართველურ ენებზე სალექციო, სამეცნიერო და პრაქტიკული მუშაობის მრავალწლიანი გამოცდილება, იმავდროულად გარკვეული სამუშაოები აქვთ ჩატარებული ქართველური ენების მორფოსინტაქსის საკითხებზე.

ავტორთა მრავალწლიანი გარჯისა და შრომის მიუხედავადაც კი თემატურად საკმაოდ საინტერესო და დატვირთული ნიგნი დღის სინათლეს ვერ იხილავდა, რომ არა აფხაზეთის განათლების სამინისტროს ეგიდით განხორციელებული უკვე მრავალწლიანი პროექტი „აფხაზეთის მეცნიერთა მხარდაჭერის პროგრამა“, რომელმაც არც მეტი და არც ნაკლები, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სასიცოცხლო სული შთაჰბერა არაერთი აფხაზეთელი ქართველისა, და ზოგადად, დევნილ მეცნიერთა ნააზრევსა და ნაჯაფარს.

საკვლევი თემა უაღრესად აქტუალურია ქართველური ენების შედარებითი გრამატიკის შესწავლის კუთხით. უნდა აღინიშნოს, რომ დევნილთა მეტყველება ინტერფერენციის თვალსაზრისით

დღემდე კვლევის ობიექტი არ ყოფილა. წიგნის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს დევნილთა მეტყველების საერთო ქართულ კონტექსტში კვლევის პერსპექტივის დასახვა.

ციტატი უცხოელი ექსპერტის შეფასებიდან: „ასეთი წიგნის შექმნაზე ბევრი მეცნიერი იოცნებებდა, მაგრამ მისი განხორციელება, ვფიქრობთ, სწორედ ასეთ ჯგუფს ძალუძს – რომელიც დაკომპლექტებულია ქართველური ენების არა მხოლოდ ღრმად მცოდნე, არამედ ამ ენათა მატარებელ მეცნიერთაგან. ავტორთა – მარინე კაკაჩიას, ქეთევან მარგიანის, მარინა ჯღარკავას – მეცნიერული ბიოგრაფიის გაცნობა მიგვანიშნებს, რომ საქმე გვაქვს იმ ადამიანებთან, რომლებსაც ამ საკითხებზე ფიქრი გუშინ და დღეს კი არ დაუწყიათ, არამედ დიდი ხანი ემზადებოდნენ და „ზრდიდნენ“ თავიანთ თავს და ერთმანეთს ამ პრობლემის შესაჭიდებლად. მათი მზაობა ამ რთული პასუხისმგებლობის მისაღებად იმედს და პატივისცემას ბადებს“.

პროფესორ ი. ჩანტლაძეს დავესესხებით: შემთხვევითი არაა, რომ თავის დროზე ნიკო მარი საგანგებოდ აღნიშნავდა: „**საქართველო ცოცხალ საენათმეცნიერო მუზეუმს წარმოადგენს**“-ო. თავი რომ დავანებოთ არამონათესავე ენებს, საქართველოს ენობრივი სამყაროს საოცარი სიმდიდრის საჩვენებლად მარტო ქართული ენის 17 თუ უმწერლობო ქართველურ ენათა (სვანური, მეგრული, ლაზური) 10 დიალექტის დასახელებაც იკმარებდა.

ფასდაუდებელია დამწერლობისა და მწერლობის მნიშვნელობა ცალკეულ ეროვნებათა თუ ეთნოსთა ლინგვოკულტუროლოგიური შესწავლის თვალსაზრისით. უპირველეს ყოვლისა, უძირითადესი როლი ენიჭება სახელმწიფო (სალიტერატურო) ენას, მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ცოცხალი მეტყველების კვლევა ნაკლები ღირებულებისაა! არა მხოლოდ არქაულ ლექსემათა თუ გრამატიკულ მოვლენათა შემონახვის თვალსაზრისით,

არამედ არაკანონიკურ, არანორმირებულ, თავისუფალი განვითარების მქონე უმწერლობო ენებსა თუ დიალექტ-კილოკავებს უდიდესი ღვაწლი შეიძლება ჰქონდეთ უნივერსალიათა თუ „ენების ფილოსოფიურ-თეორიული პრობლემების გადასაწყვეტად“ (ვ. ჰუმბოლდტი).

საუკუნის წინ ითქვა დიდებული რამ ნიკო მარის მიერ: „ვფიქრობდი, რომ სინას მონასტრის ბიბლიოთეკაში დაცული უძველესი ქართული დათარიღებული ხელნაწერი 864 წლისა მომცემდა ქართული ენის უძველეს სახეს, მაგრამ იმედი გამიცრუვდა და განცვიფრებულიც დავრჩი: **ძველი სამწერლობო ენა არ აღმოჩნდა იმდენად არქაული**, რამდენადაც ვფიქრობდი; პირიქით, ის ამტკიცებდა ცოცხალი ქართული მეტყველების ბევრ თავისებურებათა კანონიერებასა და სიძველეს“ (მარი).

წერილობით ძეგლებს, თუნდაც უძველესთ, არ შეუძლიათ გასწიონ ხალხური ცოცხალი ენის მაგივრობა. ისინი ვერ წარმოადგენენ მთელი სიმდიდრითა და მრავალფეროვნებით ენის ფორმებსა და ფუნქციებს. ამისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ისეთი ენების შესწავლა, რომლებიც ქმნიან მეტყველების ფორმების თავისუფალი განვითარების აუცილებელ პირობებს და შებოჭილი არ არიან ლიტერატურის საქმეში ჩარევით. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იდიომები ქართული (ქართველური) ტომების: ლაზების, მეგრელებისა და სვანებისა. ამ ერებში **ენა ცოცხლობს ჯერ კიდევ თავის ბუნებრივ – მუდმივი წვის მდგომარეობაში და სწორედ ამ ენებს უნდა მივაქციოთ ჩვენ განსაკუთრებული ყურადღება, თუკი გვინდა წარმოვადგინოთ ქართული ენის ნათესაობა და განვითარება** (ვაგარელი).

როცა არქაიზმებზეა მსჯელობა, ქართველურ ენათა სამყაროდან, უპირველეს ყოვლისა, სვანური უნდა გაგვახსენდეს, მით უფრო, რომ სხვებთან შედარებით მან ყველაზე ნაკლებ განიცადა

ინტერფერენციის პროცესები მონათესავე თუ არამონათესავე, სამწერლობო თუ უმწერლობო ენებთან (ი. ჩანტლაძე).

წინამდებარე წიგნში წარმოდგენილ ტექსტთა თემატიკა მრავალფეროვანია... წარმმართველი კი, ბუნებრივია, მშობლიური აფხაზეთის, მშობლიური ოდაბადეს მონატრებაა... დევნილობასი ცხოვრების უკვე ათწლეულთა მიუხედავადაც კი ჯერაც მოურჩენელი ტკივილები და სულის იარებია ძმათამკვლელი ომის ტრაგიკულ დღეთა... თუმცა ავტორებს მუშაობის პროცესშიც კარგად ჰქონდათ გააზრებული, რომ შინაარსობრივზე უფრო მნიშვნელოვანი ამ შემთხვევაში ენობრივი სპეციფიკაა, ლინგვისტურად საინტერესო ფორმებია, რომელთაც მრავლად წავანყდით სხვადასხვა ასაკის, სხვადასხვა სოციალური ფენის, სხვადასხვა თაობის დევნილთა, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდების მეტყველებაში.

რესპოდენტებს ვარჩევდით აფხაზეთის თემატიკაში გარკვეულობის, ფაქტების ფლობის, ორატორული ნიჭის... მიხედვით. ვცდილობდით მასალებში ასახულიყო ძალდაუტანებელი, ბუნებრივი ფორმები და გამოთქმები, ჩვეულებრივი მეტყველება აფხაზეთის ყველა კუთხის წარმომადგენლებისა, განსაკუთრებით საინტერესო აღმოჩნდა მუშაობა ახალგაზრდებთან ახლებური აზროვნებისა და მენტალობის, მშობლიური ენა-კილოების არასრულყოფილად ცოდნის გამოც. წიგნში მათ განსაკუთრებული ადგილი ეთმობათ.

ყველა დევნილი, ვისთანაც წიგნზე მუშაობის მანძილზე ვითანამშრომლეთ (უნდა ითქვას, რომ ინფორმატორთა საერთო რაოდენობამ ასეულს გადააჭარბა), შეთანხმებულივით ერთხმად აღნიშნავდა, რომ რომ დევნილობაში ცხოვრების ორმა ათეულმა წელმა მათ გარკვეულწილად დაავიწყა მეგრული, რუსული, სვანური... ისინი თავადაც ამაჩნევენ და ხედავენ საკუთარი საუბრის

ამ „მეტამორფოზებს“. „ჩემი მეტყველება უფრო დაიხვეწა“ – ასეთია მათი თვითშეფასება.

ეს ცვლილებები, ანუ ინტერფერენციები რამდენად საინტერესოა ენათმეცნიერულად, უნდა აჩვენოს მომავალმა კვლევამ.

ჩვენ, ავტორები, ამ ეტაპზე არ ვაკეთებთ დასკვნებს, ვიფარგლებით მხოლოდ ტექსტების, მასალის, ფაქტების კონსტატაციით.

და მაინც... ვფიქრობთ, რომ დევნილთა მეტყველების პუბლიკაციით არაერთი ტკივილიანი პირადი ისტორიისა და ეპიზოდის აღნუსხვით გარკვეულწილად ვალი მოვიხადეთ ადგილის დედის, მშობლიური აფხაზეთის სიყვარულისა და მონატრების, განსაკუთრებული მოკრძალებითა და მუხლდრეკით კი – სამშობლოს ერთიანობის სადარაჯოზე სიცოცხლეგაღებულ გმირთა ხსოვნის წინაშე.

დევნილთა მეტყველების ლინგვოკულტუროლოგიური კვლევის პირველი ნაბიჯები, თავისთავად ცხადია, უშეცდომო ვერ იქნება. ამიტომაც ავტორები მადლიერებით მიიღებენ და სამომავლოდ გაითვალისწინებენ ქართველოლოგთა, განსაკუთრებით კი ქართველური ენების მკვლევართა, სპეციალისტთა, ქომბათა, გულშემატკივართა ყველა სახის შენიშვნას, რჩევას, რეკომენდაციას.

ქეთევან მარგიანი

მარინე კაკაჩია

მარინა ჯლარკავა

შეხვედრა უნმინდესთან

*ნიფიანი რომანი, 52 წლის;
დალის ხეობა, გულრიფში*

დღლ ერ ჩუ ადქარვან ი დალარ ერ ერეგ-ამეგ ჩიანგ ლიფხე-
ჟურალდ, ერქა თენგო კორძაიან ი ლაშა მარგიანან მეთაურობით
შეიქმნა დალრე საბჭო. ალ საბჭოისგა არდა დორი-დორი მარე
ჩი სოფელხან. ერქა კომპენსაციანს ხაჭუტედახ დალარს იემდ
ათასს, საბჭო ნევრანლს ნეკვანდ, ერე ალა ერ იმვალაჟინ იემდოხ-
ვიმდ ათასთეჟინ ჟი ანცხემანანან.

ხშირ-ხშირდ ხვიყვანლდ მანვდუნლა დალრემ ი ჩიმიშ, მარე
განსაკუთრებით ლტოლვილრე მაჭკერას უმხვარ ხტემმერალდად.

ეჯ ჩიქქა დალხან ანვანდ ბანჟინ, ერე აფხზარ ი რუსანლ ესერ
ნანსიხ, სგა ლიტეხს ნატჟილხ. მარე სგამეტხანლას ერქა უცეფდ
მოლალატეს ხაჟხენდახ თავრობისგა. ი მოლალატემი ჟახე დარს
ხეკვანდ. ამლა ოთიმბვალედ, ოხუნდუნედ უნმინდესცახან შეხვე-
დრა, ალო უნმინდეს როქ იმ გტანქვინენე. სგა ლოხხვიდდად მეუფე
დანიელს, ავუხსენით მანგ ამჟიჟ ამჟიჟ როქ. ეჯნემდ ჩტენბაცე ი
გაცხანდ დორი ლადელისგა სგა ანჯერნე უნმინდესთე. ხტასვდ
მაგ დალარ: ლაშა მარგიან, თენგო კორძაია, ლეო ჟაჭვლიან,
მამა ნიკოლოზი (გუგუსიან), ბადრი გერლიან, თამაზ გუჟეჯიან,
რომან ნიფიან...

ალა ლასტუ მიშგუ ცხოვრებაისგა ერთ-ერთ უბედნიერეს ლა-
დედ. უუნმინდესდ ჩუ ანმანრე ი ქა ოგვჭვედედე. შვილებომ
გარ ნაგერგანლდა, გაცხანდ მამაშვილურად. ლაშა მარგიანდ ი

თენგო კორძაიად აუხსნეს, ერე ამშელდ ზაიზ ნაშილ როქ ლიც-
თე ენშედდა. 16 ზაა როქ ამჟი შევინარჩუნეთ დაღ. შევინარ-
ჩუნეთ დაღ საქართველოდ. ათხე ერხანქა ქა ანშიდხ ი ხვიშდ
ლტოლვილარ. ერხან სგა ლიტეხს ნაჭრანჟიხ, მარე სგა ოტხენიდ,
ერქა მთავრობა ხაღხ მოლაღატაღს ნაღჟხენი...

ალა ერ ქა ხაქეხს, მადხვაა ხანს ლაღჟ მდჟმარება... ი იმ ხენაღ
მიშგჟ თერაღ: უნშინდესს ქემრანღჟ ახგვეღღან ჟი თერაღ: **სგა-
ნი და მოლაღატე? ასეთი რამ არ იცის საქართველოს ისტორიაში!**

ღღახ როქ სგა შვიდბინანდ ოტხენიდ, ერე საბჟთს ესერ ნემ-
გჟემხმა? თუნდაც როქ ნაშგვემინახ, ლო როქ მაა, მთავარ ესერ
ლი გულით ქართველობა და არა ფორმალურად ქართველობა. ი
მიჩა ქორშალი ესერ ლიხ ნაღზიგჟ ვლაღიკავკახს, მარე მთელ
ოჯახს, გეზლირი ი მშობღარე მაგ ესერ ქართვეღარდ ამსედღღიხ.

უნშიდესცახან ალ ეშხუ შეხვედრად გარ ლირდა სიცოცხლე.
მეჟად ეშ მახურზუნე, პატრიარქი სიტყვაღს ი გულნრფელობას
ერ ხვიშედუნე. იმიტომ რომ დეენიღის შემნეობა ზუსტად მახსო-
ვს, მაშინ იყო საცოდავი 11 ლარი.

ერქანლო ჟი ანგგან ი სგა აჩაღ. ქა ანვიდ 20 ათას ლარ, ალა-
როქ მიჩაშხანქა დაღიზ ხეობას ი დაღარს. აჯად ჩჟედ ანმაზრე ი
ამჟი ქა ონგვაღდ.

ალ დერვეშდ ათას ლაშად, იმვააჟინ დაღიზ გამგებელდ,
მთლიანდ ი მეგჟდ გაუნანილა დაღიზ ბოფშარს. მამ მიხა,
თჟით-თჟითჟინ მაზჟმ დო ათხენდხ, მარე ერქა ალა ლაღჟ გუნ
მაღიღ ი ლასგრგებ, ეჯღერე დეენიღის შემნეობა ერქა ლაღჟ
დემდეშხუ ლარ.

ბედნიერ ლი საქართველო ი ქართველ ხაღხ, ამჟნშ უნშინდეს
დერ აგვზგზე ღერბეთდ. ხააა ხანს უჟ გვარ უნშინდესი სულიერ
ნინამდლოლობა.

თარგმანი

დალის ხეობა რომ დაიკარგა და დალელები რომ ყველგან მიმოვიფანტეთ, მაშინ თენგო კორძაიასა და ლაშა მარგიანის მეთაურობით შეიქმნა დალელთა საბჭო. ამ საბჭოში ყველა სოფლიდან იყო ორ-ორი კაცი. მაშინ დევნილებს კომპენსაციას აძლევდნენ ათი ათასს. საბჭოს წევრებს გვინდოდა, რომ ეს თანხა მთავრობას როგორმე აენია თხუთმეტი ათასამდე.

ხშირ-ხშირად ვიკრიბებოდით და დალელების და, საერთოდ, დევნილების გასაჭირს ერთმანეთს ვუზიარებდით.

იმ პერიოდში კოდორის ხეობიდან მოგვივიდა მაცნე, რომ რუსები და აფხაზები დალში დაბრუნებას მოგინოდებენო. მაგრამ დაბრუნებულებს მაშინ ეძახოდნენ მოლალატეს, ძალზედ ადვილად აკერებდნენ მოლალატის იარლიყს. ასეთი სახელი კი, ბუნებრივია, არავის არ უნდოდა.

დავილაპარაკეთ ერთმანეთში, მოვინდომეთ შეხვედრა უნმინდესთან, რომ გვეკითხა ღრევა-დარიგება. შევხვდით მეუფე დანიელს, ავუხსენით საქმის ვითარება – ასე და ასეაო.

მეუფე დანიელმა ორ დღეში, მართლაც, შეგვახვედრა პატრიარქს. ვიყავით სულ ათი კაცი, დალისხეობელები: ლაშა მარგიანი, თენგო კორძაია, ლეო ჯაჭვლიანი, მამა ნიკოლოზი (გუგუსიანი), ბადრი გერლიანი, თამაზ გუჟეჯიანი, რომან ნიფიანი...

ეს იყო ჩემს ცხოვრებაში ერთ-ერთი უბედნიერესი დღე. უუნმინდესმა დაგვლოცა შვილებო... შვილებო... ასე მოგემართავდა მხოლოდ. დიდხანს გვისმენდა. ლაშა მარგიანმა და თენგო კორძაიამ გულისტკივილით აუხსნეს ამდენი ხნის ნაომარ-ნაწვალეები წყალში ჩაგვეყარაო. 16 წელი ვიომეთ კოდორელებმა, ვიბრძოლეთ, რომ ეს ერთი ხეობა მაინც შეგვენარჩუნებინა საქართველოსთვის. ბოლოს კი განგვაიარაღეს და ხეობა დაგვაკარგინეს.

ახლა იქიდან გვთავაზობენ დაბრუნებას. მაგრამ დაბრუნებულებს ხელისუფალნი აკერებენ მოლაღატის იარაღს. ჩვენ ეს არ გვინდა.

ამის მერე ცოტა ხანი იყო მდუმარება. და რა ნახეს ჩემმა თვალებმა. უწმინდესს თვალები ცრემლებით აევსო... და წარმოთქვა: **სვანი და მოლაღატი? ასეთი რამ არ იცის საქართველოს ისტორიამ!**

დაბრუნების შემთხვევაში ადგილზე საბუთს, ალბათ, მოგთხოვენო. მერე რა, შვილებო, მთავარი ქართული საქმის საკეთებლად ხომ გულით ქართველობაა და არა ფორმალურად ქართველობა. და მოგვიყვა საკუთარი მშობლების მაგალითი – ჩრდილოკავკასიაში წლების მანძილზე ცხოვრების მიუხედავად, მშობლებიცა და შვილებიც ქართველებად დავრჩით და ყოველთვის ქართულ საქმეს ვაკეთებდითო.

საქართველოს ამ უწმინდეს ადამიანთან ამ ერთ შეხვედრად ღირდა სიცოცხლე. სულ ჩამესმის პატრიარქის „შვილებო“ და ტანში ყოველთვის მბურძგლავს, უწმინდესის გულწრფელობა და სიტყვები რომ მახსენდება.

მერე წამოდგა. შევიდა. ჩემგან დალის ხეობას და დალელებსო და ოცი ათასი გადმოგვცა. კიდევ ერთხელ დაგვლოცა და ასე წამოვედით.

ეს ოცი ათასი ლაშა მარგიანმა, როგორც გამგებელმა ერთნაირად და თანაბრად გაუნანილა დალის ხეობის ბავშვებს. არ ვიცი, თითოეულს რამდენი შეხვდათ ამ კოდორელ ბავშვებს, მაგრამ იმ დროს ეს იყო ძალზედ დიდი თანადგომა, სულიერი გამხნეება და თანააღმობა.

ბედნიერია საქართველო და ქართველი ხალხი, ასეთი უწმინდესი რომ გვაჩუქა ზეცამ, გამოგვიგზავნა ღმერთმა. დიდხანს გქკონოდეს უწმინდესის სულიერი წინამძღოლობა.

„მე ვარ აზიატი, ვარ ვაკელი, ვარ კოდორელი“

*ნიფიანი ლევან, 17 წლის; კოდორი – თბილისი
დადვანი ნინო, 15 წლის; ოჩამჩირე – თბილისი*

ლევანი: – ალო ხონა ნაბოზუ ჯაარ მიშგუ ხონა დივო. მაგ-
ვარდ ხარი?

ნინო: – ბგეიდ ხვარი.

ლევანი: – ალო, ათხე სი მექარ მი, მაი ჯაშყიდ კოდორხარ.

ნინო: – მაი მაშყიდ კოდორხარ: გუნ კონეელარ ხვაასვდად ნაი
ერე ერ ესლურდად ი ერ ჯააქვა ერე ხვაი მალეგვეშ მაშყიდგჷ,
მაამ ხვიირა სწორ, მარე მაი მაშყიდ ეჯა ლი ერე...

ლევანი: – ლოხსგი ალის, მაი ხონამდ ხოხლა ლუშნუდ ლი-
გრგალ.

ნინო: – გუნ ხოშა ჰაზვ ხელვანდა ბებოს ი ნაი, ბოფმარს გუნ
გვალატდა ალ ჰაზვისგა ლითამაშავაალ.

ლევანი: – ლიშდრაალ.

ნინო: – ლიშდრაალ ვო. ლამჰატივდ. ი ზაფხულისგა ესლურ-
დად ჩიი ზავს.

ლევანი: – მიი მაშყიდ აჯი. ერქანღვე, ერერუ ერ ლასვ ბგეი
ხოშა ბოსელ, ლამნგარ ერ ხად გუშგვეი ბებოს, ჯაშყიდ მა ეჯი?

ნინო: – მაშყიდ, მაშყიდ. სი ეჯა ჯაშყიდ მათ, ეშხუ ზავს თი-
ვას ერ ხვიკედდად ი მიერმე სართულჷი ერ ლაასვდა ხვაი თივაა
ზვინარ?

ლევანი: – გუშგვეი ბიძია ლაშა ერ გვატუულდა... ჰაზვისგა
მარწყვ ერ გუღვანდა.

ნინო: – ბასყ.

ლევანი: – ვოო, მაგვარდ მალატდა ეჯი.

ქეთევანი: – ლამენგარისგა მან ხეკვად ბასყს, ეჯა ლარტამის-
გა ლასყ.

ნინო: – ლამენგარცახან ერ ბოსტან არდა, ერეისგა ხეკვეს
ხეექვან ალას. სერ იმეჟი გვამიედა ათხე ლიგვრგაალ?

ლევანი: – კუმამ ხაადდა ბებოს.

ნინო: – ხოჩა სახელარ ხულვანდახ ეჯიარს.

ლევანი: – ჯაჟყიდმაა მაი ხეეშხანს?

ნინო: – ლამაზო ხეეშხანდა ეშხუს.

ქეთევანი: – ეჯა ჯაჟყიდმა, კუმამთე ერ აღჩად ამხვინ ჟიბე
ნაკვრთე.

ნინო: – ვო, ვოო მაჟყიდ.

ქეთევანი: – ქ'ერ ახსგოი ერხანქა. ერქა ხასყ მან, სემი ლვზან.
ხომ ჩუჯაჟყიდ მოლ ი ერქხანქა ცხიკვრ იბნოლდახ – ჟიბენაკვრ.
ალ კუმამ სგ'ონფიშვდელ მიე ნინოდ. ათხე ქოხსგიდდად მოლხანქა
ი ალა გუშგვეე დაბვრ ი ლექმალ ი ალამვგ ვნთერინან ჯვედიას.
გამორნდა მოკლედ შდინი ამზუმამი ბალ ერხან, იმგვიდაშირ ბურქ...
შდინ ლექვენან ი ჩვებ მერამ ჯვედიას გამორნდა ევე ქორ.

ქანდსგინდრალ ამნემა ნინოდ ი „ალ მამულარ ესერ მან გუშგვეი
ლიხა, ბებომ ესერ ლიხაა?“ ვოოჯი ი... „დედა, მამინ ბებოს ელი-
ზონდოვებზე დიდი მამულები ჰქონია და“. ი ალა, ელიზონდოვანლ
მი მან მიხალდა, ვარ დო ლასყვ, მარე ერქა სერიალ მირ გადიოდა ი
ნინოს ერქხანქა ჩუხახალდა. ათხე, აჯალ მან ჯეშყდენინ?

ლევანი: – ეშხვინ მაჟყიდ ნაი ერ ერერეუ შუქრი ბიძიას ერ
ეკლესია ლგემ ხულვან... ნაი ლასყ ერერუნ, შეყვერს ი ეჯი
მაჟყიდ ბგვიდ ხოჩამდ.

ქეთევანი: – ერხავ ერ აღჩანდდ, მადია? ბოფშვრ ვარ მან ხას-
ვდ? ოთო ლასყ, ისგუ მამიდაშვილ, შუქო...

ლევანი: – ირაკლი ი მიი ხვასვდ, მარიკაი, ბებო ი სი.

ნინო: – მი მამ ხვარდას მო?

ლევან – დეესა. ერ ესღვრიდად, ნაი ჯეექარდ ერე კუმაშთე ესღვრიდად, მარე ნაი შგყერთე ესღვრიდად.

ქეთევანი: – აა, ალიზრს ჩოღლორვედ, ნომ ერ აგჷღვეჭჷნს.

ლევანი: – ნინო, ანანო, მარი, ნანა, დივაალ, მაგ ერეერე ასადხ.

ნინო: – ლოხსგი სი! ხოჩა ლია ათხე ალა? ერე ერ მამ მიზნა? შუქრი ბიძია ნაგამ ეკლესიას?

ლევანი: – ნიშგვეი ტარ დეესა ლი ეჯა.

ქეთევანი: – ისგვეი ხობრობჷ ტარ ლი.

ნინო: – ისგვეი ტარ იმხან იროლ, მამ გვიხალდა მომავალის-გა მაი იროოლ. ალ ომ ერ იიროლ ი ჩავთქარვოოლ დალ.

ქეთევანი: – ათხე, იშგენარ ლჷნმბვლედ აჯალ.

ლევანი: – იშგენ... აშხვინ მაშყიდ მი ი ირაკლი ლაშა ბიძიად ონჯერნე ლაკღმახითე. ლაშა ბიძია ლაასვდა ი გუშგვეი ბიძია ეღდარიი. ხოჩამდ მაშყიდ ალი.

ქეთევანი: – ი აშკღმახედ ესმაა?

ლევანი: – მოღე, ი ერქანღვე კარვალ ლასვხ ი ერეერენ ხვაასვდ.

ნინო: – მი ეჯა მაშყიდ, ეშხუ ლადელს, თივაე ლიკედ ერ გულ-ვანდა ი ხოშა ჳანარ ერ ლაასვდახ ლგბემ ხოშეერება ეჯიარ-ჟინ... ურმაღჟინ, მაი ხაშხა ეჯიარს?

ქეთევანი: – სავარ.

ნინო: – ი თივაა ზვინარ ერ ლაასვდაა ეჯიარჟინ, ჟი ერ სგუ-რიდად ი ესღურდად. ეშხუ ლადელს, მი ი სი ქეთევან ესღურდად სოკოე ლეკრიფავთე.

ქეთევანი: – ლახვერთე.

ნინო: – ვო, ლეხურიალთე ი გუნ ხოშა პარკ გულვანდა, მარე ხა-დურდ მამ ლაასვდა ერეერენ სოკო ი დავბრუნდით ხელცარიელარ.

ქეთევანი: – მარე, ხომ ხოჩამდ ლჷლზეღლღლედ რიყაღღლექვა, ჭალჷდ პიღჟინ?

ნინო: – ო, ეჯა გუნ ხოჩა ლაასვდა კისდ.

ლევანი: – ქორიი პირდაპირ ერ ეჯი ლასვ, ყანა, ერეჩუნ ბებო ერ ახნიდა ეჯას, მი ერეჩუ ხვისგვრიდას გუთანჟი ი ხანარი ერეჩუნ არდახ.

ქეთევანი: – ლევან, სი ვ-ს დემ ტჷლია? სტუდენტარს ხვათვრი ხოლმე ჯჷინელ ქართჷილისგა სწორდ იმჟინ ხეკვეს ლჷქუახ ვავა, ვოჯობი, ველმნიფე... ი სიჲ ლალ მამ ჯახლენა ვ-მი ლრქვისგ ი ამლად სი დემ ტჷლი ვანარს, ტჷლი ხანარს.

ალო ათხე მჷჲ ახგმბჷჷ ი ისგუ დაბადების დღე ერ ლჷსგ ი ანანოდ ერ ხოჩამდ გაგიფორმა ტორტ.

ლევანი: – მიშგუ დაბადების დღე ლასვ ი მიშგუ დედად, მარიკად ჟახასყ ხომა ტორტ...

ბებო: – ჟანსყე.

ლევანი: – ჟანსყე ხოშეერება ტორტ. ი ერქანღვე ალი ანანო ლასვ სემი ზაი ი იმდრაალდა კიტრმე, აშხვის ალ კიტრ ჰაერთე ჟაფომდვ, ათკვარ ი ერ ანლრდა ნიშგვეი ხოშეერება ტორტე ჟეთკვარ. ი მი ერ ალის ხოსგდიდას, ჟოთბინ ლიგვნი მეგჷე ი მაგ ლადელ ხვიგვნიდას ერქანღვე. მიშგუ დედად მახე ჟანსყე ტორტ ი ერქანღვე ხოჩა ხასიათჷინ ხვარდას.

ნინო: – სურათ გულვა ნაი, სი ი ანანო ერ ხიჩხუბობთ ი სგაი ერ უკვე შერიგებულარ ხიშდ... აჯალ იმ გავიხსენებთ. ეშხუ ლადელს ბებოს ერ გუნ ხომა ვან ხაკალდა ი ერ ანლრი ათხე ალ ვან ი ჭიშკარცახან ერ ლგ ი გვატუული. ი ნაი ერ გვახიადდა გუნ. ჩი მეშხე ვან ლაასვდა ხომ?

ქეთევანი: – ეშხუ თვეს გვაკალდა ეჯ ვან ი წარმოიდგინე 75 წლის ბებო ჯაგარ აჩანდ ცხიკართე ლათხანლთე. ერე, ჟიბე ნაკარს შგყერო ცხიკარ მან კანდზელანლე, საკენთე ჩ'ჷაჩანდ. სი ხოხრეელ ხანსჷ ი ამლა დემ აჯუცვრ მი ერ ომჩედელხვანსჷ ლათხანლთე. ამლა ბებო ჯაგარ აჩანდ ი მთელი ნაგზის ხეთხანლდა.

ნინო: – ი მიჩოვმ ანჯად ერქანლო ეჯ ვან.

ქეთევანი: – იმეი ამსუღლდშულ ჰერ ანკიდ ქიშკარჟინ და ლა-გვხენე მიჩა ლივედ. ეჯგვამ აგვხიდენ ნამ კისდ ჩის.

ნინო: – ეჯა ჯაშყიდხ მია ეშხუ ზაფხულს მაგ უშხუდ ერ ხვარ-დად დალს ი ბებოს ერ ხოშა შდინი ბალ ხუღვანდა. ნაი, ბოფშარ უშხვარ ხვემქარაალდად იარ ხოშილს ახვრიდა. ალაი გუნ ხოჩა მოგონება ლი მიშგოვდ.

ქეთევანი: – მაშენე იარდ ახხურდ ლო?

ნინო: – დეესა მაშყიდ ალო.

ქეთევანი: დოვ დანმა აჯხორანხ, მი ამეი მაშყიდ, ეჯლა ერე ხიმდრანლდად ხოშილს ეჯ შდინი ბალისგა, ვიდრე ხემდაბდად.

ნინო: – აჯალ მაშყიდ ეჯა ერე ბებოს ხომ ხუღვანდა ლამნგ-გარ ი ერეისგა ეჯიარ, ძროხაალ ი ქათმარი ი მაგ ლაასვდა ერეის-გა. ი ალ ქათლარს ხომ ხუღვანდახ ლგგრე ი ნაი ბოფშარდ ეშხუ ლგგრე ოხკიდდ საიდუმლოდ ი ნავიღეთ ერეისგა, ბებოე ქორისგა, ლაყვრას ლეიბის ქვეშ შევინახეთ, ქა ესერ ანკვიში, სითბო ესერ ხეღვეენი ალას ამჩუ ი წინილა ესერ გვეყოლება. ჩიი ლადელს ერეი ლიმონშავისგა ხვარდად მი, მეგი, ანანო, მარიამ... აჯალ გუნ ხოჩამდ მაშყიდ, ერე ბებოს ალ მიჩა ეზოისგა ხუღვანდა ხვაი-ხვაი ხილარ: ერე ყურძენ, ერე ქლიავ, ერე ინლა, ამჩუ ხოშა ვისგვარ. ი ეჯ ხოშა შაქარა ვისგვალ მამ მალატდა. მალატდა გარეჟი, მჟავე ვაშლარ ი ჩიი ჰამს ი ჩიი შუადღეს ი ჩიი ნაბოზს ერეი ლიხურიელისგა ხვარდად. მიშგუ მამიდაშვილ გიორგეი ნათორ მადდა ი მარილცახან ხვიზობდას ალ გარეჟი ვაშლარს ორძელეჟი. ეჯ ორძელ შუქრი ბიძიაა ნასყავ ლაასვდა იამლა გუნ გვალატდა ბოფშარს ერეჯვი წამოსკუპება.

ქეთევანი: – ლევან სი თანაღქა ლიზელწლ მამ ჯაშყიდა, ერეჟი ახვრდან ჟი.

ლევანი: – დეესა, ბაქ ხოლა ლი. ი მაშყიდ ქალა ერ ლაასვ ჩვიბოვ ი ბოფშარ ერ ხვიზანავალდ ერეისგა.

ნინო: – ხვისდღუნააღდად. ამჟი ხეკვეს ლააქვა.

ისგეიცახან მისხა ერე, მი ეშხუ ლადელს, მამამ მაშეიდ მაი ლადელ ლაასვდა, ი ბებოდ ლამემ კამპოტ. ი მი ხვეექა: ბებო მი ხოშა ხვი ი ჰარაყ მაკუ.

ქეთევანი: – მამა, ალა ამჟი მნდ ლსსვ. გლიმგრიე ლადელ ლოფანედ ხომ ჩიგარ. ლიმგრიე მარიამობა ლი, 28 აგვისტოს ხეხვა მეჰად. ი ხოფანედ, ხოშერება სუფრა გავშალეთ მოკლედ მიდ ბებოდ. ქეორს ხტჰრიდ მიი, ბებო, ლევან, ნინო ი მი. ნინო ლი გუნ ხოხრელ – ეშხუ-იორუ ლეზილ გარ. ი ერ ქ'ოთფანედ, სგა ლალსგურდად სუფრას. ალო ბოფშარს მნდ როქ ჯიცხახ, მნდ როქ ჯაკუხ. ქა გვეში ლსსჟ მნგ სუფრაჟი ი ამნემდა, ლევანდ ათხე: „ბებო, მე კაცი ვარ და ჰადანყ მაკუ“.

ქეთევანი: – ათხე ისგვედ მომავალ გეგმწლჟი ლსხგრგლედ. მნდ ჯაკუხ ერ ეჯფასდღებ. იმჟი წარმოგიდგენიათ ისგვედ თხვიმ დემდ ზაუნლო. იმჟინ ორა ნინო, მაგალითად, დერვემდ ი უსგვა ლეზნდ? იმჟინ ორა ლევან დერვემდ ი იშგვიდ ლეზნდ?

გლევანი: – მი წარმომიდგენია ერე ხვირდი კოდორისგა, მიმგუ ქორს, მეყენი ოხვიმდ ბეფშე, ხოშეერება კუმამ.....

ქეთევანი: – ოხვიმდ ბეფშეშე, მნგ ჭყენტარ ჰა ჭყინტარ ი დივწლი?

ლევანი: – ოშთხვ ჭყინტი ი ეშხუ დინა. მარე, ალი მაგ დეესა ლი, აჯალ, აჯალ იირა ი დალს ხვირდი მოკლედ.

ქეთევანი: – ლერბეთუ ჯიჰტინარი!

ნინო: – მი ლამპატივდ, მარე მი კუმაშის ყოლა მამა წარმომიდგენია იემდ ზაიუნლო. ი წარმომიდგენია ერე გუნ ბგგი პოლიტიკოს, პარლამენტარ ხვირა ი პარლამენტისგა კანონარე ლიმტიკიცავის შევეუდგები.

ქეთევანი: – პოლიტიკოსობ შომანლო აჯკვანდ?

ნინო: – მამა მისხა, ათხე შეიძლება ალა გატაცება გარ ლი, უარს ეჯლაი დეეს ტუული. ხოჩა ურთიერობააღლს ხვანარმოებ გუშგვი

მეზობლარცახან, ალ კონკრეტულ შემთხვევისგა რუსეთცახან ი ნაი, მომავალ თაობას გვამიედა ერე დიპლომატიურ ურთიერთობაალშე დავალაგოთ გვემარ გუშგვეი მეზობლარცახან.

ქეთევანი: – დიპლომატიისგა ხოსგდი ალო სი გამოსავალს?

ნინო: – დიას, ზუსტად ამჟი, ალო ძალმომრეობოშე მამგვემ მამ ირა.

ქეთევანი: – ალა გუნ ეზარ ლი, ღერბეთუ ჯიჰენარი. მარე ლევანიშ ოხვიშდ გეზლანშ მამიდა ერ ხირა, სი ჟომა გეზალ ჯერდი?

ნინო: – იორუ ან სემი გეზალ.

ქეთევანი: ოო, ოხვიშდ გეზალ გუნ, გუნ ხოჩა ლი. ი ღერბეთუ ჟი იჰტინარი ისგჟე გეგმანს.

ქეთევანი: ათხე ლანგგრგლედ ალო – იმჟი ხაჰკჟინრიდ, ისგჟე თაობა ხოჩილ თაობა ირა, ხოშილ განათლებულ თაობა ჰა შუქრი ბიძიშ თაობა?

ლევანი: – ათხე, მიშგუ მოსაზრებოშე ისგვეი თაობა ი ბებოს თაობა ლიხ საბჟოთა კავშირის უღელქვეშ. ათხე გუშგვეი თაობა ბეი თავისუფალ ლი ი ნიშგვეი აზროვნება ი განსხვავებულ გულვა.

ნინო: – სგაი ხაასვდად ეჩიარე გავლენის ქვეშ ი ნაი ათხე ალ დვრეხანქა ი წარსულხანქა უკვე გულვა გუშგვეი მოსაზრება-ალ ი დამოკიდებულებაალ ჩიი გვეშ ცახან. ი სგაი ჯიხამაა იმჟი ხაასვდად? იმ ტულიდა საბჟოთა კავშირ, ეჯას ფიქრობდით სგაი.

გლევანი: – კლასისგა ჯათვრიდახ ერე საბჟოთა კავშირ ლი ხოჩა ი ეჯკალიბ ი ამკალიბ.

ნინო: – რა თქმა უნდა, შუქრი ბიძიაა კალიბარ მამ ლაასვდახ ხვაი, შუქრი ბიძიაა კალიბარ ერთეულარ გარ იბადებინ, ხადურ მოშ ხოჩა ლაასვდა ი ნაი დეემე ხვიშდ ეჩითანარ, მარე ლმერთმა ქნას, ერე ნაი დავემსგავსოთ შუქრი ბიძიას ნიჭიერებით, სიმღერით, ზრდილობით, სიკარგით...

ლევანი: – ნიშგვეი თაობა იბნე ნიშგვეი ქვეყნის გაბრწყინებას.

ნინო: – ი მი ვფიქრობ, ერე ნაი ხეკვეს ხვაჭკვარდეედ ამჟი ი მაამ ხეკვეს ვგარგლიდედ ეჯას ერე გუშგვეი თაობა ლი ხოლა ი შიარხანქამერდე. პირიქით, ნაი ხეკვეს გუღვანდეედს გუშგვეი თხვიმა იმედ.

ქეთევანი: – ალო მწდ. ალასა, თავდაჯერებულობას გუნ მნიშვნელობა ხულვა. სი მამ ჯეჯრწვი ისგუ თხვიმიმ, ერქა მერ-მესი ხომ მამ ხეჯრწვი! ამლა საქმეში წარმატებისთვის ხგნსგა ლი, ერე რამდენად გააზრებულ ჯულვა სი ეჯ გვემ თვითონ, ი მწზუმ ჯწრ ეჯ გვეში მიღწევისგა ისგუ თხვიმი იმედ.

ქეთევანი: – ათხე სგწდ ვომა ლგზადწრ ხიშდ ი იმე ხითწრიდ?

ლევანი: – მი ხვი იეშდიშგვიდ ლზაი, ხვითვრი 54-ე საჯარო სკოლისგა, ვაკეს, ხვარი ეშდიორი კლასისგა.

ნინო: – მი გუნ კონეელ ხანისგა ხვირდი ეშდოხვიშდ ლგზაი, ხვიზელაად 171-ე საჯარო სკოლისგა, საბურთალოს, ხვი მეათე კლასისგა.

ქეთევანი: – კლასწ მდგომარეობა იმჟი მოგწონთ? იმ შეცვლიდით?

ნინო: – მი ამჟი ხვათერ ათხე ბოფშარს, ერე ეჯიარ, უმეტე-სობა, ხადურდ მაამ ფიქრობენ მომავალჟინ ი ხაკმაყოფილავის აღდროინდედ ლირდე ი მაამ ხოხახ იმ ხაპიირეხ მომავალისგა.

ლევანი: – მი ერ ხოსგდი ალ კლასს, შეფასებაა სისტემა ხადურდ ხოლა, დეემლი ახლოს ხოჩა სისტემასთან. ეჯლა ერე, გუშგვეი კლასისგა ლი ეშხუ ბეფშე, ერ აზგრე კლასს ოქროს მედალზე, მარე მიშგუ აფხნეგი უდილ აზგრ კლას ასევე ოქროს მედალისგა, მარე ეჯიარ ხანქა გნსხვავება ხადურდ ბგი ლი, ეჯლა ერე, ეჯ დივო, გუშგვეი აფხნეგ ლი ამჩუ, გუშგვეი ცახან ი მიშგუ აფხნეგი უდილ ერერუ ე, კოსმოსისგა, ეჯლა ერე მიშგუ აფხნეგდ ჟეხკიდ გამოცდაალისგა იშგვიდარ, მი ჯეხვიკ ეჯ მედალოსანდ ხოჩილ ნიშნარ. ალ ნიშგვეიდროინდედ ბოფშარ ხადურდ ლფჭავე ლიხ, მიშგუ კლასისგა დივალ ხოშილ ათთუნეხ, ვიდრე ქჟინტარ.

ქეთევანი: – სი მუთთუნი ხეხუ მნმა ჯაკუ, მადია?

ლევანი: – ალას ქა იმუი მეჭვდიელდ საერთოდ. მე ვარ აზია-ტი. ალა ლი წარმოუდგენელ მიშგუ ხეხვ ათთუნიდედს ი ეჯა მი ჩუ ოსგენა მო მიშგუ მარიაკა განხანჩუ.

ქეთევანი: – მარიაკა იარ ლი?

– მარიაკა მიშგუ ხოჩა დედა, მარე მეჰად მარიაკას ხვედახით მეც და ირაკლიც. საბა მიშგუ ხოხრა მუხბე ადუ ხატული დედას.

თარგმანი

ლევანი: – აბა, სალამო მშვიდობისა, ჩემო კარგო გოგონავ, როგორ ხარ?

ნინო: – მაგრად ვარ.

ლევანი: – აბა ახლა შენ მითხარი, რა გახსოვს კოდორიდან, დალის ხეობიდან?

ნინო: – რა მახსოვს კოდორიდან. ძალიან პატარები ვიყავით, იქ რომ ჩავდიოდით და რომ გითხრა, რომ ბევრი რამე მახსოვს-თქო. არ ვიქნები მართალი. მაგრამ რაც მახსოვს, არის ის რომ...

ლევანი: – უყურე შენ ამას, როგორ კარგად იცის სვანური ლაპარაკი.

ნინო: – ძალიან დიდი ეზო ჰქონდა ბებოს. ბავშვებს ძალიან გვიყვარდა ამ ეზოში თამაში.

ლევანი: – თამაში.

ნინო: – ჰო, თამაში. მაპატიეთ. და მივდიოდით ყოველ ზაფხულს.

ლევანი: – მე მახსოვს ის... მერე... იქვე რომ იყო ძალზედ დიდი ბოსელი. საქონლის სადგომი რომ ჰქონდა ჩვენს ბებოს, გახსოვს ის?

ნინო: – მახსოვს, მახსოვს. შენ ის თუ გახსოვს, ერთ წელს თივას რომ ვიღებდით და საბძელის მეორე სართულზე რომ იყო თივის ბევრი ზვინები.

ლევანი: – ჩვენი ბიძია ლაშა რომ გვასაქმებდა. ეზოში რომ გვექონდა მარწყვები.

ნინო: – მარწყვი.

ლევანი: – ოო, როგორ მიყვარდა ის მარწყვი.

ქეთევანი: – საქონლის სადგომში რა უნდოდა მარწყვს, მარწყვი იყო ბოსტანში.

ნინო: – ბოსელის გვერდზე რომ ბოსტანი იყო, იმშიო... ამი თქმა უნდოდა ლევანს. (ეს უნდოდა რომ ეთქვა). კიდევ რაზე შეგვიძლია ლაპარაკი?

ლევანი: – საქონელი ჰყავდა ბებოს.

ნინო: – კარგი სახელები ერქვათ იმათ.

ლევანი: – გახსოვს რა ერქვათ?

ნინო: – ლამაზო ერქვა ერთს.

ქეთევანი: – ის თუ გახსოვს, ერთხელ საქონლის ჩამოსარეკად რომ წავედით მე და შენ ტყეში.

ნინო: – დიახ, დიახ, მახსოვს.

ქეთევანი: – რომ გადმოიხედე მაღლობიდან. მაშინ იყავი რა, პატარა, სამი-ოთხი წლისა. ხომ გახსოვს ზედა მდელი – იქიდან უკვე იწყებოდა ტყეები და ზემო ვაკეები. საქონელი სემოვრეკეთ მოკლედ მე და ნინომ. და ასე გადმოვიხედეთ მდელიდან და ჩვენი ყანები, სათიბები, და ეს ყველაფერი გადაიჭიმა მთელ სივრცეზე. გამოჩნდა ამოდენა თხილის ბალი, შვიდასი ბუჩქი თხილით დასავლეთის მხარეს და ამ ყველაფრის დასასრულს შორს, სადღაც გამოჩნდა ჩვენი სახლი (სხვათაშორის სახლის სახურავიდან ისე ლამაზად ამოდიოდა ზემოთ მიიკლავებოდა კვამლი); გაიხედ-გამოიხედა ახლა ნინომ და: ეს მამულები სულ ჩვენიაო? – მკითხა. კი, მეთქი... და გახარებულმა წამოიძახა:

„დედა, მაშინ ბებოს ელიზონდოვებზე დიდი მამულები ჰქონია და“. და ეს ელიზონდოვები ვინ იყვნენ, ეს მე კი არ ვიცოდი, მაგრამ მივხვდი, მაშინ სერიალი გადიოდა რომელიღაც, და ნინომ იქიდან იცოდა. აბა კიდევ რა გახსენდებათ?

ლევანი: – ერთხელ მახსოვს რომ ნავედით შუქრი ბიძიას ხელ-მძღვანელობით აგებულ ეკლესიაში. შიყერის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში ნავედით და ეს მახსოვს ძალიან კარგად.

ქეთევანი: – ოო, იქ რომ ავედით, არა! ბავშვები ვინდა ვინ იყავით? ოთო იყო შენი მამიდაშვილი. შუქო...

ლევანი: – ირაკლი და მე ვიყავით, მარიკა, ბებო და შენ.

ნინო: – მე არ ვიყავი?

ლევანი: – არა, რომ მივდიოდით, ჩვენ გითხარით რომ საქონლის ჩამოსარეკად მივდივართ. მაგრამ ჩვენ ნავედით ეკლესიაში.

ქეთევანი: – ააა, ესენი მოვატყუეთ, რომ არ გამოგვკიდებოდნენ.

ლევანი: – ნინო, ანანო, მარი, ნანა, გოგოები ყველანი დარჩნენ შინ.

ნინო: – უყურე შენ! კარგია ახლა ეს, რომ არ ვარ ნამყოფი შუქრი ბიძიას აშენებულ ეკლესიაში?

ლევანი: – ჩვენი ბრალი არ არის ეს.

ქეთევანი: – მხოლოდ და მხოლოდ თქვენი პატარაობის ბრალია. იქ ძალიან დიდი აღმართებია, შორია და 3-4 წლის ბავშვები ვერ ივლიდით იმ უდაბურ ტყეებში.

ნინო: – თქვენი ბრალი საიდან იქნებოდა. არ ვიცოდით მომავალში რა მოხდებოდა. ეს ომი რომ იქნებოდა და დალის ხეობა რომ დაიკარგებოდა.

ქეთევანი: – ისაუბრეთ კიდევ.

ლევანი: – მე მახსოვს კიდევ, ერთხელ მე და ირაკლი ლაშა ბიძიამ ნაგვიყვანა სათევზაოდ. და ჩვენი ბიძია ელდარიც იყო ჩვენთან ერთად. კარგად მახსოვს ეს.

და რაიმე ითევზავეთ თუ ვერა? კალმახი დაიჭირეთ თუ ვერა.

ლევანი: – ცოტა. და მახსოვს კიდევ, კარვები იდგა და იქაც ვიყავით.

ნინო: – მე მახსოვს კიდევ, ერთხელ თივა რომ იყო მოსაგროვებელი. დიდი, ვეება ხარები იყო შებმული იმ ურმებში. თუ რა ჰქვია?

ქეთევანი: – მარხილი.

ნინო: – და თივის ზვინები იყო დადებული იმ მარხილებზე და ჩვენ, ბავშვები, ვიჯექით ამ ზვინებზე და ასე მოდიოდით. რა კარგი იყო. ერთხელ, ქეთევან, მე და შენ წავედით სოკოს დასაკრეფად.

ნინო: – ოო, დასაკრეფად წავედით. თან წავიღეთ დიდი პარკი. მაგრამ სულ არ იყო იქ სოკო და დავბრუნდით ხელცარიელები.

ქეთევანი: – სამაგიეროდ კარგი სეირნობა გამოგვივიდა ქალისპირებზე, მდინარის ნაპირზე.

ნინო: – ო, ის მართლაც ძალიან კარგი იყო.

ლევანი: – სახლის პირდაპირ ის რომ იყო, ყანა, იქა, ბებო რომ ხნავდა ყანას, მე მახსოვს ვჯდებოდი გუთანზე და ხარებიც იქ იყოვნენ.

ქეთევანი: – ლევან შენ რა ვ-ს ვერ ამბობ? მე სტუდენტებს ვასწავლი ხოლმე ძველ ქართულში სწორად როგორ უნდა წარმოთქვან ჯაჯა, ჯოჯობი, ჯელმნიფე... და ნახე, თურმე შენც არ გცოდნია ვ-ს წარმოთქმა და ამიტომ ნაცვლად ჯანწრ-ისა ამბობ ხანარს. აბა, ახლა რა მოყევი..... და შენი დაბადების დღე რომ იყო და ანანომ რომ კარგად გაგიფორმა ტორტი.

ლევანი: – ჩემი დაბადების დღე იყო ა ჩემმა დედამ, მარიკამ გააკეთა დიდი ტორტი.

გააკეთა ვებერთელა ტორტი და მაშინ ეს ანანო იყო სამი წლის და თამაშობდა კიტრით. კიტრებს ისროდა ჰაერში. ერთიც ამ ჩემს ვებერთელა ტორტს არ ჩაარჭო? ეს რომ დავინახე, დავინყე მაგარი ტირილი და მთელი დღე ვტიროდი მერე. ჩემმა დედამ ისევ გააკეთა ახალი ტორტი და მერე უკვე კარგ ხასიათზე დავდექი.

ნინო: – სურათი გვაქვს, შენ და ანანო რომ ჩხუბობთ და მერე უკვე შერიგებულები რომ ხართ.

ნინო: – კიდევ რას გავიხსენებ და ერთხელ ბებოს ძალიან დიდი ხარი რომ დაეკარგა და მოდის ახლა ეს ხარი და დადგა ჭიშკართან და დაგვიძახა. და ჩვენ ეს გავვიხარდა ძალიან, ძალიან. და შავი ხარი იყო ხომ?

ქეთევანი: – მთელი ერთი თვე დაგვეკარგა ეს ხარი და წარმოიდგინე 75 წლის ბებო მარტო წავიდა საძებრად ტყეებში. იქ, ზემო მაღლობებისა და ფერდობების მთელი ტყეები დაიარა. საკენშიც წავიდა. შენ ამ დროს პატარა იყავი და ამიტომ ვერ დაგტოვეთ, რომ ხარის საძებრად ბებო კი არა, მე წავსულვიყავი. ამიტომ ბებო მარტო წავიდა და მთელი კვირა დადიოდა და ეძებდა.

ნინო: – და მერე ის ხარი თავისით მოვიდა.

ქეთევანი: – როგორ ადამიანივით ხმა ამოიღო ქიშკართან; ხმამალა დაიყმუვლა და გვახარა თავისი გამორჩენა. და ჩვენც ყველას, ყველას ძალიან გაგვიხარდა.

ნინო: – რა მახსოვს კიდევ და ბებოს რომ ჰქონდა დიდი თხილის ბალი. ზაფხულში ყველა ბავშვები იქ ვიყავით და შვილიშვილები ერთმანეთს ვეჯიბრებოდით, ვინ უფრო მეტ თხილს მოაგროვებდა. ესეც ძალიან კარგი მოგონებაა ჩემთვის.

ქეთევანი: – ყველაზე მეტი ვინ დაკრიფეთ მერე?

ნინო: – არა მახსოვს.

ქეთევანი: – მგონი არავის არაფერიც არ მოგიგროვებიათ. იმიტომ რომ მე როგორც მახსოვს, თქვე, ზარმაცი შვილიშვილები იმ თხილის ბაღში უფრო თამაშობდით და ერთობოდით, ვიდრე მუშაობდით.

ნინო: – კიდევ რა მახსოვს და ბებოს რომ ჰქონდა მსხვილფეხა საქონლის სადგომი, იმაში საძროხეც იყო და საქათმეც. და კიდევ ბევრი რამე. და ამ ქათმებს ხომ ჰქონდათ კვერცხი, ჩვენ ბავშვებმა ავიღეთ საიდუმლოდ ეს კვერცხი, შევიტანეთ ბობოს სახლში და საწოლში, ლეიბის ქვეშ დავმალეთ. აქ კარგი სითბო ექნება, გამოიჩეკება და წინილა გვეყოლებაო. ყოველდღე იმ კვერცხის შემონმებაში ვიყავით მე, მეგი, ანანო და მარიამი... კიდევ კარგად მახსოვს, რომ ბებოს ამ თავის ეზოში ჰქონდა ბევრი-ბევრი ხილი. იქ ყურძენი და ტალავური იყო, იქ ქლიავი, იქ ყოლო, აქეთ ვაშლები. მსხვილი-მსხვილი შაქარები კი არ მიყვარდა მე, არამედ

მწვანე, მუყავე ვაშლები. ყოველ დილას, ყოველ შუადღეს და ყოველ საღამოს ვიყავით ამ ვაშლების კრეფაში. ჩემი მამიდაშვილის გიორგი შამფრიანისაგან მქონდა ნასწავლი და ამ მწვანე ვაშლებს მარილთან ერთად ვჭამდი ორძელზე წამოსკუპებული. ის ორძელი შუქრი ბიძიას გაკეთებული იყო და ამიტომ ბავშვებს ძალიან გვიყვარდა იმაზე წამოსკუპება.

ქეთევანი: – ლევან, შენ უღელტეხილებზე სიარული, იქ გადასვლა-გადმოსვლა არ გახსოვს? იმ საკენი-ჭუბერის უღელტეხილზე გაიზარდე სულაც.

ლევანი: – არა, არ მახსოვს სრულებითაც. ალბათ მაშინ ძალიან პატარა ვიყავი, 2-3 წლისა. მე მახსოვს მდინარე რომ მიედინებოდა დაბლა და ბავშვები რომ ვბანაობდით იმ მდინარეში.

ნინო: – არასწორად ამბობ. ასე უნდა თქვა.

ლევანი: – თქვენთან მე ვიცი ერთიც. არ მახსოვს ოღონდ, რომელი დღე იყო. ბებომ მომცა კომპოტი. მე კი ვუთხარი: ბებო, მე დიდი ვარ და მინდა არაყი.

ქეთევანი: – არა, ეს ეგრე კი არ იყო. მარიამობა დღეს ხომ ყოველთვის სუფრას ვუკურთხებდით ხოლმე მიცვაკლებულებს. მარიამობა ყოველთვის ხვდება 28 აგვისტოს. და ცვენც მოკლედ გავამზადეთ ვეებერთელა საკურთხის სუფრა. სახლში ვართ ბებო, ლევანი, მე და ნინი. ნინო არის ძალიან პატარა, ერთი-ორი წლისა ალბათ. წესისამებრ ლიფანე რომ გავაკეთეთ, სანთლები ჩავაქრეთ, უკვე მივუჯექით სუფრას. აბა ბავშვებო, რა გინდათ, რა მოგართვათ-თქო. სუფრა არის სავეს, გადაძეძგილიც კი. და მაშინ ლევანმა გამოგვიცხადა ასე: „ბებო, მე კაცი ვარ და არაყი მინდა“.

ქეთევანი: – ახლა ისაუბრეთ თქვენს მომავალ გეგმებზე. ვინ გინდათ, რომ გამოხვიდეთ. როგორი წარმოგიდგენიათ თქვენი თავი ათი წლის შემდეგ? როგორი იქნება, მაგალითად, ნინო დადვანი ოცდაექვსი წლის ასაკში? როგორი იქნება ლევან ნიფიანი ოცდაშვიდი წლისა?

ლევანი: – მე ჩემს თავს ვხედავ მხოლოდ დალის ხეობაში, კოდორში. ჩემს სახლში. მეყოლება ხუთი შვილი. და ბევრიც საქონელი...

ლევანი: – ხუთი შვილი, ყველა ბიჭები თუ ქალიშვილებიც?

ოთხი ბიჭი და ერთი გოგო! მაგრამ ეს ჯერ კიდევ ყველაფერი როდია. მოკლედ იქნება სხვა სიურპრიზებიც და მოკლედ ვიქნები დალის ხეობაში, აფხაზეთში.

ქეთევანი: – ღმერთმა გისმინოს!

ნინო: – მე მაპატიეთ მაგრამ საქონლის ყოლა მე ათი წლის შემდეგ ვერ წარმომიდგენია. მაგრამ მინდა რომ ვიყო მაგარი, ძალიან მაგარი პოლიტიკოსი, კერძოდ, პარლამენტარი, და პარლამენტში საქართველოს სასიკეთოდ შევუდგები კანონების დამტკიცებას.

ქეთევანი: – პოლიტიკოსობა როდის აქეთ მოგინდა?

ნინო: – არ ვიცი. შეიძლება ეს მხოლოდ გატაცებაა. მაგრამ ამჯერად ამ გატაცებაზე უარს ვერ ვამბობ. კარგ ურთიერთობებს დავალაგებ მეზობლებთან, ამ შემთხვევაში რუსეთთან და ჩვენ, მომავალ თაობას ძალგვიძს, დიპლომატიური ენით დავალაგოთ საქმეები და ურთიერთობები ჩვენს მეზობლებთან.

ქეთევანი: – აბა, შენ გამოსავალს დიპლომატიაში ხედავ, არა?

ნინო: – დიახ, ზუსტად ეგრეა, აბა ძალმომრეობით არაფერი არ გამოვა.

ეს ყველაფერი ძალიანაც კარგია და დეე, გისმინოს ღმერთმა. მაინტერესებს რა, ლევანის ხუთი შვილის მამიდა რომ იქნები, შენ რამდენი შვილი გეყოლება თავდ?

ნინო: – ორი ან სამი შვილი. ღმერთი რამდენსაც მაჩუქებს. ოო, ისე ხუთი შვილი ძალიან, ძალიან კარგია. გისმინოთ ღმერთმა.

ქეთევანი: – აბა ახლა ილაპარაკეთ თემაზე: როგორ ფიქრობთ თქვენი თაობა უკეთესი, უფრო განათლებული თაობა იქნება თუ შუქრი ბიძიას თაობა?

ლევანი: – ჩემი მოსაზრებით, თქვენი თაობა და ბებოს თაობა

იყო საბჭოთა კავშირის უღელქვეშ. ჩვენი თაობა კმი ძალიან თავისუფალია და აზროვნებაც გვაქვს ძალზედ განსხვავებული.

ნინო: – თქვენ იყავით იმათი გავლენის ქვეშ. ჩვენ კი დღევანდელიდან და წარსულიდანაც გვაქვს გამოცდილება, მოსაზრებები და დამოკიდებულებები ნებისმიერ თემაზე, ნებისმიერ საქმეზე. იცი, თქვენ როგორები იყავით? რასაც ამბობდა საბჭოთა კავშირი, იმას ფიქრობდით თქვენც.

ლევანი: – სკოლაში პირდაპირ გასწავლიდნენ, რომ საბჭოთა კავშირი არის კარგი და ამისთანა და იმისთანა.

ნინო: – რა თქმა უნდა, შუქრიბიძიასნაირები ბევრნი არ იყვნენ. შუქრიბიძიასნაირები მხოლოდ ერთეულები იბადებიან. მთლად გამორჩეული იყო, განსხვავებულად კარგი, რჩეული; ჩვენ მისთანა ვერ ვიქნებით, მაგრამ, ღმერთმა ქნას, რომ ჩვენც დავემსგავსოთ შუქრი ბიძიას ნიჭიერებით, სიმღერით, ზრდილობით, სიკარგით...

ლევანი: – ჩვენი თაობა იწყებს ქვეყნის გაბრწყინებას.

ნინო: – მე ვფიქრობ, რომ ჩვენ უნდა ვფიქრობდეთ, სწორედ ასე, და არ უნდა ვაძაგებდეთ ჩვენს თაობას. არ უნდა ვამბობდეთ, რომ ჩვენი თაობა არის ცუდი და ხელიდან წასული. პირიქით, ჩვენ უნდა გვქონდეს ჩვენი თავის იმედი.

ქეთევანი: – რა თქმა უნდა, თავდაჯერებულობას აქვს ძალიან დიდი მნიშვნელობა. საკუთარი ძალებისა თვითონ თუ არ გჯერა, მაშინ სხვასაც გაუჭირდება მისი დაჯერება და აღიარება. ამიტომ საქმის წარმატებით დაგვირგვინებისათვის ლამის ნახევარი წილი საკუთარი თავის რწმენაშია. თუ რამდენად გვაქვს წარმატების მიღწევაში საკუთარი როლი გააზრებული, საკუთარი ტავის იმედი გაანალიზებული.

ქეთევანი: – ახლა თქვე რამდენი წლისანი ხართ და და სად სწავლობთ?

ლევანი: – მე, ლევან ნიფიანი, ვარ ჩვიდმეტი წლის, ვსწავლობ 54-ე საჯარო სკოლაში, ვაკეში. ვარ მეთორმეტე კლასში.

ნინო: – მე მალე გავხდები 15 წლის. ვსწავლობ 171-ე საჯარო სკოლაში, საბურთალოზე. ვარ მეათე კლასში.

ქეთევანი: – როგორ მოგწონთ სკოლისა და განათლების სისტემა? რას შეცვლიდით?

ნინო: – მე ესე ვატყობ მოსწავლეებს, ბავშვებს, რომ უმეტესობა თითქოს არც ფიქრობს მომავალზე. მათ აკმაყოფილებთ დღევანდელითა და არ იციან რა უნდათ მომავლისგან.

ლევანი: – მე რასაც ვამჩნევ ამ განათლებას, შეფასების სისტემა არის ცუდი, ძალიან ცუდი. ახლოსაც კი არა კარ სისტემასთან. ჩვენს სკოლაში არის ერთი ბავშვი, რომელიც ამთავრებს ოქროს მედალზე. ჩემი კლასელის დაც ამთავრებს ასევე ოქროს მედალზე. მაგრამ მათ შორის განსხვავება არის ცა და დედამიწა. გამოცდებზე ნიშნები შვიდიანები მიიღეს. იმ მრდალოსანზე უკეთესი ნიშნები მივიღეთ ჩვენ, არამედლოსნებმა. ჩვენი თაობის მოსწავლეებიც საკმაოდ არიან ხელიდან წასული. მაგალითად, ჩემს კლასში გოგოები უფრო ბევრნი ეწევიან სიგარეტს, ვიდრე ბიჭები.

ქეთევანი: – შენ, მწვევლი ცოლი ესე იგი არ გინდა, ხომ?

ლევანი: – ამას საერთოდ როგორ მეკითხებით. მე ვარ აზიატი.

ქეთევანი: – აზიატობა შენთვის ევროპელობის საპირისპირო ცნებაა?

ლევანი: – სრულებითაც არა. მე 12 წელიწადია ვსწავლობ ვაკეში. შესაბამისად ვარ ვაკელიც და ვარ კოდორელიც, მაგრამ ეს არის წარმოუდგენელი, რომ ჩემი ცოლი სიგარეტს ეწეოდა და მე ის ჩემი მარიკას გვერდზე დავაყენო, არა? წარმოუდგენელია!

ქეთევანი: – მარიკა ვინ არის?

ლევანი: – მარიკა ჩემი დედაა, საუკეთესო დედა. თუმცა მეც და ირაკლიც პატარაობიდან მხოლოდ მარიკას ვეძახით. საბა ჩემი პატარა ძმა კი ეძახის დედას.

ობლობა

ჯაფარიძე ნანო, 13 წლის; სოხუმი – თბილისი
დადვანი ანანო, 13 წლის; ოჩამჩირე – თბილისი

ქეთევანი: – ნანო, გამარჯობა. შენ ახლა ხარ სკოლის მოსწავლე, შენ არ დაბადებულხარ სოხუმში, აფხაზეთში, მაგრამ შენი მშობლები არიან აფხაზეთიდან, ამიტომაც მე მაინტერესებს შენი მენტალობა როგორია, შენ საკუთარ თავს აღიქვამ თბილისელად, თუ აღიქვამ აფხაზეთელად. რამდენი წლის ხარ?

ნანო: – ცამეტის. ვსწავლობ 171-ე საჯარო სკოლაში.

ქეთევანი: – მე ვიცი, რომ ხარ წარჩინებული მოსწავლე და ასევე ხარ მედლის კანდიდატიც და ღმერთმა ინებოს, წამატებული იყო მთელი ცხოვრების მანძილზე. აი მე ეს მაინტერესებს შენი მენტალობა როგორია, ანუ შენ საკუთარ თავს თვლი თბილისელად, თუ აფხაზეთელად რამდენადაც შენ დაიბადე, გაიზარდე საბურთალოზე.

ნანო: – მიუხედავად იმისა, რომ მე დავიბადე თბილისში, მაჩემი წარმოშობით არის აფხაზეთიდან და ცხოვრობდა სოხუმში, ამიტომ მე თავს უფრო ვთვლი აფხაზეთელად. მიუხედავად იმისა, რომ მე არასდროს ვყოფილვარ ამ ულამაზეს კუთხეში. მე ძალიან მინდა რომ ოდესმე აფხაზეთი საქართველოს ნაწილი გახდეს და ჩემი მშობლიური სახლ-კარი მოვინახულო.

ქეთევანი: – კარგი, გასაგებია. აი თანამედროვე სკოლაში რა მოგწონს და რა არ მოგწონს? რას შეცვლიდი?

ნანო: – მე ძალიან მიყვარს ჩემი მასწავლებლები, ძალიან განათლებულები არიან და ყველა ერთმანეთზე უკეთესად ასწავლის.

ქეთევანი: – აი განსაკუთრებით ვის გამოყოფდი??

ნანო: – ცალკეულად გამორჩევა არ შემიძლია იმიტომ, რომ

ქართულის მასწავლებელი – ქალბატონი ხათუნა ნიკლაური არა-ჩვეულებრივია. მათმატიკის მასწავლებელიც ჩემთვის გამორჩეულია – ეთერ ბარულაძე. კიდევ ხელოვნების მასწავლებელი გვყავს ახალი, რომელიც ძალიან განათლებულია – ბატონი გოჩა ყანჩაშვილი.

ქეთევანი: – რამდენი რამე გაიგეთ მისგან ხელოვნებაზე...

ნანო: – ამ ერთ სემესტრში იმდენი რამე გავიგეთ მისგან, რომ ამდენი შეიძლება მთელი რვა წლის მანძილზე არ გვისწავლია არამარტო საქართველოს, არამედ მთელი მსოფლიოს ხელოვნებაზე. საქართველოს მწერლებზე, მხატვრებზე, მომღერლებზე და საერთოდ ხელოვნებაზე.

ქეთევანი: – ძალიან დიდი მადლობა ამ ყველაფრისთვის ბატონ გოჩას. მან მართლა გაზიარათ ხელოვნებას და პირველი მასწავლებელია, რომელმაც მთელი მუზეუმები მოგატარათ. პირადად ჩემგან დიდი მადლობა მას ამისათვის!

ნანო: – ისტორიის მასწავლებელი ყველასთვის გამორჩეული მასწავლებელია, იმიტომ, რომ ყოველთვის ცდილობს ხელი შეეგვიწყოს. მერვე კლასში იმდენად გრძელი და რთული პარაგრაფებია, რომ ძალიან გაგვიჭირდებოდა ერთ დღეში ამ ყველაპრის სწავლა. დიანა მასწავლებელი ყოველთვის ცდილობს დეტალურად და ზუსტად აგვისხნას გაკვეთილი და ხშირად გვიყოფს მას რამდენიმე ნაწილად, რადგან ახალი მასალის ათვისება გაგვიადვილოს.

ქეთევანი: – გეოგრაფიის მასწავლებელზე რას იტყვი, ქალბატონ ხათუნა ჯიმშიაშვილზე?

ნანო: – ძალიან მიყვარს ხათუნა მასწავლებელი. უნდა აღვნიშნო ის, რომ მე გეოგრაფიის, ქიმიის, ბიოლოგიის და ფიზიკის სწავლა სახლში არ მჭირდება, იმდენად სრულყოფილად გვანვდიან მასწავლებლები ყველა ინფორმაციას. საბუნებისმეტყველო საგნების სწავლა წელს დავინწყეთ და ყველასთვის ძალიან საინტერესოა. ვსწავლობთ ადამიანის აგებულებას, სხვადასხვა

ორგანოს ფუნქციას... ფიზიკის მასწავლებელი, ქალბატონი მედეა მიქაძე ძალიან საინტერესო ადამიანია. ის არა მხოლოდ ფიზიკას გვასწავლის, არამედ თავის ცხოვრებისეულ გამოცდილებასაც გვიზიარებს. ქიმიის მასწავლებელი, ქალბატონი მზია კვინტრაძე ამავდროულად ჩვენი სკოლის სასწავლო ნაწილია.

ანანო: – უნდა ითქვას, რომ მზია მასწავლებელი არის ყველაზე ელეგანტური ქალი მთელს სკოლაში! და არა მხოლოდ სკოლაში!

ქეთევანი: – არასოდეს არ ვყოფილვარ მოხიბლული კერძო სკოლებით. მაშინ, როდესაც საჯარო სკოლებში არიან ისეთი ღირსეული მასწავლებლები, როგორებიც შენ ახლა ჩამოთვალე, რატომ უნდა ატარო შვილი კერძო სკოლაში? კერძო სკოლაში სიარული სულაც არ ნიშნავს, რომ შვილი ყველაფერს იდეალურად სწავლობს. მე შენი მასწავლებლებიდან მაინც გამოვყოფდი **ქალბატონ ხათუნა ჯიმშიაშვილს**, იმიტომ, რომ ის ნამდვილად არის ქალი იდეალი, ჩემთვის საქართველოში ერთ-ერთი საუკეთესო სპეციალისტი, შეუდარებელი დედა, აღმზრდელი, ორატორი, მომხიბვლელი ქალბატონი, მართლაც რომ იდეალური ქალი, ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. თავს ვთვლი ბედნიერად, რომ ჩემს შვილებს ჰყავთ ისეთი მასწავლებლები, როგორებიც არიან ხათუნა ჯიმშიაშვილი, ხათუნა ნიკლაური, მზია კვინტრაძე, ეთერ ბარელაძე, მედეა მიქაძე, ეკა ლობჯანიძე, ინგა მარგალიტაძე... ქართველებმა ყოველთვის იცოდნენ ერთი რამ: „კმა არს მოწფისადა უკეთუ იყოს ვითარცა მოძღვარი თვისი“. როდესაც თქვენ, მოსწავლეები... ისმენთ მათ საუბარს, მათ ახსნილ გაკვეთილებს, მათეულ დახვეწილ მეტყველებას, პოლემიკას, მსჯელობას, მათ კამათს, პაექრობას, მიზნად უნდა დაისახოთ, რომ იყოთ ისეთები, როგორი მასწავლებლებიც გყავთ. ბედნიერებაა, როდესაც თანამედროვე სკოლებში ასეთი ღირსეული მასწავლებლები არიან.

ნანო, რაკი ეს პროექტი და თვითონ წიგნი დევნილთა მეტყველებას ეხება, მესაუბრე იმაზე, თუ რამდენად კარგად იცი

მეგრული და რა გსმენია ქართველური ენების, მეგრულისა და სვანურის შესახებ?

ნანო: – მეგრული ყველაზე გავრცელებული ენაა სამეგრელოში, მაგრამ ყველა რაიონში სხვადასხვანაირი მეგრულით საუბრობს მოსახლეობა. მაგალითად, განსხვავებულია ზუგდიდური მეგრული და ჩხორონყუს მეგრული. ერთიდაიგივე სიტყვებს განსხვავებული მნიშვნელობები აქვთ. სენაკში თუ კიბე მეგრულად ისევ კიბეა, ზუგდიდურ მეგრულში მას ტკვა ჰქვია. წმინდა მეგრულით უმეტესწილად ზუგდიდში საუბრობენ, მაგრამ რადგან დედაჩემი სენაკიდანაა, მე სენაკის მეგრულს უკეთ ვიცნობ.

ქეთევანი: – ერთ ლექსს გასწავლი მე შენ: „მეგრელებს ერთი მიზანი გვაქვს სულ დიდი, მსოფლიოს დედაქალაქად გადავაქციოთ ზუგდიდი!“ ხუმრობა იქით იყოს და შენ თუ იცი, რა თქვა ილია ჭავჭავაძემ სამეგრელოზე?

ნანო: – ჩავედი სამეგრელოში და საქართველო ვნახეო!

ქეთევანი: – მეგრულად გვითხარი რამე.

ნანო: – მა მიორს საქორთუო, მა მიორს აფხაზეთი.

ქეთევანი: – აფხაზეთია შენი მხარე და შენი სამშობლო. ნანო, შენ ახლა ხარ ობოლი. ერთი წელიწადია გასული, რაც მამა ალარა გყავს. ჩემთვის გელა ჯაფარიძე იყო კეთილშობილების, ნესიერების, ღირსების, პატიოსნების განსახიერება. შენ რა გახსენდება მისი მამობროვი მზრუნველობიდან?

ნანო: – მამაჩემი იყო ძალიან მეოჯახე, ჰყავდა უამრავი მეგობარი, რომლებიც ძალიან დიდ პატივს სცემდნენ და აფასებდნენ. როცა მე, დედა და მამა მივდიოდით ნათესავებთან, მახსოვს მისი არაჩვეულებრივი სადღეგრძელოები, საუბრები. ყოველთვის ერთად ახსებენდა ქართველებს და აფხაზებს. ხშირად მიყვებოდა თავის წარსულზე, როგორ ცხოვრობდა სოხუმში. მიზიარებდა თავის ცხოვრებისეულ გამოცდილებას. მიუხედავად იმისა, რომ სამუშაოზე სახლიდან დილით ადრე გადიოდა და შინ გვიან

ბრუნდებოდა, თანაც დაღლილი, ცდილობდა რომ სულ დამლაპარაკებოდა და რაიმე ახალი მოეყოლა, გაეგო ჩემი შეხედულებები რაღაც საკითხებთან დაკავშირებით, გაეთვალისწინებინა ჩემი მოსაზრებები.

ქეთევანი: – შენ, სამწუხაროდ, ხარ ობოლი. ობლობა ძალზედ ძნელია და რთული. უმამობა დაგეტყო? მე ვფიქრობ, რომ არაფერში არ დაგტყობია, დედაშენი იმდენად მაგარი ქალი და კარგი დედაა... ქალბატონი ნუნუკა ჩიქობავა. ის თავისი შესაძლებლობების მაქსიმუმს აკეთებს იმისათვის, რომ ნანო ჯაფარიძე გაიზარდოს ღირსეულ ქართველად.

ნანო: – სკოლაში ისევ ისე ვსწავლობა, იმიტომ რომ მამაჩემს ეს გაუხარდებოდა. სულ მარიგებდა, რომ განათლება აუცილებელია. ჩვეულებრივად ვაგრძელებ ცხოვრებას, რაც დედაჩემის უდიდესი დამსახურებაა. დედა ცდილობს, რომ მამაჩემის ადგილიც დაიკავოს ჩემს ცხოვრებაში და არ მომაკლოს მზრუნველობა.

ქეთევანი: – მე მახსოვს ერთხელ შენ და შენი მეგობრები, ანანო და ნია ერთად მიდიოდით შაქშაქეთში თუ ბაკურიანში. მე გაცილებდით. ...და მაშინ ისე გადაეხვიეთ შენ და გელა ერთმანეთს, ისე... ძალიან მტკივნეული იყო ჩემთვის ეს სცენა, იმიტომ რომ მაშინ უკვე ძალიან მძიმედ ავად იყო მამაშენი. ახლა ვაბმობ პირველად... ჩახუტებულებს რომ გიყურებდი, თვალებზე ცრემლები მომადგა და გავიფიქრე: იქნებ ბოლოჯერ ეხუტება მეთქი... კარგი, ნანო, ძალიან დიდი მადლობა ასეთი ექსპრონტ ინტერვიუსთვის. გისურვებ წარმატებებს! ყველა ოცნება აგხდენოდეს, ყველა სურვილი რეალობად გექციოს; აფხაზეთშიც ჩასულიყავი, არა როგორც ტურისტი და მოგზაური, არამედ როგორც ძირძველ მიწაზე ძირძველი ქართველი; გაზრდილიყავი ისეთი სასახელო ქალი, ამ ქვეყნად რომ დედაშენს და ჩვენ ყველას გვეამაყებოდე და იმ ქვეყნად მამაშენის სული ხარობდეს. !

ნანო: – ძალიან დიდი მადლობა!

გმრობა სიცოცხლეზე მეტია

კვარაცხელია ნონა, 27 წლის; სოხუმი

გაზეთი „ვერისი“

9 თებერვალი, 1993წ.

ეს ნერილი ნაიკითხეთ დინჯად, აუჩქარებლად, საშინელი ტრაგიზმის განცდით, როგორც სიზმარი, როგორც უბედურების მაცნე: ყველამ გაითავისეთ უდიდესი დანაკლისი, რადგან **დაიხოცნენ ჭეშმარიტი რაინდები, საქართველოს ფარული მარგალიტები, ყველაზე საიმედო ვაჟკაცები: შუქრი მარგიანი, ემზარ გუჯეჯიანი, გუბაზ ჯოხაძე, ძმები ტელმან და ელვარდ კვიციანები...** მათ შორის უკეთესი მეომრის, უკეთესი ჭაბუკის გამორჩევა არ შეიძლება, მაგრამ შუქრი ჩემთვის მაინც ჩგამორჩეული იყო. ეს მიკერძოება არ არის: ის ჩემი კარის მეზობელი გახლდათ, ერთ ჭერქვეშ ვცხოვრობდით, ერთმანეთის ფეხის ხმა გვესმოდა, უსიტყვოდ ვუგებდით კიდეც ერთმანეთს, მაგრამ არაფერს ვამბობდით ნაფიქრზე. „რა საჭიროა იქ სიტყვები, სადაც დუმილი არის მეუფე, სადაც სიტყვები გროშად ფაცოსბენ, მდუმარება კი ბაჯადლო ოქროდ“ – უთქვამს ერთ ლიტველ პოეტს; შუქრიც დუმიდა. ზოგჯერ სათქმელი ყელში გორგალივით დაუგროვდებოდა და ვერც ამოთქვამდა, მაშინ ნერვიულობდა. ამ ბოლო დროს საერთოდ მარიდებდა თავს, რადგან ერთხელ გავეხუმრე: „ვისაც ჩემი თვალი შეესწრება, ომიდან უვნებელი დაბრუნდება–მეთქი“... ირწმუნა. მას შემდეგ გზიდან დაბრუნებაც კი მოინდომა: „ტყუილად მივდივარო“ – თქვა, – „რამ შემახვედრა, გოგო შენი თავი ახლაო“. – საოცრად ლამაზად წაიდუღუნა მაშინ და მაინც წავიდა. იმ საღამოს შინ უვნებელი დაბრუნდა, „მართალი ყოფილხარო!“ – მითხრა სხვათაშორის.

30 დეკემბერს მოვედი ისევ ბინაში, ფრუნზეს ქუჩაზე... მისი კარები დაკეტილი იყო. დაღლილი ვიყავი და წამოვწევი. ამ დროს შუქრიმ მისთვის ჩვეული სწრაფი ნაბიჯებით გაიარა ჩემს კართან. წამოდგომა დავაპირე, მაგრამ ის უკვე შორს იყო. თვალი მართლაც ვერ შევაავლე. დაუბარებია: 5 იანვრამდე არ ჩამოვალო ოჩამჩირედან. რატომღაც დაძმურად მომენატრა შუქრი, ნეტა არ წასულიყო, იქ რა უნდოდა მეთქი; 3 იანვრამდე იმავე სულისკვეთებით ველოდი. არ მოვიდა. მენანა... თურმე იმ დილით სიკვდილს ებრძოდა, ვითარცა იაკობ და გაიმარჯვა, სასწაულებრივ გაიმარჯვა!

იმ დღეს მთელ ფრონტზე მიმდინარეობდა შეტევა, როგორც დასავლეთის – ეშერის, შრომის, ასევე აღმოსავლეთის – ოჩამჩირის – მთლიან ზოლზე... 4 იანვარი თენდებოდა. მშვიდად არავის გვძინებია იმ ღამეს...სოხუმ ზანზარებდა... გრგვინავდა..... ცახცახებდა... მიწა იძვროდა, არტილერიის ცეცხლი მუგუზავით ცვიოდა – ქალაქს ბომბავდნენ... პირველად ვიგრძენი მამისეული სახლის სითბო და ვინატრე: ღმერთო, ეს ჭერი არ ჩამომინგრეო... უკეთესს არც გთხოვ – მეთქი, ასეც მოხდა!

მეორე დღეს გული ცუდ ამბავს მიგრძნობდა. მწუხრის მაცნეს ველოდი უცნაურად... გუმანი გამიმართლდა, ამბავი მოგვიტანეს – ჩვენი მეზობელი სვანი დაღუპულაო გმირულად. ღმერთს ვეხვეწებოდი – ნეტავ შუქრი არ იქნებოდეს – მეთქი. ნატვრა არ ასრულდა. შუქრის ცხედარი ჟერლომ ჩამოასვენა. ერთ ღამეს მორგში დარჩენილან. ერთიც ბინაში დაუყვიათ. მერე თავის ძმა-ბიჭებთან ერთად ომარიშალაში წაასვენეს, დედასთან... კონსტანტინე ბატონის სიტყვები გამახსენდა: **„არც სიკვდილში ჰქონიაო ბედი მეფე გიორგის!“** ასეც ხდება თურმე; დიდთოვლობისა და უტრანსპორტობის გამო, სვანეთში ასვლა პრობლემად იქცა: ყვავილებიც რომ გამოიღია ბაზარში?! ღმერთო, მხოლოდ

შავბაფთიანი თაიგულები იყიდებოდა იმ დღეს, მხოლოდ ფერწასული ქრიზანთემები და გაუშლელი ვარდის ყლორტები; მე კი ისეთი ლამაზი ყვავილები მინდოდა მიმეტანა შუქრისათვის, ისეთი ლამაზი... ჰმ, ეს სურვილიც რომ არ ახდა? ყვავილებმა ისევე წარსულში დამაბრუნეს და ბარემ ამასაც მოგიყვებით:

მაშინ „მშვიდობის ლეგიონი“ სანაპიროზე იდგა. ომიანობის ჟამსაც ვერ მოვწყდი რუსთაველის ბულვარს და როცა უჭაერობისგან სული შემიგუბდებოდა, ხელებს ჯიბეში ჩავინყობდი და სასეირნოდ გამოვიდოდი ხოლმე. ამჯერადაც ასე დავუყევი თოვლიან სანაპიროს და ფიქრებიდან მაშინ გამოვერკვიე, როცა „მშვიდობის ლეგიონის“ ბიჭებს პირდაპირ შევეჩჩეხე; **წინ შუქრი მოდიოდა, მერე – ჟერლო, უკან ოცამდე სვანი მეომარი მოჰყვებოდათ, ფორმიანები, ავტომატიანები, ჯანიანები, „გულუჯანგიანები“...** შუქრის ნახვა უნებლიედ გამიხარდა. ხმამალლა გავიცინე, ხელი ჩამოვართვი და ვუთხარი: „მთელი ცხოვრება ვოცნებობდი, ქართველი ბიჭები ყვავილებით ხელში მენახა, მაგრამ ვერ ველირსე, სამაგიეროდ, იმას მომასწრო ღმერთმა რომ ავტომატით ხელში გნახე – მეტიქი“...

საოცარი სახე მიიღო შუქრიმ, თითქოს მთელი ერის ცოდვა იტვირთა და ინანა, ერთმა ყველაზე ღირსეულმა თითქოს აზიდა ყველა უღირსის ტვირთიც... მას შემდეგ იშვიათად ვხვდებოდი, შევატყვე, შეგნებულად მერიდებოდა...

შუქრის საოცარი გული ჰქონდა: მოსიყვარულე, კეთილი, მზრუნველი. ორი ძმა ჰყავდა, ორი და, მამა ორიოდე წლის წინ გარდაეცვალა და მას შემდეგ უმცროს და-ძმებსაც თავად პატრონობდა, მამის მაგივრობას უწევდა, ძმის მაგივრობასაც. ოჯახის მტკიცე ბურჯი იყო...

შუქრის სულ გამირობისკენ მიუწევდა გული. **„მეხარბებო იმ ბიჭების ბედი, ბრძოლის ველზე რომ იღუპებიან, ისინი გამირები**

არიანო“. ერთხელ რომ ვთქვი, „პოლკოვნიკი ყარყარაშვილი და-
ლუპულა და იმდენი ვიტირე“ – მეთქი. ფიქრიანად კარგა ხანს
მიყურა და თქვა: „იქნებ ის ცრემლი მეც მენილადოსო“... (შემა-
ჟრჟოლა). ყველანი ვეხვეწებოდით, წინა ხაზზე არ გახვიდეთ,
მაგრამ არ იჯერებდა: „მე თუ ვიომე, შენ თუ არ იომე, თუკი
არავინ არ იომა, მაშ სამშობლოს ვინლა დაიცავს? სამასი არაგ-
ველი ერთ დღეს განყდა, საქართველო კი გადარჩა... მეც ერთი
კოდორელი ვიქნები, მამულს შენირულიო“ – იტყოდა და მაინც
წინ ისწრაფოდა...

ნოემბრის გვიანი ღამე იყო, შუქრის ღია ფანჯრიდან სიმლე-
რა მომესმა: ისე კარგად, ისე ლამაზად, ისე სევდიანად დამლე-
როდა გიტარაზე, რომ გული მომიკვდა – მამიდას ვუთხარი: „ბი-
ჭები შინ ყოფილან და შევალ – მეთქი“... რა დროს ბიჭებთან
შესვლააო – შემომირისხდა მამიდა; მე მაინც მოვნახე მიზეზი,
ჩუმად შევალე კარი... „ვნახავ ერთი, რა უჭირს, რომ ასე გულ-
საკლავად მღერის – მეთქი“. არც კაკუნი უგრძენია, არც ჩემი
შესვლა, სიმღერა დაესრულებინა და ფიქრებს წაელო; ფეხზე მდ-
გომი რომ შემნიშნა, შეკრთა, თურმე არ მელოდა. „დაბრძანდიო“
– სკამი შემომთავაზა – გვიანია, როგორ გამოგიშვებო“. შენ
თურმე ისე კარგად მღერიხარ... არ მინდოდა შემოსვლა, მაგრამ
მაინც შემოვედი – მეთქი“... ვთხოვე კიდევ ემღერა.

„მე ქვეყნად მოსვლა არავისთვის არ მითხოვია“ ... აჟღელდა
ომარ ხაიამის სევდიანი მელოდია... მერე გაირინდა, უკანასკ-
ნელი აკორდები აკრიფა და მოულოდნელად, თითქოს თავის-
თვის მაგრამ მტკიცედ მითხრა: „ახლა წადი!“ მე გაკვირვებული
მხერა შევაფეთე... „ჩქარა!“ – გაიმეორა ბრძანება. ჩგიტარის
სიმები ჯერ კიდევ მსუბუქად ჟღედნენ, როცა მის კარებს გამო-
ვცდი, რალაც ხმაური შემომესმა: თითქოს სკამი წაექცა, თით-
ქოს გიტარა კედლიდან ჩამოუვარდა. მიბრუნება გადავწყვიტე,

მაგრამ მამიდა შემომეხმინა და ველარ შევედი!.. მას შემდეგ არაერთხელ მიფიქრია, როგორ გადარჩა კიდეც ასეთი კარგი ბიჭი ქართველებს შორის – მეტეი. ამ ფიქრებსაც ერთხელ მან ხმამაღლა გასცა პასუხი: ჯერ მთელი გულისყურით მიყურეა ჩაფიქრებულს, შემდეგ ხმამაღლა მიპასუხა: „ჩვენ მარგიანები ვართ, მარგიანები ვართ ჩვენ!“ ახლობლებს თვალი გადაავლო და ოდნავ წამოწითლდა; მე სახეზე სიგრილემ დამიარა „მართლაც კი!“ – დაუუქნიე თავი და მას შემდეგ ხმამაღლა არასოდეს გვისაუბრია!

ახლა მარგიანების დიდებულ გვარს და სრულიად საქართველოს ეს წაბუკი აღარა ჰყავს; ის იყო უკანასკნელი და ერთადერთი ქართველი, რომელიც ამ დროისთვის ჩემს თეთრ სიაში ეწერა: მისი დალუპვა დანაშაული იყო!

სისხლიანი ბაიები ბაიობას ელიან

კვარაცხელია ნონა, 45 წლის; სოხუმი – თბილისი

მალლობზე ვდგავარ და დავყურებ გამჭვირვალე კედელს გადაღმა დარჩენილ აფხაზეთს... იგი ჰგავს ჩემს წინ დამრეც ციცაბო დაღმართს, მზისგან ახამხამებული სისხლიანი ბაიებით მოფენილს...

...და სუფევს ტკივილი, ეს ერთადერთი გრძნობა, რომელიც გადარჩა... ბნელი ხევისკენ დაქანებულ ფერდობს ველური სიჩუმე დასდგომია გვირგვინად... წარმოსახვაში დარჩენილან რაინდული სულის ჭაბუკები, ომმა რომ შეიწირა – ხელგაშლილნი გულით მიწას დაჰკონებინ და არავის უთმობენ, არავის უსმენენ, არავისი ეშინიათ, არ იხრწნებიან, არ ცივდებიან, არ ბერდებიან და ვერავინ ბედავს მათი სიყვარულის აგონიური მდგომარეობის ხელყოფას... აღდგებიან? არა, ჯერ არა, თუმცა არც დახოცილან! აღდგებიან და დაბრუნდებიან მხოლოდ მაშინ, როცა მათ სამეუფოს სიყვარული დაეფინება იისფერ ზენრად... მათ მიერ ნაფერებ, მამა-პაპის ძვლებით ნაპოხ, სისხლით გულდანამულ მიწას იმათ ვერავინ შეედავება; ის მათი საკუთრებაა და მათვე დარჩებათ, საღამოობით ცეცხლის პირას ჩამოსხდებიან, ჭიქას ასწევენ და... „ვაჟკაცობისას იტყვიან, ერთ-ურთის დანდობისასა, სტუმარ-მასპინძლის ნესზედა, ცნობის და და-ძმობისასა“...

ეს უკვდავი ჭაბუკები იმქვეყნიური სანახებიდან უდარაჯებენ თავიანთ სამფლობლოებს და ელოდებიან იმ დღეს, ოდეს სიყვარულის მზე ზენიტისაკენ აინევს! მანამდე კი დიდი დროა... დრო – ყველაფრისთვის თავისი ადგილის დამამკვიდრებელი და დამლაგებელი, მოთმინებით რომ აგებს იმ სიყვარულს, რომელიც დაკარგულია, იმ ხიდებს რომელიც ჩატყდა მონათესავე ერებს შორის.

ჯერჯერობით კი... ნასისხლარ ველზე გულმკვდარი ბაიები მაინც ბაიობენ, ხოლო ანგელოზები უხილავი ტერფებით „ეხე-ბიან“ გაუთელავ ბალახებს. დრო მეფობს! ჟამი ჟამიერობს და გვტოვებს ერთმანეთთან ადამიანებსა და წარსულს, ანწყოსა და ყოფილს, ჩვენ და იმათ „მომავალი“, რომ ჰქვიათ!

დრო არ გვაბრუნებს აფხაზეთში, უჟამო ჟამი სუფევს და არ ჩქარობს გასვლას, გვიცდის და გვეკითხება:

საით მიდიხართ – სამოთხისაკენ თუ ჯოჯოხეთისკენ? რა გიდევთ გულში, ძენო ქართლისა – თქვენს ნაამაგარ მიწა-წყალზე ქურციკივით “შილიფად” შერჩენილი აფხაზის კვლა თუ შეწყალება?

– კავკასის ძეო, ძეო ქართლოსის – აფხაზო, შენ რაღას ფიქრობ, მიტევენას თუ მიჭირვენას?

– დასხედით, იფიქრეთ, განსაჯეთ და ფეხი მერე გადმოდგით! – ამბობს ზეციერი...

მე კი ამ წერილს შენთვის და ჩემთვის ვწერ, მკითხველო, ენგურსგადაღმელთა და ენგურსგადმოღმელთათვის; მე რომ ჩემი „შვილისას“ და „ძმისას“ გიამბობ, შენც ნუ დამზარდები შენი „ძმისა“ და „ვაჟისას“. ჩემი ჭირი ხომ შენი ჭირია! ერთნაირად დაგვალონა წუთისოფელმა, ერთურთის წინაშე ბარიბარსა ვართ... მაშ, ბოლომდე გავითავისოთ ეს „ერთი ჭირი“ – ომი! რა არის ის შენთვის და რითი ჰგავს ჩემი შიში შენსას, შენი სანუხარი რითია ჩემსაზე მძიმე ან მსუბუქი? იმით რომ შენ „გამარჯვებული“ გქვია და მე „დამარცხებული“?

... აკენესდა მინა, ატირდა ცა, დაღონდნენ ვარსკვლავები... კაენმა მოკლა ძმა და განაგრძო ცხოვრება, სამყარო კი უბედური და ცრემლიანი გახდა.

ჩემი თვალით დანახული კოდორის ხეობა

*ლაშხია ეთერი, 73 წლის;
სოხუმი – დალის ხეობა – თბილისი*

კოდორის ხეობა, გადმოცემით, ქალღმერთ დალის საბრძანისად არის მიჩნეული. აქ შემოსულს ყველაფერი ხიბლავდა და აჯადოებდა: მინდვრის ყვავილებით მოქარგული ველ-მინდვრები, კრიალა ცა, ცივი, კამკამა და გემრიელი წყაროები, ბუნების “ნობათით” დახუნძლული მთის კალთები, კლდეებზე მარგალიტის მძივებად დაკიდული ჩანჩქერები, ტყისა და ყვავილების სურნელით შეზავებული, მთის მათრობელა ჰაერი, ხალიანი კალმახებით სავესე მქუხარე მდინარეები, მთის კალთებზე წამოსკუპებული ოდასახლები, ვაკე ადგილებზე განლაგებული შენობა-ნაგებობანი.

ნათლად მახსოვს 22 წლის ახალგაზრდამ როგორი შიშით, კრძალვითა და რიდით შემოვაბიჯე ამ საოცარ სამყაროში (სოფ. გენწვიშში). მე ხომ აქ მცხოვრები ხალხის არც ენა ვიცოდი და არც წეს-ჩვეულებები, მაგრამ ბუნების სიდიადემ დამამშვიდა, მომეჩვენა, რომ ბუნება დღესასწაულობდა ჩემს ბედნიერებას, თითქოს უხილავი დირიჟორი ხელმძღვანელობდა ჯადოსნურ მუსიკას და საიმედო მომავალს მპირდებოდა.

დრომ მიჩვენა, რომ ამ ჯანსაღ ბუნებაში მცხოვრებ ადამიანთა უმრავლესობას წმინდა გული და სუფთა სინდისი ჰქონდა.

ჩემმა გენწვიშელებმა (და არა მარტო გენწვიშელებმა) რძლად კი არა, შვილად მიმიღეს: „გიგა ლადელ“, „ისგუ ნაცაღ“, „მიშგულადელ“ – ხშირ-ხშირად მეტყოდნენ ხოლმე და თან თავიანთი ნაჯაფარი ხელებით, კეთილი გულითა და კეთილი თვალებით მეფერებოდნენ. მეც მთელი გულით შევიყვარე ეს უღალატო, სტუმართმოყვარე ადამიანები. „მე ვიყო კარგად, სხვას ყველას

თავში ქვა უხლია“, ასეთი რწმენით არასდროს უცხოვრია ამ ხალხს. უნდა გენახათ, როგორ ღირსეულად ედგნენ ერთმანეთს ჭირსა და ლხინში, მწუხარებასა თუ სიხარულში, ნათესავებისა და მეზობლების თანადგომით უქონელისა და მქონებელის სუფრა ყოველთვის იყო უხვი, სავსე და ბარაქიანი.

სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოები, ე.წ. „ნადების“ დახმარებით სრულდებოდა; საღამოს კი კარგი პურ-მარილი და ნადიმი იმართებოდა. განსაკუთრებით სახალისო იყო ქალების თავშეყრა. დიასახლისი ღუმელთან ფუსფუსებდა, სხვები ჩეჩავდნენ მატყლს და ართავდნენ ძაფს, თან იყო ხუმრობა, მახვილსიტყვაობა, სიცილი და კისკისი. კაცები მხოლოდ „მაყურებლები“ იყვნენ, თუმცა ენამზეობაში ქალებს ტოლს არ უდებდნენ. დილის ხუთ-ოთხ საათზე დაიშლებოდნენ და თან მიჰქონდათ ერთმანეთის მიმართ სიყვარულით, მეგობრობითა და პატივისცემის გრძნობით გამთბარი გულები.

...დიახ, ვირჯებოდით, ვშრომობდით და შრომის ნაყოფსაც ვირგებდით.

ნეტამც იმ დროს! დღეს ყოველივე ტკბილ-მწარე მოგონებად, მოუშუმარ ჭრილობად ქცეულა...ადგილის დედა ისე და მამა-პაპათა საფლავები ისე მოგვნატრებია...

მამულის ერთგულებაზე ხატზე დაფიციებულმა სვანმა მამაკაცებმა ათეული წლების განმავლობაში დაღის ხეობა საქართველოდ შემოინახეს მთელს აფხაზეთში. ქართული გენის, ქართული ჯიშის გადასარჩენად სკოლის დირექტორების – ზური გურიჩიანის, რუსუდან პირველის, თამარ წერედიანის ძალისხმევით და მასწავლებელთა თავგამეტებით აჟრიაშულდა ყველა სკოლა და სიცოცხლის სიომაც კვლავ დაჰბერა ამ ლამაზ მხარეში.

ხეობა თვითონ ირჩინდა თავს და ტვირთად არ აწვა ხელი-სუფლებას. ღმერთო, რა დამავინყებს 2008 წლის 8 აგვისტოს.

მოულოდნელი, გამაოგნებელი, თავზარდამცემი ფაქტი – ხეობა დაიცალა მოსახლეობისაგან... გავხდით კოდორელები მეორე გზის დევნილები და მიმოვიფანტეთ მსოფლიოს არაერთ ქვეყანაში მომვლელებად, ძიძებად, დამლაგებლებად, შინამოსამსახურებად, მიმტანებად... მოკლული გულით, დაჭრილი სულით და მომავლის შიშით. სიტყვა „დაბრუნებასაც“ კი ტაბუ დაედო, რამეთუ უროსი თაობა დარდმა მოინელა, დარჩენილები დრომ „დათრთვილა“, ახალ თაობას კი გული მხოლოდ სააქაოდ უძგერს.

მამული? იკითხავს მავანი.

„ვაი სიცოცხლევ, სირცხვილით ვინვი, კუთხეში გდია მამულზე ფიქრი“...

ფიქრის ქარებს ავედევნე...

ლაშხია ეთერი, 73 წლის;

სოხუმი – თბილისი

წარსულის გახსენება ბასრი მახვილივით გადამივლის მკერდზე და სულს დამისერავს. გამახსენდება ჩემი ეზოს ყვავილთა ღიმილიანი მონათება, მზის ათინათის მტევანთა ფერება, მთები, ცის მშვენება, ბრწყინვალე საგალობელი „ლილეო“, ვაჟკაცური მოძახილი „მუმლი მუხასაო...“

აქვითინდება ჩემი სულის მთრთოლვარე სიმები და გულს საწნახელში ჩაგდებული მტევანივით დამინურავს – ამავდროულად წარსულში „შორეულ“ აფორიაქებულ სულს მიმშვიდებს, დასერილ გულსაც მაღამოდ ედება და მაძლევს ძალას, რომ ღირსეულად ვიარო წინ, მომავლისკენ.

სევდანარევი ღიმილით ვიხსენებ გენწვიშის სკოლას, რომელიც

ჩემთვის იყო (და დღესაც არის) ცოდნის დიდებული ტაძარი, მოგიზიგზე ჩირაღდანი, მომავლის მანათობელი შუქურა.

არასოდეს დამავინყდება ჩემი პირველი გაკვეთილი მერვე კლასელებთან. ამ ცელქი, ონავარი გოგო-ბიჭების ცნობისმოყვარე, ეშმაკურად მოციმციმე თვალებმა და ოღნავ შესამჩნევმა დამცინავმა ღიმილმა დამაბზნია. ჩემი პედაგოგიური მოღვაწეობის პირველ დღესვე ამ ცელქმა, კუდრაჭა ბავშვებმა მასწავლეს, რომ სწავლებისა და ურთიერთობის მთავარი „იარაღი“ სათანადოდ „მომარჯვებული“ სიტყვა და სწორი მიდგომის უნარია.

იმ დღიდან ამოვეფარე რუსთველის ბრძნულ, ზღაპრულ სამყაროს, პოეზიის მეფის მომაჯადოებელ მუსიკას, სულხან-საბას შეგონებებს, აკაკის ტკბილხმოვანებას... და დაიწყო და აეწყო დედაშვილობის წმინდა გრძნობასთან მიახლოებული, საოცარი და განუმეორებელი ურთიერთობა ჩემსა და აღსაზრდელებს შორის, რომლითაც ვტკბებოდი მე, ბედნიერი მთელი ოთხი ათეული წლის განმავლობაში.

დიახ, ვასწავლიდი (ვერ გეტყვით რას და როგორ), უფრო სწორედ, ჩემი ბეჯითი და სმენადქცეული მოსწავლეები თავიანთი მოვალეობის პირნათლად შესრულებით „მასწავლიდნენ და მაიძულებდნენ“ ბევრი მემუშავა ჩემს თავზე, ვყოფილიყავი მუდამ შემართული და საინტერესო (არ ვიცი მოვახერხე ეს, თუ არა).

სულ სხვანაირად „მწვრთნიდნენ“ ჩემი ზარმაცი (სწავლაში და არა შრომაში), ცოტათი გაუგონარი, უფრო საეშმაკოდ და საცუღლუტოდ განწყობილი გოგო-ბიჭები. საათობით ვფიქრობდი, როგორ გამეკვლია გზა მათი გულებისა და გონებისკენ, ვიყენებდი ყველა (დასაშვებ თუ არდასაშვებ) მეთოდს მათ „შესაბერტყად“ და სწორედ, მათი ძალისხმევით შევიძინე მე ის პედაგოგიური ალლო, რომელიც არ ისწავლება არც ერთ უმაღლეს სასწავლებელსა თუ აკადემიაში; (მადლობა მათ).

რა დამავინყებს „ჩემს რჩეულს აღსაზრდელთა და აღზრდილთა შორის“ შუქრი მარგიანს – იმედს დაღლელებისას... იჯდა მერხზე ეს მოხდენილი გარეგნობის, გონიერი, გამორჩეული, (აღბათ, ზე-ბუნებრივი ნიჭითაც დაჯილდოებული ყმანვილი, რომლის შთამბეჭდავად ნათელ სახესა და და შუქმფენ თვალებში მშობლიური კუთხის უზომო სიყვარული, ცოდნის შეძენის დაუოკებელი წყურვილი და მომავლის მიზანდასახულობა ისახებოდა. სამწუხაროდ, ამ ბრწყინვალე ეკონომისტის, დიდი ქართველის, დიდი მამულიშვილის ყველა გეგმა და ოცნება, მათ შორის დალის ხეობის აღორძინებისა, ახალგაზრდა ჭაბუკის ლამაზ სიცოცხლესთან ერთად ომმა უღმობელმა შეინირა. (ქედს ვიხრი მისი ხსოვნის წინაშე)...

სიყვარულით ვიხსენებ დურმიშხან პირველს, შუქრის თანაკლასელს და მეგობარს. მათ მეგობრობას, მიუხედავად ორივეში ასე გამოქანდაკებული ინდივიდუალობისა, ხასიათთა თანხვედრა და საერთო ინტერესები კვებავდა... ნიჭიერებით, შინაგანი კულტურით გამორჩეული ეს ბიჭუნა ყველას ხიბლავდა თავისი სიღინჯით, სწავლით, კეთილსინდისიერებით (დღეს ის საკმაოდ ძლიერი ეკონომისტი).

ოო, ჩემი ქეთევან მარგიანი (და საერთოდ და-ძმა მარგიანები – ლაშა, მარიკა, ნუკრი)... ის ჩემი სუნთქვაა, სულის ნაწილი, ჩემი სიხარული და აღმაფრენა. მზე ჩაგიდგებოდა გულში, როცა მოგანათებდა თავის ცეცხლოვან, ვარსკვლავა თავალებს და გაკვეთილის მოყოლას დაიწყებდა. საოცარი იყო მისი ენამზეობა, სიტყვათა შეხმატკბილება, გადმოცემის სისხარტე და ენამზეობა.

მასხოვს მეხუთე კლასში გაკვეთილზე გვესწრებოდა „მასწავლებელთა რისხვად“ წოდებული ბატონი – რობერტ ბაკარაძე (განათლების ინსპექტორი). თემა იყო ვაჟა-ფშაველას „ხმელი ნიფელი“. ჩემმა ქეთევანმა ქართული სიტყვა „ფიანდაზად“ დაუფინა მკაცრ ინსპექტორს, რომ წაეკითხა... „მასწავლებელთა

რისხვამაც“ წაიკითხა და მერე როგორ... ჯილდოდ ქება-დიდება მოსწავლეს, მასწავლებლებსა და მთელ სკოლას. ეს გოგონა ნამდვილი სრულყოფილება იყო (და არის დღესაც) მთელი თავისი ზნეობრივი, ფიზიკური, სულიერი, გონებრივი შესაძლებლობებით. (გულწრფელი მადლობა ირაკლი და ანტისა მარგიანებს ასეთი შვილების აღზრდისათვის).

დაუვიწყარია ჩემთვის VIII კლასელებთან ჩატარებული გაკვეთილი თემაზე „ტარიელ გოლუა“. ჩემმა სანაქებო მოსწავლეებმა ზაირა პირველმა, ნინო ჯაჭვლიანმა და ქეთინო ხარძიანმა ისეთი ცეცხლი დაანთეს, რომ განთლების სამინისტროს წარმომადგენელმა ბატონმა შოთა შენგელიამ „ცდუნებას“ ვეღარ გაუძლო და განაცხადა: ასეთი გაკვეთილი აფხაზეთში აღარ მომისმენიაო.

დიდი გულისტკივილითა და მწუხარებით მახსენდება ჩემი უსაყვარლესი მოსწავლე რაჯი გურჩიანი (ვერ ვიკავებ ცრემლებს)... მეხუთე კლასელს უკვე მსოფლიო კორიფეების შედეგები ჰქონდა წაკითხული. VIII კლასში დაწერილი მისი თავისუფალი თემა „ჩემი მიზანი“ სადისერტაციო ნაშრომდაც გამოდგებოდა.

ახლა, როდესაც 73 წლის მასწავლებლის გადასახედიდან გადავხედავ აფხაზეთში ახალგაზრდებთან სწავლა-აღზრდაში ჩავლილ ორმოც წელს, გული სიამაყით მევსება ხოლმე... დიახ, ჩემდა სასიხარულოდ, მყავდნენ ასეთი სანაქებო მოსწავლეები და თანაც არა ერთი და ორი. დინჯი დევდარიანები (დიტო, ნინო...) ფიცხი ჯაჭვლიანები (ეკა, ლელა...) ფალიანები (ირინა, ჯიმშერი...), გულბანები, გურჩიანები... და სხვები და სხვები.

აღმზრდელად მე „შემქმნეს“ ჩემმა მოსწავლეებმა, ჩემმა გენწვიმის სკოლამ, რომელსაც თამამად ვუნოდებ ცოდნის ტაძარს. იქ ჩაიარა ჩემი ცხოვრების თითქმის ნახევარმა საუკუნემ. სიყვარულით ვიხსენებ ჩემს კოლეგებს – დარბაისელ ტატიანა ავალიანს, ენერგიულ ჩამა და ფოდრა ჯაჭვლიანებს, დინჯ გელა

დედარიანს, იდეალურ ქალბატონს, ჰუმანურ ციციწო პირველს, პირმშვენიერ ინდირა წიფიანს, ზნეკეთილ პამირა პირველს, ბობოქარ შალიკო გუჯეჯიანს, პატიოსან გოგი ქალდანს, უღალატო შოთა ქორჩიანს, კეთილშობილ თამარ წერედიანს, ხმაურიან ჟანა ხარძიანს, კისკისა და ხალისიან ლალი წერედიანს, თითქოს სუსტ არსებას და მაინც უძლიერეს და უგანთლებულეს თინა პირველს... ჩემი გულწრფელი მონატრება, სიყვარული და პატივისცემა მათ.

„როდესაც სული იქსოვება სევდის ძაფებით, და გულში წვება მენამული თიბათვის ღამე, მე თბილად ვაღებ გამოცდილი ექიმის კარებს, და ვისინჯები...“

ავადმყოფობის დიაგნოზია **მონატრება**“...

დავამთავრე წერა, თავალი გადავაგლე ნაწერს და არ მომეწონა. ეტყობა აკაკის „სენი“ გადამედო: „ველარ გაჰკივის თამამად ჩემი დაფი და ნალარა“.

მაგნოლიის შრიალს სხეული სადღაც მიაქვს

კალანდია მადონა; სოხუმი

როცა ვიგონებ სოხუმს,
სისხლი ძარღვებში მოქუხს;
ირგვლივ იები მოთოვს,
როცა ვიგონებ კოდორს;
და ბაბუშარის ყივილს
ვადარებ სისხლის კივილს.
როცა ვიგონებ გაგრას,
გული ია-ვარდს ქარგავს;
ვიგონებ შრომას... კამანს...
ცრემლი წამწამებს წამავს;
ვიგონებ ათონს, რინას,
გული ნათდება იმ წამს
და მაგნოლიის შრიალს,
სხეული სადღაც მიაქვს.
ვიგონებ მოძმეს, ორგულს და
ჩემს საყვარელ ნართას,
ახლა სევდა როიმ ახლავს...
ზღვა მენატრება შმაგი,
ზემო და ქვემო ფშაფი;
ვნატრობ მშობლიურ მხარეს –
ჩემს ფილტვებსა და თვალებს.

* * *

მთქმელები:
ბჟალავა ჟანა
იოსელიანი ვენერა
დადვანი დიანა
ქვარცხავა მზია
ქაჯაია-ქორჩილავა ნანი
ციმინტია-ქვარცხავა ჯულიეტა
ბეროშვილი ნარგიზა
ცანავა-ოჩიგავა ჟუჟუნა

მზია, ნანი, ქალბატონო ჯულიეტა, ჟანა, ჟუჟუნა, ნარგიზა, ქალბატონო დიანა, ვენერა, ნელი... მოგესალმებით! ჩვენ ვართ სოხუმის უნივერსიტეტის პროფესორები, ენათმეცნიერები და ვმუშაობთ ასეთ პროექტზე – დევნილთა მეტყველება. ძირითადად აფხაზეთელი ქართველების მეტყველებას ვსწავლობთ. ვესაუბრეთ ასობით დევნილს, დავუსვით ათასობით კითხვა, ვთხოვეთ, გაეკეთებინათ მათ თვითშეფასება საკუთარი მეტყველები-სა და საუბრის სტილის შესახებ; გვავინტერესებს თქვენი აზრი:

ჟანა: – მე დავიბადე და გავიზარდე გულრიფშის რაიონის სოფელ ვარჩეში. მე ვარ ფილოლოგი. ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი; ამ ოცდასამი წლის მანძილზე მე მეგრული არ დამავიწყდა, მაგრამ უნდა ვაღიარო, რომ ჩემი მეტყველება უფრო დაიხვეწა. ახლა ვმეტყველებთ ზუსტად ისე, როგორი ქართულითაც უნდა გვემეტყველა აფხაზეთში, მაგრამ იქ ძალიან დიდი იყო რუსულის გავლენა. ჩემი გვარი ბჟალავა მეგრული ეტიმოლოგიისა და დაკავშირებულია მზესთან. მამაჩემი – ნიჟა ბჟალავა ახლა არის 82 წლის. მამაჩემის დიდი ბაბუაც კი აფხაზეთში იყო დაბადებული და გაზრდილი. დედაჩემი იყო მერხეულელი – ტატიანა თათარიშვილი.

მზია: – მე ვარ მზია ქვარცხავა; სოხუმში დავიბადე, გავიზარდე, ვიცხოვრე...

ამ დევნილობის წლებში უკეთესად დავეუფლე ქართულად გამოთქმას. აფხაზეთიდან ჩამოსულები მეტწილად ვსაუბრობდით რუსულად. მოსკოვში დევნილობის პერიოდში თორმეტი წელი ვიმუშავე ფარმაცევტულ კომპანიებში. კომპანიის დირექტორი იყო ძალიან კარგი კაცი გვარად საროკინი. ის ძალიან კარგად იყო განწყობილი ქართველებისა და საქართველოს მიმართ, დამიბარეს გასაუბრებაზე, რომ ნახეს რომ კარგად ვიცოდი რუსული, მქონდა სამედიცინო განათლება, ამიყვანეს თავიანთ კომპანიაში. ...

ქეთევანი: – ასეთი მომხიბვლელი გარეგნობაც ხელს გინყობდა და...

მზია: – მეგრული მე არასოდეს დამავინყდება.

ნანი: – მე ჩემს შვილებს იქაც სოხუმში, ოჯახში ვესაუბრებოდი მხოლოდ და მხოლოდ ქართულად. მეგრულს იგებენ, მაგრამ ვერ ლაპარაკობენ. სოხუმში ვცხოვრობდით ბაგრატიონის ქუჩაზე. მე ქაჯაია ვარ, ხარჩილავა მეუღლის გვარია. მე ვარ 63 წლის. ჩვენ რომ გვიყვარს, ისე ჩვენს შვილებს ვერ უყვართ სოხუმი, იმიტომ რომ მათ ეს სამოთხე ხომ არ უნახავთ. ჩვენ რომ ვიცით ძირიან-ფესვიანად, პატარებმა ისე ვერ იციან. ახლა კი ვცდილობ, შვილიშვილებს ვესაუბრო მეგრულად, არ მინდა დაკარგონ ენა, იგებენ ყველაფერს, მაგრამ ვერ ლაპარაკობენ. ლოცვითაც მხოლოდ და მხოლოდ ვლოცულობთ ქართულად.

უფროსები ერთმანეთს ხანდახან ველაპარაკებით მეგრულად.

ვენერა: – მე ვარ ვენერა იოსელიანი – 78 წლისა. ვცხოვრობდი ოჩამჩირეში, სოფელ კოჩარაში. მანამდეც და ახლაც, აფხაზეთშიც და აქაც ერთნაირად ვიცოდი სვანური და ქართული. ისეთი დავრჩი აქაც, როგორც ვიყავი იქ. მთავრობა ხალხისთვის რაიმეს რომ გააკეთებდეს, თუკი დაგვეხმარება, ძალიან კარგი იქნება.

დიანა: – მე ვარ დიანა დადვანი – 82 წლის. დავიბადე და გავიზარდე გაგრაში, სოფელ ბზიფში. ვარ ექვსი შვილის დედა. ჩემი მეუღლე – იროდი მარგიანი დაილუპა ომში. გაგრა იყო ნამდვილი

სამოთხე, გექონდა ძალიან კარგი ცხოვრება. სავაჭროდ სულ და-
დიოდი სოჩაში. არა მგონია ჩემი მეტყველება შეცვლილიყოს.

ჯულიეტა: – ჩემი ქალიშვილობის გვარია ციმინტია, ქვარცხავა
გენო მყავდა მეუღლე. ჩექონდა ძალიან კარგი ოჯახი. ვცხოვრობ-
დით კელასურში. ჩვენ მეგრელებად ვკვდებით. ძალიან მიჭირს ჩემს
სახლ-კარზე და სოხუმის მონატრებაზე ლაპარაკი. ჩემი მეუღლე
დაავადებული იყო აფხაზეთის სიყვარულით. საქართველო უზომოდ
მიყვარს, მაგრამ აფხაზეთის სიყვარული ტკივილად ჩამყვება სამა-
რეშიც. ძალიან მიჭირს ამაზე ლაპარაკი, შვილო... სოხუმი რომ დაი-
კარგა, წამოვედით სვანეთით. ჩემი მეუღლე აფხაზეთის სვანეთშია
წამუშევარი წლობით. თითქმის 15 დღე დავრჩით ოთარ ცალანის
ოჯახში, საკენში. ძალიან ბევრი პატივი გვცეს. ჩემს მეუღლეს ეცვა
ტუფლები. სასწრაფოდ ჩექმები მოუტანეს. უზღველტეხილზე ჩექმე-
ბით ხომ არ გაგიშვებთო. მე ძალიან მიყვარს სვანეთი და სვანები.

ქეთევანი: – თქვენი მეუღლე ბატონი გენო ქვარცხავა იყო საო-
ცრად კარგი კაცი, ნამდვილი ჯენტლმენი, კეთილშობილი, მეო-
ჯახე, მზრუნველი. მეგობრებივით და თანატოლებივით ხშირად
და საათობით ვსაუბრობდით ხოლმე მე და ბატონი გენო. გყა-
ვთ შეუდარებელი შვილიშვილები – ირმა, გიზო, ირაკლი, დათო.
ირაკლი ახლა ამერიკაში, ნიუიორკში, მანჰეტენზე ბანკში ზის და
ბანკირია, მოკლედ. მე მაქვს წაკითხული მესამეკლასელ ირაკლი
ქვარცხავას ინტერვიუ წლების წინ. ინტერვიუში ირაკლი ძალიან
თავმდაბლურად ამბობს, რომ საქართველოს პრეზიდენტი მინდა
ვიყოო. ამას წინათ რომ იყო ჩამოსული, ვუთხარი, ასე როგორ
მოგხიბლა ამერიკამ, რომ საქართველოს პრეზიდენტობა გადაი-
ფიქრე – მეთქი. უზომოდ მახარებს ირაკლის ასეთი წარმატებები.
და საერთოდ, მირღწევები ყველა ქართველი ახალგაზრდისა.

მზია: – მოსკოვში ყოფნისას სახუმის მონატრებას რომ ვერ
გავუძელი, დავწერე ლექსი. დავწერე მუსიკაც. და ვმღერივარ მე
თვითონ. წაგიკითხავთ ახლა ამ ლექსს:

ნანი: – ლექსის ავტორი მზია, მუსიკის ავტორი მზია, პოეტიც მზია.

ჩემო სოხუმო

ქვარცხავა მზია, 62 წლის;
სოხუმი – თბილისი

ო, აფხაზეთო, რა კარგი იყავ,
შენი სურნელი არ მავინყდება,
შორიდან მაინც მოგეფერები,
არ მემეტები დასავინყებლად.

მინდა გიმღერო, ჩემო სოხუმო,
შენთან შეხვედრა როგორ მწყურია,
სად არ ვიყავი ამ ხნის მანძილზე,
შენი სადარი ვერ მიპოვია.

დრონი გადიან, ველარ გივინყებ,
თვალზე ცრემლები არ შემშრობია,
მოგონებებში გადავარდნილსა,
შენი სიტურფე მომნატრებია.

ო, როგორ მინდა, ჩემო სოხუმო,
ისევ ვიხილო შენი მშვენება,
დაველოდები იმ საოცრებას,
შენი მზე როდის ამობრწყინდება.

აგვსრულებოდეს ერო, ქართველნო,
ესე ნანატრი ბედნიერება!

ბესლახუბა

*მარგიანი-აკაბა ნაირა 65 წლის; გაგრა – ბზიფი,
ოჩამჩირე – ბესლახუბა – თბილისი*

მი ნაირა მარგიან სემი ლადლინ მევედე ხვი აფხათზეთხან, ხვი-ზგე ოჩამჩირე რწიონს, სოფელ ბესლახუბას. ნათან ი ნარდვ ხვი გაგრას, ბზიფს. მი სამოცდაორი წლის ვარ. მიშგუ მუს ხეჟხან იროდი მარგიან, მიშგუ ჭამ ლსტუ ვანია აკაბა. მირი სემი გეზალ: გია, ია ი პაატა. იშგვიდ ზან ლი მეჩდე უკვე ვანიან ნადგარუნლო. მი თელღრა ხვი აფხზარემ. ათხე ერ ლქვა ერე ოჯახისგა როქ ნსხუმსარ მალე წეს-ჩვეულება ნალვენან, ამკალიბ დესამა მეშყდენი, უშხვარ ხვაგერგალდად ქართვილდ, მი ი მიშგუ ჭამ, მი ი მიშგუ ძმან. გეზლირსი ქართვილდ ხვაგერგალდად. ეშხუსი დემ ხვიშყდუნე ხოლა დამოკიდებულებობს იედ ლმთილარცახან, მადე მეზუბელარცახან. ვანიან ლამდღვალჟინ მიჩა ბიძაშვილარდ ი ჭირისუფლარდ ლგაფხაზუდ ადგვანეხ ჩუ. ლამდღვალ ევამარსი ნან აშხვნარდ გვამთქვა.

– მან ხაიშხა ერასე, ლაგვენანლონ ერ იროხ ქვინი ლსგრგებდ? ლიშრავანლ მადია?

– პირის გახსნა. ო, ერქა კლავენ საკლავს, ცხვარს ან ხბოს, ან თიკანს. თუკი მარხვა არ არის.

– ბესლახუბას ათხე შემოსავალ მაი ჯუღვახ?

– პენსია. ბალ, ბოსტან, ხილი, თხილი და ციტრუსი.

– ლქლუმგენ მამა ლია ერე ხორა?

– მხოლოდ ჩემი სამყოფი. ერთი ძროხა მყავს.

– ლიმზობელ მოგვაი ჯარხ?

– გუნ ხორა. ჭირჟინ ი ლხინჟინ მეჰად განჟი ხვანდ უშხვარ და რაც შეგვიძლია ვეხმარებით.

– შვილიშვილები გყავს?

– ჯერჯერობით არა. ია გარ ლი ქალუნენღლე. გიას ი პაატას არ მოუყვანიათ ცოლები.

– თელღრად მეფხზნ ჯიცხა ჰა მექერთველ? სი იმჟი ხისკორე?

– მინს ერვამ ხეცხენის, ეჯა ანვღდახ. მი მეღტი მამგ, ერვამ მიშგუ გეზღირს ხალსტხ ი ამუნღოდ ხელტის.

– თბღლისთე ლიზეღლ ისგუ დიეშთე ი ლაუდიღათე გიჭირსმა?

– პროპუსკით მოვდივარ. პროპუსკურ ღალ იარ ამფიშდე. ი ხვიზეღლ ზამსგა ხვან ღორინ-სამინ ერხნვ-ამხნვ. მართლ ჯამქვა, აღ დერვემდღორი ზამსგა გვი რუ მებვვემალ მარ, მიშგუ კღლიბარს ხომ აფხზარემ ი ქართვეღრე ტკივიღ ემხუნანღრდ გე-ტკიოდა. ი მიშგუკღლიბარ ფიშირ, ფიშირ ხვიშდ. მარე, სამნუხა-როდ, ძალა ნამ მამგვემ ნულვა, ნამ ამრ იმ ნეჭვიდიღლ. გვემარს ნყვეტენ პოღღტიკოსარ.

– სოხუმ ლიმა ნაცადუნ ერქანღო. ხოჩიღთე აყირ ხალხდ ჰა ხოღრიღთე. ეკონომიურად ხოშიღ მდიღარდ ხარხ ათხე ჰა ერქად. მშენებღობალ ი აღა ესღრიმა? ტურიზმ განვითარდა ჰა მამა ხოშიღ?

– ამკღლიბარჟი ლიგერგალი მამ მაკუ.

თარგმანი

მე, ნაირა მარგიანი, სამი დღის ჩამოსული ვარ აფხაზეთიდან, ვცხოვრობ ოჩამჩირის რაიონში, სოფელ ბესლახუბაში. დაბადებული და გაზრდილი ვარ გაგრაში, სოფელ ბზიფში. მე ვარ სამოცდღორი წღის. მამჩემს ერქვა იროდი მარგიანი. ჩემი მეუღღლე იყო ვანია აკაბა. მყავს სამი შვიღი – გია, ია ი პაატა. უკვე შვიდი წელი გავიდა ვანიას გარდაცვაღებიდან. მე ვარ რძალი აფხაზებისა. ახღა რომ ვთქვა, რომ ოჯახში რაიმე განსაკუთრებული

ნეს-ჩვეულება გვექონოდა, ასეთი რამ არ მახსენდება. ერთმანეთს ველაპარაკებოდით ქართველად მე და ჩემი ქმარი, მე და ჩემი მამა. ბავშვებსაც ქართულად ველაპარაკებოდით. ერთასაც კი ვერ ვიხსენებ რაიმე უდიერ დამიკიდებულებას ან ქმრისიანებთან, ან მეზობლებთან. ვანია გასვენების დღეს ჭირისუფლებმა, მიმისმა ბიძაშვილებმა აფხაზურად დაიტყვეს. საერთოდ, სატირალი ჩვენ და იმათ თითქმის ერთნაირად გვჩვენებია.

– რა ჰქვია ე იმას, გასვენების მერე რომ აკეტებენ სულის სასარგებლოდ? ლიშრავალი არა?

– პირის გახსნა. ო, მაშინ კლავენ საკლავს, ცხვარს ან ხბოს, ან თიკანს. თუკი მარხვა არ არის.

– ბესლახუბაში შემოსავალი რა გაქვთ?

– პენსია... ბალი, ბოსტანი, ხილი, თხილი და ციტრუსი.

– მესაქონლეობას არ მისდევთ?

– მხოლოდ ჩემი სამყოფი, ერთი ძროხა მყავს...

– მეზობლობა როგორი გაქვთ?

– ძალიან კარგი. ჭირშიც და ლხინშიც ყოველთვის გვერდში ვუდგავართ ერთმანეთს და რაც შეგვიძლია ვეხმარებით.

– შვილიშვილები გყავს?

ჯერჯერობით არა. მხოლოდ ია არის გათხოვილი. გიას ი პა-ატას არ მოუყვანიათ ცოლები.

– რძლად აფხაზი გირჩენია თუ ქართველი? შენ როგორ ფიქრობ?

– თვითონ ვინც ეყვარებათ ის მოიყვანონ, თვითონ ვინც ერჩივნებათ ის მოიყვანონ, მე კი მეყვარება ყველა, ვინც ჩემს შვილებს უყვართ და ეყვრებათ მომავალშიც.

– თბილისში სიარული, დედაშენთან და შენს დებთან გიჭირს?

– საშვით მოვდივარ. უსაშვოდ აბა ვინ გამომიშვებს. და დავდივარ წელიწადსი ზოგჯერ ორჯერ-სამჯერ იქით-აქეთ. სიმართლე

გითხრა, ამ ოცდაორი წლის განმავლობაში ჯული მაქვს შუაზე გაპობილივით... ჩემნაირებს ხომ აფხაზებისა და ქართველების ტკივილი ერთნაირად გვტკიოდა... და ასევე მდგომარეობაში მყოფნი ვართ ბევრნი, საკმაოდ ბევრნი... მაგრამ, სამწუხაროდ, არავიტარი ძალა ჩვენ არ გვაქვს, იმიტომ რომ საქმეებს წყვეტენ პოლიტიკოსები.

– სოხუმი თუ შეიცვალა მას მერე... უკეთესობისკენ წარი-მართა ხალხის ყოფა, თუ უარესობისკენ. ეკონომიურად ახლა უკეთესად არიან თუ მანმადე იყვნენ. მშენებლობები თუ მიდის... განვითარდა თუ არა ტურიზმი უფრო?

– ასეთ თემებზე ლაპარაკი არ მინდა.

* * *

დადვანი ლაზარე, 85 წლის; ოჩამჩირე – ბოლნისი

გზანთრთე ლოზი ეჩქა ჩის ხემთქუნან დანლისგა. ეჯ ზაჟ კრასნოდარი მხარეს, ლაბინსკი რანდონს, ხუარდად: მი — ლაზარე დადუნან, ილპკრი მპრგინან ი აჯალ ჩხარა მახელტუპუ.

ეჯ ლადულ მი ი ილპკრი ჩუ ონტუნდლ რანდონთე პროდუქტთე ი იმგენ გტემპრთე. ეჩე სატყეო მეურნეობა მირ ლანსუ ი ზუსტად ეჯ ლადელ პრაზდნიკ მირ ხარახ ი მანგ მაშდმპრ ლანსხუ.

ილპკრიდ ალას გუილახტემ ი ჟანქანჩი დორი ხომა ფაუ (ტყენარზუმ), შუნ ესერ გულტუნანს. შუნ ნაყა ეშხუ ლგლანბ ჩაჟ ლეზტბ-ლეორემუ.

ალდარ ქა-მგრესგ-ნეწანდხ, გულანანდხ რუსულ ერ მამ ხუნსტულუ. ჩტენხტინდხ, მანკტიდ უითომ თუთინ ნაშგუმინხ, ეჩქანდო უოტკა, დანოიკს ერ ხეწანდხ ჩაჟუი, ამი ლიდემგანლ ლანბინეხ. ეჩეჩუ ჟიხანგდა ხომა ტისგუ. ნან უოდითოდ ხტიტჩიდ ალდარს ტყენარშუ. ამ დრეტქა ქანთერინან რომანოჟ, ეჩას ნან ჩუხოთორანდ ი ათსანსტკუნე, მარე ალდარ განრინდანბირ ეშდარა-ერტემდ მარეს მანგტემუ მოშ ათსიმენე ი ეჩქას სერ მილიციათე ოთრგსკნა.

ილპკრი გუნ ხოჩა მახგრგა ლანსუ, ლგდმედ ი ლგკმანუ. ეშხუ სემი-ოშთხუ მასარდ ვნრესგუე, მარე ალამანგცახან დორილ გარ ეშინ იმ ოთხოდად, ლახე მელეცია მოდ ენპრლ.

ეჯანრხანქა დორი მარე ჩუადგრმანლეს, თითუ ზან ოთქტინცახ ეჩქანდო.

მი ი ილპკრიდ გატაგრძელეთ შუკტ ი ტენდრლდ ოთქედ სგა სადგტემთესგა.

ამკალი ფათარაკალ უომა მაშყიდ გზანტრს ი მაშრი ადგილანრს, ჩის ლალ მან იშყდლუნე.

თარგმანი

სამოგზაუროდ წასვლა მაშინ ყველას სჩვეოდა დალის ხეობაში. იმ წელს კრასნოდარის მხარეში („მხარეს“), ლაბინსკის რაიონში, ვიყავით: მე — ლაზარე დადვანი, ირაკლი მარგიანი და კიდევ ცხრა კაცი.

იმ დღეს მე და ირაკლი ჩამოვედით რაიონში სურსათისთვის და სხვა საქმეებისთვის. იქ სატყეო მეურნეობა იყო და ზუსტად იმ დღეს ზეიმი ჰქონიათ და მთვრალეები იყვნენ.

ირაკლი ამას დაუკვირდა და მოჭრა ორი ჯოხი, ხელთ გვექონდესო. თან გვეყავს სურსათ-სანოვაგით დატვირთული ერთი ცხენი. ამათ როგორც კი დაგვინახეს, მიხვდნენ რუსები რომ არ ვიყავით. დაგვხვდნენ, ჯერ ვითომ თუთუნის გვთხოვეს, შემდეგ არაყი დაინახეს ცხენზე და ამისი წართმევა დაგვიწყეს. იქ იდგა დიდი ვაშლის ხე. ჩვენ კარგა ხანს ვიგერიებდით ჯოხებით. ამ დროს გამოჩნდა რომანოვი, ის ჩვენ გვეცნობდა, ეწყინა, მაგრამ ამ ვიგინდარა თვრამეტ-ოც კაცს ვერაფერი შეასმინა და მაშინ მილიციაში დარეკა.

ირაკლი ძალიან კარგი მოჭიდავე იყო, საიმედო და ძლიერი. ერთი სამი-ოთხი კარგად დაბეგვა, მაგრამ ამდენთან მხოლოდ ორი კაცი რას გაეხდებოდათ, მილიციას რომ არ მოესწრო.

იქედან ორი კაცი დაიჭირეს, თითო წელი მიუსაჯეს.

მე და ირაკლიმ გავაგრძელეთ გზა და ძლივს მივალწიეთ სადგომამდე.

ასეთი ფათერაკები რამდენი მახსოვს მგზავრობისას და უცხო ადგილებში, ყველას რა გაიხსენებს.

რელიგიური დღესასწაული

თარგმანი

ეს რელიგიური დღესასწაული არის ბავშვებისამი მიძღვნილი დღე. მუდამ თებერვალში ხვდება. ბავშვები ყოველთვის სიხარულით ელიან ამ დღეს, იმიტომ, რომ წლიდან წლამდე საუკეთესო რაც აქვთ, ამ დღისთვის ამზადებენ. ამ დამით ოჯახის უფროსი ადიოდა მეორე სართულზე („დარბაზ-ში“). ზურგჩანთით აჰქონდა კარგი საჭმელები: ხაჭაპური და კუბდარი, კვერცხები, შემწვარი ქათამი, ტკბილეული, სალოცავი პურები ამ დღისთვის მიძღვნილი.

ამას ყველაფერს გამოავიწყებდა ზურგჩანთიდან, ჩამოყრიდა დირეში და ამბობდა: „ასე გამოვგორებოდე წელი და მოსავალი“. შემოეხვეოდნენ ამას ბავშვები, ცილაობდნენ და ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს, ვინ მეტს წაიღებდა.

შემდეგ ოჯახში იშლებოდა კიდევ დიდი სუფრა. იქ ბავშვებსაც მიჰქონდათ თავიანთი მონაპოვარი.

მეორე დღეს იწყებოდა თევდობობა. ამ დღესასწაულში მონაწილეობდა ყველა — ქალი, კაცი, დიდი და პატარა. იწყებოდა სოფელში სიარული. რომელ ოჯახსაც მიადგებოდნენ, ლოცავდნენ, — კარგ მოსავალს, კარგ წელს, კარგ მომავალს, სიმრავლეს, — ამას უფროსი, მეთაური, ლოცავდა, დანარჩენები ეუბნებოდნენ — ამინს.

ბოლოს ერთ ოჯახში შეიკრიბებოდნენ ხოლმე. აქ ყველას მოჰქონდა საჭმელ-სასმელი, იწყებოდა ლხინი და სამი-ოთხი დღე არ მთავრდებოდა. ბოლოს, დაშლის პირას, დალოცავდნენ ხოლმე ოჯახს, რომელსაც უნდა ემასპინძლა მომავალ წელს თევდობობისას.

* * *

დადვანი ლაზარე, 85 წლის; ოჩამჩირე – ბოლნისი

ხტპლმნ ლიმზგრი ხეხტა აღბიერისგა. ალა ხნდურ მრმ ღგნ მირ ლი. ამ ლადღლ მიჟ ლაწნდი მგქაფ მნგ იმზირ ლექტუნტუ — მი-ჟლაჰპრთე.

ლიმზირ ლი ყიროხნნ, ვტუნშხნნ, ბოფშრე ნაშდტუბიხნნ, ისყი ჰნზტისგა წყელინნ აგის. იმზირხ ამჟა: „ხტპლმი, ხტპლმი, ისგუ მეფშუდე მნზიგ მნგ, მიშგუ ვტუნშ ი ყირო ლნხო როქ ლეჟა ბიქტს ი ლექტა ლიცს“.

ლემზგრანღ ჰნზტისგა ხეკტეს ადნმნნხ. ამ ლადელ კუბდარაღლს აწყეხ ხნხურ, სუფთა ჯიმშტ გარ. ეჯნა ხეკტეს ჰნზტისგა ადმამნნს მნგ.

თარგმანი

ხვალმის ლოცვა ეს სულ სხვანაირი დღესასწაულია. ამ დღეს აღმოსავლეთის მაგივრად, ყველა ქვეითკენ („დასავლეთისკენ“) ლოცულობს, მზის ჩასასვლელისკენ.

ლოცვა არის ყივანახველის, ხველების, ბავშვების ჯანმრთელობისადმი. კეთდება ეზოში წმინდა ადგილას. ასე ლოცულობენ: „ხვალმი, ხვალმი! შენი გამოშვებული ავადმყოფობა, ჩემი ხველება და ყივანახველა ზევით ქარს გაატანე და ქვევით წყალს. ლოცვა ეზოში უნდა ჩატარდეს. ამ დღეს უხახვო კუბდარებს აცხოვენ, სუფთა მარილით. ისიც ეზოში უნდა შეიჭამოს.

მეშიწლ მახელვჳჟიმ ამბჳვ

პაკელიანი გულო¹, 45 წლის; გულრიფში – თბილისი

ქ. მ. — ხოჩა ლადელ! მნდ გჳჳარიმ ხი?

გ. პ. — მი ხჳი პაკელიან მჳჳინიმ გეზალ, ორმოზდახუთი ლგზნ.

ქ. მ. — ი ორმოცდახუთის ლჳჳინუდ იმჳი ტჳჳლი?

გ. პ. — დჳჳრინერჳჳედიომთხჳ ლგზნ.

ქ. მ. — ათხე ლწარიდ ნნდ ბგძგგგრს ი სი თჳითონ ალ სოფელისგა
ჳწრა ბაჳჳეშობა გატარებულ, ხომ? ნათწნ ამჳუ ხწრა.

გ. პ. — ნათწნ ამჳუ ხჳი. სოფელს დატჳიბადე, ხჳი ამეჳჳუ, ამეჳჳუ
გატჳიზარდე.

ქ. მ. — მნდ გჳჳარწლ იზგეხ ამჳუ, ბგძგგგრს, საერთოდ?

გ. პ. — ამეჳჳუ იზგეხ: მჳჳრღჳჳლიანწრ იზგეხ, სტეფლიანწრ,
ნარსატჳიძე, ცალანწრ, პაკელიანწრ.

ქ. მ. — ესტატე ნარსატჳიძე ამჳუ იზგე, მწდეა?

გ. პ. — დე, ესტათედ ამეჳჳუ იზგე, ეჳი ოცწწლ დემე ლწათხე, ამჳამად.

ქ. მ. — ად, ეწწრჳჳი მწწჳჳეხ, ერე ეჳა ლგმწრ გჳჳნ ხოჩა ორატორ
მწრე, გჳჳნ ხოჩამდ ხახლწწნა მწგ.

გ. პ. — კი.

ქ. მ. — ი ათხ'წწწწსერ ლახ ცოცწწლ წრა...

გ. პ. — ისტორიკოს მარე ლწს, ცოცწწლ იროლ, მართლა ცოტა,
მოდლ სხჳანწდრდ იროლ.

ქ. მ. — ათხე ჳჳსტად სი ხეჳჳეს ჳეასრულო გარკჳჳეჳულწილად

1 გულო პაკელიანი ჩაწწწრეთ სამეცნიერო პროექტის ფარგლებში – კო-დორული მეტყველების მიმართება ჳემოსწანურ დიალექტებთან. (პროექტის სამეცნიერო ხელმძღვანელი პროფ. იზა ჩანტლაძე). მაგრამ იმავე პროექტის ფარგლებში ვერ მოხერხდა პუბლიკაცია. აფხაზეთის მეცნიერთა მხარდაჳჳერის პროგრამამ კი მოგვცა ჳესაძლებლობა ამ ხარვეზის გამოსწორებისა. რისთვისაც მადლობას ვუხდით პროგრამის განმახორციელებლებს და ასევე ჩვენს ყველა ინფორმატორს.

ეჩი მოჟალეობა, ეჯღერე ჩუ მამ ჯინალდედს ბეძეგერე, ანჟიმბჟ მამ, ნომანგუმ ათუფე. ბეძეგერ იმლა ხაფხა, ჯასმ'ესმა?

გ. პ. — დემე მისა, ბეძეგერ განსაკუთრებით იმლა ხაჯხა.

ქ. მ. — ი მედედსა იმეი ხანრიდ, საბუთარისგა?

გ. პ. — ამეი ხანრა — ბუძუგური.

ქ. მ. — ბუძუგურია?

გ. პ. — ჟო, ბუძუგური ხანრა.

ქ. მ. — ათხე ისგუ გეზლნორე ენგმბჟ, ჟომა გეზალ ჯირი?

გ. პ. — მი მირი დორი გეზალ — დათა ი თეონა.

ქ. მ. — მამ გუმბრიმლე თელღერა ხი?

გ. პ. — გერლიანრე თელღერა ხუი, სოზარრე თემიმ ი...

ქ. მ. — ლხიმბჟულ, ად, გარჯ ლი, თაჟისთაჟად...

გ. პ. — გარჯ ლი მიშგუ თემაჟი ლიმბჟულ, მიშგუ ოჯახეი ლიმბჟულ, ეჯინომ, ერე მაშენე ძჟირფჟს ი მაშენე იმედ მიშგუ ცხოტრებადსგა ერჟა მირდა, მიშგუ გეზლირე მუ, ეჯი მაკლი, ალ ლიმდჟლს ჟესთჟაფ, საგუმგოჯრე ნაღმეი ანბჟთქ ი მამ მისა, ჩ'ოსედ ცოცხლ ბოფშრე ხათრშჟ, ბოფშრე მალატშჟ.

ქ. მ. — გარგლა ლი მალხაზ გერლიანან ბედჟი.

გ. პ. — მალხაზ გერლიანჟი, გუმბიდ ძნელ ლი მიშგუ ალ თემაჟი რავად სანერთოდ, მიჟირს.

ქ. მ. — ჟომა ლგზამ ლხსჟ ერ ...მედედ... ეჩქას, ერ დაიღუჟა?

გ. პ. — ჟონდაცხრამეტი ლგზამ ლხს, დაიღუჟა, ეჩქა, დინილ ლხს მეშჟიდე, იშგჟიდ ლგზამ ლხს დინილ, პირჟელ კლასს არდა, ნაღჟჟურ არდა მეორე კლასისგა, მესამეთე ლხს გადასულ, მარე ალარე ცოდშჟ ლარდა დემე ლხს, დინილს ქუთულჯართეჩუ ხაგდა ფვთულდარ ი ამეჩუ სგაიფხჟიჟ, ამეი იწანა, ჩუიჟმინა ტჟნტარს ი მიჩომჟს ხეგჟანა დინილ, მი ბაჟისგა დემე ხჟარდჟს, მი ალი მამბაჯ, ერე ალი გადაჟიტანე, ეჯი. იმლა ი ეჯჟიმ ჟოჯახ ხჟჟსდ, იჟალადლიმ

უყურულა ნიხალდა ნიშვე თხტიმ. ეჯჷიმ ჸოჯანხ ნულტანდა ნა ი დინილ მემშედრალდა ამხაჸ...

ქ. მ. — დედე!

გ. პ. — დინილ ხოშილ გუის ხახტიდჷ ჩიგტაშ, მი მალხაზიშგნქა ეჯი მომენტისგა დარ მაშყიდდა, დეჲშეშლა ხტასკორანს სანერთოდ:

— ჩუ-იჯ-უნდა-ადგანე, ამცახანიჯ უნდა ათჷეფე სიჲ.

მარე დინილ ეჯი ჩიგტაშ ახერხებდა მთელ ლეთ:

— ზეწარ ნაკუ, ზეწარ!

ი დინილ მატულიჷ:

— ეჯი როქ მი ჩუმიცგხ, დედა.

ჩემოდანისგა მახე თეთრეულ ზგსდახ ი:

— დედა, ეჯის როქ მი ხტანქინატუნე,ოლონდ მიშგუ როქ ლიჯდალდ სი ჩუ-ნომ-ადგანე.

ქ. მ. — დედა!

გ. პ. — თან მიჩომუს იგტანა, გუეშისი ასკეთიჷ ი მემშედრალდა, მანჷტიდბუნა ამხაჸ. ბიძილ უშდილლალ იგტინჷ, ქაიქინა ქორდეშვიმთე, ეჩეჩუ იჯდა ლიგტინის, ჸითომ ხომგუნდა მიჩ ლიგტინი მიჩა ჸკულოშ.

ამჷი ხტიცჷდილალდად.

მეშტიდე ზან იზგერი ათხე ი ხტარიდ მალხაზიშურ ი ლანდიჲ მამბაჷ, ლანდიჲ მამბაჷ, იმჷი ხტარიდ.

მამა ლანს მალხაზ, ეჯჷიმ მამა ლანს, ერე ამჷიმ მამა, ძლიერ, შჷილებითჷის...

ქ. მ. — ი ალბათ გამორჩეულ მეულლე ლანსჷ, ედო ეჩქას ამჷი დემ გარგლიდანს სი ეჩჷი...

გ. პ. — მეულლე, რა ჸიცი, მი, მიჩემდ ლანს, ლანს დემე ხორი მეულლე, მარე ამჷიმ... მი მამბაჷდა, ერე დარ ხაშყიდდა, ჲე, მანგ ხესკორან,ჩიმი განხენ მეგნე ლანს, სახუბ ხალანტდა, ნანთანშ ლიგჷე,

მზგ, მარე ხეხუ ი გეზალეი მალხაზ ლსს რსლაც მომ, ეჯჟიმ, ერე მი
დარ მასმა ამჟიმ ი ეჯჟიმ ქა-დემე-წუანდა, ალი მეზბელს ხოხა ჩის,
ერე ნიშგე ლიყრულლ ეძუ ლემბჰუდ ოხვანდ ჩის, ერე ეჯი რანქტე
ეშხუდ, ერე:

— უნდ როქ მიშგუ ბედ, მი როქ იმდადო ოდაგნ, გული ი მალხაზ
როქ ადყურულანხ.

ქ. მ. — დედე! ათხე, ად, ლიტვარისგა...

გ. პ. — მაინც ძნელ ლემარელი ლიტვარ. ლიტვარ ეჯგუბ გარჯ
ლემარელი, გუბმიდ გუი ჟეკუმენე, უბრალოდ მოდდილ ჯაც ამბჰუს
ერუა ჟექინე, ეჯი ისგუ გუიჟი მოქმედებს, ჩილა გუი ჟეკუმენი; ხოჩად
მასარდ რადაცას გუის ჟესგუტ ი ხოლად სურუ ხოლამდ ჟესმი.

ქ. მ. — ად, მაზუ, სიტყუნსი ხუღუა გუნ მნიშუნელობა ი მი
ამჟი მაშყიდ, ჟემილ ერ ლაშაღლას დამედუბა, ეჩქას სიტყუნლ
მაშყიდ, ერე, ად, მაზუმ, მაზუმ იმედ ხუღუნდახ ეჯ სიტყუნლს,
ერ მატუნღლდახ ხოლმე ი, თაჟისთაჟად, აშ ჟიხა, ერე ...მგდად..
ერ იგრძნობ თხტიმს, ად, ამჟი როქ ეჯლა მექცეუიან, ერე, ად, განჟი
მეგნე მამ მაყა.

გ. პ. — ო, ობზინ რაღაც ათხე მანგფორმიშ ...მგდარ... ხეხოლი
ცხოტრებადგა ი რაღაც ოდნაჟ, რაღაც ეჯკალიბ მოდდილ ი ჩილად
გუი ჟემდენერე მიდჯ მალხაზ დემე მირი ლანდი, მი კინჩხ ჟიმექტცე
მერი, ეჯჟი ...მგდე... მარ მიშგუ თხტიმჟი, გ, ჟაჰვარ ჩუმექტცე, რა!

ნალჟჟურ მეზრდება მალხაზიმ მაჯონ სუფთა, ჩინარ, ჩინარ,
ად, ხასდთად ჟაკუჩ ა მიჩა ბუნება ი მიჩა თჟისებოლ, მანგ მიჩა
ხუღუა, ამნემდ ქამვიდ ადნად ამხენჩუ ი ცოტა ხანს... მოდდ ხანს
გაგრძელდება ნიშგე...

ქ. მ. — მოდდ ხანს მანდე, მოდდ ხანს მანდე, ხუნდ ხანს ხეკტეს, ად
მალხაზი თჟისებულ ჟოჯანხს ხეკტეს ნომ ოთქარუად თაჟისთაჟად
ი ეჩას გარ ხეკტეს ეცადოთ, ერე ახსყად ეჯა, მანდ ეჩას ხალატდა ი,

პირიქით, ლეჩეგრატულედ ხნრდიდ, ეჯა ეჩნ ქტინს მამ ხნხად.

გ. პ. — მალხაზიმ ხათრშუ მიგ ქტინ ი ხტიხო ჩიგტამ ი უტუძლებ ალ გაჭირუტებას, მალხაზიმ ქტინიმ მალკათშუ.

ქ. მ. — ათხე ...მგდეს..., ად, პენსია ი ალა მგდ'ესმა?

გ. პ. — პენსია, დე! პენსია ნულტა, პენსია ნულტა, მარე მშ ლ'ეჯი, მამგტემ ლი, მარე მშ ჩტემნედ, ეჯლად რალაცას ნიშნატს პენსია.

ქ. მ. — იმე მოხდა, მშად ადგილს კონკრეტულად ეჯარე ...მგდე...?

გ. პ. — ქტაბჩარას,

ქ. მ. — ა, ქტაბჩარას,მადეა?

გ. პ. — ქტაბჩარა ჩტაბშხენ, ქტაბჩარა ჩტაბშხენ, საგუშაგოარ-ჟი, ჟი-მერმე-ესავან ი მიჩ ათხტიდ მოლე ასკოლკა ი არტერიადსგ'ათხტიდლა.

ქ. მ. — ათხე ლიბოფშხანქა ხიშყულუნე იმგტაშმოშ, ისგუ ლიბოფშხანქა?

გ. პ. — ლიბოფშხენქა, ნუ, მშგფორმა ხეხელი ლიბოფშისგა ი მშ მიხა ათხე, მაინცდამაინც...

ქ. მ. — განსაკუთრებულ მშლეგტემ...

გ. პ. — განსაკუთრებით ათხე დემგტამომ ხტიშყულუნე, ედო მშ, ბატსუობადსგა მშ დემე გადაგხდება, ხან მშ ი ხან მშ.

ქ. მ. — ი ათხე ბოფშარს, ეს'ეგი, მინე მუ ხოჩამდ ხაშყიდხ.

გ. პ. — ბოფშარს ხოჩამდ, ზუსტად ხაშყიდხ მინე მუ.

ქ. მ. — ი იმჟი მგნოშუ ცდილობენ, იმნოშ გამოხატატენ, ერე, ად, ათმაჯონენხ მინე მუს, შეინარჩუნონ ეჩნ თტისებშლ, ად, თტისებშლ ერ ხულტუნდედხ ეჩნშ.

გ. პ. — ბუნებით ეჯჟიმ ლიხ საერთოდ, მშ მიხა, ეჩა, მალხაზიმ თტისებოლ ხულტახ.

ქ. მ. — გული, ათხე არც ნუგემისთტის, სანუგემო რა გჭირს, ამგტშ გეზლორ ერ ჳნრი, ეჩქა, მარე დედ, არც კომპლიმენტლა, მარე

ტკისდიმდ იშუდშთდ მიწუა ამჟი ხოჩა ლესდი დი-გეზლორ.

აშ ჯიხა, ერე მალხაზ ათხე განხან ჯესგუროლხ, გაცილებით აჯალ ხოშილ, ხოჩილ ლესგდი ხნოროლდ ი ხოშილ იმედდანარ ხნოროლდ, მარე ამგტუა მახელტუჟ ერ განხანჟუ ჯისგურ, მრტუმეტეს, ამჟი, ამჟი მაჯონ მიჩა მუემ, ალა ისგოტდ ხეკტეს ლეს გუნ სტიმულ ცხოტრებშშ;

ი მაკუჩ, ერე გისურტოთ, გისურტოთ პირტულ რიგისგა, ერე ეჩნ ჟახე ლესტ უშდნა, თატისთათად, ისგტეა ...მედადსგა..., ეჩქანლო დათშ გეზლორისგა ი გეზლანგეზლორისგა ი ეჩნ ქტინ ეჩნოშტ ლეს ლგხნდ, ერე სგა ნარდედ ამჟუ, ად, გუნ თატაწეულარ ხიზელოლდედ ი ლანხელალ ნამდუილ ჯარხ, ეჯღერე მალხაზი შეეწირა დლდა დაცტას ი საუკეთესო მახელტაჟრემ, სნერთოდ მაშენე სახელოტან დაგრა ხადჟხა სამშობლტუე გულა დნგრას, ხომ?

ი მალხაზ ეჯ გმირლე სიათე ლი სგამეჩდე, აშ ჯიხა, ი მანგ ხოჩა გარუ ლი ისგტეა ბედჟი.

გ. პ. — ხოჩამდუ ხარი, ხოჩამდუ ხარი ი მიშგუ ტოჯარე განხენ მეგნე, მემშედალ აღარლა ჟი-ერთა-ფეშნიდეს, ეჯის ჩის ხოჩამდუ არდტნე ღერმეთ.

აღარადა, აღარგნქა დარ ხასყიდხ, დარ ხაშყიდხ; ტოჯარე ჩის ხორი, მარე აღარლა ფეშნის ი აღარს ხოსყიხ, ეჯის გეზლორს დანმოშ ხოსყი ი აღარს ხტანკურად;

მიშგუ მალხაზიშ ტოჯან ხოჩა ტოჯან ლსტუ ი ხოჩა ტოჯან ლი, მარე დედ დი ი დედ მუ ი ეჯარ მინეშდ ლეჟრი ლიხ, მალხაზიშ მაკლა ი ეჯუნდტე მანგფორმა ეხიდხ;

მან ხანედახ, ეჯარი დემე მანკლინეხ განხენ ლიგნეს.

მეომარი ვაჟკაცის ამბავი

თარგმანი

ქ. მ. – გამარჯობა! რა გვარისა ხარ?

გ. პ. – მე ვარ გულო, მუშნი პაკელიანის შვილი, ორმოცდახუთი წლის.

ქ. მ. – და ორმოცდახუთს სვანურად როგორ იტყვი?

გ. პ. – „ურინერვემდ ი ოხუმდ“ (ორმოცდახუთი) წლისა.

ქ. მ. – ახლა ვართ ჩვენ ბუძუგურში და შენ თვითონ და შენ თვითონ ამ სოფელში გექნება ბავშვობა გატარებული, ხომ? დაბადებულიც აქ იქნები?

გ. პ. – აქ ვარ დაბადებული. სოფელში დავიბადე, აქაური ვარ, აქ გავიზარდე.

ქ. მ. – რა გვარები ცხოვრობენ აქ, ბუძუგურში, საერთოდ?

გ. პ. – აქ ცხოვრობენ, მურღვლიანები ცხოვრობენ, სტეფლიანები, ნარსავიძე, ცალანები, პაკელიანები.

ქ. მ. – ესტატე ნარსავიძე აქ ცხოვრობს, ხომ?

გ. პ. – კი, ესტატე აქ ცხოვრობს, ის ცოცხალი არ არის ახლა, ამჟამად.

ქ. მ. – აი, იმაზე მითხრეს, რომ ის იყო ძალიან კარგი ისტორიკოსი კაცი, ძალიან კარგად სცოდნია ყველაფერი.

გ. პ. – კი.

ქ. მ. – და ახლა ის რომ ცოცხალი იყოს...

გ. პ. – ისტორიკოსი კაცი იყო, ცოცხალი რომ იყოს, მართლა ცოტა, ცოტა სხვანაირად იქნებოდა.

ქ. მ. – ახლა, ზუსტად შენ უნდა შეასრულო გარკვეულწილად იმისი მოვალეობა, იმიტომ, რომ რაც კი იცოდე ბუძუგურის შესახებ, ყველაფერს მოგვიყევი, არაფერი გამოგრჩეს. ბიძიგირი რატომ ჰქვია, გსმენია რამე?

- გ. პ. – არ ვიცი, მაინცდამაინც, ბუძუგური რატომ ჰქვია.
- ქ. მ. – და საბუთში როგორ წერთ, საბუთებში?
- გ. პ. – ასე წერია, ბუძუგური.
- ქ. მ. – ბუძუგური?
- გ. პ. – ჰო, ბუძუგურუ წერია.
- ქ. მ. – ახლა შენს შვილებზე მოგვიყევი, რამდენი შვილი გყავს?
- გ. პ. – მე მყავს ორი შვილი – დათა და თეონა.
- ქ. მ. – რა გვარისაანთ რძალი ხარ?
- გ. პ. – გერლიანების რძალი ვარ, სოზარაანთ თემის და...
- ქ. მ. – ისაუბრე, აი, ძნელი კია თავისთავად...
- გ. პ. – ძნელია ჩემს თემაზე საუბარი, ჩემს ოჯახზე საუბარი, იმიტომ, რომ ყველაზე ძვირფასი და ყველაზე დიდი იმედი ჩემს ცხოვრებაში ვინც მყავდა, ჩემი შვილების მამა, ის მაკლია, ამ ომში დაიღუპა, საგუშაგოებზე ნაღმზე აფეთქდა და, რა ვიცი, ცოცხალი დავრჩი ბავშვების ხათრით, ბავშვების სიყვარულით.
- ქ. მ. – მალხაზ გერლიანის შესახებ ლაპარაკობ, არა?
- გ. პ. – მალხაზ გერლიანის შესახებ, ძალიან ძნელია ამ თემაზე ჩემი საუბარი, საერთოდ, მიჭირს.
- ქ. მ. – რამდენი წლის იყო, რომ ...ისა... მაშინ, როცა დაიღუპა?
- გ. პ. – ოცდაცხრამეტი წლის იყო, რომ ...ისა..., მაშინ, როცა დაიღუპა?
- გ. პ. – ოცდაცხრამეტი წლის იყო, როცა დაიღუპა, მაშინ, გოგონა იყო მეშვიდე, შვიდი წლის იყო გოგონა, პირველ კლასში იყო, ბიჭი მეორე კლასში იყო, მესამეში იყო გადასული, მაგრამ ამათი ცოდვით არ დაიდგომებოდა. გოგონას მუხლებამდე ჰქონდა თმები და აქ [რომ] იტაცებდა ხელს, ასე იგლეჯდა, ხელებით ჩამოჰქონდა და მამას დასტიროდა. მე გონზე არ ვიყავი, მე ეს მიკვირს, რომ ეს გადავიტანე, და რატომ და ისეთი ოჯახი გექონდა, მისდღემში დაუცილებელი გვეგონა ჩვენი თავი, ისეთი ოჯახი გექონდა ჩვენ და გოგონა აქეთ მშველოდა კიდევ.

ქ. მ. – დედა!

გ. პ. – გოგონა უფრო მეტ ყურადღებას აქცევდა ყველაფერს, მე მალხაზის გარდა იმ მომენტში არავინ მახსოვდა, არავისზე ვფიქრობდი საერთოდ:

– უნდა მოკვდე-მეთქი, ამასთან ერთად უნდა დაიკარგო-მეთქი...

მაგრამ გოგონა ყველაფერს ახერხებდა მთელი ღამე:

– ზენარი გვინდა, ზენარი!

და გოგონა მეუბნებოდა:

– ის მე ვიცი, დედა, – ჩემოდანში ახალი თეთრეული იდო და:

– დედა, იმას მე მოვარბენინებ, ოღონდ ჩემს მოსვლამდე შენ არ მოკვდეთ!

ქ. მ. – დედა!

გ. პ. – თან მამამისს დასტიროდა, საქმესაც აკეთებდა და მეშველებოდა, აქეთ მამშივინებდა. ბიჭუნა მალულად ტიროდა, გაიქცეოდა სახლის უკან, იქ გამიტირებდა, ვითომ რცხვენოდა ტირილი თავისი ჭკუით; ასე ვცოდვილობდით. მეშვიდე წელი სრულდება ახლა და ვართ მალხაზის გარეშე და დღესაც მიკვირს, დღესაც მიკვირს, როგორთ ვართ. მამა იყო მალხაზი, ისეთი მამა იყო, რომ ასეთი მამა, ძლიერი, შვილებითვის.

ქ. მ. – და ალბათ გამორჩეული მეუღლე იყო, თორემ ასე არ ილაპარაკებდი იმაზე...

გ. პ. – მეუღლე, რა ვიცი მე, თავისთვის იყო, ზოგს არ ჰყავს მეუღლე, მაგრამ ასეთი, მე მიკვირდა, რომ არავინ ახსოვდა, კი, ყველა ედარდებოდა, ყველას გვერდში მდგომი იყო, საძმო უყვარდა, ნათესავის დაფასება, ყველაფერი, მაგრამ ცოლ-შვილზე მალხაზი იყო რალაც სხვანაირი, ისეთი, რომ მე არავინ მსმენია ასეთი და ისეთი არ ცანდა, ეს ყველაფერი მეზობელმა იცის, რომ ჩვენი დაშორება იმდენად გაუკვირდა ყველას, რომ ერთმა ისიც თქვა, რომ:

– ვაი, ჩემს ბედას, მე რატომ არ მოკვდიო და გულო და მალხაზი რატომ დაშორდნენო.

ქ. მ. – დედა! ახლა, აი, ობლობაში...

გ. პ. – მაინც ძნელი ყოფილა ობლობა. ობლობა ისეთი ძნელი ყოფილა, ძალიან გიტყვდება გული, უბრალოდ ოდნავ გადახრილი სიტყვა რომ ვინმემ გითხრას, ის შენ გულზე მოქმედებს, ყველაფერზე გული გტკივა, კარგიც კი გიხდება გულზე და ცუდიც ძალიან ცუდად გხვდება.

ქ. მ. – აი, რამდენი, სიტყვასაც აქვს ძალიან დიდი მნიშვნელობა და მე ასე მახსოვს, ძმა რომ ომში დამეღუპა, მაშინ სიტყვები მახსოვს, რომ, აი, რამხელა იმედი ჰქონდათ (ახლდა) იმ სიტყვებს, რომ მეუბნებოდნენ ხოლმე, და, თავისთავად, კი იცოდა, რომ ...იმად... რომ იგრძნობ თავს, აი, იმიტომ მექცევოდა ასე, რომ გვერდზე მდგომი არ მყავს.

გ. პ. – ჰო, ბევრჯერ რაღაც, ახლა ყველანაირი ...ისინი... ხდება ცხოვრებაში და რაღაც ოდნავ, რაღაც ისეთი ცოტა და ყველაფერზე გული ...იმას გვიშვრება... . მე მალხაზი რომ არ მყავს დღეს, კისერი მოჭრილი რომ მექნება (თითქოს კისერი მოჭრილი მაქვს), ისეთი ...ისა... მაქვს ჩემს თავზე, აი, ზურგი (ხერხემალი) ჩატეხილი, რა! მალხაზის მსგავსი ვაჟი მეზრდება მთლად, ყველაფრით, აი, ხასიათი გინდა თუ მისი ბუნება თუ მისი თვისებები, ყველაფერი მისი აქვს, ამან გამომიყვანა (მომაბრუნა) კიდევ აქეთკენ და ცოტა ხანს, ცოტა ხნით გაგრძელდება ჩვენი...

ქ. მ. – ცოტა ხანს კი არა, ცოტა ხანს არა, ბევრ ხანს უნდა, აი, მალხაზის თვისებები ოჯახს არ უნდა დაუკარგო თავისთავად და მხოლოდ იმას უნდა ეცადო, რომ ის გააკეთო, რაც მას უყვარდა და, პირიქით, დაჩაგრულები რომ იყოთ, ის იმის სულს არ გაუხარდება.

გ. პ. – მალხაზის ხათრით მიდგას სული და ვაკეთებ ყველაფერს და ვუძღვებ ამ გაჭირვებას, მალხაზის სულის რიდით.

ქ. მ. – ახლა, ...იმას... აი, პენსია და ეს თუ ისა?

გ. პ. – პენსია კი! პენსია გვაქვს, პენსია გვაქვს, მაგრამ რა

არის ის, არაფერი არ არის, მაგრამ რა ვქნათ, მაინც რაღაცას ნიშნავს პენსია.

ქ. მ. – და ...ის... სად მოხდა, კონკრეტულად რა ადგილას მოხდა იმათი ...ისა...

გ. პ. – ქვაბჩარას.

ქ. მ. – აჰა, ქვაბჩარას, არა?

გ. პ. – ქვაბჩარას ქვემოთ, ქვაბჩარას ქვემოთ, საგუშაგოებზე, სხვამ დაადგა ფეხი და თვითონ მოხვდა ნატეხი და არტირიაში მოხვდა.

ქ. მ. – ახლა, ბავშვობიდან თუ გაიხსენებ რამეს, შენი ბავშვობიდან.

გ. პ. – ბავშვობიდან, ნუ ყველაფერი ხდება ბავშვობაში და, რა ვიცი ახლა, მაინცდამაინც...

ქ. მ. – განსაკუთრებული რაღაც...

გ. პ. – ახლა განსაკუთრებულს ვერაფერს ვიხსენებ, თორემ რა, ბავშვობაში ხან რა გადაგხდება, ხან რა და ხან რა.

ქ. მ. – და ახლა ბავშვებს ე. ი. თავიანთი მამა კარგად ახსოვთ.

გ. პ. – ბავშვებს კარგად, ზუსტად ახსოვთ თავიანთი მამა.

ქ. მ. – და როგორ იმით ცდილობენ, რით გამოხატავენ, აი, დაემსგავსონ თავიანთ მამას, შეინარჩუნონ იმისი თვისებები, აი, იმისი თვისებები რომ ჰქონდეთ.

გ. პ. – ბუნებით ისეთი არიან საერთოდ, რა ვიცი, მალხაზის თვისებები აქვთ.

ქ. მ. – გული, ახლა არც ნუგეშისთვის, სანუგეშო რა გჭირს, ასეთი შვილები როცა გყავს, მაგრამ არც ქათინაურის გამო, მაგრამ მართლაც იშვიათად მინახავს ასეთი ლამაზი დედა-შვილები, რა თქმა უნდა, რომ ახლა მალხაზი რომ გვერდით გეჯდეს, გაცილებით კიდევ უკეთესი, უკეთესი შესახედავი (სანახავი) იქნებოდით და უფრო იმედიანები იქნებოდით, მაგრამ ასეთი ვაჟკაცი

რომ გიზის გვერდით, მით უმეტეს, ასე, ასეთი მსგავსი მამამისის, ეს შენი ცხოვრების ძალიან დიდი სტიმული უნდა იყო და მინდა, რომ დასურვოთ, პირველ რიგში გისურვოთ, რომ მისი სახელი დაუფინყარი იყო, თავისთავად თქვენს ...იმაში..., შემდეგ დათას შვილებში და შვილიშვილებში და იმისი სული იმითი იყოს გახარებული, რომ თქვენ იყოთ აქ, აი, ზალიან თავანეულები რომ დადიოდეთ და ნამდვილად გაქვთ ასე სასიარულო, იმიტომ, რომ მალხაზი დალის დაცვას შეენირა და საუკეთესო ვაჟკაცების, საერთოდ, ყველაზე სახელოვანი სიკვდილი, სამშობლოს გულისთვის სიკვდილია, ხომ? და მალხაზი იმ გმირების სიაშია შესული, ხომ იცი, და ყველაფერი კარგი ყოფილიყოს თქვენს ბედზე.

გ. პ. – კარგად იყავი, კარგად იყავი და ჩემი ობლების გვერდით მდგომი მშველელი, ამათზე ვისაც გული შესტკიოდეს, ის ყველა კარგად ამყოფოს ღმერთმა. ამათზე, ამათ გარდა არავინ ახსოვს, არავინ ახსოვთ, ობლები ყველას ჰყავს, მაგრამ ამათზე გული შესტკივათ და ამათ რომ უკეთებენ, იმას შვილებს ვერავინ გაუკეთებს და ამას ვართ შეფარებული. ჩემი მალხაზის ოჯახი კარგი ოჯახი იყო და კარგი ოჯახია, მაგრამ არც დედა და არც მამა და ისინი თავისთავად ცოდვა არიან, მალხაზის დანაკლისი და შემდეგ ყველაფერი გადაიტანეს. რაც შეუძლიათ, ისინიც არ მაკლებენ გვერდში დგომას.

ლგსრყე მარბლ

გიგანი რუსუდან, 25 წლის; ოჩამჩირე – ბოლნისი

ლსტდა ეშხუ ლგსრყე მარბლ; ამხტ ლადელ ანღრდა შუკუჟი ი ჰწტთესგა ხეწად, ზურალ ღულღჲქს აფშტდა. ქწჩად ი ხწქტე:

— ამზატ ეშხუ ღულღჲქს ხწფშტდე, მარე ზატდ ემდიღორი ჟელუ აჯფომდა. ზურალდ ლახტიხ:

— სი ლგსრყე მარე, ალა იმა მეჲა?! — ალო, მამუ ჯეჲა?

— მამ ი ეჯატ მეჲე, ამზატ ეშხუ ღულღჲქს ხწფშტდე, მარე ზატდ ემდიღორუტ აჯფომდა.

ალას ესერ მერმაჟინამდ ჩტანანცხი, ადჯკურე ლგსრყილდ.

ალ ამბატუნლო ხან ი დტრეჟე აჩად ი ლუსრყილ ჲა-დათავან შუკუს. სგალახხტრდდახ შუკუს მეზი ჰირისუფლარს, ახყანს ლღღვარ. ქწჩად ლგსრყილ ი ხწქტე:

— ამზატ ესერ ეშხუ გარ ახყახ, მარე ზატდ ესერ ემდიღორიჟ ახყახ.

— ჯა ლგსრყე, ალა იმა ხრქტა?

— მარბლ ჩტანდგმბაჟან: „ალო ესერ მამუტ ხრქტან?“

— მამ ი ჲატ აჩად, ლიტენტალუ ადბინე, შატ ესერუ ხწქტახ, ალა მამ ესერ დტრეჟე მირ ახჰენახ.

— ალა ესერ მერმაჟინამდ ჩუხეხლი, — ლწქტე ლუსრყილდ ი ჲა-დათავან შუკუს.

ხან ი დტრეჟეტუნდონ სგალახხტრდდახ მეჲურწილა.

ქწჩად ლუსრყილ, ადბინე ხოლაგტარი ლიტენტალ ი ლალჰნლომ ხწქტე:

— შატ ესერუ ხწქტახ მამ ესერ მირ დტრეჟე აჰინახ ი ესტყუეფახ. ჟესხირანსნ მეჲურწილა:

— ჯა ლუსრყე, ალესერ ჲა-იმჟი-მოშ-ხრქტა?!

— ალო, მამ როჲუ ხოჩტმინან? — ადგმბაჟედ ლუსრყილდ.

— მამი ჩუ-ჟ-როქ-ოთმანზრან: ხოჩამდ როქუ ათმარჯუახ, უშხუარ თუეთნადუ როქ ლახმეჩინახ.

— ალ'ესერ მერმანშენანშდ ჩუხეხლი, — ათხიდგენდ ამი ლიცხრე ლუსრყილს.

ქან-დ-ათანგან შუკუს, ეზარ ხანიან ნაზელალუნდო სგ'ანთვანდგანან საყდართესგა. ხეწანდ, ერე ამჩუ ბაბ ი დიკუენ იმზირხ. ქანანდ ლუსრყილ ი ხანქუე:

— ხოჩამუ როქ ათმარჯუახ, უშხუარ თუეთნადუ როქ ლახმეჩინახ.

— ჯა ლესრყე, ალ'ესერ იმლა ხოქუა?

— აღუესერ მამუ ხოქუან?

— მამი ჩუესერუ ოთხოქუან მინეცახან, ლიმზირ ი ლოც ესერუ ხოჩმინა ი დერბათუს ლიმედს ესერუ ლახვგანან, ლო დემ ესერ ისტეყდანროლ.

— ალას ესერ მერმანშენანშდ ჩუანდანცხინე მანხადარ, — ლახტის ლეხინად ლუსრყილდ.

ქან-დ-ათანგან შუკუს ი სგ'ანთვანდგანან ცხეკოედსგა.

ხეწანდ დანუდს ი მიჩა ბელარს. ქანანდ ლუსრყილ, ჩუესხოქუე დანუდუ სგუებინჩუ ი ვდბინე ლიმზირ:

— დიდანუ ესერ ათვედა მიჩა ჟახეს, ჯანუ ლანშანდ ი ლახწუენანან მიჩ.

დანუდუ დემ ღალ ოთსურლე ნანზერ-ნანვგანალუ, სგახატეც ი ჩულადცვლგრე.

ამჟი ვანგგანან ლუსრყე მარილან ლისტეყდელ ი ლემზერენუ ლიმდ.

გიჟი კაცუნა

თარგმანი

იყო ერთი გიჟი კაცუნა. ერთ დღეს მიდიოდა გზაზე და დაინახა ეზოში ქალი ცხვარს პარსავდა. მივიდა და უთხრა: „ამ წელს ერთ ცხვარს პარსავ, გაისად თორმეტი ძალი გაგეპარსოსო“. ქალმა უპასუხა („დაუბრუნა“):

— შე გიჟო კაცო, ეს რატომ მითხარი?

— აბა, რა გითხრაო?

— რა და, ის უნდა მითხრა: წელს ერთ ცხვარს პარსავ, მაგრამ გაისად თორმეტი გაგეპარსოსო.

ამას მეორეჯერისთვის, სხვა დროისთვის დავიმახსოვრებო, — გაიფიქრა გიჟმა.

ამ ამბიდან ხანი და დრო გავიდა და გიჟი კვლავ დაადგა გზას. შემოხვდა გზაზე, ჭირისუფლები მოასვენებდნენ მიცვალებულს. მივიდა გიჟი და უთხრა:

— ამ წელს მხოლოდ ერთი მოგყავთ, მაგრამ გაისად თორმეტი გაგესვენებინოთო.

— შე გიჟო, ეს რატომ გვითხარი?

გიჟი გაოცდა:

— აბა, როგორ უნდა მეთქვაო?

— რა და, მიდიო, მოთქმა, თავში ხელების ცემა დაიწყე, სამძიმარი უთხარი, ეს რა დროს მოესწარიოთო.

— ეს სხვა დროისთვის მეცოდინებაო, — თქვა გიჟმა და გაუდგა გზას.

ცოტა ხნის შემდეგ შემოხვდა მექორწილენი.

მივიდა გიჟი, წაიშინა ხელები და მოთქმით უთხრა:

— გისამძიმრებთ, რა ცუდი დრო მოგეწიათო და დაგემართათო?!

გაბრაზდნენ მექორწილენი:

— შე გიჟო, ეს როგორ გვითხარიო?!

— აბა, რა უნდა მექნაო? — გაუკვირდა გიჟს.

— რა და, უნდა დაგელოცა, კარგად გაგმარჯვებოცოთ, ერთმანეთს თეთრად შებერებოდეთ.

— ეს სხვა დროისთვის მეცოდინებაო, — გაუხარდა ამის გაგება გიჟს.

კვლავ გაუდგა გზას.

კარგა ხნის სიარულის შემდეგ მივიდა საყდარში. დაინახა, რომ აქ მღვდელი და დიაკვანი ლოცულობენ. მივიდა გიჟი და უთხრა:

— გაგმარჯოთ, ერთმანეთს თეთრად შეაბერდითო.

— შე გიჟო, ეს რატომ გვითხარიო?

— აბა, რა უნდა მეთქვაო?

— რა და, უნდა დაგეჩოქა ჩვენთან ერთად, უნდა გელოცა და ღმერისთვის შველა უნდა გეთხოვა და აღარ იგიუებდიო.

— ამას სხვა დროისთვის დავიმახსოვრებ სიხარულითო, — დაუბრუნა გახარებულმა გიჟმა.

კვლავ გაუდგა გზას მიადგა ტყეს. დაინახა დათვი და მისი ბელები. მივიდა გიჟი, დაუჩოქა წინ დათვს და დაიწყო ლოცვა: „დიდება შენს სახელს, მიშველე და შემეწიეო“!

დათვმა ვერ შეუხსრულა ნალოცებ-ნავედრები. სტაცა და დაფლითა.

ასე დამთავრდა გიჟი კაცუნას სიგიჟე.

და დალოცვილი ვიყოთ.

* * *

ხალვაში ზოია ტრიფოს ასული, 77 წლის; ოტობაია – გალი.

*ჩამწერი: სოფიკო ბერულავა
ადგილი: წყნეთი, დევნილთა დასახლება.*

სოფო: – თქვან სახელი, გვარი დო სო დიბადით?

ზოია: – ხალვაში ზოია ტრიფოს ასული, დედაბდ ოტობაია გალის რაიონში. გეფთხი გალის რაიონ ქვემო ბარლევში.

სოფო: – თქვან მეუღლე?

– პაპასქუა პოლმა ვალოდიას ძე.

სოფო: – თქვანი ბალანობა, მუჭო ითხით, მოგონებეფი. ტრადიციული ქორწილი გაღვენუდეს, მუჭო რდ თი პერიოდის თინა ქომნუათ.

– ტრადიციულ ქორწილ ვამილუდგ, ომბოლიდ, მუმაქ ჯარს მედინ, ბიძიაში ნარდიდ ჩქიმ მეუღლე ოდო შინაურად შემეყვანეს სახლში.

სოფო: – გიორდეს ალბათ ართიანი. ათე ამბე ქომნით, სო გინინებაფეთ, მუჭო იჩინებაფეთ?

–შურო ვამიჯორდ. ვამიჯორდ, ვარ, ნალდას ვამიჯორდ. დო შარას ქეშეფხვადეს დო ოპჭოფეს დო მიდამუნეს. მა ხოლო სოდე მემუნესგნ თექ ქუდოფხვად შქვით სკუალამ ბიძიაქ დო ვაპატი თის დო გიფცადი თი ცუდეს იშო დო გავაგრძელით ცხოვრება თი ოჯახგს. ბალანა ვორდი, მავითა კლას თებულ მაფუდ მარა სოთინ ოგურაფგმა ვამცუნეს, ომბოლ ბალანა, მუნეფიში ნარდიდ დო თი ოჯახგს, მუჭო გინუა, (სი ხოლო დახვეწენქ ალბათ ჩქიმ ნარაგადგს), ომბოლ ბალანა, შხვამ ნარდი, უკულ მა ბრელ მუთუნ ვამმაგორედ თი ოჯახგს დო ქუორდგ ბრუო წანას თინეფნგკუმა ართო.

სოფო: – ბიძიანკემა?

– ბიძიანკემა. თიმ უკულ, ინას ჯარს დინაფილ აფუდ მუმა, დიდა ლურელ აფუდუ დო ომბოლ ჩქეჩქე ბიძიაქ ქუდმოხორეს გვერდით, მუშ გვერდით ქედმოხორეს დო თიმ უკულ იფსოფუთ, მუ მიჩქ, პუნს ხუთ სკუა. ხუთ ბალანამ დიდა ვორექ. ეთიმ უკული ჩქიმ მუმაქ ოტობაისა ცხოვრენდ, მარა გალმა მიდაფთით, გალს გიდიფხორით ჭავჭავაძემ ქუჩას დო ფცხოვრენდით თი ჟამიმ უკულ გალს დო გალიმ მაჟია საშუალო სკოლა გავათე თექ მა.

სოფო: – ა, გეთხითენ თიმ უკულ ამო მოლართით დო უკულ ათეთ სკოლაო? თუ გათხუალაშა გურაფლენდით?

– არა, გათხუალაშა ბგურაფლენდი თექ, მარა გეფთხი ბარლევს. თიში უკული ჩქე ხოლო ქიდიფხორით კინ გალს. ამო მაღაფრთით ბარლევშენო, ჩქიმ მუმამ ხოლოს. ეთეურეშენო ქიდიფხორითენ უკულნემეს ჩქეჩქეუეფქ ხოლო თექ გათუ სკოლა, გალის სკოლა გათუ ჩქიმ სკუალეფქ დო მა, მაგალთო, მეურნეობას მუფშენდი ძან შეფასებულო. ა, ამდლა მუდეფს ხოლო უჩქ თაქ, მაგალთო, ვორდი ნარჩინებული მუშა, როგორც კომუნისტური ოჯახით მუშა ვორდი. მუფშენდით ჭიჭე დო დიდი. მუთუნ სამუშა ვადამზარებუნ თემ მუფშენდით თექნემე დო ხუთ სკუამ რდუალა თიმ მაეფა ვარე, მარა მობრდი ჩქიმ ხე დო ჩქიმ ქომონჯიმ ხემ ნამუშერით.

სოფო: – ჯგირი კორი ოფე.

– ათე ჩქიმ ჩქეჩქეუეფი, მაგალთო, უნჩამ ძლაბი სოხუმს ჩაბრიცხი დო სოხუმს ქიგურუ, მაჟიაქ თაქ, გალსდ მუდგარენ სავაჭრო და მუდან, თენა ხოლო ქიგურუ ნონაქ. თეში, მუჭო გინუა, ბოშიქ ხოლო თეში ქიგურუ თაურე კულაშის გურაფლენდ მუდგარენეფს დო თამ–თამ, ნოსა ქიმიპონინ, თის ხოლო ქუოგურე ნოსას დო გაგრაშა გგლურდეს პრაქტიკაშა. უკმაყ-ოფილო ვავორდი გაგრაშა გულურდეს დო ჩქიმ ძლაბ სოხუმს

გურაფლენდ, მარა ჩქი, მაგალითო, ართიმაჟინკემა უკმაყოფილობა მუთუ

ვამძირ. ქოთ აფხაზეფ პუნდეს ამხანაგეფი, ქოთ მარგალ დო რუს სუნდ ამხანაგეფ, მარა ირკონჩკუმა, მუ მიჩქ მა, მუთუ ვამოთაკილდ. ნანდლას გენოფრთით თეურე დო აშო მოფრთითენ, ათემ უკულ რე ჩქიმ სათაკილო ცხოვრება, მეტ მუთუნ ვარ. იახადო, ამდლა ხოლო, მა მაგალითო, თექ იბრიცხებუქ, ვორექ თექ, ჩქიმ სუდემა მეურქ, მითინ ვამოცილ, ჩქიმ სუდეს იბძირუა, მეულ–მოულ. თექ ხოლო ფცხოვრენქ, მოკონდა ჩქეჩქეფეფიმ ოძირაფემა აშო გინიბლენქ ოდო ბალანეფიმ ოძირაფემა მოურქ. ჩქიმ სუდემა, ჩქიმ ჩქეჩქეფეფიმა მეურქ კინე, ჩქიმ გალს ვორექ, დიმიტროვის ქურჩა რე. ათე დიმიტროვის ქურჩა 94 ფცხოვრენქ. ამდლა ხოლო ჩქიმ სუდე თექ რე. მეულ, ულუანქ დო მოკო ცხოვრება, მარა ვამიღე თიმ საშუალემა თექ ოთახ გაგმუონწყუე, ნაჭვ რე თე სუდე, დომიჭვეს ჩქი თინა, თი სუდე თექ. დო თი სუდე ჭვესენ, თიმ დლას ჩქიმ ქომონჯი ხოლო თექ დომცვილეს. ოქტომბერ ჟირ რიცხვის დომვილეს.

სოფო: – თქვან მეულლე მუშენდუო სოთინ?

– სოთინ ვამუშენდ, ცეხ მილუდეს ჩქინ სუდეს, დიდ სუდე გემდგუდეს დო თუდო პადვალს დო თექ მუშენდ ცეხის. ვართ ჩხუპენდ, ვართ მუთუნ, გაჭირებულ, დო მუმა გემცვილესენ ვამიჩქთემ დო თემ დოლურ თე კოჩიქ. მიქ მიცვილენ, სახელო ვამიჩქ თენა, მიქ მიცვილ, ვაგმადვინე მიქ მიცვილენ. ოდო ე სუდექთ დიჭუ, ე კოჩიქთ დოლურ დო საერთოთ, დიხას ლურელი ვამითხორ ჟირ ძვალიმ მეტი. ხუთი თუთას მა თექი ვანმართინ, მეფრთინ უკული მეზობელეფს მუდგარენ გეკუშაყარუნა ძვალეფი, ეთი ძვალეფი ქუდმოხვამილუეს მა, ჭკუდ გუკეთებენა, ჩქიმ სუდეს ქუთოსორგედ მასალა თენა–თინა, ცეხი რდ დო გუკეთებენა მუდგარენი დო დუსაფლებენა სანყალი თი ჟირ კაკალი ძვალი დო თი ჟირ კაკალ ძვალით დო თი ჭვუდით

მინთხორ კინ გალის სასაფლაოს მა თინა. მეტ სოთინ ვაგლომლალ თეში ძვალი, სანყალიში. იახადო, რდ ჟარნეჩდოვითოჟირ ნანერი კოჩი, ახალგაზრდა. თიმ უკულ იპწვალებუქ, იპტანჯებუქ. გილე-ბრულექ იმა-აშო, ქარწყექ დო ე ჩქიმ სკუას ოთხ სკუა ცუნს, დედა, დო იშოიან ოლშა ეს ვაჩოდ, ბალანეფშა ოპასუხებელ აფუნ დო მა ხვალე ექ ვადმარინ დო მორწყექენ, ათამ გილეპწვალებუქ იმა-აშო, იმა-აშო. ჩქიმ ძღაბ ოხორანს სტალინიმ ქუჩას, თი მისამართით იბრიცხებუქ თითქმის გვერდო. თაურეთ თე მისამართე მილუ დო თეურე თი მისამართის ვორექ. ჩქიმ ძღაბწკემა ფცხოვრენქ დო ათაქ ოთახ ვამიღე, მუთუ ვამიღე თე ცუდეს, საერთოდ. იახადო, თექ ნაჭვი ცუდე გვორთვილ მაფე, გაეროქ მუმეხვარ, მითინ ვაფ-ცილებ, მითინ. აფხაზა მა ვაფცილებ, თე ცუდე გაეროქ ქემმეხ-ვარ, გაგნოფრთვი. ოდო ბრაგადანქენ, თიჯგურა რე. ყმაყოფილს ვორექ, შხვანერო, ჩქიმ სკუალეფ ვაპუნს თექ დო ათენა მიჭირს ვარა. მაგალთო, ჩქიმ სკუა ხოლო თექ ცხოვრენს ასე სტალინიმ ქუჩას 43 ნომერს, ცხოვრენს ჩქიმ სკუა, სინდა, ოდო მა თინეფს, მუჟამს თექ ვორექენ, ხემა გეუხეთ, თეშენეშე ფცხოვრენქ თინეფ-წკემა დო ა, მორწყექენი, ძან მონიტერეს თექ ქუორდენ, მარა ვამიღ ძალა თიმ, ანწე ჭიჭე ჩქეჩქე ვავორექ, სუმონეჩდოვითოშქვით ნანერ ოსურ ვორექ დო სქუამ მენდით ინვორექ გალს.

სოფო: – ხშირას გილურთო?

– ქო, ხშირას. ყოველ მესამე, მასმა თუთას მეულ მა ჩქიმ ცუდეშა იშოთ, აშო მოულ ბალანეფშა, მინ ლეხ ვორექ, მინ ხეს მაჭუ, კუჩხის მაჭუ, ირფელს მაჭუნ დო ექიმწკემა მკურნალენქ, თიშა გილოულ იშო-აშო. ექ ქიმეურქენ, ექ ჩქიმ ძღაბი მილუანს დო ათეჯგურა წვალებურო ვორექ.

სოფო: – თექ თქვან ახალგაზრდობას მარგალურო იჩიებუ-დით ხომ?

– ქო.

სოფო: – ათე ქორთული მუჭო ქობვარენდით, ქორთულს მუჭო იყენენდით?

– ქორთულ სკოლა მუჭო გავათე მავითა დო მუთ მიჩქედ, თინა მიჩქედ, ვარა მეტ სოთინ. ექ ვაფხვარულენდით იშენდო-იშენ ქორთულს. ათაქ იუ თე ქორთულიმ მუდაქ.

სოფო: – აშო მოლართითენ.

– ჰო. აშო მალაფრთითენ, უკულ აქ მარგალურო მითინს ვაუჩქედ ი დროს. ასე თითქმის მარგალურო არძა მირაგადენა, ზოგიერთეფი, მარა ინნკემა ვაუჩქედეს მარგალური თაქ დო თაქ, მაგალთო, კოჩ ვამნინდეს მაგრალურო დო ჩქით ქორთულო ბრაგადანდით.

სოფო: – ქორთულო იჩიებუდით. თექ ძირითადო რდ მარგალური რაგადი?

– მარგალური რაგადი. ჩქინნკემა ნოსალეფი ქოპუნდეს აფხაზეფი და ვარა აფხაზი მოსახლე ჩქინ გალს ვახორანდეს საერთოთ.

სოფო: – მარა სოხუმშა გილუდეს მეულა-მულა.

– სოხუმში გურაფა. სოხუმს ქიბგურუანდით-და, სპორტ ქორდ-და, მუთუნ ქორდ-და, თემა გულურდეს ჩქინ სკუალეფ თეურე. იშოთ-აშოთ ართიანს შემთხვევეფ მუთუნ მილუდეს-და. გვალო ბრელ ნოსალეფ ცუნს მარგალეფს ჩქინნკემა აფხაზეფი. აფხაზეფ დო ჩქი დლას ვამლუდეს ტარალა, მა ვამიჩქ, მუშგამო იპით ჩქი ათაშინ თენა. მა ვამათქუე კოჩშა, ვემანწყინე მუშ გამო. ამდლა ხოლო სი ვარენო თინეფქ სი ქიგენდეს დო სი ვარექ მოლალატე-და, ხემ გურშა გეიხუნუნა, თემ პატის რცენა. ჩქიმ ძღაბ თექ მუშენს, ჩქიმ სინდა ხოლო თექ მუშენს. ჟირხოლო თექ მუშენა, იახა, გვალო ჯგირო რენა. მითინ ვაცილ თენეფს. მოურს ათაქ მინშა, მოურს აშონ, მეურს იშო. მეტ მითინ მუთუნს ვაცილ თინეფს.

სოფო: – ასე მუჭომ მდგომარეობა რე, ასე გალშა მეურთუნ, თი ჯვეში ნაჩინებუეფი მითინ ქორუნანო?

– ამარ გირაგადექ ასე, რე თიჯგურა, მაგალთო, ჩქინ შურ ოლნა, შურ ოლნა ქუორდათ ჩქი თექენი, ირკორი თაქ რენია დო თქვა მუშენ ვარეთია, მიწინა. მუზმაშა მიწინა მა მაგალთო. მუშენ ვავორექ–და, ხვალე ვადმარგენ დო მუ ფქიმიწა, მოშკურ, მშიშარა ოსურ ვორექ საერთოთ. ხვალე ვადმარინე დო ჩქიმ სკუანკემა ვორექენ, ვორექ. მოპწყინდქენ, აშ ქუმულ. მიდურქ იშო. მწარე რე ჩქიმ ხანიშ ოსურშო ათეზმა გულულა. ო მარა, თენას მუნეფით ქითვალისწინენა, მუნეფით პატი ფცენან–და ვარა ჩქინ მახანეფს მითინს ვაცილნა. ახალგაზდეფცთ მითინს ვაცილნა, ოქროცალო ქორენა ასე თექ მი რენ თენეფი დო თენეფი. მუ, მუჭო ფთუენ ვამიჩქ, მუ, მუშ გამო ვორეთ ჩქი ართ–მაჟიას დამორებულინ თენა მანუხენს მა მაგალთო. თინეფს ქობძირგნე ბაზარს გოკონო, შარას გოკონო, ხიდეს გოკონო, ბატონოს, ბატონოს მირაგადენან თემ გამნოულ.

სოფო: – აფხაზეფი?

– ოო, მა საბუთ ქომილუნ თინწკემა ვამოშკურ მუთუნშა, საბუთ ვაილუნ თინწკემა შეგანუხენა კინე. საბუთ გილუნ თინწკემა, მითინ ვამოცილ. მეურქ სუმ თუთაშე ართშა, გეგნოპქკირგნე მუდას, მუშენ ვარდი დო მუშენ სო რდიან, კორ ვაპკითხენსგენ თეში მოულ ჩქიმ სკუალეფშა დო მეურქ იშო. ათეჯგურა. მაგალთო, ბალანეფ ამდლა ხოლო, თექიან ბალანეფი უმრავლესობა სოჩასგთ გურაფლენა, სოხუმსგთ გურაფლენა.

სოფო: – გალელეფი, ვარო?

– ჰო, გალელეფი. სოჩასგთ გურაფლენა უმაღლეს სასწავლებლეს, სოხუმსგთ გურაფლენა. მითინ ვარე უყმაყოფილო გურაფლენან თექ.

სოფო: – სოხუმს რე ხო უნივერისტეტი?

– ქო, გურაფლენა. ინსტიტუტეფი, ირფელ რე. ირკორ გურაფლენს.

სოფო: – თქვა ასე მუთ თექე ქიგლურთ გალმა, სოხუმმა ვაილინგნანო?

– ვარ. ვამლინ სოხუმმა ნამდვილას.

სოფო: – თქვან ძლაბი ვეგლურსო?

– ქო, ინეფ ქუგლულა. მუთუნს გიახვილგნა, საბუთი რე, მუდგარენ რენი, გულულა.

სოფო: – მუჭომ რე მიმოსვლა, ტრანსპორტი?

– ტრანსპორტი, ირნერ ტრანსპორტ გერე, ირნერი. შურო ვეშენუხებუქ, ჯვეშებურო. გალს შურო ვეწინენს კოჩი, ასე თისხი მანქანა მოძრავენს დო თისხი გომსახურ ტაქსეფი დო ირფელი. მაგალთო, ხეთ, აიშა კაჭკათ გილგარკაღდეს დო ამდლა მუთუნ ვაცილ თექე რენან თინენს. ბაზრობა მუშენს გვალო ჯგირო, ბაზარს ხალხ მუნეფიშ საზრდოს აკეთენან დო მუნეფი ომსახურნა იშოთ დო აშოთ. თინეფით ომსახურგნა დო ათაშ რენა. ასე, მაგალთო. მუთუნს ქიუაფდას ჩქინო ჯგირობუა დო მითინქ ქიმძებარებუდან დო ათაშ გეკარიგენდან ართიანს, მარა მითინს ვეშულეზ, ჩქიმ აზრით, ახალგაზრდობა გაკეთენს მუთინს და ვარა.

სოფო: – ასე მუჭომ ახალგაზრდობა მოურს, გალს მუჭომ ახალეფ რენა?

– გახიოლე სკოლაშა ბალანეფ მეურსგნ თენა ქოძირენი. სკოლაში გურაფა რენო, ფორმა რენო, ჯვეშობურო, გაიგონებგნან დო გიძირნან ეთიჯგურა ფორმეფით ჩქეჩქეუეფი მეურს, მიშვამვალგნა, ოქროჯგურა ბალანეფი. მასნალეზერეფი.

სოფო: – რაოდენობა ახალგაზრდეზი?

– ახალგაზრდეფი ბრელ ვარენა, მაგალთო. ვითობრუო, ვითოჩხორო, ეჩ ნანერი ა, ბომ რენო, ძლაბ რენო, უმოსო აშო მოულა. თექე ვარე, მაგალთო, თიზმა პირობეფი ახალგაზრდეფქ დეკმაყოფილასგნი. იახა, ეშ გურაფაშ საკითხი ოდო რე დო ოდო

სკოლას რენანი, მითინ ვაცილ, მითინ ვაცილ ართიანს. ოქრო-ცალო ქორენა. სკოლას გურაფა გვალო ჯგირო რე. ბალანეფ ჯვეშობურო აბარენა გამოსტეფს დო ირფელი.

სოფო: – მუ ტრადიციეფი გილუდეს, ჩვეულებრივო ალბათ, მაგრაღეფი მსგავსო, ახალ ნანა, ქისე?

– ირფელი, ირფელი, ანდლა მა თექ ვორდი ახალ ნანას, ამარ გირაგადექ, ახალ ნანას, თიზმა ათე მუდეფს ოყოთანდეს, სა-ზეიმო განწყობა თიშ მაჯგირა ქორდ სო ვორექ მაქ, ოდო ჩქიმ სინდაქ შემეკითხ, მოთაშ ქომონჯიქ შემეკითხ, ათეჯგურა ამბე თექ ქორენია–და, ჩქი მუშენ ვავორეთია, თიშ მანწარა მენონ თექიანობაქ. მუღაშე ქუძირ, ინტერნეტშე დო, თიჯგურა მხიარულობა, სასადილოეფს გოკოდუო, შარას გოკოდუო, ოზე დო კარ განათებული, ოყოთანდეს ირფელს.

სოფო: – თვითონ ხალხიშ მისვლა–მოსვლა, დღესასწაულეფი-ში მეხვამუა, აფხაზ ოჯახეფნკემა, ართიანს გიმთმიახვამანთ?

– ასე მითინ, აფხაზა დოღურუ, მაგალთო, თენეფი ონგარშა მეულა მუჭო ჯვეშობურონ თეში, ინგარა, თინეფე ხოლო ამო მოულა დო იგარა. სამძიმარი უღენა ართიანწკემა გადასარეო. მაგალთო, მა თექ ვორექ თეშ ლურას ქობძირი, გარა რენო, კამპანია რენო, კამპანიეფი სუმოშ–ოთხოშ კოჩიანეფ უღუნა.

სოფო: – მუჭომი ქორნილი უღუნა?

– არაჩვეულებრივი. მთელ სერს ვადგარულე, თისხი მუსიკა დო თისხი მუდა. დო ათეშმაჯგირა ამბე ქორე.

სოფო: – ათე ჯვრისწერა, ეკლესია, თენეფი ირფელი ქორენო?

– ქორე. ილორს გაანახლეს, თავრე მეგობრობას ქორე მუდა ეკლესიეფი. ოდო ჯვრისწერათ რე, ბალანეფი იქორწინებუნან, იშო მეულან, ამო მოულან, მშობლეფი ართმაჟიანწკემა არაჩვეულებრივო. აფხაზას მიდაუნ ასე მა თექ ფცხოვრენქენ მეზობელი ძღაბიქ, ხეშა გეუხე, სუმ ბალანა ცუნსუნ ფერ ძღაბი რე, იახა,

ხემა გეუხენა აფხაზეფს. პატის ცენს უმაღლესის. მოყუნს ახალ წანეფს აშო, მეყუნა იშო.

სოფო: – სო ცხოვრენს თი აფხაზა?

– აფხაზა სოხუმს. ო, სოხუმს ცხოვრენს დო გალს ცხოვრენს-ფერ ძღაბეფი მუზმა მიდეონეს თენეფქ, ათე მარგალ ძღაბეფი, ვაფნა დინაფილი იშა–აშო მოძრაობა ართიანწკემა.

სოფო: – გვალო ჯგირი რე.

– ვარ, თე ძღაბიქ გეთხუ აფხაზეფინწკემა. თინეფი ჯგირ ხას-იათით ვარდან დო ჯგირო ვაქცუდანინ, ნამ ძღაბი გიცადუ თექ. ჯგირო ოქცუნა სინამდვილეს გირაგადუქ. ბალანეფ ცუნა ირ-ფელ, ოქროცალო ცხოვრენა. ოქროცალო. შემთხვევეფი რე ასე, ჩქი მიღენა შემთხვევეფი დო აფხაზეფს ეკუხენა ჩქინ ძღაბეფი, მოულა კამპანიაშა, მოულა ონგარშა. მუნეფიმ ტაქსით, გემუანო, მინილენა, დინგარა, ხუთმა ქუმორთასენი, ხუთხოლომა ათიმ-მადიდა ბუკეტიფით მუნულა სკან ონგარშა თექ. თიმ მანწარა მიჰყრობა უღუნა კოჩის მიმართ. ჩქი ცოდა ვორეთ ათამ ართმა-ჟიას უჯინედათენი. მა მაგალთო, ჩქიმ გაგება თენა რე.

სოფო: – ასე სოფლის მეურნეობა თექ მუ რე?

– მუთუნ ვარე სოფლის მეურნეობა, თვითონ მუნეფს აფუნა სოდგარენი ცარიოლ ადგილეფი თხირეფ რგილ აფნანია, თქუანა, მა ასე პირადო ვამძირ, მარა რაგადანც ირკოჩი, მუჭო ხილ უჩანან-ნია, თხირ უჩანანია დო ომუშებაფუნა ხალხის, მარა ნამუშერს ფარას უხადენა. მით ვამუშენს სოთინინ, ქამუშებაფუნა, ალბათ, აბა, მუს ლოლანა. მუშენა თინეფ ხოლო თექ. იახადო, სო აბარენ-ნა, მუ აბარენა, ეზმა ჩქიმ მახანა ოსრუს, ვაგმადგინე დუდ, მარა თენა არძა ხალხიმ, მუჭო გინუა, ხალხიში ელარენათ რე თინეფი თექ რენა, ვარა სოხუმს ცხოვრენს დო გუდაუთას ცხოვრენსენ თის, თაქიან მუდა შეანრჩუნებინენო? კინე მუნეფი მეზობლურო იტანენა თეს დო მუნეფი ოხვარ ართიანს.

სოფო: – თექ მიდგა ცხოვრენსგნ თის, ოჯახის მუ ულუნა მინის შემოსავალი?

– მინის შემოსავალი ზოგის კინოხ მუჭო ულუდუნ თემ, სოთინ სოფელს დიხა ულუდ და, ამუშავენა, მოუღენა სიმინდი, ზოგის მინ სამუშეფი ხოლო უღენა, მუშენა აფხაზეფნკემა გვალო ჯგირო. სამსახურ ულუნან დო მუშენა. ხელფასეფ ულუნან დო ათენა. შეემოსავალი ასე თექ ვასორგგ, მარა მის თხირ ულუ ბრელინ, თხირ მინიენა, ა თხირქ ხოლო ლახალა გარჩქინ მუდგარენ, მარა მინ მანდარინი, მინ მუდგარენით მეულენა დუდ.

სოფო: – ციტრუსეფი ჯვემოზურო ქორენო მანდარინი, ფორთოხალი?

– თვითონ მუნეფი ამუშავებენ, თაქიან ხალხ იშოთ–აშოთ მუნეფი ხემძღვანელენა. მარგალეფ ამუშავენან დო წილუას ხოლო მუშენა თენეფ დო წილნა, აბარენან დო ათაში. მაგალთო, ჯგირ ადგილეფი სოდე მილუდეს ათე ციტრუსეფინ, თენა ნამთინ ვარე გილალუაფირი. თინეფი აშო ოხვარნა, მუდგაზმა გილუდას თხირ რდას, გოკოდა მანდარინ რდას, წყარს მელე ველანქ–და, მა იზავრენქ ათეშა, ფასის ქიგეიდვანან დო სი თინეფიში ნარაგადით თექ ჩაბარენქ. ჩაბარებელ ადგილიე. ირფელ მუშენს, ირფელ ფუნქცირენს თექ, ირფელი. ბერკასა გოკონო, ბანკი გოკონო, ბაზარ გოკონო დო ხალხ ვარე შევინროებულ ვამუშებენ თემი. უღენა, თენა მუჭო გინუა, თონეფი რენა მონდომებულ თენეფს ხოლო ქამუშებაფუან დო მუნეფქ ხოლო გაკეთანი მუდგაინ, მუჭო აბა. საარსებო წყარო დოგორანინ, ათეს ოცადენა მელეთ–მოლეთ. ისოფუნა. აშოიან ლალაშ უფლება ვარე. თექ ჩაგობარებაფუანს მუსხი გოკონი.

სოფო: – ჯვეში ზღაპრეფი მარგალური, აი, მუთუნ ხო ვარშენა, ვარა ლექსეფი, ვარა შელოცვა. ვარა მუთუნ მოგონება. მუთუნ ქომნუათენი.

– შელოცვეფი თიზმა მიჩქ, გეხანგებუქ, მარა...

სოფო: – რაც გადაგხდათ, ომის პერიოდი ცუდად გექნებათ...
თქვა სო რდით თიმწკვმა?

– ომის პერიოდი... ჩქიმ სკუა შურო ვარდ ცუდეს. ბალანა ხარკოვსდ ჩქიმ ბოში. ბალანეფ ძლაბეფი მეტ სო იცუაფდეს დო გათხილ ხოლო პუნდ ძლაბეფ, დო ართ ბალანა, ართ ძლაბ პუნდ უკლაში ცუდესენ, თიმ მეტი შხვეფ გათხილიდ ე დროს არძა. მუშუმ ცუდეს რდეს. ჩქიმ ბომ შურო ვარდ ჩხუპის, ვართ ჩქიმ ქომონჯიდ ჩხუპის, მუშენ და უკვე ცეხ ულუდ ცუდეს დო დაკა-ვებულ ხოლოდ, დო ბოში საზღვარ, მუდას დ, ხარკოვსდ. ჩქი მუჟამს ვარდუო ათე ამბექ ქუმოფხვადესენ, საერთოთ ვამგინაფ მა თე ჩხუპი, მა ვამგინაფ, მაგალთო, ჩქიმ ოჯახს თენა, ათე კორ მიცვილეს, ესე იგი, ოზდაშვიდში ხომ გადმოვედით აშო, ჟირ რიცხვის თექ დოლურ თიქ, ვედ აშო, ჩქი ვამაცუნეს.

სოფო: – თქვა აშო რდითო ულირ?

– ჩქი აშო გომტუეს დო მუქ უკახალე დირთ იშო ცუდეშა. ვამ-ასკიდ მუმ ცუდეს. მუშენ პილნანია მავა, ვაპჩხუპენდია მუთუნ ვარია დო მუშენ ოკო პილანიავა დო ჩქიმ ცუდეს მიფცადექია, ვედ. მა თეზმა, ოთხ ბალანა, ბალანეფიმ მუმა ცუდეს ვაპუნდუ დო მუდას დ, რუსეთისენ თემ, ათე ოთხ ბალანა, სუმ ძლაბეფ, მა თის მეძინელე, გინიბლით დო მინჯე ვაპუნდ მითინ გალე, თავრე. ჩქიმ ხეთ იფცხვაბარ დო მუათავს თენეფი ჟირ ოთახიან მუდგარენს.

სოფო: – პირდაპირ აშო იდითო თბილისშა თუ ზუგდიდს?

– ზუგდიდს ვორდით. ზუგდის გვალო ბრელ ხალხ შიფარეს. მა, მაგალთო, ყმაყოფილს ვორექ ზუგდიდელეფუმე თისხი კორ შიფარეს. ოდო ზუგდის ის ვორდ მა ბრელ ხანს ვარ, ა შკვით თუთას ქუორდი თექ დო უკულ წყალტუბოშა გეგნოფრთი იშო, წყალტუბოშა. თეურე ხოლო ქუმამუ ენმაკინექ. დეიდასკუა მიხორანდ თექ დო მალართი-თია, მიწუ, მარა წყალტუბოს შურო, შურო ვადმარინეს. გეპწვალით

მანგარო დო ათაქ ქომწუეს, ათე ადგილს რენია წყნეთისია ბინეფია დო ხოლო შეილებუნია გაკეთევა თენავა, მარა მიშ მენდით, ქომოლეფ ნამთინ ვაპუნდ ცუდეს. ენაქ თექ დოლურ, ე ბალანა რუსეთის დ დო მიქ მიკეთეკო თენა, ვამიჩქედ, მარა ჩქიმ დუდის დავატან ძალა დო ჩქიმეფ, მაგალთო, იფჩინენდინ ფერეფ თაქ ქედოფხვადენ, მემეხვარეს ირკოჩიქ დო მა ვორდი უკულ ბოლოს მოუღირ დო ქიქე დო დიდი მა ელამირდ თემ ათაქ მორწყექენ, ართი სკუამ ბინა, პირველი დახმარება რაც, მუთ რდენ, თინა შევბოჭი თე ცუდეს დო დობშაყარი. კინე მაჟიაშის ქემჟუანი, მაჟიაში ხოლო დობშაყარე, თინა ხოლო თექ მუათავსი დო ბოლოს ჩქიმ სკუაშა ვოჯღონი იშო ბალანეფ, მა ხვალე ქედოფსკიდი სინდა დო სკუაში მენდით დო არძა მოსკოვშა მიდუოჯღონ თენეფი. სუმ თუთერ ბალანაქ მა ქედმოსქიდ უკლაშიქ. ოთხონეჩდოვთოსუმში დაბადებულქ. მა ქედმოსქიდ მოთაქ, სუმ თუთერქ, იშო ვაგმატებუ, სოთინ არ სარკე ვამთოხედენ ეფერი მატარებელით გოუტე თენეფი დო ადიალეფით გუოფორაფე ოთახეფი, მუდა აკომკან თემ დო მიდართეს თექენ, თექ მუ მიჩქ მუჭო დეკავშირესენი, ი დროს სო რდ ტელეფონობა, მუდაშა ქიმიში ფოსტაშადავარა დო მუჭო დეკავშირეს დო მუჭო ძირეს ართიანი ვამიჩქ თემ გეკოგორეს ჩქჩქუეფქ ართიან თევრე რუსეთის. თექ ხოლო ქედოსკიდეს არ ხუთ-ამშვ თუთას, გახარებედას, თექ ჩქინ რჯულიშ კოჩიქ შიფარ თენეფე დო შქვით თუთაშ უკულ აშო ქემორთეს დო მა ქუდუოხვამილე თე ოთახეფ თაქ. მა თე ოთახეფ თაქ ქუდუოხვამილენ უკულნეშეს, მუნეფქ ხოლო, არძაქ ართიანს მუვეხვარით თემ-თემ ჩქინ დანჯირუ, ჩქინ მუდგარენ აკობგორით, მარა ძან შევიწროებულო ქოფცხოვრენდით ართ ვთოხუთ წანას იშენი.

სოფო: – ო, დიდი ოჯახი, დიდი ოჯახი ოფეთ.

– შევიწროებულო დო ასე-ასე ხოლო ართ კორ მუშენს, მა პენსია მილუ, ვარა მეტ მუთუნ ვარ დო ართ მუშენს ჩქიმ ცუდეს, ფრიდონი, იახა დო, ოთხ სკუაშ მენდულ

კოჩი თიმ გურშენ ვემეპუნს აფხაზეთეშა, ვარა მუთუნ ვაუჭირს ჩქიმ სკუას, მითინს ვანტერ, მითინ ვანტერ აშო ხოლონ თეფერ სკუა პუნს დო ირკოჩის უჩქ მუნერ სკუა პუნსგნ დო მოკო ულა, მარა ათეზმა ბალანეფ ექ ვამარდენია დო თაქ უსოფუანს. ათეჯგურა ამბე მიღენა. იახა დო, ჩქირქუეფი მირდეს, ვემლემტირეთ ოთახს, დიდ ბოშეფ რენა უკვე, საოსურო ბოშეფ რე ეჟდომკვით ნანერეფ, ეჟდოამშვ ნანერეფ, იახან, ეჟდოსუმ ნანერეფ, სოდე იფცხოვრათენ ვამჩქენა. ვორეთ ჟარნეჩდობრუო კვადრატიულ ბინას დო პწვალენტ მანგარო. ათე მოთხოვნას ფთხულენქ ირკოჩის, იახა, ქიმმეხვარანინ ხვალე გაფართოება ვარა, მუნეფიშ სახსრეფს ხოლო ვეფთხინთ. ჩქინ სახსრეფით გავაფართოვენთ, ქომჩანდან გაფართოებაში უფლებას მუთუნს. ათეს ფთხულენქ, ათენაშ მეტ მუთუნს ვაფთხულენქ, იახა. ჩქეჩქუეფ დიდეფ რენა დო ართიანს მივახვარებუთია ჩქინ ხეთ. მიჩქენან–ვამჩქენან ირფელსია დო ხვალევა ნებას ქომჩანდანია ჭიჭე მოძინასიან. მაძინალ ადგილ რენ დო ქომჩანდანინ, მეტ მუთუნ ვამოკონა. რახან ათაშ პწვალენტ ასე ორწყეექენ.

სოფო: – ანუ თაქ აშო ქუმორთით დო თაქ ქორთული ხვალე სკოლას მუთ დიგურეთენ თინა გიჩქედეს.

– თინა მიჩქედ დო თინა მიჩქ ამდლათ, მარა ახალეფქ უმოსო დიგურუეს, ქიგურუეს მუდგარენეფ ინსტიტუტის. ჩქირქუეფქ ქიდიგურუეს ართიქ, მაჟიქ, მასმაქ. მუთ რენ ჭიჭე მუდგარენ ქიდიგურუეს. ინსტიტუტი გათუეს სუმ ბალანაქ. მანთხა ქოპუნა ცუდეს. ეჟდოსუმ ნანერ, სოთინ ვაფუ დიო ხე მუკოდვალირინფერ ჩქეჩქ დო. მორწყეექენ ასე ათენა ჩქი არძა ვემტირეთ ათე ცუდეს. პწვალენტ მანგარო. ართ ქემმაძინუ მოთა, ჩქიმ ცუჩა ქუმურს დო მა გვერდით ვოჯანბქ შხვამ ცუდეს. მუშენ და თის უთმენქ ჩქეჩქუამო ოთახს. თიცალს პწვალენქ.

სოფო: – ძამ რთულიე. ძამ რთული გზა გამოიარეთ თქვენ.

– ხომ ხედავ რა გითხარი, მაშინ როდესაც, თეე ვორდ მა მაგალითო დო ვართ აფხაზაშა მოშკურუ, ვართ თეეიან სომეხშა, ვართ თეეიან რუსშა. ჩაბრიცხი ბაღანა თეე.

სოფო: – თი დროს სომეხეფი ხოლო ქოცხოვრენდეს თეე. ირკოჩი, ჩქი ართო ფცხოვრენდით ირკოჩი.

სოფო: – თქვან გვარი ხალვაში წარმომავლობა?

– წარმომავლობა აფხაზე. მარა ბათუმს ხოლო ცხოვრენა. მაგალითო, ბათუმს ხოლო ცხოვრენა. სახალვაშო რე გვალო თეე. იშო შემპატიუეს ფრიდონ ხალვაშიე, მალართითია ჩქინდავა. თინა ჩქი მუთუ ვამაფნა, მარა გვარის პატივცემამგურშენი. ქუგუგონებ თეცალი ამბენი თინწკემა, ხალვაშიეფ ათაქ ვორდით, ჩქიმ ჯიმა რდ დელეგატი, ნაპო, მიღურუ, ათაქ ცხოვრენდ ჩქიმ ჯიმა. ჩქიმ და დეპუტატი რდ საქორთუოში. ირკოჩი ხალვაშიეფ თენეფი. ზაირა ჯოლიათ იჭარუ, მარა ხალვაში რდ. ნაპო ხალვაში რდ. ათენეფი-ში პატივისცემათ, ბრელშა შეხვალამნა მოსკოვს ართიანს, დელეგატიდ, დეპუტატიდ, მუ მიჩქე მუ ვარდეს დო, ეთიქ, ეთინა მოუგორუაფუ ნაპო ხალვაში სორენიან, ათე გინიბლითგენ, თინწკემა მოუგორუაფუ. ნაპო სოხუმს ცხოვრენდ, მარა აშო მალართენ თიმწკემა დო ფრიდონ ხალვაშიე შემთავაზეს სახალვაშოშა მალართითია, მარა ვაიჩქენო ირკოჩი ართიანიშეფ თაქ ვორდითენ, ითამ უჩინებუ რჯულიშა ვებდით. ვარა ჯგირიდ იბდითკონი, ეგე-ბა უჯგუშო იპითკონი თეე, მარა... ბათუმს რენა თენეფი არძა. ოდო თი ფრიდონიშ ძღაბ თეე რდ მუდას მუშენს ფაფრიკას, ამდლა ხოლო მუშენდასი, მუჭო ვარ დო, თინაქ დოგორ ჩქიმ ძღაბ დო ჩქიმ ბოში, თეე ფცხოვრენდითენ თეშ ხოლო დო მალაზია მიღუდეს დო თი მალაზიაშა მიჯლონანდეს ნისიათ ხოლო ოშ მუდგარენს. ა გვარიშ პატივისცემამგურშენი. ვეფჩინენდით ართიანსგენ თეშ. მიღურდეს თენეფი, ქიჭანუანდ ბათუმშა, აშო დოხარგანდ სენი დუო, ქირქა დუო, ბარგეფი დუო, იახა დო, ანდლა

მუზმა სი გილუ თი ფარაში ქიიდენდი, ვაილუდუნ თის მაშნას დოიხარგანდ დო აშო გომტენდენდესგნ თიზმა პატი ფცენდესგნ, თინერ სარჯულო რე თეჲ. კინე ჩქი ქიფსხუნეთ არდა ართიან. დასკუალეფ, ჯიმასკუალეფ თაქ მიხორანდ დო თაქ გიფცადით. იახან, თამ გეპწვალით, გებტანჯით.

სოფო: – თქვან მუმა, ხალვაშ გვარით, სოთინშე მუღირ რდ დო უკულ დესახლ გალს?

– ჩქიმ მუმა, ბასა ხალვაში ოფე ოტობაიას მოუღირ კოჩი. ჩქიმ მუმა დ ნიკო ტუფურიაშ სკუა. ტუფურია ხოლო მიღე გვარი. ზისხირ ტუფურიაშ მიღე. ჩქიმ მუმა ხალვაშიქ მორდ, ბასა ხალვაში დ მოუღირ ოტობაიაშ ბათუმშე. ათე კოჩიქ სქუა ვანოვე დო ჟირქ და დო ჯიმაქ ქიდებადეს დო ჩქიმ მუმა მორდ ბასა ხალვაშიქ. ათემ გამო ჩქი არდა ხალვაშეფ ვორეთ. ბაბაქ ვამთირუეს გვარი. ტუფურიეფ ბგორნა, ხალვაშეფ ბგორნა. მელე–მოლე ჟერ ნირსფალიშ მენდულ ვორექ, მარა ხალვაში ვეგნითირუ ვართ ჩქიმ ჯიმაქ, ვართ ჩქი, ძღაბეფქ ნამთინ დო არდა ხალვაში ვორეთ ჩქი.

სოფო: – ანუ ბათუმშე ნაულა ხალვაში ოფე თქვან მუმა.

– ჩქიმ მუმა ვარ, ბაბუ. ბათუმშე მენაულა კოჩი ოტობაიას ნოხოორუე თენა. ოდო თაქ ჩქიმ მუმა ხოლო ოტობური რდ. ძირითად ტუფურიეფ თექ ცხოვრენა ოტობაიას დო ეთექ ჩქიმ მუმაქ ჭინე რდგნ თეში ძღაბი მუნეფს მოურდგნა დო ბოში თის ქოუთხუ, დიდა დოღურუნა ხათე, ქიდებადესგნ. ოდო ბოში მა ქომჩითია, ქიმურთუმ. ბასა ხალვაში ოფე ჯგირ კოჩი, მანგარ მეღებულ კორ დო მუჭო უწინთია ბასას ვარიასია დო სკუა ქიმუჩამგნა. მა ქომჩითია დიდაქ დუღურუანი. ათე ბოშის მა მობრდგნქიავა დო მიწუესია დო მავა თიშ მაჭიჭა მიდამცუნესია, შქვით სკუა ნოვე ჩქიმ ბაბუს ტუფურიას დო თეურე ქიმუჩამგნა ბასაშან თიმწკვმა ირო თის თქუანდ ნამდა ამშ სკუაქ თექ მირდუა დო, მა მუშენ ვებრდია, გვარს ვეგმიფთირანქია. მიდგაქ ბრდუან, თიშ გვარ მიღუნია.

სოფო: – მუჭომ ურთიერთობა ულუდ მუმანკემა, მკვიდრი მუმანკემა?

– ჩქიმ ბაბუსო?

სოფო: – თქვან მუმას?

– ჩქიმ მუმას არაჩვეულებრივი. ჯიმასკუალეფ, ჯიმალეფს არძას ბგორენდით. მამიდა, მუჭოთ ტუფურიეფინ თეში. არძას ბგორენდით. ბიძისკუალეფ ტუფურიეფ თექ ცხოვრენდეს დინახლე ოტობაიას. არძას ბგორენდით ართ სოფელს ვორდით დო ბგორენდით, მარა ხალვაშეფ გენონონენდ იშენი.

სოფო: – თქვან მეულლეშ გვარ პაპასქუა ხო?

– პაპასქუა რე.

სოფო: – პაპასქუა ათე გვარიშ ისტორია მუთუნ გიჩქენანო?

– პაპასქუეფ ოფე კახეთშე ჩამოსულეფ. ისტორია თენა მიჩქ ა ჯვეშეფიშ ნარაგადი. პაპაშვილები. პაპაშვილები, მარა უყურე, თიჯგურა ქორე, ათე ჩქინ გურაფილ კათა მიდგა ქოპუნდეს, მანგარ გურაფილ ხალხ ოკათ პაპასკუალეფს, ათენეფქ უმოსო პაპაშვილო დიჭარეს დუდი. ლექტორეფ ხოლო პუნა. მურმან პაპასქუა, პაპასქუა რე დო პაპაშვილო ჭარენს დუდის. ჯიმა ცუნს მაჟია, გურამ ჯოხო, ამდლა ხოლო თევრე ცხოვრენს მუდას, ზუგდიდიშ რაიონს დო ამდლა ხოლო მუდას პაპასქუათ ჭარენს დუს. ჯიმა პაპაშვილო ჭარენს. ქიმიშეს შემთხვევაშან, ეწყინებდეს თენეფს, თქვა პაპაშვილო მუშენ იჭარუთია, მუშენ გიმითირეთია პაპაშვილო გარი. ვოკვირექენ, პაპაშვილ შხვა გვარი რე სინამდვილეს, მუდას ხოლო კახეთის ხოლო, მარა ჩქი პაპასქუათ მიღენა ირფელ საბუთეფ. პაპასქუათ ვორეთ დო სინამდვილეს პაპაშვილეფ კახეთშე რენანია ჩამოსულეფია, მიწინდეს. თენა მიჩქ მა, მეტ მუთუ ვამათქუე.

სოფო: – თაქ მეზობელეფ ათაქ, წყნეთის, გალშე მენაულა მეზობელეფ, არძა ნაჩინებუეფი რეთ ვარო?

– გალიმ ეზო ჯოხო ასე თავი ფცხოვრენტენ. თიშენ ნამდა ექი–ექი მოკათნა სოხუმარეფი. ჯიმალურო ვორეთ, მუჭო გინუა, მეზობლურო, ათაქ ვარწყექო ასე ახრებულო კარს ვაპკილანთ, თიჯგურა მეზობლობა მიღენა. მანგარ ჯგირ მეზობლობა მიღენა ჩქი. ოდო ართ ღორონქ ვაგომჭირან, ვარა თიჯგურა აღარენა უჩქენა ართიანიმ, მიდგას მუდგა ელუძუდას ჯიბეშა თის ვაზოგენა. თეურენ ხალხ ვორეთ დო თეურენი ხალხის სითფო ირო ულუდუ დო ამდლა ხოლო უღენა ართიანის სითბო. მა მაგალთო თის ბგრზენექ თენეფიმ მოქმედებას. უცორა ართიანი. გიმიბლენთ ასენ, ჭიჭე ბალანეფი ბრელს ცუნს, მარა მა ქუმნუოხექ მინდორსდა, სი შურო ვარდენ თექენ, მა უჩა თი ბალანეფს გურს. შარაშა გინილანი, აშო დირთითია ურაგადეთ. თენას ირკოჩი ვაინინს. თიჯგუა დიხა ქომძირ, მუდა გალე ვაგმულა შურო. „მიქ ღურუა?“ დო თამ იკითხანა დო ჩქი, შორკანას, მითინ ვალურედას, მარა ღურა–თელას ართიანს ვოხვარეთე. მუთუნფერო ქელეს გავაკეთათ, პატი ქოფცათენ დო ჩქინ გაჭირება ჩქი გეზიარათ ნორმალურონ, თეს მელე–მოლე, მით მეზობლობა რენო, ნათესაობა რენო ჩქი ართმაჟიაშ აღარენა მიჩქენა.

სოფო: – მოთალეფ გალშა ვეგლულანო?

– ვარ. ვაგლულა. ჩქიმ ნოსას ცუნს თექ, ბარდეფს, მშობლეფ დო საბუთ უდ ირფელ დო ღურა–თელა რე მუთუნ, ჯგირობუა ოფედას დო ღურა რენ, გაჭირება ვარენ დო გარხინება რენ, უძახნან დო ათნა, ნოსა ქუგლურს თეურე. შხვას ვაულ მუთუნ საბუთ ჩქეჩქუეფს. ეშ ვაგუტენა. ვაგუტალენა, მითინს ვაგუტალენა. ხვალე გარსტავოით ქო. გასტავოი ქოილუნ და, პატის რცენა უმაღლესის. გასტავოი შურო, გასტავოი საბუთის ქომძირნან თინას, ბალანეფქ ვადომლურ, თიცალ პატის ცენა გენაულას – მენაულას, გაიკვირდუ. თიცალ პატის ცენა.

სოფო: – ბალანეფს ხომ ქაინტერესენა?

– ოინტერესენა, მარა სიყვარულქ მეუდინეს, ვაულუნა სო-როფა ასე თექიან, ვარენა ჩქერქუეფი, თაქ ირდეს დო ჩქერქუეფექ ვარენა დო ვაუქორა, ვაუქორა თექიანობა. ვაუჩქენა. ვაუჩქენა, ვარა მუჭო ვაკო. ასე მა გაგმოფჩა ჩქიმ სუდეს მა ფთქვი. ბოში, ირო მა იპიქო, დობლურუქ, მუზმახანს დობდერთა ხვალე, იპწვალებუქ, გგმოფჩანქ ირფელს მა ფთქვი, მარა მუზმას თეს ქოფთქუანქ დო გურ ხორცქუ. ჩქიმ ნახანდი რე, მინდორიშ მინწნაცხვაბარა, თენა რე ათაშ ა ელემბავდი ბირცხეფშან თეშიან ნაშიბუ ელმოლი. ვამოკო თენა გეგმოფჩენ, მარა ვეუ ჩქინ აკორიგებაქ დო მუზმახანს დიპტუა თენა. ვეიქ დო სი ვაიქენ თიმწკემა ბესხოზის ქიგიოდვანა დო თე სუდე სკან ვეუაფ. უმინჯურ სუდე. ვეცი სკან დო მუ გოკო. ოდო შურ მიდგენი ჩქერქუეფს ვაუდინუენ, მარა ჩქერქუეფ იშო ვანმაყუნუ. ართიქ მინუ ხვალე მოთაქ, ბეზია ქორდასია თინა ბაბუმ სახელშა თი სუდევა დო იშო–იშოვა ცხოვრება მუჭო ვეცინია, დაუსრულებელ მუთუნ ვარდუა დო თენა ხოლო დესრულებუნია დო ჩქივა ჩქინ დიხაშავა ეგბა ნამთინქია ქიფსურვათია ულავა. ბალანაქ მინუ დო თიქ მახიოლ. ეთიშ გამო უსოფუა თეს, ათე სუდეს. ვამოკო ჩქერქუეფს მეუდინასგნი.

სოფო: – თქვა საფლავ ხოლო თექ გილუნა მეუღლეში.

– საფლავ თე ჟირ კაკალ ძვალი მუ რე ვარა, თინა ხოლო თექ მილუ. თინა ხოლო მუჭო, სასაფლა გავაკეთ დო მალართ ოხვამემ წყარქ, ეზმა უმინჯურ ოხვამეეფს ვაშუ წყარეფიშ ადგილქ, მუდგარენქენ, თის ქიმიცილ, თი სასაფლას. თი ჟირ კაკალ ძვალ ხოლო გევოთ დო დიდა დო მუმა მინთხორგდნი ფერ სასაფლას ქენუნთხორ უკულ თავრე. ათეჯგურა ისტორია მილუ, სკუა, დო ნანვალეზ, ნატანჯეზ, დიო ვამძირ დლა დო დიფორჩინ უკვე დო ანწ ვაბძირენქ მა დო.

სოფო: – დორთა იუაფუ!

– ათე სკუალეფიში გლახა ვამძირდას, მეტ მუთუნს ვაფთხინქ ღორონს, შურ მიდგენ თემ ღორონ სკუალეფის დო მოთალეფიშ გლახა ვამოძირას, ათეს ფთხინქ ღორონს დო მეტ მა მაგალთო მითინ ვამოცილ მუზმაშა იბდე გალშა. ირკორ, გუორექ ეთექ ხიდეს დო მოურქენ თინკმა, მოზოჯია მირაგადენა, ვარა მითინ ვამრაგად მუშენ გერექ თაქიე. იახა დო, ათეჯგურა მდგომარეობა რე ორწყეთენ. მა ყმაყოფილს ვორექ ირნერო. ხვალე ჩქიმეფ იშო ვემეპუნსგ თენა მანუხენს.

სოფო: – თინეფქ ხოლო მუ აკეთან თექ.

მუ აკეთან, მუთუ ვარ.

სოფო: – მთავარიე თექიანეფი გეჩინებაფუანი, მეზობელეფიშ ბალანეფი.

– თინეფი ათაქ გურაფლენა უმრავლესობა ასე გალარეფ, იახან, თინეფს ბალანეფ იჩინებაფუანა. მაგალთო, პაპასქუალეფ რენა თიზმა, მინ გურაფლენა, მინ რუსეთის, მინ თევრე დო ოინტერესნა ბალანეფს ათე ინტერნეტის ქოძირნა ართიანს ხო. პაპასკუა რენ, ოინტერეს ი კოჩის ბალანა გეჩინებაფუანსგნ. ბეზიავა, ანა მი რენია, მოკითხ. ბეზია, მუმამ სახელ ქოკითხ, მუ მიჩქ მაქ. ეჟდოსუმ წანაშ წოხლე მიშ რე თე ბალანეფი, ვამიჩქ მაქ. ექიმ ბოშ რე, პაპასქუა რე, მოსკოვს ცხოვრენს დო მუშენს ხოლო ექიმო, ბალანა ქუძირ ჩქიმ, კოკა ჯოხო უკლაშის, გახიოლენ ფერ ჩქერქ რე დო, მიშ რექია პაპასკუა რექია დო ათე ადგილს გუორექია დო სი გიჯინექ დო ქუმორთია. მიდართ ბალანაქ, თი წუთის ქიმკიქუნ დო ქიმერთ. აშო ინგარდგენ თეფერქ მორთ, თიცალ კორ ბძირია. მა თენავა ბრელშა, ხალხის ცოროფა დინაფილ აფუნია დო, ბრელშა მაფუნია თეჯგუავა მენაჭარავა, ქუმორთია თაქ გუორექია, მარავა კოჩიქ ვამორთუა დო სი ქუმორთია, ზისხირ მიშნორდგვენიაო, სკან ჭირ ქობლოლამგდასია დო ჩქერქშა ოშ ისტორია ეუნწყემუ დო უთქუალ. უკულ ინა მიშ

სკუა დგნი ქუთქუალღნ, გვალო გეფხანგ მა ქუმორთ ჩქეჩქეკენი, ჩქი ართიანს თექ დიმიტროვას ცხოვრენდეს, ართო ფცხოვრენდით დო მა ათემ სკუა ვორექ, მა ათემ სკუა ვორექ. ვოხვენგქ, ათეჯგურას ქოძირნგთნი, ქემკაჭარანი მუმამ სახელ მაქ დო. ეთით გეგენქ დავარა ბალანეფს ვეგეგენქ.

სოფო: – მთავარიე ართიან ღოგორანი.

– გორნა. ასე ინტერნეტით გორჩქინდ ბალანეფიმ ართიანიმ გორუაქ. მოხიოლ მანგარო. ასე ეთი ბალანაქ, ნამუექ ჭიჭე ბალანა გეჩინებაფუ ჩქიმიანი, უკლამ, ეთინეფიმი გამნარყიქ შემნახ ჩქიმ სკუალეფ მოსკოვს. ამშვ – შკვით თუთას თექ ცუნდუ დო აშო ხოლო ჩქეჩქეუეფს, თიზმა ხანს ქედამკინ დო, უკაპეკეთ დო, აშო ხოლო ფარა ქაყუნუ, ბარგეფ ქაყუნუ დო თემ გოუტუ თენეფ აშო. არაჩვეულებრივ კმაყოფლის ვორექ, თი სოფელს მანგარ პატიცემული გვარ უღუდეს თენეფს. ართიან პატის ფცენდითგ თემ ვორდით. ანდლა ხოლო გორნა ჩქეჩქეუეფი ართიანს მანგარო. შურო სოთინ დოლანტგნა გვარს თენეფიშის, კითხგნა, მი რექ, სო რექ დო ირიათო ოკავშირნა. მოძირანს უკულ, ბეზია, ცანა მი რე? ვამიჩქ, ბეზი, მუმა მი რენ დო მუჭო გინუა. უკულ თენა ქოკითხგნს იშო, მიმ სკუა რექ დო თამ–თამ ბრელ გეფჩინებაფეთ ასე.

სოფო: – არძო გაფანტულგ რენა.

– ოო, გაფანტულ ვორეთ მანგარო. იახან, ათეჯგურა ისტორია.

სოფო: – სოხუმიმ დორთა აკორმაყარანა ხოლო.

– აა, ღორონთ, მა თიმ დლა ქომძირდას, უჯინ მუს იფთხინქენ, ანდლა ხოლო ჩქინ ახალგაზრდეფს შარა განწყას დო ანდლა ხოლო, სუმენერღოვთოშკვით წანერ ოსურ ვორექ დო ეთი მანგარო მუფშენდ დო კომუნისტურ ოჯახ ბჯოხოდნგ ეთით, ხოლო ეთით ძიგირს გევორღვა ეთექ დო ქიმუფშენქ ათე ჩქეჩქეუეფს შარაქ განწყას დო. უჯინ, ათეჯგურამ მოაზრე ვორექ. ართ დლა დასგნ ხოლო იმუფშენქ, ათნა რე ოქიმიწალი,

გელენავა მანანა, 44 წლის; ოჩამჩირე – თბილისი

მოკო გინუე ჩქენ აფხაზეთიმ ამბე, ამდლა მუ დლას რე თექ ხალხი, მუნერ გაჭირებას ცხოვრენა, მუნერ წნეხის თუდო რენა, მუჭო უჭირა ამდლანერ ცხოვრება თექ. მუჟამ ვარენო აფხაზეთიმ ხოლოშა ქიმურქე დო ინგგრიმ ხიდეს ქიგებდირთექინ, თემ მოხიოლგ იფრელი თექიანობა თემ მოხიოლ გურ სიხარულით მაფე ეფშა, მაგრამ ოდნავ ვარენო კუჩხის გენვობიჯუანქე, გური მანგარს, მუშენდა განადგურებულიე თექიანობა, განადგურებულ რე ხალხი, განადგურებულრე ბუნება, ვარე მოსავალი, უკიდურესად უჭირს ადამიანებს, დო არძაშ უმოსო თინა მიჭუანსგ გურს, თინეფი მოლოდინს რენა, მუჭო თავრეშე ჯგირობუა მიშურს თექენ, მუჭო ჩქი თაქ ვორთუთ მდგარენ ვებეერთელა სასნაულ საქმეს დო ჩქინ შეხვედრა მალას ივაფენ. ათენა უფრო მაუბედურენს, ვინაიდან მართალო ვავორწყექ თაქ მუთენ ჯგირობუას დიო, ვართ ყიდო, ვართ თუდო, ნამდა ჩქინ შეხვედრა დაახლოვასენ ათეშგურშენ. დოსკილადირ რენა ღრმად მოხუცადამიანეფ, მიდგა მონატრებულ რე მუნეფიმ სკუალეფს, მოთალეფს, დო ჩილამურით დინჯირგნა ამსერგნ, ლოცულენა მუნეფიმ სკუალეფშე ირ წუთ დო წამს, მუდგას ვაკეთენდანი ეზოს, ორტვინს, ნებისმიერ საქმეს მუდგას ორთენა მუნეფიმ ოჯახისგნ, თი აზრით დო თი სიხარულით ორთენა, მუჭო ჭუმან დო გელან თექ დირთე მუშ სკუა დო ათეჯგუა მუდგარენს იჩიებგნა: ჩქიმ ზისხირ დო ხორცისია დიხაშა ვებლანქია, თინა მოკონია ჩქიმ სკუას მუდგარენშა ქანადირთასია, თე ჩქიმ თაქიან ნანვალებე დო ნახანდიქია, ჩქიმ უფდობუნილია. ჩქიმ დედიკოქ მიწუ: სივა, სკუავა, გიჩქედასია, მუჭოვა არძო ჯამ ჯინჯიმ, თუდოვა, თაქია, ჩქიმ ჩილამურე გითოდგენია. მა ქუმანგარინგ, შემეცოდე, მუშენდა მთელი მუში ცხოვრება ხანდას, სიყვარულს მოანდომე დო

ბოლოს მუს უჩქედ, ალბათ, მუშ ხანდაზმულობა დო სიმოხუცე მუშ სკულაფნკემა დო მოთალემნკემა გატარენდგ. ონატრე თი ჟრიამული, თი ჩქინი ძიცა, ლააფი, ღურჭულაფა. ონჯუას არძო ართო გიკიფმაყარუდით, ფანდურს ლააფენდგ დო იბირდგ ირო სევდიან სიმღერებს სამარგალოშე, აფხაზეთშე და მიკვირს დო ადრე ხოლო მიკვირდგ ირო, მუშენდგ რდგ თე მარგალურ სიმღერეფი ათეჯგურა ჩილამურიშ ეფშა. ასე მეურქენ თიმნკემა, ასე ქიმებხვადი, მუშენდა ჩქინ ხალხის ირო უჭირდგ, ირო უჭირდგ ცხოვრება, ირო უჭირდგ განშორება მუშ ოჯახნკემა დო სიხარული დო სიყვარული თანამგზავრ რდგ ათე გაჭირებანკემა ართო. აი, თეჯგურა სიმღერა უჩქედეს ჩქიმ ბაბუ დო დადი ყებურს ქეკოდოხოდუდეს ონჯუას, ეზოს ქიმუშენდეს დო ქუმურდეს უკულ ყებურშა, ყებურს ქეკოდოხოდუდეს დო ოსერშეს უკულ გვერდით ქელუდოხოდუდით ჩქი არძო მოთალეფი თინკემა, ფანდურს გიდიჭყანდგ სიმღერას „ვაგიორქო მა.“ ამდლა ხოლო მიორს თე სიმღერა სიგიჟემდე დო მახსენენს ჩქიმ ბალანობას, ჩქიმ ეთი ურთიერთობას ჩქიმ დიდ ოჯახნკემა, სოდე ჩქი არძო ართო იფშაყარუდით, სოდე ოჭმარეს რდგ საკაკალო... რდგ თეჯგურა ტრადიცია: ხვალე სადილი ოკო ვამჭკომედესკო, აუცილებერო ოკო რდგკო მოულირ მიდგარენ მეზობელი, სტუმარი, მიდგარენ თიჯგურა, მიდგა სკანნკემა ართო თე ტრაპეზის გეზიარენდგ. კერძის საუკეთესო ნაწილს ჩქინი ბები ირო დოჩუანდგ დო ცალკე სენს გედვანდგ. მუ გიჩქუნია, ნანა-სქუა, ეგება გვალო ართ შკირენულ კოჩიქია ჭიმკარს მიკილასია, ეთიშგურშენ თი საუკეთესო კერძიშ ნაწილი აუცილებელი ოკო რდგკონ ჩუალირი. დო ირო მიკვირდგ თენა, მურე-მაქ თეზმა ხანს ვამართინ თე ართი კოჩის. ართი დო ჟირი დო ხუთი ვარგ, ირო ბრელ ხალხი რდგ ჩქინ ოჯახის, ირო პურ-მარილი გაშლილ რდგ დო ირკოჩის თენა ოხიოლუდგ. ათენა რე მართალო საოცრება,

კოჩიმ მოულა ოხიოლგდეს, ონატრგდეს დო ნეხისმიერ საქმემ კეთებას თენა ხაჩქუა რდგო, თენა ბარუა რდგო, თენა სიმინდიმ ტახუა რდგო, ანუ თიჯგუა საქმე მუდგარენ საგულდაგულო ოკეთებელ რდგ, თის სიხარულით მიოტენდეს, გექმერულედეს ეზოშე დო სასნაულ პატის სცენდეს თი სტუმარს. ოჯახის ულუდიდ ცოროფა, ათე ცოროფას ვირდუდით არძო ართო დო ათეს ვორეთ მერჩქვანილ დო ამდლა ათე ცივილურ ქიანას გამჭირდეს ჩქიმ ოჯახიმ წევრებს ცხოვრებაქ. ჩქინ სიალალეთე, სამართალით დო სუფთა ცხოვრებათ. რთულქ იყუ ცხოვრებაქ. ირო თის მიწინდეს: უნჩაშის პატი ცითია, დააფასითია, უკლაშის ყურადღება მიაქციითია, მუდგა გაჭირებაქ ვამოხვადასია ცხოვრებასგენ, ართმაჟიას მეხვარითია, ართმაჟია დლას ვემიოტუათია. მა მოხიოლუ, თენა ჩქი ქიშველებუესი თემ კეთებაქ, გეგშომირთეს. დო ჩქინ ირგვლივ, ხოლო მიდგა რენან თი ადამიანეფი ჩქინ ნათესეფი, ჩქინ მეგობარი, ჩქინ ახლობლეფი თიჯგუა ურთიერთობა მიღენა, ჩქი ირკოჩი მიორა დო ათეთ მართალო ბედნიერეფი ვორეთ, ათეთ მართალო ბედნიერი ვორექ. შილებე მუდგარენ ფუფუნებებქ დემოკორდესდა, შხვა შარათი იშიებედენ ფერ ფუფუნება, მაგრამ თენა მა ჩქიმ წინაპრეფიმ ღალატო მიმორჩქ. თემ დგ თინა ჩადებული, ოდო ეთი ვარჩხილიმ ოჭმარე, საკაკლოს გორუნდეს ოჭმარეს დო მა დიო ბლურდდ დო თინეფიში თუდო, საბზადისგ, ხარკალი მარჩქილედდ ჩქიმ ბებიაში სენ დო ჭირქაში, თინა გვალო შხვა სიხარულ რე. თინა გვალო შხვა ცოროფა რე. უშკურ დო სხულს მიკონილდენდეს საბზოთოთ, თეს იაშიკეფს ინაშაყარანდეს, დო ნაცალას მითოძდ, ნაცალას მინაფორანდეს. ართ პარტიას ქუდოდვანდეს, უკულუი ნაცალას გინმაფორანდეს, უკულ სხულს, უკულ უშკურს დო თეს, მუჟამს ჯგირო მიფქციებუდითენ, ჩქი მუჭო ჯილდონ თემ მარძენდეს. დო თენა თიჯგუა დაფასება დო თიჯგუა სიხარულ

რდგ, ჩქი თითონ მიკვირდეს. ამდლა მუს ვაუკეთენთ ჩქინ ბალანეფს, მაგრამ ეთიჯგუა სიხარულ ვამმანიჭებენა თე ბალანეფშა, ჩქი თინკემა სიხარული მილუდესენ. თეს თიშგურშენ იზჩიებუქე ათე ამდლარდლაშ ცხოვრება, ათე ერდომართა საუკუნემ სტრეს რენო, თუ რთულ ცხოვრება რენო, თენა ეთი გითოპუნა ჯვემო ცოროფა თიქ, გინმოლაღაფუეს დო ამდლა ხოლო ეთი ცხოვრებათი ვცხოვრენთ, მუჭო ადრე ვცხოვრენდითე. ასე დედა რე აფხაზეთის, დო ჩქი არძო ვორეთ თაქ. რიგრიგობით, ხუთ სკუა რიგრიგობით არძოს უღე მუშ დრო, დო ვაჭარ სოთინგენ ფერ კანონ, რომ აუცილებელი ოკო მეფრთათე, დო არძოქ მუშ წილი სიხარული დო ცოროფა ოკო მივანიჭათე, ყურადღება ოკო მივაქცუათ. მუთუნ ვარკ ჩქინ ცოროფაშ გარდა, ჩქინკემა ართო რინაშ გარდა. ჩქინ ცოროფა ვარკ, მარა ჩქინკემა ართო რინა ოკო. ჩქი მოკონა თაქ რდგას, ჩქინკემა, მარა ბოლო კამათიმ უკულე ოჯახიმ საბჭოს გინოჭყორდე: მა მოკონია ვორდე თექ, სოდე მა ბედნიერი ვორექიავა. და დედა ბედნიერი რე მუშ ცუდეს, მუშ ოდაბადეს, მუშ ოჯახის, სოდე ლაკვაჩხირს მითარძანს ოჭმარეს დო ფიცხინია მიღენა ამდლა ხოლო, ბუხარს დაჩხირს გეკარძანსენ, ფიცხინია მიღენა, სოდე ლუმუს გიოხალანს, თი მუშ მოხუცებულ ხელებით დო თიჯგუა ცოროფიანო ოჭმარეს, იალონშა გედირთენ დო თექ მომღანს საკაკალოს, გმაშინე ჩქიმ დადი დო ბაბუ, მუჟამს მოხუცებულეფი რდეს დო მუჭო მოქცუდესენ, ეთემ მოქცუნა დედა ამდლა. ცოროფათი ეფშა რე დო მუთუნქ, მუდგა ცხოვრება რდგ დო მუდგა გაჭირება რდგენ, თიქ თინა ვეგნაკეთ. მუჭომ რდგენი, თიჯგურაქ დოსკიდგ. ამდლა ხოლო უამრავი ადამიანი მოურს თექე, რუსი, თურქი, აფხაზა, უზბეკი. თექ ამდლა ვარენ ფერ ხალხი, ვამიჩქე საერთოდ დღას ადრე ქოცხოვრენდესო თი კათა თექ, მართალო ვამიჩქე, თიჯგუა ნაირფეროვანი ხალხი მოურს, დო არძოს ნანა-სკუა,

სქან ჭირ, სქან გოლუაფიროვა, უფერუანსგ თინეფს დო თინეფ ხოლო ირკოჩი ჯგირო ოქცუ. სასნაული რე, მუჟამს სოფელი გიგნოჭვეს დო ჩქიმი ცუდეშ ოჭუშა ხოლო ქემორთეს, თიმნკემა დედიკოქ ცუდეშე დიტყობ, გიმილ დო... ოდო მაგიდას გილაძუდგ ღვინი, ხულიშ დაძმარებული, სუნელი დო ჭვილი ქობალიშ ნატეხი, შკირენ აფგდეს, მინილეს, ათე ოჭკომალი ოჭკომეს, დო უდე უჭუო ქიდიტუეს. ღორონთი რე! ღორონთი რე! დო ირ ოჭმარეს, ედირთე თინა თიმნკემა იჩიებუ: -დიხვამ, ღორონთ, სკან სახელია! სი ქუდომრინევა ჩქიმ სქუალეფი! ჯანმრთელო დო ბედნიეროვა, გურს ცოროფა დო სიხარული უღგდან თეშია! თენა მარჩქილე მუდა ნანა რე! ართი დო იგივე ტექსტი. დო ღორონთი! სი დართინევა თინეფი მუში ოჯახშავა დო ფუჭად ვენომრღვავა ჩქიმ შრომა! მა მუთე საშინელება გინიბლია თე ეჩდოხუთი ნანაში განმავლობასია. მა მუჟამს მეურქ თიმნკემა, მთელი სამეზობლო მოხუცებულებიშ იშაყარუ თექ, ცუორა ჰამო, ჰამო ოჭკომალი, (მოკლე, რასაც ჩვენ ნამცხვარს ვეძახით) აი, ჰამო გილუნო, ნანა-სქუა, მუთუნია კანფენტი?.. მიღგ. ჩამაქვს ყველასთვის, არძოშა სათითაოდ. მოხუცებულებიშ გურიშ გასახარებლად. მემიღგ ირფელი, თენეფს ფშაყარანქე. უკეთენქ ოჭმარეს ჰამო ქაშის. უშქურიშ ჰამო ნამცხვარი ცუორა დო ონუალი კანფენტი. დიუშესიშ ონუალი კანფენტი! ართი გვალო დასუსტებე, დო შევიცხადე, ქიმეფრთი თიმნკემა

მუჯოხო -მაქე, ალბათ, ვააქციენქ დუდის ყურადღებას დო სო გიღგ სი უფლება დოღურე, სანამ სქანი სკუალეფქ თაქ ვამორთანგნ დო თე ეზო და კარს ვედუეფლანი თიშახ? სი მიქ მერჩ თიშ უფლება-მეთქი.

მოზარუნია, დედა, ოჭკომალიშ კეთებავა, ხვალე ჭკომუა მოზარუნია. ოჭმარესია ქიპოტანქია ართ სხულსი, ქობალის ნოტეხისია დო ქობლუქია ცუნანაშავა.

ათეჯგუა საოცრებებზე რენა. სითბოთი დო ცოროფათი ეფშა. ადამიანეფი ონატრენა. ღურელეფს ამბებს ეჩიებენა. სასაფლაშა ეკიფლენთ, ჩქიმ მუმამ სასაფლაშა ეკიბლენთ, დო ამბეს ეჩიებზე ჩქიმ დიდა.

– ავა, მანანაქ ქუმორთუა, ირფელი ქუმომილუა, ირფელი მი-
ლუნია, სი მუჭო გოკონდ თემ ცხოვრენანია, სი მუჭო გახიოლედდ
თეშიავა, სი მუჭო გოკონდდ თეშიავა, იფრელი თემ რენია, გახიო-
ლენია თინეფიმ ცხოვრებავა სივა. ჩქიმ რადიონ, თექ გემვანაშა
ქორდავა სი დო დოთხილევა თე ბალანეფი დო ათე ოჯახი. მუ-
თუნქ ვალოლანია თენეფს გლახაქია, სივა თენეფი დოთხილევა.
ირ ოჭმარესია, სასაფლა რე ჭიჭე უფრო მაღალო, ვიდრე ცუდე,
თევრეშევა, ირ ოჭმარეს გედირთ თიმნკემა ხომ ქოთქუანსგ,
დიხვამ, ღორონთქ, სქან სახელია! მაღლობავა ამჭუანიშ ვარჩხი-
ლიჯგუა ოჭმარეშენია დო გოთანაშენია. უკულ თქუანს: იფრე-
ლი თემ რენია, ხო ქარწყექია თეურეშევა, იფრელი თემ რენია,
მუჭო სი გოხიოლენია თეშია. შემოსავალი გემნილუო, მაღლობა,
ღორონთი, ჩაბარენს აჩოტის, თის ხოლო უნინს შემოსავალი მი-
ნოლალირ რენია, ყურძენი დობნილით, დამორჩილს დობნილით
ყურძენი დო ნი ვეუ თიზმაქ, მუჭო ადრე რდენ თემ ხვეიანო.

– ვაღირუნია თენა ნილუაშავა, – მიწუ,

– ვარ, დედა, მა უნი, მუს ჯოხო ვაღირ, თინა მუდგაზმა იყინ
თინა, მამიკოს იშენ ახიოლედდ, დო მუდგაზმა ორდას, მა უნი,
ქენვოკაკალუათ-მაქ, უნი, ბოთილს.

გამჭვირვალე ბოთილი მიღენა დო ათეს ქინვოკაკალუათ –
მა უნი, ჭიჭე შანქარი ქინმორღვათ. ვედებზარე, დობნილდ, მარა
მა თიჯგუა მორძგვას ვაშმართენ ჩართიშა, მუჭო ჩქიმ დედიკოქ
ეშართნდ. გონილ თენა იფრელი, ხუთ ნუთშა, რახანს მა მიმნდომი
თენა. ვარ-მაქ ვადვარღვიათ ტრადიცია, მუჭო ირ წანას ვორთუ-
დითენ, თემ ბლოლუათ-მაქ, გეგმიბლით თენა, თენა დობკაკალეთ,

ბოთილს ქინვორღვით, შანქარი, იფრელი, იფრელი დო ხუთ ნუთმა თაქ ღვინ ქვდადგინგ. დროქ მიკილგნ, თიმნკემა, გექთილგ ღვინ დო ზუსტად თი დროს იყუუ თენა, ნამდა ბოშებს ქუდუძახ, სოფელიმ ბოშებს დო დიშკა დოკვათეს, მოამზადეს ზოთონჯიმ გურშენ. თენა მოამზადესგნ, თიმნკემა, ათაქ გოფშალით პურ-მარილი. გეგთილ ღვინ დო ოხიოლუდგ, თენა ჩქიმ ნაკთებ ღვინინია, ჩქიმ ღვინია. ნია ბრელქ ვეუა, ნანა-სქუალეფია, მარავა ნამ იყუავანგ, თინავა თქვა გემვითიავა დო თქვავა ქიხალისითია – უნუ ბოშებს. ვიხარ-მამა იძახეს, თე ბოთილ ბოლომა გემვეს, დო მუ ჯგირ მინია მა სი, თინა გუმოკეთებაფევა, ავა, მუჭო ართი პურ-მარილი ხოლო გემკისურუა ჩქიმ ღვინქია დო ურაგადუდგ:

– სქან, ნახაზითია, რადიონ, სქან ნახაზით. თინა ხოლო ვამოდინაფუა თი ხუთი კაკალი ყურძენი, თინა ხოლო გუმოკეთებაფუა სქან სქუაქ.

მოკლედ ათამ ფხალისენქე მა აფხაზთის დო ვუხალისენქე თინეფს ცხოვრებას. ვაციგანენქე, ვაშაყირენქე, მუდგარენეფს ვუიდენქე დო მეუღანქე, მიკაქუნალს, მადვალარს, ოჭკომალს, ჰამოს ვუკეთენქე. ინეფს ოხიოლნა ჩქიმ მეულა, დო სასნაულო მიჯინენა. თინა მამნარენს არძამ უმოსო, მუჟამ აშო მოურქეგნ, თიმდღას ჭიჭე ბალანეფცალო, კეტდაკინებულო, ეზოს ჭიშკარს გერენანგ დო ზურზულით მაცილენა, თემ ინგარნა დო მა ვამხნევენქ დო ვურაგადუქ:

– ვაგაშქურინან, მა ასე დიფრთუქე, მა მალას დიფრთუქე, ექ იფრელი ჯგირო რე. თქვა ვაჩქნა, ჭუმან – გელან დორთინა ივაფგ, ოლონდა ვაგამცხადათ დო თაქ ვათქუათ – მაქე. ართართ მეულას დროს ქემორთ მეზობელქ დო მიწუ. რემონტიმ კეთება ქუდვაჭყ, მუშენდა ერთფეროვან რე ცხოვრება დო იმენდი უდინუნა დო ათე იმედიქ ვაუდინანგ თიშგურშენ, მა ხოლო ჩქიმ დუს მუდგარენ სტიმულ ქიმეფჩი, ხალისი ქიმეფჩი დო რემონტიმ

კეთება ქიდიბჭყ დო ქუმორთ მეზობელქ დო მუს ორთუქია სი თაქია. რემონტის ვაკეთენქ, ახალ ავეჯი ოკო იზიდედო დო ახალ ცხოვრება ოკო დიბჭყე. მუშენია, დორთინა რენიაო? მა უნი: – აბა მუ? მა დიფრთინ, დორთინა რე-მაქე. მოკლედ ვაგორგილაფე ჩქიმ ნარაგად. რრრ-ვა დო ქიმულალე აფხაზებშა. ართ დლას ვემკურ-თუმ დო ქუმაკითხუ აფხაზაქ, თექიან გამგებელ რე ამდლა.

– что-то мне сказали что вы возвращаете.

– მა უნი: правильно сказали მა ფთქვი, მა უნი, მა ვედიფრ-თიო-მაქ ჩქიმ უდეშა, თქვა მიკრძალანთო-მაქე?

– нет суши, ради бога.

– მიკრძალუნთო თქვა ცხოვრებას ჩქიმ უდეს – მაქე?

– ვარია.

– აბა? ინას, მა უნი, ჭარუა-კითხირ ვაუჩქუნდო, მა უნი-მაქე, მა დიფრთი დო ჩქიმ ოჯახის ვარემონტენქ, მა უნი, დო მის მუჭო ოკოდენ, თემ გეგე, მა უნია, თე ამბე.

– хорошо суши, а я-то думал!

– შორს ვარე თინა ხოლო, მა უნი, то что ты думал, თინა ხოლო ვარე შორს. ჩქიმ დიდა კუჩხის გიმოსხაპანს, ვათქუა, ნანა სქუა, თეჯგუა მუდგარენი, – ჩქიმ დიდა მიწინს, მარა მა იშენე ფთქუანქ. მა თქვან ნაგარძახ გურს მიკიპჭკუმუნქე. ათავრეშე ხომ გინიბლენქ ინგირს, ინგირს ხვალე ვეგნურქუენ, ეთექ ფსოუს ხოლო გინურქე, დო სოჩასა მეურქე. სინამდვილეს თეს დემონსტრატიულო ვორ-თუქ, ქოთ ჩქიმ დუდის თეთ ვამხნევენქე, დო უმტკიცენქ, თქვა ხოლო გიმტკიცენტ დო აფხაზებს ხოლო ვუმტკიცენქ. სანამ მა თენა შემილებენ, ინგირს ხომ გინომჩურუნდე ადრე, ასე სნორ შა-რათი მეურქე. სანამ შემილებენ, არძო ქალაქის გუმეურქე, იბლენქ, ათე საცოდაობას სურათებს გინულანქ, ჩქიმ არქივ მილუ, ოდო სოჩაშახ გინიბლენქ დო მინიბლენქ აშო. შარა-შარას თენეფიშ „პრიკოლებს“ ბჭოფუნქ. გუვაჩერ გუდაუთას დო მოპუნს ჩქიმი

მეზობელი, მარგალი მეზობელი მოპუნს აფხაზენსგნ ფერ. მა ქორთ ვორექ, ინა – აფხაზა, მუშ ქკუათი, დო ბრაგადანთე დო იბჩიებუთე ამბეს ხალხნკემა რუსულო, ხვალე ვორეთენ – მარგალურო, მარა ქუვაკათუქე აფხაზებს უკულ, მა მოჭყორდგ, სო ვორექ დო დიბჭყა რაგადის მარგალურო ვარ, მარგალურო ვარ, ქორთულო დიბჭყა რაგადის. სასნაულ რე. მა ჩქიმ გონებას ვურაგადუქე, ვაფთქუანქე ქორთულო-მაქე დო, ნაგარდახ. თინკემა დუმაჭყაფუაფე ქორთულო რაგადი. თე შემთხვევას გუდაუთას გგვაჩერით, ართ-ართ კაფეს, შარაპიჯის რდგ ფერს, მინივლით ყავას ოშუმშა, ოდო გამომეხმაურა ართი ოსურ ადამიანი დო მირაგად, ოთხ კორ ვორეთ, დო მირაგად:

– თაქია ქორთულია მითინს ქოიჩქუნანიაო? – რუსულო მოკითხ. ხან ქანვოჯინ ასე თენეფს მა, ვამჩქე, რენო საჭირო ფთქუე, მიჩქე ქორთული თინა დო ვარენო, თენა ვამიჩქ. თენეფს ვამოკო უხერხულ მდგომარეობას ენვორაგუე დო მუთუნ დაბრკოლებაქ მაშუანი. თენეფქ რუსულო უპასუხეს, მოკლედ მარგალეფი ვორეთია ჩქივა დო თაშია. ვარ იშედოიშენ ქორთულ ქოიჩქუნანიაო მითინსიავა. მავა სირაძეს ოსურ ვორექია, თბილისის ვცხოვრენდია ერდოვით წანასია. ოდო ათე (მოკლედ გიგნოფთარგმნათ მუჭო მინუუ) ნამდა ათე ხიხო აფხაზებქია წივა ჩქიმ სქუალეფია თბილისიშე აშო ვემნამქვესიავა. მა მუჟამ ქობკითხგ, თქვა მინ რეთ – მაქე ეროვნებით თქვა, მარგალურო: მუ ნაცია რექ? – მინუ აშო პასუხ მუჩგ:

– მა აფხაზა ვორექია, ჩქიმ დიდა აფხაზა რდგუა, ჩქიმ მუმა აფხაზა რდგუა. ქომონჯი ცუნს სირაძე. თაქ ნოგურაფუე თბილისის, თაქ გათხუებე, ერდოვით წანას თაქ ნოცხოვრებუე დო ომქ ქიდიჭყნგ, იშო მიდართგ, დო ჩქიმ სქუალეფი დო მოთალეფია თაქიან ნარდი რენანია, დედულებითია, დო ამდლა მით რე პრეზიდენტი, თინა ვამარძენსია თის საშუალეებას, მა ჩქიმ სქუა და მოთა აშო ქიმიპუნენია. ათენა ცხოვრება რენიაო?

მერე გავაბი ამ ქალთან საუბარი ქართულად და ბოლოს და ბოლოს ჩვენ ერთმანეთს ჩავეხუტეთ და მე ვუთხარი, ნუ გეშინიათ-მეთქი, ჩვენ აუცილებლად ერთად ვიცხოვრებთ-მეთქი. იმ ქალმა იტირა დო მა მოკო თქვა გინუათ ირკოჩის, საზოგადებას უნუე, ნამდა ჩქი თინეფს ვაბჯოგუთ, არძამ უმოსი სასნაულ მურე? მა პირადად ბჯოგუდუ მიჩქდ თინეფი, ვანობჯოგუე, გურიშ დინახლე, კუნთხუს, მიცორს თურმე დო მა ვანობჩქვე. მუშენდა თინეფიშ აქცენტი ქიგებგ, თინეფიშ დიალექტი, თინეფიშ რაგადი, თინეფის პატივისცემა: „სესტრიჩკა“, თინეფიშ ყურადღება, მა მანგარინე, მა მანგარინე თი მოხუცებცალო, თექ ცხოვრენა თი მოხუცებცალო. თინეფ მეღუნა ჩქი, მეღუნა, დო მუჟამს მა კონკრეტულო მიღუ საუბარი თიჯგუა ადამიანებნკე-მა, მიდგა ამდლა თექ ამინდის აკეთენს, ტყობაშო, ცუჯის ელ-მოფუცქინანს, თენეფნკემა ჩქი დლას ბედინერ ვეპითია, ჩქი მიჩქუნანია, მუ მოჭირა, დო თქვანნკემა ართო მოკონანია, მარა ხუმაშალალო ვამარაგადენია დო მა მარჩილე თე ადამიანეფიშ. მაგრამ მუ ოხვარ თეზმა მიტოვებულ სასაფლაოს, თეზმა მეტე-ბულ სოფელს, ოჯახებს, თი ეკოციმილ ცუდეს, ნამუთ თითქოს-და ენგოჯინე დო შველა ოკო. თხულენს შველას. ითხინს. ჩქიმ დედიკოს უნი, ჯგირ ასე, მითინ ვარე ცუდეს დო ათაქ ჭიჭე ხანს ჩქინნკემა ქორდა-მაქე, სუმ დლათ ქუმორთენ, ჭიჭე ხანს ქორდა-მაქე, ართ მარას ხვალე.

– მოურდი თინკემავა, მიკიბჯინია უკახალევა დო ჩქიმ ცუდექ მიწუა, მალას დირთია, ხე დომვალუა ჩქიმ უდექია.

ხოლო მუს მეზხვადი: ცუდე ცოფე ცოცხალ არსება, ცოცხალ, თიშენ ნამდა მუჟანს ცხოვრენქ, კიდალა იძიცანს. ჩქიმ დიდა მიწინს:

– თქვავა ათაქია ქუმურთია თიმნკემავა, კიდალა ხოლო იძიცანსია, ცუდეს ხოლო ოხიოლენია თქვან მოულავა. ჯალეფი რდუ

ხუმაფილი, დო ქიმებრთით, დო რიგრიგობით ხომ მეურთ, ასე იფრელ გეცოცხლ, ჯას უშქური უფრო მეტ მეჩანს, ვითოხუთ ჯა მარგულიში (შავი ქლიავი) ჯა ჩანდგ ჩქინ ოჯახის, სუმომ კილო მარგული ინილუედგ, დო ჩქიმ მუმა ონტკას ოფუნუანდგ. თიმ ონტკა ცოფე არძამ უჯგუმ, სასარგებლო. ნაკაკალ ვარდგ ოჭმარესნ თემ ჟარნეჩდოვით გრამს შუნდგ წამალშორო. არძაქ დოხუმგ, ართკაკალმა ვამახვარებუ დო ჩქინ მეულაშა დოხუმგ. დედა მუჭო ვამკაჯინედგ, მარა თიმმა დიდა ოჯახშა დო თიჯგუა ეზო დო კარშა ხვალე დედას მუ აკეთებედგ?. თიმ უკულ მუდა წანარე მა თექ მეურქი, გორს პიდულენქ ჯინჯის, თბილისის პიდულენქ ბაზარს, ოჯახის, მემილგ, ართკაკალქ ვეგეხარ, ართკაკალქ ვემკილგ. ვემკილანს ჯა, ჯას ვემკულდ ნაყოფი, ვამიჩქ მუშა რე დამოკიდებული. თიჯგუა მუდგარენი ქიდიბგურე, მუთ მა ვამჩქედგ, მიუხედავად იმისა, რომ სოფელს დებაბდი, მუთ მა დღას ვამკეთებგ, დო თინა ამდლა მანიჭენს სიხარულს. მა ვამჩქედგ ხუმლა ცვალის ფასი. თინა ჩქინ უდეს ფაცხას მიკობუდგ, კამეჩის სელეგინის ცვალის მოფშა ფაცხა მუს ნიშნენდგ მა ვამჩქედგ. ქალაქშე ქუმურდეს ჩქინ მდილარი თანამდებობის მქონე ჩქინ ნათესები, ჩქიმ დიდა დო მუმა მანქანაშ საბარგულს ეოფშანდეს ცვალით, შხაშხით, სუნელით, კვარწახით, ცირილ ქვირ დო ლარლილით, თიმ ცირუა ხოლო ოზარდეს ქალაქის, ვემკილანდეს, მა ონჯლორე მიჩქედგ, დედა მუს რე არძენა – მაქგ. ამდლა მეხვადგ, მუ სიმდიდრე ნობლვენა ჩქი ოჯახის დო მუ ფასგ ნოლვე თე სიმდიდრეს. ირო თქუანდეს სქანი ოჯახია თქვან ეფშა ოჯახით თქვაგა ჯგირო დოირინდანი, ფხვამანდეს. მა ვამჩქედგ თენა მუს ნიშნენგ. თიმნკმა ბალანა ვორდინ, სიმდიდრე მიჩქედგ ოქრო, ბრილიანტი, ბრელი ფარა დო ამდლა ხოლო რე თი წიგნეფი, სასწაული რე, თი წიგნეფი მითინს ვაულალ. ამდლა ქიმეხვადგ ჩქიმ ოჯახიმ სიმდიდრე მუ ცოფე. თენა ცოფე წიგნეფი,

ცოდნა დო თი ეფშა მარანი ღვინით, ონტკათე, სიმინდით ეფშა მალაზა, თხალეფიშ ეფშა მარაკა, ჩხოულეფ დო გინებიშ ეფშა ოჩხოულე, კოკუშებ დო წინილებიშ ეფშა ოკარიე, თიშ გამოჩენამ ადრე ონჯლორე მიჩქედე დო მა ხოლო თი ჩქიმ მახანა ძღაბეფი დო ბოშები სტუდენები, მიდგა მალალფარდოვან სიტყვებს იბჩიებუდითე, დო კინო დო თეატრიშა დო მუზეუმეფშა გილურდითენ, ეთიშ მიკორჩქინაშა ონჯლორე მიჩქედე დო მუშმანნარა სიმდიდრე, მუშმანნარა ცოროფა, მუშმაჯგირა ოჯახე ნობლენა. ამდლა დუვაფასე. ამაყ ვორექ თუ მოხიოლ, მოხიოლ თინა, ნამდა ჩქიმ ოჯახიშ ნევრები მოკითხენა:

- მუჭო რექია?
- დო გადასარევი - მიღ პასუხი,
- მუჭოვა, ბოშ, ირკოჩის ირფელი უჭირს დო ირკოჩი წუნუნენს ამდლა, დო სი ირო გადასარევიდ მუჭო რექია?

მა გადასარევი ვორექ, მუშენდა ჩქინ დიდა ცოცხლ რე, ჯანმრთელი რე, მუშ ცუდეს რე დო ჩქი მელენა, ჩქინო ლოცულენს. მა გადასარევი ვორექ, მა ჯანმრთელ ვორექ საავადმყოფოს ვავორექ, ცუდე მიღ, ჩქიმ მაგიდა პურ-მარილით ირო ეფშა რე. მა შემილებ ამდლა თენა, ეტყობა მოდგმით მომდევეს, მა შემილებ ამდლა თენა ნებისმიერ ადამიანს, ნებისმიერ ჩქიმ სტუმარს, მეგობარს, ახლობელს, მა თენა ქოფქიმინე. ვავორექო გადასარევი? მა გადასარევი ვორექ, ჩქიმ დედმამიშვილ ცოცხალ რე. ჩქიმ და დო ჩქიმ ჯიმა, საოცარ დასკუალეფი პუნს, ნიჭიერეფი, ჯგირო გურაფელენა, არძო ჯანმრთელ რე, არძო ბედნიერ რე, ცოცხალ რე, ლუკმა ქობალი მიღ, ლეს ვავორექ. თიშ საშუალება მიღ, ჩქიმ დიდა ქიბძირე, თიშ საშუალება მიღ, ნებისმიერ მეგობარ ჩქიმ ოჯახშა ქუდვაპატიჟე, თიშ საშუალება მიღ, ქიმუფერუენე, თიშ საშუალება მიღ ჩქიმ მეგობარიშ მწუხრ გავიზიარენ, თის ქიმვეხვარე, თის ქელუდირთე. თიშ ძალა მიღ, თიშ ღონე მიღ, თიშ სურვილ მიღ.

ვაორეკო გადასარევი? გადასარევი ვორექ. მა ბედნიერ ვორექ. ჩქიმ გურ ეფშა რე ცოროფათი თითე. მიქორს ირკოჩი დო ირკოჩიშ სიკეთე მოკო. ათენა ალბათ ბედნიერება რე. თენა ხოლო ჟიშე მოურსგ. თენა ძალას მარძენს, თენა ბრელ ჯგირ საქმეს მოკეთებაფუანს. დო ხოლო უფრო მეტ მოკო, ხოლო უფრო მეტი მოზღვავებული ენერგია მიღე, ხოლო მეტ ადამიანს მოკო მივეფერე, მივეხმარე, გვერდით ქელურდითე. თეს ვოგურუანქ მა ჩქიმ ბალანდეს ხოლო. ბედნიერ ვორექ თით, ნამდა, ონჯრორე ვამიჩქე ჩქიმ ოჯახშა, ჩქიმ გვარშა, ჩქიმ დუდშა, ჩქიმ სახელ დო გვარშა, აი, მარგალენს უჩქენა თემ, ოჭიმ მიღე სუფთა, მუშენდა გონჯამილ გურით იფცხოვრე, დო თი გურიმ უკახალე დღას ვამლუდ მუთუნ მოფიქრებულო გლახა დო მითინშო ვამსურვებ, ვამკეთებ. თენა ხოლო ღორონთიმ საჩუქარ რე, ვამოკეთებაფუ მუთუნ თიჯგუა, მუშა მა ამდლა ონჯლორე ოკო მიჩქუდკენი. თენარე ალბათ ბედნიერება. თენარე ჩქიმ დიდას აცოცხლენსენ, თენარე ოხიოლენ. თი მოლოდინით ვორექ, აი ჩქი ხომ მიჩქენა, ართ მშვენიერ დღას შილებე თი ვარჩხილიმ ოჭმარექ ვაგოთანდასე. მაგრამ მა მუდგარენ თემ ბჯერს, თენა თიჯგუა შორს რე დო დიო თიზმა ჯგირ საქმეებიმ კეთება შილებე, თიზმა.. ირკოჩის ართიმაჟია უორდასენ მოკო, ირკოჩი მდიდარ დასენ მოკო, ირკოჩი დალხინებულ რდასენ მოკო, ირკოჩის ირფელი ულუდასენი მოკო, ართიანიმ ვანჯარდას ადამიანებსენ თინა მოკო. დო ჩქიმ დასკუას ვურაგადუქ: სკან გურ დო ჩხონჩხის ქუგუალე-მაქ. საიდან მოგაქო, მანანა, ასეთი რალაცა.. თი დონემა მიქორს, თიმ გურ დო ჩხონჩხის ხოლო ბგრძენქ. გურს თინა მაცანცალე. მუშმანნარა რე ცოროფა, გურ გაცანცალე, აი თიმ გურ დო ჩხონჩხის დო თიმ ცხოვრებას მოკო ქუგვალე მიკე-მიკე. ჩქიმ დადე თქუანდე თაშ. დადე. უდიდესი პიროვნება რდე. თამარ ლემონჯავა. ჩქიმ დადე დო ბაბუ ვარდუო ყებურს ქეკოდოხოდუდესე დო „ვაგიორქო მა“ქიდიჭყანდეს ბირასენ, ამდლა ხოლო თი

დახილით, ამდლა თი გლახას ორთე, თი კოჩის ხოლო ზოგჯერ მოკო უნუე: იშენე ქგორლუაფედა, იშენ ქგორლუაფედა, მუშენდა ვაიჩქე მუს ორთექნ დო მუშენ ახარჯენქე დროსენ, არასასურველშენ, ფუჭე საქმემენ ახარჯენა დროს დო დრო მუშმანწრათ ჭიჭე ცოფე, მუშმანწარა დო ვურაგადუქე: ქისიმექო, ქისიმექო, ქიგეგონე ნარაგადე. მუდგას ამდლა გეჩიებენა დო მუდგას გოლა გირაგადედეს, მუზმა სიბრძნე ცოფე თე სიტყვებშა მიშადვალირ. მუდგას ჩქი ყურადღებას ვაგაქციენდით დო ამდლა არძო თი სიტყვა ბრილიანტიშ ტოლფასი რე. მუდგარენე სასწაულ ფასი უღე ამდლა იფრელ თე სიტყვას. რა ვიცო, ძალიან რთულია ეს ცხოვრება, მაგრამ ძალიან მშვენიერი თურმე. ბებიას ვაუძახედით. დადის ვუძახედით. დადე საოცარ პიროვნება რდე. კაკო ყაჩალი. მა მირაგადნა: სი გუქია თისიავა, მოსიყვარულე, ცოროფიან რდე, ეფშა აფგდ გურ ცოროფათი, ყურადღებათი, არძოშ ეკოშაყარუა ოკოდ ართ ყებურს, არძო ართო ოკო ვორდეთკონი, ირო ართო ოკო ვორდითკონ. ირო ართიანშე ჯგირ ოკო მირაგადუდესკო, ართიანიშ ოკო ვამონყინდესკონ მუთუნ, დო ართიანს დლას ოკო ველვოჭვეთკონ გური. ბალანობას მუდგაინს მუდანდით, იშენდოიშენ თიჯგუა დაუჯერებელ დო ცელქ ბალანეფ ვაორდით, მაგრამ მუჭო არძო ბალანა თემ, ჰო? ქუდომჩინანდეს, ასეა თქვა თაქ ქუდოიტენთია, ილააფითია თქვავა დო ართიანს გური ველაჭუათია, ანუ ართიანს ვანყინუათია, სი უნჩაში რექია დო თენემს კიმგაჯინია, თი უკლაშიქ სი თის ვეკნარაგადუავა, არ დაიჯერებ, აი, ახლა უკვე ყველა დიდები ვართ, არძოს მუშ ცხოვრება უღე, დო მუშ ოჯახ უღე დო ბალანეფი ცუნა, ჩქინ დედმამიშვილებს ხო? ჭიჭე დო დიდი, თემ რე გერინაფილ, მა ამდლა ხოლო ნინას მითინ ვადომირთინუანს, მა ქოფთქუანქე დო.. არძოს მუშ აზრი უღე, თი დიდი ოჯახიშ უნჩაში ამდლა მა ვორექ, არძოს მუშ აზრი უღე, განსხვავებული. ამდლა ხოლო საჭირბოროტო ოჯახიშ გადანყვეტილებებს დო საქმეებს ჩქინ,

გელენავეფიშ, თაქ სინჯალეფი ჩქინ ნათესავეფი ვარენა, თენეფ ჩქინ გვარიშ საქმეშა თენეფს ჩქი ვამშვაშკვანთ. თენეფი ჯგირობუას ჰყუნა ხვალე. შხვა თენეფს მუთუნ ვახუუ. მითუმეტეს ჩახედული, ენოჯინელი ჩქინ საქმეშა თენეფი კატეგორიულო, მით უმეტეს ჩქინ გვარიშ საქმეშა დო თენა გამორიცხ. მუჟამ ჩქი ვარენო მუდგარენს გინობჰყვიდუნთენ, არძო მუშ აზრის ქოთქუანს დო არძა ენმოჯინე მა. აი ქიმილებენო-მა უნი, გეგნოჰყვიდესგნ, მარა ათე მომენტის უჩქიმოთ? ვარ, ვარია, თან უკვე გაგებული მაფე სნორი პასუხი დო მოკო ათამ გეგნოჰყვორდასნ, დო გურს მოხიოლგ, მუჟო ათე გადაწყვეტილებაშა ქუმორთეს თენეფქენ, თენა მა მოხიოლგ, უჩქიმოთ გეგნოჰყვიდესგნ, მარა იშენ ჩქიმ პასუხის უჯინენა, მა ოკო დუსგ ოკო ქუდუქანცუე დო უნუე: აი, სქანი აზრი გვალო ჯგირიე, თე აზრი მა მოპნონს დო ათე აზრის მა გავითვალისწინენქე. ათამ უჯგუმ რე ალბათ. ათე პირობებს საქმეშ ათამ გინოჰყვიდუა უჯგუმ რე. არძო ართ ხმათი გეგნობჰყვიდუნთ, თეში მუჟო წესი დო რიგ რე, უკულ გეგენა სინჯალეფი გადაწყვეტილებაშ შესახებ. ჰოდა ათენა იფრელი მოურს თეურემენო, დადგმენო. სამურზაყანოშენო. ართიან ცუორდეს, აი მუ მიკვირდგ ირო: სასნაული პატის სცენდეს ართიანს, მარა ათე პატივიცემა გემორჩქინდუდგ ხვალე საქმეთი, პიჯის ვაუნინდეს ართიანს, მა სი მიორქე, ნუნუ-პუნუ, თეჯგუა მუთუნ რაგადი ვარდგ მიღებული, თე კორი... თე კორი აკა ამდლა სადილშა ვამოურსო, საკაკალოს ვემირთვენსო თენა, დასერუუ დო თე კორი ცანაშე ვეგმუურსო. ოსერშე თე ლუმუქე თაქე ქიმკიიჰგ ბუხარსია – თქუანდგ ჩქიმ დადგ. სოიშახ თინა ვემიშენ, სოიშახ ხეს ვებონუნდგნ, ვემკოდოხოდუდგ სუფრასგნ, ჩქიმ დადგ ლუმუს ვეგშაგანდგ ჩუანშე. არძო ართო მიკვობხედით სუფრას დო არძო უჯინედით. უნჩამ კორიქე ოკო დოზოჯასია პირველაშო, თინა ქუდოზოჯუდგ, უკულ შემილებდეს ჩქი. თენა მიღებულგ რდგ, დო თამ საჭიროდ მიმორჩქედეს ჩქი

ხოლო. მუჭო მოგურუნდესენ თემ. ციგანებულო ქოუნინდგ ბაბუ მუდგაინს. თეოფანე ცაავა... გვიან მიუნგ ჩქიმ დადგ. ბაბუა რდგ ერდოვიტობრუო ნანერი დო დადგ რდგ ვიტობრუო ნანერი ცირა, ოდო ხემ გურმა გეუხედგ, თის იშო მუთუნგ ვარდგ, ჭიჭე ბალანა-ცალო, მა ფშუ, მუნო თინა ბრაზენდგ, ბუზლუნენდგ მუდგარენ, ბაბუ ირო ანჯარენდგ, ეს დედის მშობლები. მამის მშობლები..ჩქიმ მუმამ მშობლებს მა ვებჩინენქე, მუშენდა ჩქიმ ბაბუ, სანდრო გელენავა, ერდოვიტაამშე ნანერ ცოფე, ქერჩის, სამამულო ომს დაილუპა დო ოთხი ნანერი ვორდი ბეზიაჩემი, ოლლა აკობია, რო გარდაიცვალა. და მე არ მახსოვს ისინი. მა ფშე თინა, ნამდა ჩქიმ მუმა ჩქიმ დიდაშ დიდა დო მუმას დედა დო მამას უძახუდგ. დო თინეფ მუჭო საკუთარ მშობლეფინგ თემ ცუორდ, თინეფს ხოლო ქომოლსკუა(ცალო აი მართლა საოცრად ართიანიშ პატივისცემა ულუდეს. დო თინა გურს ველაჭუნდგ, ირფელს თემ აკეთენდგ, თინეფს ახიოლედეს თემ. სხვათა შორის ჩქიმ ოჯახიშ ხოლო ათეფგურა ურთიერთობა რდგ. მითუმეტეს ჩქი არძო ოსურსკუალეფი ვორდით დო ჩქი ხოლო თეფგუა ცოროფას იბრდგდით, ვარდგ მუთუნ ზედმეტ ორაგადე, ზედმეტ მუთუნ გიონურაფალ, ზედმეტ მუთუნ გიოძახალ. მუდგას თქუნდეს, თინა თი დროს ჩქი კანონო მიმორჩქუდეს, მორჩილეფი ვორდით. მუს ნიშნენს მორჩილება? მორჩილება ვაყოფე ადვილი. მანგარი რთული დო ძნელი რე. ამდლა ეკლესიური ცხოვრებათ ვცოვრენქე, ვცდილენქე დო ვცხოვრენქე. მაგრამ მორჩილებაქ ვადმაგურუ. იფრელიშ პროტესტი მიღგ. პროტესტი შილებე თიმნკემა ხოლო მილუდუდა, მარა თემ ამხსნენდეს, თი პროტესტიშ გრძნობა მუდგარენ თავისთავად დინდგ, მუშენდა თიფგუა მაგალითი მოუნდუ დო თიფგუა დასკვნა მოუნდგ. ამდლა ემანსიპირებულეფ ვორეთ დო ჭიჭე შხვანერო ფიფქრენთ იფრელს დო ამდლა მა თინა ვამოპწონს ოსურ ადამიან უფრო ძლიერი რე, უფრო იფრელიშ შემძლე რე, იფრელიშ მაკეთებელი რე, იფრელს

გინოჰყვადუნს დო ეთი ქომოლკოჩის ადგილი ოსურ ადმიანქ გიდე-კინგ. ათენა ჯგირობუაშა ვემემუნანა. მუჭოთ თაში, ღორონთიშე ხოლო ქომოლკოჩი ოკო ორდას ოჯახიმ უნჩაში, თინა ოკო რდას მუშ არდგილს, მუჟამ ქომოლკოჩი მუშ ადგილს რე, თიმნკემა ოჯახ მუშ არდგილს რე, დო მუჟამს ოჯახი დონწყილი რე, თექ ირდუ თიჯგუა პიროვნებები, ნამდა მისაღები იყი საზოგადოებაში. ათეზ-მა ანომალია ალბათ ვევაფე. ჩქიმ აზრი რე მართალო ამდლა მოკო ათე ჩქინ ბალანეფი თემ მოზრდათენ, ათე ცოროფას დო იფრელს მა თენეფს ვოგურუანქ, მარა გარეთ სივრცე თიჯგუა რე, დო სა-ზოგადოება თიჯგუარე, მუდგარენ არანორმალური პროტესტი უღენა ბალანეფს დო მიმტკიცენა, რომ სივა ათაშ იჩიებუქია, მარა-ვა თენა ჯვეშობურ ცხოვრებათი ცხოვრენქია სივა, ნამ საუკუნეს რექია, ამდლა იფრელ შხვანერო რენია. თუმცა მა მჯერს, რომ ში-ლებე მა ამდლარ პროგრესის მთლად არ ვეთანხმები, მაგრამ ის მაინც მიჩვენია, რომ ის გურიშ სისუფთავე, დო ცოროფა დო სიხა-რული ადამიანს დინახლეშე ვაილუნდო, ცარიელ ქორექდა, გალეშე თინა მუთუნით ვეფშაფე. მუთუნ ვამოილანს თიჯგუა ბედნიერებას, მუზმას მოილანსე ოჯახინ. ოჯახი დინახლე მუჟამ ტიბას რექი, თი-მნკემა გალე იფრელი გოხიოლგ, დინახლე მუჟამ არეულ რექ დო დონწყილ ვარექ დო მუჟამ ალთას-ბალთას ოჯახ, დედამიშვილ, მეულლე, ბალანა, მშობელი ართიანს ვეკინგარს. ამდლა თიჯგუა დროქ ქუმორთ, ართიანს ვეკინგარა, და დო ჯიმა ართიანს ურთუნს ქონებას, სასამართლოშა გილულა, დიდა დო მუმას ცვილნა, ვაცო-დენა მოხუცებულეფი. ასე თექ მეტებულეფი რენა თინეფი. გურს მაჭე. არძოს სკუამ მანგიერო მა ვუფერუანქ, მარჩქილე თინა, ნამ-და ვეშულეებ, არძას ხომ ვეშულეებუ ამდლა თექ ქიმერთასენ, მარა ათაქ უმინჯურო, ათაქ ყურადღება დო პატივისცემა ვაულუნე თემ, მუზმა მიტოვებულ მოხუცებულ პუნა ჩქი? ჩქინ მოხუცებულეფი თიმ გარდა თინეფქ გინილეს თე ცხოვრებაშე, თიჯგუა სასნაული

სიღუბნით ჩხუბი უკულ. ამდღა ჭიჭე კუჩხის ქიგებდირთ, ამდღა სი ვარჩოდი სქანი მშობელ დიდა დო მუმა ქოძირე, ზედმეტად ქი-
მიოკითხუე, ზედმეტედ ჰამო ნამცხვარი ქიმულე. მუს ვორექ ხოლო
მეხვამილაფრო: მუთუნ ვაკო, მუთუნ ვაკო! ოლონდა მა ქუვორდა,
ქიფხუტოლუანქ გურმა დო უნინქ: ვაგაშკურინას, იფრელ გვალო
ჯგირო ივაფე. ხომ დარდენს, ირ ნუთის ხომ ფიქრენს ჩქინდე დო
დომრეკუნს:

– ჰა და მუ ამბე რე თექ და ლუმა სიზმარს ვორწყედ მუდგა-
რენ გლახას.

– დედა, სიზმარ ეშმაკიშ რე, დო თის ვაურჩქილა სი. ჩქინნკე-
მა ლორონთის ოკონ თემ რე იფრელი საქმე, ჩქი გვალო ჯგირო
ვორეთ,

– სი ქუგორლუაფუდასია, ნანა სქუა, სქან დიდა.

ათენას ქომინისსენ თიმნკემა, მა უფრო სასწაულიშ კეთება
მოკო თაქ. ტყურა რე, რომ მართალო ყოველდღიურო დო ირ-
დღას დო ირნუთის იფრელ ჯგირო რე დო სამოთხეს ვორექენ,
მარა მიღე თიმ სურვილი, ვორდე სამოთხესნ. აი, ეს არის ყვე-
ლაზე დიდი ბედნიერება. მუჟამ გიღე სურვილი, სურვილი გი-
ღურუნ თიმნკემა, ლურელ რექ სი. თიმნკემა რექ ცოცხალ ლურე-
ლია – თქუანდეს ჩქინსურე, დო ირო თენა, მუჭო ბოშ, ცოცხალ
რედა, ლურელ მუჭო რენ, ვარა ლურელ რედა ცოცხალ მუჭო
რე-მაქ. ცოცხალი ლურელია, ნანა სქუავა, ჩქიმ დად მიწინდ ლუ-
რელ ჩხომცალოვა, ჭყვადილ ჩხომცალოოვა დინებას მეულუნია,
დინებასია ხვალე ჭყვადილი მეულუნია, ვარა შურო შური ენაქა-
ქენგ, თინავა ხეს ვარა ქუღუვალუანსია დო საპირისპიროდ იშენ
მუდგაინს ქოქიმინუნსია. აი, თიმნკემა ვითომ ხომ ბანალურ ნათქ-
ვამი რდგ, ვეგეგონუანდინე ფერ. ქისიმექო, ნანა, მუს გირაგადუ-
ქია-მიწინდგ. ქო, ქო, იფსიმექ, იფსიმექ – უწინდგ მა. თიმნკემა მა
მუთუნს ვეფსიმენდგ. ასე იფსიმექ. ქადაგენდგ პატრიარქი, ბრელ

საკითხეფი მიღენა ოქადაგებელი დო ოგურაფალ დო ჭკუადარი-გებელი დო ბიბლიას ათამ ჭარგ, ეთემ ჭარგ ეთემ ჭარ დო თის ხოლო ვაპროტესტენტო ამდლა ჩქი, თექ ხოლო ჭკუას მიმებლანთ ჩქი, აზრი დო გონებას, თის ხოლო ვონინაალმდექუთე. ჩქი ხომ მანგარეფი ვორეთ! თქვენო თქვენი ტვინით და განათლებით კი არ მიუდგეთო, მიუდექითო გულის ყურითო. მუჟამ მა თი ქადაგებას გივორდე ეკლესიასენ, ეთიმნკემა ქეგმაშინ ჩქიმ დადიქ დო მინუე: ქისიმექო, ნანა, სი? აბა, გურიმ ცუჯი მეტი მურე? მუდგას გირაგადენა, თინა ოკო ქეგეგონუე, დო თინა ოკო გურშა ხოლოს ოკო ქიმილე, თენა ვემილე გურშა და მუს გეგენქე? ვეგეგონე და მუს გეგენქე? მუდგა გიძახას იქ, ქისიმექო, ნანავა. მათობს, მოტიბუანს ჩქიმ ოჯახიმ ცოროფა. როცა კარგი ცხოვრება იყო და ჩვენ ვცხოვრობდით, ჩქი ვცხოვრენდით აფხაზეთის თიმნკემა, სამურზაყანოშე მეურთ სოხუმშა, შარა პიჯის სოხუმის ქუჩას, ქალაქის, ოჩამჩირეს, კვარჩხან მხარეშე გილადგუდუდე ცუდე. თე ცუდე მანგარ ეკოციმილ დე. ჯამ ცუდე რდგ. თე ცუდე რდგ დაუჩორებულ. ეზოს ამროზია დო სარდატია ენოჩანდგ. ჭიშკარ ხოლო ეკორღვაფილ რდგ. დო ორჯლო – ბორჯლოდ გედგუდგ იფრელი. გვერდით თი ცუდეშახ მიშენ თიზმა ხანს, ანუ ირ იშოიან დო აშოიან ცულას მა მომსწრე ვორდი დო მუდგარენ იძულებული ვორდი თე ცუდეშა მიჯინუდკონი, საუკეთესო ქონებათ ეფშა ოჯახეფი დეს ირგვლივ დო თი ცუდე რდგ მეტებული დო თიშ მანნარა სინათლე რე ირღიხას, ათე ცუდე ნოშქერცალო იძირედ ათეჯგუა საოცარ ცხოვრებას ირგვლივ. დო თინა გურს მიჭუნდგ ირო, დო ართმახ ცუდეშა ქუმოფრთინ თიმნკემა, ქოფთქვი ათე ჩქიმ გურიმ ნუხილი, მუდგარენ ეთი ცუდე ვარა გეგმოჩან, ვარა ქეგიოჭუნან, ვარა თე ეზო დო ჭიშკარი მიდგაინი პატრონს ქიმეჩან. ეტყობა, მიდგარენქ იქ ის ვემეჩგ, ექ ეს ვემეჩგ დო ქიმნიტუეს, მიწოტებულ. თინა გურს გიმანთხუდგ ირო, ოდო შურო

ქომირჩქილედენ ვამირჩქედ მა ჩქიმი დადგ, ყებურს ეკოხედგ დო შურო ქომირჩქილედ ვამირჩქედ დო მინუ:

– ნანა – სქუავა, თექია ცხოვრებაქ მეშქირტუა. ვეგებგ, დო მიკვოჯინ მუჭო-მაქ, დადგ-მაქ, დო შქირატილი რენია თექია ცხოვრებავა. ვაჩქუნიავა, ავა ლაკვაჩხირსია გეგთილანქია დაჩხირშევა, დაჩხირ გეშქირთუნია, ეთემ რენია, თექია ცხოვრება შქირატილია. თიშგურშენია რენია თი ცუდე ნოშქერცალო მინოტებულია. ათენა გმაშინენ, ასე მეურქ აფხაზეთშა თიმნკმა, თიზმა შქირატილ ცუდე რე დო თიზმა ლაკვაჩხირ გითოლალირ რე, ჩილამურიშ უმუშო თიშ ჯინა მანგარი ძნელი რე დო ბრელს ონჯარ მა თეურე გილურქენგ, ბრელ მისაყვედურენს, თქვა მუ ოდინეთ, თქვა მუ გიჭირა, ამდლა ხოლო გილურთგ, ოდო მა თექ მეურქენ, თოთქოს მეურქენ თინა მოხიოლ, მუშენდა მა თექ ჩქიმ დედა მიჯინე დო ჩქიმ ცუდე ხეს მივალუანს დო ოხიოლ ქუმორთიავო, მარა გვერდით თი ჩქიმ მეზობლეფიშ, ახლობლებიშ, მეგობრეფიშ, მიდგა მიორდენ თი კათაშ, ცუდე შქირატილ რე, თიშმანნარათ მშხამუნს, თიშ უკულ თაქ მოურქენ თიმნკმა, ართ თუთას მა ჩქიმ აზრიშა ქუმოფრთენ, ართი თუთა მოსაჭირ ქგგმაშინასგნ, სო ვორექ, სო ვორდი დო სო ვორექენ. რეალობას ვოდინუანქ დო თქვან უმუშო თექ მუთუნ ვამოხიოლ თი ჩქიმ ცუდეშ დო ჩქიმ დიდამ გარდა. ეთექ ვორექ ბედნიერი თი ართ ნუთის დინახალე, ჭიშკარს გიმიბლენქ დო ჩქიმ მანნარა უბედური მითინ ვარე. თქვა ბედნიერი რეთ თით ნამდა, თეს ვარწყეთენ თემ, რშუნა მუჭო ადრე გიძირნა თქვანი ოჯახეფი დო თი ქიანა, თი საოცარ ქიანა დო თი ქიანა მართალო სამოთხე ცოფე, მარა ჩქი თენა ვანოფჩქვენა, დო ამდლა თინა თიჯგუა ჯოჯოხეთო რე ქცეული, თიშ ძირაფა მართალო სიმნარე რე. ათე ადამიანქია სიმნარე ძირუა, დო ირო თის ვფიქრენდი, მურე ბოშ, თე სიმნარე, მუ ძირ თეჯგურა-მაქ, ანუ სიმნარე რე თინა, ნამდა სქან ახლო

ადამიანი ოჯახში წვერი გიღურუნგ, თენა მარგალურო სიმნარე რე, მარა სიმნარე ძირე, მუჟამ სქან თოლით ათე საშინელე-ბას ორწყექენ, ნოშქერცალო ირფელ გეჭვილ დო გეგვაგვალერს ორწყექენ, დაჩხირ შქირატილს ორწყექენ. ათენა ოძირაფალო თიმმანწარა სიმნარე რე, ათენა რე თი მარგალურო სიმნარე ძირუა. ოდო ართნერო თი თქვან გურს თი ჯვეშებურო იფრელ რენ თინა უფრო სახალისო რენ დო თიჯგუას ელიქე დო თიმ მოლო-დინს რექე დო თიჯგუა დორხვადგენ გიჩქ, დო სქან ცხოვრება უფრო სასიხარულო რე, ვიდრე მა თის იფრელს ვორწყექენ. მა თექ უფრო დაჩაგრულ ვორექ, დო დათრგუნულ ვორექ. ფსიქო-ლოგიური უფრო რთულ რე ჩქიმო. დო ქალაქის გიღურქენ თიმწკუმა თი ჩქიმ ბალანობა, თი ჩქიმ ბედნიერება, თი ჩქიმ ახალ-გაზრდობა, თი მიდგა მა მიქორდნ, მიდგამ ძირაფა მოკოდგენ, მონატრუდგენ, ბგორუნდგენ, თი სანაპირო რდუო თი ყავის ჭუდე რდუო თუ მურდუნ, ხო? ნართას თუნდაც. თინას გიფშინანქენ, შარა-შარას მოურქე დო ხვალე იბძიძანქ, იშო-აშო მიკიფრთუქე, მითინ ვამორწყედას-მაქ. მოძიც, მუდგარენეფ გგმაშინე, უკულ ქგმაშინე, სო ვორექ დო ამდღანერ რეალობა მურენ, უკულ მან-გარინე. მუდგარენ არაადეკვატური გინირთუ ჩქიმ ცხოვრება თექიანი ყოფას. ნაჩინებუს მითინს ვაძირუნქ. მითინ ვარე დო სი რექე. უჩინებ ქალაქის, უჩინებ ხალხნკემა, უჩინებ ქიანას. სი მითინ ვაჩინენს, სი მითინს ვეჩინენქ, დო სისქან დუდი მუდგარენ კუნძულს ცხოვრენქე დო რექენ გიჩქ ათე მიმენტის. სიზმარო ვორექ მიჩქ დო ფთქუანქ: ასე, ათაშ თოლს დოპნკურუნქ დო გეთებუნ დო მუდგარენ, ასე კინე ირკორ დიშაყარე თაქენ-მაქ ჩქიმ ახლოს-მაქ დო ნაჩინებ-მაქ. ართ-ართ კაფეს ვორდითენ თემ ოსურქ ქომიჩინ, მანგარ მოტახილ რე, მანგარ რჩინ რე, დიდად ვარე ჩქიმდე უნჩაში დო თიჯგუა ხშირას ვორდი თი კა-ფეს ალბათ დემახსოვრე, დო უკულ ჩქი ხომ არძა ქალაქელებს

იფჩინენდით, არძო მიჩქუდეს, მინ სო ცხოვრენდგ, კანკალეშა სახელ დო გვარი ვამიჩქუდეს, მარა ნამ ქუჩას ცხოვრენდგ, მიშ სქუა რდგ, თიშ მუშა სო მუშენდ, თენა ხო იფრელი მიჩქუდეს. თი ახალგაზრდობას ჩქი ხო მთელ ქალაქის, მიდგა თინა ვარდგკონ, ჩქი ხომ ირკოჩის იფჩინენდით. ათაშ თი ოსურქ ქომიჩინ, დო ხოლოშა ქუმორთე დო მირაგად: თქვა მუჟამ მორთითია? მა ათაქ დუდი გებობრ, მუჯოხხო-მაქ მა თაქ ვცხოვრენქ-მაქ. მოხიოლუ-ნია, წყინარას მიწუ, მოხიოლუთია თქვან ძირაფა, ქუმორთითია, ვართ სახელი მიჩქე, ვართ გვარი. ოჭკომალიშ მაკეთებელ ართ-ართ კაფეს დო მოულუდგ ჩქინდა გამზადებულ ოჭკომალ. მა მახიოლ, ვავორექ შეცვლილ და ქომიჩინგ, ჯვეშებურო ჯგირო ვოფექ, მარა მართალო მახიოლ, შინაგანო მახიოლ. მიდგანიქ მა ქომიჩინ დო უკულ მა ხოლო ქგმაშინ თი ადამიანქ. ცოდა რენა თინეფი, დო ცოდა ვორეთ ჩქი.

თარგმანი

მინდა გითხრა ჩვენი აფხაზეთის ამბავი. დღს რა დღეშია იქ ხალხი, როგორ გაჭირვებაში ცხოვრობენ, როგორი წნეხის ქვეშ არიან, როგორ უჭირთ დღევანდელი ცხოვრება იქ. როდესაც რომ აფხაზეთთან ახლო მივალ და ენგურის ხიდზე დავდგები, ისე მიხარია ყველაფერი იქაური, ისე მიხარია, გული სიხარულით მაქვს სავსე. მაგრამ ოდნავ რომ ფეხს შევდგამ, გული მიტირის იმიტომ, რომ განადგურებულია იქაურობა. განადგურებულია ხალხი, განადგურებულია ბუნება, არ არის მოსავალი, უკიდურესად უჭირს ადამიანებს და ყველაზე მეტად ის მტკენს გულს, რომ ისინი მოლოდინში არიან, რომ აქედან სიკეთე შევა იქ, რომ ჩვენ აქ ვაკეთებთ რალაცა ვებეერთელა სასწაულ საქმეს და ჩვენი შეხვედრა მალე იქნება. ეს უფრო მაუბედურებს, ვინაიდან

მართლა ვერ ვხედავ აქ რაიმე სიკეთეს ჯერ, არც ზევით და არც ქვევით, რომ ჩვენი შეხვედრა დაახლოვოს, ამისთვის. დარჩენილები არიან ღრმად მოხუცი ადამიანები, ვინც მონატრებულია თავის შვილებს, შვილიშვილებს და ცრემლით ნვებიან ამაღამ, ლოცულობენ თავიანთი შვილებისთვის, ყოველ წუთს და წამს რასაც არ უნდა აკეთებდნენ ეზოში, ბოსტანში, ნებისმიერ საქმეს, რასაც აკეთებენ თავიანთ ოჯახში იმ აზრით და იმ სიხარულით აკეთებენ, რომ ხვალ და ზეგ იქ დაბრუნდება მისი შვილი და ასეთ რაღაცას ამბობენ: ჩემს სისხლსა და ხორცსო მინაში არ წავიღებთო, ის მინდაო ჩემს შვილს რამეში წაადგესო, ეს ჩემი აქაური ნაწვლები და ნაშრომიო, ჩემი დაღვრილი ოფლიო. ჩემმა დედიკომ მითხრა: შენო, შვილოვო, იცოდეო, რომ ყველა ხის ძირში აქაო ჩემი ცრემლია დაღვრილიო. მე ავტირდი, შემეცოდა, იმიტომ, რომ მთელი მისი ცხოვრება შრომას, სიყვარულს მოანდომა და ბოლოს მას ეგონა ალბათ თავის ხანდაზმულობასა და სიმოხუცეს თავის შვილებთან და შვილიშვილებთან გაატარებდა. ენატრება ის ყრიაშული, ის ჩვენი სიცილი, თამაში, კისკისი. სალამოს ყველა ერთად შევიყრებოდით, ფანდურზე უკრავდა და მღეროდა ყოველთვის სევდიან სიმღერებს სამეგრელოზე, აფხაზეთზე და მიკვირს და ადრე კიდე მიკვირდა ყოველთვის, რატომ იყო ეს მეგრული სიმღერები ასეთი ცრემლით სავსე. ახლა რომ მივდივარ მაშინ, ახლა მივხვდი, იმიტომ, რომ ჩვენს ხალხს ყოველთვის უჭირდა, ყოველთვის უჭირდა ცხოვრება, ყოველთვის უჭირდა განშორება თავის ოჯახთან და სიხარული და სიყვარული თანამგზავრი იყო ამ გაჭირვებასთან ერთად. აი ასეთი სიმღერა იცოდნენ, ჩემი ბაბუა და დადი (ბებიას ასე ეძახდნენ) კერიას მიუსხდებოდნენ სალამოს, ეზოში რომ იმუშავებდნენ და მოვიდოდნენ, მერე კერიას მიუსხდებოდნენ და ვახშმის მერე გვერდით რომ მივუსხდებოდით ჩვენ ყველა შვილიშვილი, მაშინ

ფანდურზე დაინყებდა სიმღერას „ვაგიორქო მა“. დღესაც მიყვარს ეს სიმღერა სიგიჟემდე და მახსენებს ჩემს ბავშვობას, ჩემს იმ ურთიერთობას ჩემს დიდ ოჯახთან, სადაც ჩვენ ყველა ერთად ვიკრიბებოდით, სადაც დილას იყო საუზმე(საკაკალო)... იყო ასეთი ტრადიცია: მარტო სადილი არ უნდა გვეჭამა, აუცილებლად უნდა ყოფილიყო მოსული ვიღაცა მეზობელი, სტუმარი, ვიღაცა ისეთი, ვინც შენთან ერთად ამ ტრაპეზს გაიზიარებდა. კერძის საუკეთესო ნაწილს ჩვენი ბებია ყოველთვის შეინახავდა და ცალკე თეფშზე დებდა. რა იციო, ნანა-შვილო, ეგება მთლად მშვიერმა ერთმა კაცმა ჭიშკართან გამოიაროსო. ამის გულისთვის ის საუკეთესო კერძის ნაწილი აუცილებლად უნდა ყოფილიყო შენახული და ყოველთვის მიკვირდა ეს. რა არის-მეთქი ამდენ ხანს ვერ მოვიდა ის ერთი კაცი. ერთი და ორი და ხუთი კი არა ყოველთვის ბევრი ხალხი იყო ჩვენს ოჯახში, ყოველთვის პურ-მარილი გაშლილი იყო და ყველას ეს უხაროდა. ეს არის მართლა საოცრება: კაცის მოსვლა უხაროდათ, ენატრებოდათ, ნებისმიერი საქმის კეთება ეს თოხნა იყო, ეს ბარვა იყო, ეს სიმინდის ტეხვა იყო, ანუ ისეთი საქმე რაღაცა საგულდაგულოდ გასაკეთებელი რომ იყო, იმას სიხარულით მიატოვებდნენ, გამოიქცეოდნენ ეზოდან სასწაულ პატის სცემდნენ იმ სტუმარს. ოჯახს ჰქონდა დიდი სიყვარული, ამ სიყვარულში ვიზრდებოდით ყველა ერთად და ამას ვართ მიჩვეულები. და დღეს ამ ცივილურ ქვეყანაში გაგვიჭირდა ჩემი ოჯახის წევრებს ცხოვრება. ჩვენი სიალალით, სამართლით და სუფთა ცხოვრებით რთული შეიქნა ცხოვრება. ყოველთვის იმას გვეუბნებოდნენ: უფროსს პატივი ეცითო, დააფასეთო, უმცროსს ყურადღება მიაქციეთო, რაც არ უნდა გაჭირვება არ მოხდესო ცხოვრებაში, ერთიმეორეს დაეხმარეთო, ერთიმეორე არასდროს არ მიატოვოთო. მე მიხარია, ეს ჩვენ შევძელით ამის გაკეთება, გამოგვივიდა. და ჩვენ ირგვლივ ის, ვინც

კიდევ არიან ის ადამიანები, ჩენი ნათესავები, ჩენი მეგობრები, ჩენი ახლობლები ისეთი ურთიერთობა გვაქვს, ჩვენ ყველა გვიყვარს და ამით მართლა ბედნიერები ვართ. ამით მართლა ბედნიერი ვარ, შეიძლება რაღაც ფუფუნებები დაგვაკლდა, სხვა გზით რომ იშოვება ისეთი ფუფუნება, მაგრამ ეს მე ჩემი წინაპრების ღალატად მიმაჩნია. ისეა ის ჩადებული. ჰოდა, ის ვერცხლის დილა, საუზმეს (საკაკლოს) რომ ეძებდნენ დილას და მე ჯერ კუდევ შეძინა და იმათი, ქვევით სამზადში, ხაკუნი რომ მესმოდა ჩემი ბებიას თეფშისა და ჭიქისა, ის სულ სხვა სიხარულია, ის სულ სხვა სიყვარულია. ვაშლსა და მსხალს კრეფდნენ საზამთროდ, ამას ყუთებში აგროვებდნენ, და ნათიბში (ბალახში) იდო. მოცელილს აფარებდნენ, ერთ წყებას დაადებდნენ, შემდეგ ზევით მოცელილს დააფარებდნენ, შემდეგ მსხალს, შემდეგ ვაშლს და ამას, როდესაც კარგად მოვიქცევოდით, ჩვენ როგორც ჯილდოს ისე გვაძლევდნენ. და ეს ისეთი დაფასება და ისეთი სიხარული იყო, ჩვენ თვითონ გვიკვირდა. დღეს რას არ ვუკეთებთ ჩვენს ბავშვებს, მაგრამ ისეთ სიხარულს ვერ ვანიჭებთ ამ ბავშვებს, ჩვენ რომ მაშინ სიხარული გვექონდა. ამას იმისთვის ვამბობ, ეს დღევანდელი ცხოვრება, ამ ოცდამეერთე საუკუნის სტრესია, თუ რთული ცხოვრებაა ეს იმ რომ მოგვდგამს ძველად იმ სიყვარულმა, იმან გადაგვატანინა და დღესაც იმ ცხოვრებით ვცხოვრობთ, როგორითაც ადრე ვცხოვრობდით. ახლა დედა აფხაზეთშია და ჩვენ ყველა ვართ აქ. რიგრიგობით, ხუთი შვილი რიგრიგობით ყველას აქვს თავისი დრო და რომ არ წერია არსად იმისთანა კანონი, რომ აუცილებლად უნდა მივიდეთ და ყველამ თავისი წილი სიხარული და სიყვარული უნდა მივანიჭოთ, ყურადღება უნდა მივაქციოთ. არაფერი აკლია ჩენი სიყვარულის გარდა, ჩვენთან ერთად ყოფნის გარდა. ჩენი სიყვარული არ აკლია, მაგრამ ჩვენთან ერთად ყოფნა უნდა. ჩვენ გვინდა აქ

რომ იყოს, ჩვენთან, მაგრამ ბოლო კამათის შემდეგ ოჯახის საბჭოზე გადაწყდა, მე მივინჯო ვიყო იქ, სადაც მე ბედნიერი ვარო და დედა ბედნიერია თავის სახლში, თავის მშობლიურ მხარეში, თავის ოჯახში, სადაც ნაკვერჩხალს ანთებს დილას და ფიცხინია რომ გვაქვს დღესაც, ბუხარში ცეცხლს გააჩაღებს და ფიცხინია გვაქვს, სადაც ღომს ხალავს იმ თავისი მოხუცებული ხელებით და ისეთი სიყვარულით, დილას ალიონზე ადგება და იქ მომიტანს საუზმეს (საკაკალოს), მახსენდება ჩემი დადი და ბაბუა, როდესაც მოხუცებულები იყვნენ და როგორ გვექცეოდნენ, ასე გვექცევა დედა დღეს. სიყვარულით სავსე არის და არაფერმა, რაც ცხოვრება იყო და რაც გაჭირვება იყო, იმან ის ვერ გადააკეთა. როგორიც იყო, ისეთი დარჩა. დღესაც უამრავი ადამიანი მოდის იქ, რუსი, თურქი, აფხაზი, უზბეკი, იქ დღეს რომ არ არის ისეთი ხალხი, არ ვიცი საერთოდ ადრე კი ცხოვრობდა ის ხალხი იქ? მართლა არ ვიცი, ისეთი ნაირფეროვანი ხალხი მოდის, და ყველას ნანა-შვილო, შენი ქირიმე, შენ გენაცვალეო, – ეფერება იმათ და ისინიც ყველანი კარგად ექცევიან. სასწაულია, როდესაც სოფელი გადაწვეს და ჩემი სახლის დასაწვავადაც მოვიდნენ, მაშინ დედიკო სახლიდან დაიმალა გავიდა და. ჰოდა მაგიდაზე იდო ღვინო, მხალის მუჯვე, სუნელი და გამომცხვარი პურის ნატეხი. შიოდათ, შევიდნენ, ეს საჭმელი შეჭამეს და სახლი დაუნვაკი დატოვეს (არ დანვეს). ღმერთი არის! ღმერთი არის! და ყოველ დილას, როცა დგება მაშინ, ამბობს: დაილოცა, ღმერთო, შენი სახელიო! შენ დამიყენე ჩემი შვილები ჯანმრთელად და ბედნიერადო, გულში სიყვარული და სიხარული რომ ჰქონდეთ ისეო! ეს მესმის რამდენი წელია! ერთი და იგივე ტექსტი და ღმერთო! შენ დააბრუნეო ისინი თავიანთ ოჯახებში! და ფუჭად არ ჩამიყაროო ჩემი შრომა! მე რაც საშინელება გადავიტანე ამ 25 წლის განმავლობაშიო. მე როცა მივდივარ მაშინ მთელი

სამეზობლო მოხუცებულების იკრიბება იქ უყვართ ჰამო, ჰამო საქმელი, (მოკლედ, რასაც ჩვენ ნამცხვარს ვეძახით) აი, ჰამო გაქვსო, ნანა-შვილოო, რამე. კანფეტი?. მაქვს. ჩამაქვს ყველასთვის ყველასთვის სათითაოდ. მოხუცებულების გულის გასახარებლად. მიმაქვს ყველაფერი, ამთ შევეყრი, ვუკეთებ დილას ჰამო ფაფას, ვაშლის ჰამო ნამცხვარი უყვართ და სანუნნი კანფეტი. დიუშესის სანუნნი კანფეტი! ერთი სულ დასუსტებულა და შევიცხადე რომ მივედი მაშინ. რას ქვია-მეთქი, ალბათ არ აქცევ თავს ყურადღებას და სად გაქვს შენ უფლება მოკვდე. სანამ შენი შვილები აქ არ მოვლენ და ამ ეზო და კარს არ დაეუფლებიან იქამდე, შენ ვინ მოგცა იმის უფლება-მეთქი. მეზარებაო, დედა, საქმელის კეთებაო, მარტო ჭამა მეზარებაო. დილასო ჩავიგდებ ერთ მსხალს, პურის ნატეხს და გავვარდები ყანაშიო. ასეთი საოცრებები არიან. სითბოთი დო სიყვარულით სავსე. ადამიანები ენატრებათ. მკვდრებს ამბებს უყვებიან. სასაფლაოზე ავალთ. მამაჩემის სასაფლაოზე ავალთ და ამბავს ეუბნება დედაჩემი. აგერო, მანანა მოვიდაო, ყველაფერი ჩამომიტანაო, ყველაფერი მაქვსო, შენ როგორც გინდა, ისე ცხოვრობენო. შენ როგორც გაგიხარდება ისეო, შენ როგორც გინდოდა ისეო, ყველაფერი ისე არისო, გაგეხარდებაო იმათი ცხოვრება შენო. ჩემო რადიონ, იქ გემრიელად იყავი შენო და დაიფარე ეს ბავშვები და ეს ოჯახი. არაფერი დაემართოს ამათ ცუდიო. შენ ესენი დაიფარეო. ყოველ დილას, სასაფლაო არის ცოტა უფრო მაღლა, ვიდრე სახლი, იქიდანო, ყოველ დილას რომ ადგება, მაშინ ხომ იტყვის დაილოცა ღმერთო შენი სახელიო, მაღლობაო ამდილანდელი ვერხლისფერი დილისთვისო და გათენებისთვისო, მერე ამბობს: ყველაფერი ისე არისო, ხომ ხედავო იქიდან, ყველაფერი ისე არისო, როგორც შენ გაგიხარდება ისეო. მოსავალი აილო, მაღლობა ღმერთს!, ჩააბარებს ანგარიშს. იმასაც ეტყვის მოსავალი შემოტანილი არისო.

ყურძენი დავკრიფეთ, შემოდგომაზე დავკრიფეთ ყურძენიდა
წელს არ იქნა იმდენი რამდენიც ადრე იყო ისე ხვავრიელად. არ
ღირსო ეს დასაკრეფადო – მითხრა. – არა დედა-მეთქი რას ქვია
არ ღირს. ის რამდენიც იქნება იმდენი მამიკოს მაინც გაუხარდე-
ბოდა და რამდენიც იქნება-მეთქი, ჩავკაკლოთ-მეთქი ბოთლში.
გამჭვირვალე ბოთილი გვაქვს და ამაში ჩავკაკლოთ-მეთქი, ცო-
ტა შაქარი დავაყაროთ. არ დავიზარე, დავკრიფე მაგრამ მე ისე
მარჯვედ ვერ ავედი კიბეზე, როგორც ჩემი დედა ავიდა. დაკრი-
ფა ეს ყველაფერი ხუთ წუთში, რადგან მე მოვინდომე ეს. არა
მეთქი არ დავარღვიოთ ტრადიცია, როგორც ყოველ წელს ვაკე-
თებდით, ისე ვქნათ-მეთქი. ჩამოვიტანეთ ეს, დავკაკლეთ, ბოთ-
ლში ჩავყარეთ, შაქარი, ყველაფერი ყველაფერი და ხუთ წუთში
აქ ღვინო დააყენა. დრო რომ გავიდა მაშინ ჩამოასხა ღვინო, და
ზუსტად იმ დროს იქნა ყველაფერი ეს, როცა ბიჭებს დავუძახე,
სოფლის ბიჭებს და შეშა დაჭრეს, მოამზადეს ზამთრისთვის. ეს
რომ მოამზადეს მაშინ, აქ გავშალეთ პურ-მარილი. ჩამოასხა
ღვინო და უხაროდა ეს ჩემი გაკეთებული ღვინოაო, ჩემი ღვი-
ნოო. წელს ბევრი არ არისო ნანა-შვილებოო, მაგრამ რაც არის
ისო ტქვენ დალიეთ და თქვენ იხალისეთო-უთხრა ბიჭებს. ვი-
ხარ-მამა დაიძახეს, ეს ბოთლი ბოლომდე დალიეს. რა კარგი
მითხარი შენ, მე რომ ეს გამაკეთებინეო, აგრო როგორო ერთი
პურ-მარილიც მოისტუმრაო ჩემმა ღვინომო და ეუბნებოდა: შენი
ნახაზითო, რადიონ, შენი ნახაზითო. ისიც კი არ დამაკარგვინაო,
ის ხუთი კაკალი ყურძენი, ისიც გამაკეთებინაო შენმა შვილმაო.
მოკლედ ასე ვხალისობ მე აფხაზთში და ვუხალისებ იმათ ცხოვ-
რებას. ვხუმრობ, ვაშაყირებ, რალაცეებს ვუყიდი და ჩამაქვს ჩა-
საცმელი, ფეხსაცმელი, საჭმელი, ჰამოს ვუკეთებ. იმათ უხარიათ
ჩემი მოსვლა და სასწაულად მელოდებიან. ის მამწარებს ყველაზე
მეტად, როდესაც აქეთ მოვდივარ იმ დღეს პატარა ბავშვებით

ჯობდაჭერილები ეზოს ჭიშკართან დგანან და ტირილით მაცი-
ლებენ. ისე ტირიან, მე ვამხნევებ და ვეუბნები: არ შეგეშინდეთ
მე ახლა დავბრუნდები, მე მალე დავბრუნდები, იქ ყველაფერი
კარგად არის. თქვენ არ იცით ხვალ-ზეგ დაბრუნება იქნება,
ოღონდ არ გამთქვათ და აქ არ თქვათ-მეთქი. ერთ-ერთი ჩასვ-
ლის დროს მოვიდა მეზობელი და მითხრა, რემონტის კეთება
დავინწყე, იმიტომ რომ ერთფეროვანია ცხოვრება და იმედი ეკარ-
გებათ, ჰოდა ეს იმედი რომ არ დაეკარგოთ იმისთვის, მეც ჩემს
თავს რაღაცა სტიმული მივეცი, ხალისი მივეციდა რემონტი კე-
თება დავინწყე. მოვიდამეზობელი და რას აკეთებ შენ აქო. რე-
მონტს ვაკეთებ, ახალი ავეჯი უნდა ვიყიდო,და ახალი ცხოვრება
უნდა დავინყო-მეთქი. რატომო დაბრუნებააო? აბა რა-მეთქი. მე
დავბრუნდი დაბრუნება არის-მეთქი. მოკლედ არ გაცივებულა
ჩემი ნათქვამი, რრრ-ო და მიიტანა აფხაზებთან. ერთი დღე არ
იყო გასული, მომაკითხა აფხაზმა, იქაური განგებელია დღეს.
что-то мне сказали что вы возвращаете (რაღაცა მე მითხრეს,
რომ თქვენ ბრუნდებითო) მე ვუთხარო: правильно сказали (სწო-
რად უთქვამთ). მე ვთქვი-მეთქი, მე არ დავბრუნდი-მეთქი ჩემს
სახლში, თქვენ მიკრძალავთ-მეთქი? нет суши ради бога.(არა,ლ-
მერთმანი) თქვენ მიკრძალავთ ცხოვრებას ჩემს სახლში-მეთქი.
არაო. აბა? იმან-მეთქი ნერა-კითხვა არ იცის-მეთქი, მე ვუთხა-
რი, მე დავბრუნდი და ჩემს სახლს ვარემონტებ-მეთქი და ვისაც
როგორ უნდოდა, ისე გაიგო-მეთქი ეს ამბავი. хорошо суши, а
я-то думал! (კარგიო, მე კიდე ვიფიქრეო) შორს არ არის ისიც-
მეთქი то что ты думал, (რაც შენ იფიქრე)ისიც არ არის შორს.
დედაცემი ფეხს მაჭერს, არ თქვაო ნანა-შვილო, ასეთი რაღაცაო
– მეუბნება დედაჩემი. მაგრამ მე მაინც ვამბობ. მე თქვენს ჯი-
ნაზე გულს ვიოხებ. აქედან ხომ გადავალ ენგურს, მარტო ენ-
გურს კი არ გადავდივარ იქ ფსოუზეც გადავდივარ და სოჭში

მივდივარ. სინამდვილეში ამას დემონსტრაციულად ვაკეთებ, ამით ჩემს თავსაც ვამხნევებ და ვუმტკიცებ, თქვენც გიმტკიცებთ, და აფხაზებსაც ვუმტკიცებ. სანამ მე ეს შემიძლია, ენგურს ხომ გადავცურავდი ადრე, ახლა სწორი გზით მივდივარ. სანამ შემიძლია ყველა ქალაქში ჩავდივარ, მოვივლი, ამ საცოდაობას სურათებს ვუღებ, ჩემი არქივი მაქვს, ჰოდა სოჭამდე გადავდივარ და შემოვდივარ აქეთ. გზადაგზა ამათ „პრიკოლებს“ ვიჭერ. გავაჩერე გადაუთში და მომყვება ჩემი მეზობელი, მეგრული მეზობელი მომყვება რომ აფხაზობს ისეთი. მე ქართველი ვარ, ის – აფხაზი მისი ჭკუით. ვლაპარაკობთ და ვამბობთ ამბებს ხალხთან რუსულად, მარტო თუ ვართ მეგრულად. მაგრამ აფხაზებს რომ გავერევი, მერე მე მავინყდება, სად ვარ და ვინყებ ლაპარაკს მეგრულად არა, მეგრულად არა, ქართულად ვინყებ ლაპარაკს. სასწაულია. მე ჩემს გონებას ვეუბნები, არ ვიტყვი ქართულად-მეთქი და ჯინაზე მაშინ მენყება ქართულად ლაპარაკი. ამ შემთხვევაში გუდაუთაში გავაჩერეთ, ერთ-ერთ კაფეში, გზის პირას რომ იყო ისეთში, შევედით ყავის დასალევად, ერთი ქალი გამომეხმაურა და მეუბნება, ოთხი კაცი ვართ და მეუბნება აქაო ქართული ვინმემ იცითო? – რუსულად მეკითხება. შევხედე ახლა ამათ, არ ვიცი, არის საჭირო, ვთქვა, რომ ქართული ვიცი თუ არა, არ ვიცი ეს. არ მინდა უხერხულ მდგომარეობაში ჩავაგდო და რაიმე დაბრკოლება შეგვექმნას. ამათ რუსულად უპასუხეს, მოკლედ მეგრელები ვართო ჩვენო და ასეო. არა მაინცდამაინც ქართული თუ იცით ვინმემო. მეო სირადის ქალი ვარო. თბილისში ვცხოვრობდიო 30 წელიო. ჰოდა ამ (მოკლედ რომ გადმოვთარგმნოთ როგორ მითხრა) ხიხო აფხაზებმაო ჩემი შვილები თბილისიდან აქეთ არ შემოუშვესო წელს. მე როდესაც ვკითხე თქვენ ვინ ხართ-მეთქი ეროვნებით, მეგრულად რა ეროვნებისა ხარ? მითხრა აქეთ პასუხი მომცა მე აფხაზი ვარო. დედაჩემი აფხაზი

იყო, მამაჩემი აფხაზი იყო, ქმარი მყავდა სირაძეო. აქ ნასწავ-
ლება, თბილისში, აქ გათხოვილა, 30 წელი აქ ნაცხოვრება. და
ომი რომ დაიწყო, იქით წასულ. ჩემი შვილები და შვილიშვილები
აქაური გაზრდილები არიანო, დედუღეთში, და დღეს ვინც არის
პრეზიდენტი, ის არ მაძლევს იმის საშუალებას, მე ჩემი შვილი
და შვილიშვილი აქეთ წამოვიყვანო. ეს ცხოვრებააო? მერე გა-
ვები ამ ქალთან საუბარი ქართულად და ბოლოსდაბოლოს ჩვენ
ერთმანეთს ჩავეხუტეთ და მე ვუთხარი ნუ გეშინიათ-მეთქი, ჩვენ
აუცილებლად ერთად ვიცხოვრებთ-მეთქი. იმ ქალმა იტირა დო
მე მინდა თქვენ გითხრათ ყველას, საზოგადოებას ვუთხრა, რომ
იმათ ჩვენ არ ვძულვართ. ყველაზე მეტი სასწაული რა არის? მე
პირადად მძულდა მეგონა ისინი, არ მძულდება! გულის სიღრმეში,
კუთხეში მიყვარს თურმე და არ მცოდნია იმიტომ, რომ იმათი
აქცენტი რომ გავიგონე, იმათი დიალექტი, იმათი ლაპარაკი, იმა-
თი პატივისცემა: „დაიკოო“, იმათი ყურადღება, მე მეტირება, მე
მეტირება იმ მოხუცბივით იქ რომ ცხოვრობენ. ისინი გველიან
ჩვენ, გველიან და როდესაც მე კონჯრეტულად მაქვს საუბარი
ისეთ ადამიანებთან, ვინც დღეს იქ ამინდს ქმნის. მალულად,
ყურში ჩამჩურჩულებენ ამათთან ჩვენ არასდროს არ ვიქნებით
ბედნიერნიო, ჩვენ ვიცითო, რა გვჭირსო, და თქვენთან ერთად
გვინდაო, მაგრამ ხმამაღლა ვერ ვიტყვითო და მე მესმის ამ ადა-
მიანების, მაგრამ რა ეშველება ამდენ მიტოვებულ სასაფლაოს,
ამდენ მიტოვებულ სოფელს, ოჯახებს, იმ დანგრეულ სახლს, რო-
მელიც თითქოსდა გიყურებს და შველა უნდა, შველას ითხოვს.
ითხოვს. დედაჩემს ვუთხარი, კარგი რა არავინ არ არის სახლში
და აქ ცოტა ხანს, ჩვენთან იყავი-მეთქი. სამი დღით რომ ჩამოხ-
ვედი, ცოტა ხანს იყავი-მეთქი, ერთი კვირა მხოლოდ. რომ მოვ-
დიოდით, უკან მივიხედეთ, და ჩემმა სახლმა მითხრაო, მალე დაბ-
რუნდით, ხელი დამიქნიაო ჩემმა სახლმაო. კიდევ რას მივხვდი,

სახლი ყოფილა ცოცხალი არსება, ცოცხალი, იმიტომ ,რომ როდესაც ცხოვრობ, კედლები იცინიან. ჩემი დედა მეუბნება: თქვენო აქ რომ ჩამოხვალთ მაშინო კედლებიც იცინიანო. სახლსაც უხარიაო თქვენი მოსვლაო. ხეები იყო გამხმარი და რომ ჩავედით, რიგრიგობით ხომ ჩავდივართ ახლა ყველაფერი გაცოცხლდა, ხეს ვაშლი უფრო მეტი ასხია. თხუთმეტი ხე შავი ქლიავისა იზრდებოდა ჩვენს ოჯახში, სამასი კილოგრამი ქლიავი იკრიფებოდა და მამაჩემი არაყს ადუღებდა. იმის არაყი ყოფილა ყველაზე უკეთესი, სასარგებლო. დილას უზმოზე ორმოცდაათ გრამს სვამდა წამალივით. ყველა გახმა, ვერც ერთს ვერ დავეხმარე, ჩვენს ჩამოსვლამდე დახმა. დედა როგორ არ მოუვლიდა, მაგრამისეთ დიდ ოჯახსა და იმისთანა ეზო და კარს მარტო დედა რას უზამდა. იმის მერე რამდენი წელია მე იქ დავდივარ, გორში ვყიდულობ ნერგებს, თბილისში ვყიდულობ ბაზარში, ოჯახში, მიმაქვს არც ერთმა არ იხარა, არც ერთმა არ მოისხა. არ ისხამს ხე, ხე არ ისხამს ნაყოფს, არ ვიცი, რაზეა დამოკიდებული. ისეთი რალაცები ვისწავლე, რაც მე არ ვიცოდი, მიუხედავად იმისა, რომ სოფელში დავიბადე. რაც მე არასდროს არ გამიკეთებია და ეს დღეს სიხარულს მანიჭებს. მე არ ვიცოდი ხმელი ყველის ფასი. ის რომ ჩვენს სახლში, ფაცხაში ეკიდა კამეჩის სულუგუნის ყველით სავსე ფაცხა რას ნიშნავდა მე არ ვიცოდი. ქალაქიდან მოვიდოდნენ ჩვენი მდიდარი, თანამდებობის მქონე ჩვენი ნათესავები, ჩემი დედა და მამა მანქანის საბარგულს აავსებდნენ ყველით, შაშხით, სუნელით, კვანარახით, გაცრილი ფქვილითა და ღერლილით, იმის გაცრაც ეზარებოდათ ქალაქში, არ კადრულობდნენ. მე მრცხვენოდა, დედა, რას არის რომ აძლევენ-მეთქი. დღეს მივხვდი,რა სიმდიდრე გვექონია ჩვენ ოჯახში და რა ფასი ჰქონია იმ სიმდიდრეს. ყოველთვის ამბობდნენ შენი ოჯახიო თქვენი სავსე ოჯახითო თქვენო კარგად ყოფილიყავითო,

გვლოცავდნენ, მე არ ვიცოდი, ეს რას ნიშნავდა. მაშინ ბავშვი რომ ვიყავი, სიმდიდრე მეგონა ოქრო, ბრილიანტი, ბევრი ფული- და დღესაც არის ის წიგნები, სასწაულია, ისწიგნები არავის არ წაუღია. დღეს მივხვდი, ჩემი ოჯახის სიმდიდრე რა ყოფილა. ეს ყოფილა წიგნები, ცოდნა და ის სავსე მარანი ღვინით, არყით, სიმინდით სავსე ნალია, თხებითსავსე ბოსელი, ძროხებითა და ხბოებით სავსე საძროხე, ინდაურის ქუკებითა და წინილებით სავსე საქათმე, ამის გამოჩენის ადრე მრცხვენოდა და მეც იმ ჩემი ხნის გოგო-ბიჭი სტუდენტებივით, რომლებიც მაღალფარ- დოვან სიტყვებს ამბობდნენ, და კინოსა, თეატრსა და მუზეუმებ- ში დადიოდნენ, ამის გამოჩენისა მრცხვენოდა. და როგორი სიმ- დიდრე, როგორი სიყვარული, როგორი კარგი ოჯახიგვექონია. დღეს დავაფასე. ამაყი ვარ, თუ მიხარია, მიხარია ის, რომ ჩემი- ოჯახის წევრები მეკითხებიან: როგორ ხარო? და გადასარევად- მეთქი – მაქვს პასუხი.როგორო, ბოჭო, ყველას ყველაფერი უჭირსო და ყველა წუნწუნებსო დღესდა შენ გადასრევად როგორ ხარო? მე გადასარევად ვარ იმიტომ, რომ ჩვენი დედა ცოცხალი- ა,ჯანმრთელია, თავის სახლშია და ჩვენ გველის, ჩვენთვის ლო- ცულობს. მე გადასარევად ვარ, მე ჯანმრთელი ვარ, სავაადმყო- ფოში არა ვარ, სახლი მაქვს, ჩემი მაგიდა პურ-მარილით არის სავსე. მე შემოძლია დღეს, ეს ეტყობა მოდგმით მომდევს, მე შემოძლია დღეს ნებისმიერ ადამიანს, ნებისმიერ ჩემს სტუმარს, მეგობარს, ახლობელს მე ეს გავაკეთო. არა ვარ გადასარევად? მე გადასარევად ვარ, ჩემი დედმამიშვილი ცოცხალია. ჩემი და და ჩემი ძმა. საოცარი დიშვილები მყავს,ნიჭიერები, კარგად სწავლობენ,ყველა ჯანმრთელია, ყველა ბედნიერია, ცოცხალია, ლუკმა პური მაქვს, ავად არა ვარ. იმის საშუალება მაქვს ჩემი დედა მოვინახულო,იმის საშუალება მაქვს, ნებისმიერი მეგობარი ჩემს ოჯახში დავპატიჟო, იმის საშუალება მაქვს, მოვეფერო,

იმის საშუალება მაქვს ჩემი მეგობრის მწუხარება გავიზიარო, მას დავეხმარო, მას ამოვუდგე. იმის ძალა მაქვს, იმის ღონე მაქვს, იმის სურვილი მაქვს. არა ვარ გადასარევად? გადასარევად ვარ. მე ბედნიერი ვარ. ჩემი გული სავსეა სიყვარულით. მიყვარს ყველა და ყველასთვის სიკეთე მინდა. ეს ალბათ ბედნიერება არის. ესეც ზევიდან მოდის. ეს ძალას მაძლევს, ეს ბევრ კარგ საქმეს მაკეთებინებს. და კიდევ უფრო მეტი მინდა, კიდევ უფრო მეტი მოზღვავებული ენერჯია მაქვს, კიდევ მეტ ადამიანს მინდამივფერო, მივებმარო, გვერდით დავუდგე, ამას ვასწავლი მე ჩემს ბავშვებსაც. ბედნიერი ვარ იმიტომ, რომ მრცხვენია ჩემიოჯახის, ჩემი გვარის, ჩემი თავის, ჩემი სახელი და გვარისა, აი მაგრელებმა რომ იციან ისე, ზურგი მაქვს სუფთა, იმიტომ, რომ ღია გულით ვიცხოვრე, და ამგულისუკან არასდროს არ მქონდა რამე მოფიქრებული. ცუდი არავისთვის მისურვებია, არ გამიკეთებია. ესეც ღმერთის საჩუქარია. არ გამაკეთებინა რამე ისეთი, რისიც მე დღეს შემრცხვებოდა. ეს არის ალბათ ბედნიერება. ეს არის რომ დედაჩემს აცოცხლებს, ეს არის რომ უხარია. იმ მოლოდინით ვარ, აი ჩვენ ხომ ვიცით, ერთ მშვენიერ დღეს შეიძლება ის ვერცხლისფერი დილა არ გათენდეს. მაგრამ მერაღაცა ისე მჯერა, რომ ეს ისე შორსაა და ჯერ კიდევ იმდენი კარგი საქმეების კეთება შეიძლება, იმდენი... ყველას ერთმანეთი უყვარდეს მინდა, ყველა მდიდარი იყოს მინდა, ყველა დალხინებული მინდა იყოს, ყველას ყველაფერი მინდა ჰქონდეს, ერთმანეთის რომ არ შურდეს ადამიანებს ის მინდა. და ჩემს დიშვილს ვეუბნები: შენს გულსა და ღვიძლს შემოგველე-მეთქი. საიდან მოგაქო, მანანა, ასეთი რაღაცა.. იმ დონემდე მიყვარს, იმის გულსა და ღვიძლსაც ვგრძნობ. გულში ის მიკანკალებს, რა მწარეა სიყვარული, გული რომ გიკანკალებს. აი, იმის გულ-ღვიძლსა და იმის ცხოვრებას მინდა შემოგველო ირგვლივ ჩემი დადი ამბობდა ასე. დადი. უდიდესი

პიროვნება იყო. თამარ ლემონჯავა. ჩემი დადიდა ბაბუაკერიას რომ მიუსხდებოდნენ და „ვაგიორქო მა“-ს დაინყებდნენ, დღესაც იმ ძახილით. დღეს იმ ცუდს რომ აკეთებს იმ კაცსაც ზოგჯერ მინდა ვუთრა: მაინც შემოგველე, მაინც შემოგველე! იმიტომ, რომ არ იცი რას აკეთებ და რატომ ხარჯავ დროს. არასასურველისთვის, ფუჭი საქმისთვის ხარჯავენ დროს და დრო რა მწარედ ცოტა ყოფილა, და ვეუბნები: გესმის? გესმის? გაიგონე ნათქვამი! რასაც დღეს გეუბნებიან და რასაც გუშინ გეუბნებოდნენ. რამდენი სიბრძნე ყოფილა ამ სიტყვებში ჩადებული. რასაც ჩვენ ყურადღებას არ ვაქცევდით, და დღეს ყველა ის სიტყვა ბრილიანტის ტოლფასია. რაღაცა სასწაული ფასი აქვს დღეს ყოველ ამ სიტყვას. რა ვიცი, ძალიან რთულია ეს ცხოვრება, მაგრამ ძალიან მშვენიერი თურმე. ბებიას არ ვეძახდით. დადის ვეძახდით. დადი საოცარი პიროვნება იყო. კაკო ყაჩაღი. მე მეუბნებიან: შენ გავხარო იმას, მოსიყვარულე იყო, სავსე ჰქონდა გული სიყვარულით, ყურადღებით, ყველას შეკრება უნდოდა ერთ კერიასთან, ყველა ერთად უნდა ვყოფილიყავით, სულ ერთად უნდა ვყოფილიყავით, ყოველთვის ერთმანეთზე კარგი უნდა გველაპარაკა, ერთმანეთისა არ უნდა გვწყენოდა არაფერი, და ერთმანეთისთვის არასდროს არ უნდა დაგვენწყვიტა გული. ბავშვობისას რაღაცას იმას ვქნიდით მაინცადამაინც ისეთი დაუჯერებელი დო ცელქი ბავშვები არ ვიყავით, მაგრამ როგორც ყველა ბავშვისე, ჰო? დაგვიბარებდნენ, ახლავ თქვენ აქ დაგტოვებთო, ითამაშეთო თქვენო, დო ერთმანეთს გული არ დანწყვიტოთო, ანუ ერთმანეთს არ აწყენინოთო. შენ უფროსი ხარო და ამათ მიხედუო, იმ უმცროსმა შენ იმას არ შეეპასუხოო, (არ შეუბრუნო სიტყვა), არ დაიჯერებ აი ახლა უკვე ყველა დიდები ვართ, ველას თავისი ცხოვრება აქვს და თავისი ოჯახი აქვს და ბავშვები ჰყავთ ჩვენს დედამამიშვილებს ხო? პატარა და დიდი,

ისეა დაყენებული, მე დღესაც ენას არავინ მიბრუნებს, მე ვიტყვი და... ყველას თავისი აზრი აქვს, იმ დიდი ოჯახის უფროსი დღეს მე ვარ, ყველას თავისი აზრი აქვს, განსხვავებული. დღესაც საჭირობოროტო ოჯახის გადანყვეტილებებს და საქმეებს ჩვენი გელენავების, აქ სიძეები ჩვენი ნათესავები არ არიან, ესენი ჩვენი გვარის საქმეში ამათ ჩვენ არ ვუშვებთ, ესენი კარგ ამბავში გვყავს მხოლოდ. სხვა ამათ არაფერი არ ეხებათ. მითუმეტეს ჩახედული, ჩვენს საქმეში ესენი კატეგორიულად, მით უმეტეს ჩვენი გვარის საქმეში და ეს გამორიცხე. როდესაც რომ ჩვენ რაღაცას ვწყვეტთ, ყველა თავის აზრს იტყვის, და ყველა შემომხედავს მე. აი შეიძლება-მეთქი გადანყვიტოთ, მაგრამ ამ მომენტში უჩემოდ. არა, არაო თან უკვე გაგებული მაქვს სწორი პასუხი და მინდა ასე გადანყვიტონ და გულში მიხარია, რომ ამ გადანყვეტილებამდე მოვიდნენ ესენი, ეს მე მიხარია უჩემოდ რომ გადანყვიტეს, მაგრამ მაინც ჩემს პასუხს უყურებენ, მე უნდა თავი დაუფურა და ვუთხრა: აი, შენი აზრი ძალიან კარგია, ეს აზრი მე მომწონს და აზრს მე გავითვალისწინებ. ასე უკეთესია ალბათ. ამ პირობებში საქმის ასე გადანყვეტა უკეთესია. ყველა ერთხმად გადაწყვეტთ, ისე როგორც წესი და რიგია, მერე გაიგებენ სიძეები გადანყვეტილების შესახებ. ჰოდა, ეს ყველაფერი იქიდან მოდის დადიდან, სამურზაყანოდან. ერთმანეთი უყვარდათ, აი რა მიკვირდა ყოველთვის: სასწაულ პატივს სცემდნენ ერთმანეთს, მაგრამ ეს პატივიცემა გამოჩნდებოდა მხოლოდ საქმით, პირში არ ეტყოდნენ ერთმანეთს მე შენ მიყვარხარ, წუნუ პუნუ, ასეთი რაღაცა ლაპარაკი არ იყო მიღებული, ეს კაცი... ეს კაცი ნეტა დღეს სადილად არ მოდის, ეს კაცი საუზმეს (საკაკალოს) არ მიირთმევს, დაულამდა და ეს კაცი ყანიდან არ გამოვა ვახშამი და ღომი აქ დაინვა ბუხარშიო – ამბობდა ჩემი დადი. სანამ ის არ მოვიდოდა, სანამ ხელებს არ დაიბანდა, არ მიუჯდებოდა სუფრას, ჩემი დადი ღომს ქვაბიდან

არ ამოიღებდა. ყველა ერთად ვუსხედით სუფრას და ყველა ველოდით, უფროსი კაცი უნდა დაბრძანდესო პირველად, ის რომ დაბრძანდებოდა, შემდეგ შეგვეძლო ჩვენ. ეს მიღებული იყო და ასე საჭიროდ მიგვაჩნდა ჩვენც, როგორც გვასწავლიდნენ ისე. ხუმრობით ეტყოდა ბაბუა რალაცას, თეოფანე ცაავა, გვიან მოიყვანა ჩემი დადი. ბაბუა იყო ოცდათვრამეტი წლის და დადი იყო – თვრამეტი წლის ქალიშვილი. ჰოდო ხელის გულზე ესვა, იმის იქით არაფერი იყო, პატარა ბავშვივით, მე მახსოვს როგორ ბრაზობდა ის, ბუზღუნებდა რალაცას, ბაბუა ყოველთვის აჯავრებდა. ეს დედის მშობლები. მამის მშობლები... ჩემი მამის მშობლებს მე არ ვიცნობ იმიტომ, რომ ჩემი ბაბუა სანდრო გელენავა ოცდათექვსმეტი წლის ყოფილა ქერჩში, სამამულო ომში რომ დაიღუპა და ოთხი წლისა ვიყავი ბებიჩემი – ოღლა აკობია რომ გარდაიცვალა. და მე არ მახსოვს ისინი. მე მახსოვს ის, რომ მამაჩემი ჩემი დედის დედ-მამას დედა და მამას ეძახდა. და ისინი როგორც საკუთარი მშობლები ისე უყვარდა. იმათაც ვაჟიშვილივით. აი, მართლა საოცრად ერთმანეთის პატივისცემა ჰქონდათ. ის გულს არ დაწყვეტდა, ყველაფერს ისეაკეთებდა, იმათ რომ უხაროდათ ისე. სხვათა შორის ჩემს ოჯახშიც ასეთი ურთიერთობა იყო. მითუმეტეს ჩვენ ყველანი ქალიშვილები ვიყავით და ჩვენც ასეთ სიყვარულში ვიზრდებოდით. არ იყო არაფერი ზედმეტი სათქმელი, ზედმეტად რალაც მისათითებელი, ზედმეტად რალაც შესაძახებელი (სასაყვედურო). რასაც იტყოდნენ, ის იმ დროს ჩვენ კანონად მიგვაჩნდა. მორჩილები ვიყავით. რას ნიშნავს მორჩილება. მორჩილება არ ყოფილა ადვილი. მაგარი რთული დო ძნელია. დღეს ეკლესიური ცხოვრებათ ვცხოვრობ, ვცდილობ დო ვცხოვრობ. მაგრამ მორჩილება ვერ ვისწავლე. ყველაფრის პროტესტი მაქვს. პროტესტი შეიძლება მაშინ კიდე მქონდა, მაგრამ ისე ამიხსნიდნენ ის პროტესტის გრძნობა რალაცა

თავისთავად იკარგებოდა, იმიტომ რომ ისეთი მაგალითი მოყავდათ და ისეთი დასკვნა გამოქონდათ. დღეს ემანსიპირებულები ვართ, და ცოტა სხვაგვარად ვფიქრობთ ყველაფერს და დღეს მე ის არ მომწონს, რო ქალი ადამიანი უფრო ძლიერია, უფრო ყველაფრის შემძლეა, ყველაფრის მკეთებელია, ყველაფერს გადანყვეტს და იმ მამაკაცის ადგილი ქალმა დაიჭირა. ეს სიკეთემდე არ მიგვიყვანს. როგორც ასეთი, ღვთისგანაც მამაკაცი უნდა იყოს ოჯახის უფროსი. ის უნდა იყოს თავის ადგილას, როცა მამაკაცი თავის ადგილასაა, მაშინ ოჯახი თავის ადგილზეა, და როცა ოჯახი დალაგებულია, იქ იზრდება ისეთი პიროვნებები, რომლებიც მისაღები იქნება საზოგადოებისთვის. ამდენი ანომალია ალბათ არ იქნება. ჩემი აზრია. მართლა მინდა დღეს ეს ჩვენი ბავშვები ისე გაგზარდოთ ამ სიყვარულში და ყველაფერს მე იმათ ვასწავლი, მაგრამ გარეთ სივრცე ისეთიდაა საზოგადოება ისეთია, რალაცა არანორმალური პროტესტი აქვთ ბავშვებს დამიმტკიცებენ, რომ შენ ასე ლაპარაკობ, მაგრამ ესო ძველებური ცხოვრებით ცხოვრობ შენო, რომელ საუკუნეში ხარო, დღეს ყველაფერი სხვაგვარად არისო. თუმცა მე მჯერა, რომ შეიძლება მე დღევანდელ პროგრესს მთლად არ ვეთანხმები, მაგრამ ის მაინც მიჩვენია, რომ ის გულის სისუფთავე, დასიყვარული და სიხარული თუ ადამიანს შიგნიდან არ აქვს, ცარიელი თუა, გარედან ამას ვერაფრით ვერ შეავსებ. ვერაფერი ვერ მოგიტანს ისეთ ბედნიერებას, რამდენსაც მოგიტანს ოჯახი. როცა შიგნით თბილად ხარ, მაშინ გარეთ ყველაფერი გახარებს, შიგნით როცა არეული ხარ და დალაგებული არა ხარ და როდესაც ალთას-ბალთას ოჯახია, დედმამიშვილი, მეუღლე, ბავშვი, მშობელი ერთმანეთს არ ტირიან დღეს ისეთი დრო მოვიდა, ერთმანეთს არ ტირიან. და და ძმა ერთმანეთს უყოფენ ქონებას, სასამართლოში დადიან, დედ-მამას კლავენ, არ ეცოდებათ მოხუცებულები,

ახლა იქ მიტოვებულები არიან ისინი. გული მტკივა. ყველა შვილის მაგივრად მე ვეფერები. მესმის ის, რომარ შეუძლია ყველას, ყველას ხომ არ შეუძლია დღეს იქ ჩავიდეს, მაგრამ აქ უპატრონო, ყურადღება და პატივისცემა რომ არა აქვს ისეთი, რამდენი მიტოვებული მოხუცებული გვყავს ჩვენ? ჩვენი მოხუცებულები იმის გარდა იმათ რაც გადაიტანეს ამ ცხოვრებისაგან, ისეთი სასწაული სიდუხჭირე ომის შემდეგ. დღეს ცოტა ფეხზე რომ წამოვდექით, დღეს შენ არ გცალია შენი მშობელი დედა და მამა ინახულო, ზედმეტად მიაკითხო, ზედმეტად ჰამო ნამცხვარი მიუტანო. რას ვარ კიდევ მიხვედრილი: არაფერი არ უნდა! არაფერი არ უნდა! ოღონდაც მე ვიყო, ჩავიხუტებ გულში და ვეუბნები, არ შეგეშინდეს, ყველაფერი ძალიან კარგად იქნება. ხომ დარდობს, ყოველ წუთს ხომ ფიქრობს ჩვენზე და დამირაკავს: ჰა და რა ამბავია იქ, წუხელსიზმარს ვხედავდი რარაცა ცუდს. დედა, სიზმარიეშმაკისა და იმას არ უსმინო შენ. ჩვენთან ღმერთს რომ უნდა ისეა ყველა საქმე, ჩვენ ძალიან კარგად ვართ. შე შემოგველოსო ნანა-შვილო, შენი დედა. ამას რომ მეტყვის მაშინ, მე უფრო მეტი სასწაულის კეთება მინდა აქ. ტყუილია, რომ მართლა ყოველდღიურად და ყოველდღე და ყოველწუთს ყველაფერი კარგადაა და სამოთხეში ვარ. მაგრამ მაქვს იმის სურვილი, რომ ვიყო სამოთხეში. აი ეს არის ყველაზე დიდი ბედნიერება. როცა გაქვს სურვილი, სურვილი რო გიკვდება, მაშინ მკვდარი ხარ შენ. მაშინ ხარ ცოცხალ-მკვდარიო – იტყოდნენ ჩვენთან და ყოველთვის მიკვირდა, როგორ ეს თუ ცოცხალი ხარ, მკვდარი როგორღა ხარ, ან თუ მკვდარი ხარ, ცოცხალი როგორღა ხარ-მეთქი. ცოცხალი მკვდარიო, ნანა შვილოვო, ჩემი დადი მეტყოდა მკვდარი თევზივითო დამწყდარი თევზივითო დინებას მიაქვსო, დინებასო მხოლოდ დამწყდარი მიაქვსო, თორემ ოდნავ სული მაინც თუ უდგასო ის ხელს მაინც გააქნევსო და საპირისპიროდ მაინც

რაღაცას გააკეთებსო. აი მაშინ ხომ ბანალური ნათქვამი იყო რომ არ გაიგონებდი ისეთი, გესმის, ნანა, რას გეუბნებო – მეტყოდა. კი, კი მესმის, მესმის – ვეტყოდი მე. მაშინ მე არაფერი მესმოდა. ახლა მესმის. ქადაგებდა პატრიარქი, ბევრი საკითხები გვაქვს საქადაგებელი, სასწავლებელი, ჭკუის დასარიგებელი. ბიბლიაში ასე წერია, ისე წერიაო, იმასაც კი ვაპროტესტებთ დღეს ჩვენ, იმაშიც ჭკუის შეტანას ვცდილობთ ჩვენ, აზრისა და გონების, იმასაც ვენინააღმდეგებით. ჩვენ ხომ მაგრები ვართ. თქვენო თქვენი ტვინით და განათლებით კი არ მიუდგეთო, მიუდექითო გულის ყურითო. როდესაც მე იმქადაგებაზე ვიდექი ეკლესიაში, მაშინ გამახსენდა ჩემი დადი და მითხრა: გესმისო, შვილო, შენ. აბა, გულის ყური მეტი რაა? რასაც გეუბნებიან, ის უნდა გაიგონო, ის უნდა გულთან ახლოს მიიტანო, ეს თუ არ მიიტანე რას გაიგებ? თუ არ გაიგონებ, რას გაიგებ. რამდენიც გინდა გიძახოს: გესმის შვილოვო. მათბობს, ჩემი ოჯახის სიყვარული.

როცა კარგი ცხოვრება იყო და ჩვენ აფხაზეთში ვცხოვრობდით, ჩვენ რომ აფხაზეთში ვცხოვრობდით მაშინ, სამურზაყანოდან სოხუმში მიმავალი, გზის პირას სოხუმის ქუჩაზე, ქალაქში, ოჩამჩირეში, მარცხენა მხარეს იდგა სახლი. ეს სახლი ძალიან დანგრეული იყო, ხის სახლი იყო. ეს სახლი იყო გაშავებული. ეზოში ამბროზია დო ნალიკა იზრდებოდა. ჭიშკარიც დარღვეული იყო. და იღრო-ჩოღროდ იდგა ყველაფერი. ყოველი იქეთური და აქეთური მგზავრობისას მე მომსწრე ვიყავი და რაღაც იძულებული ვიყავი ამ სახლისთვის მეყურებინა, გვერდით იმ სახლთან სანამ მიხვიდოდით, საუკეთესო ქონებით სავსე ოჯახები იყო ირგვლივ და ის სახლი იყო მიტოვებული და ისეთი სინათლე იყო ყველგან, ეს სახლი ნახშირით ჩანდა ასეთი საოცარი ცხოვრების ირგვლივ. ეს გულს მიწვავდა ყოველთვის. და ერთხელ სახლში რომ მოვედი მაშინ, გამოვთქვი ეს ჩემი გულისწუხილი,

რა არის-მეთქი, ის სახლი ან გაყიდონ, ან დაწვან, ან ეს ეზო და ჭიშკარი ვილაცა პატრონს მისცენ. ეტყობა ვილაცამ იქ იმან არ მისცა, აქ ამან არ მისცა და მიატოვეს. მიტოვებული ის გულზე მეცემოდა ყოველთვის, ჰოდა სულ თუ მისმენდა არ ვიცოდი მე ჩემი დადი, კერიას უჯდა და სულ თუ მისმენდა არ ვიცოდი, და მითხრა: ნანა-შვილოვო, იქო ცხოვრება ჩაქრაო, ვერ გავიგე და მივხედე როგორ-მეთქი, დადი-მეთქი და ჩამქრალია იქ ცხოვრებაო. არ იციო აგერო ნაკვერჩხალს რომ გამოიღებ ცეცხლიდანო, ცეცხლი ჩაქრებაო, ასეაო იქო ცხოვრება ჩამქრალიაო. იმიტომ არისო ის სახლი ნახშირით მიტოვებულიო. ეს მახსენდება ახლა აფხაზეთში რომ მივდივარ მაშინ, იმდენი ჩამქრალი სახლია და იმდენი ნაღვერდალ გამოცლილი ცრემლის გარეშე ამის ყურება ძალიან ძნელია. ბევრს შურს მე რომ იქ დავდივარ, ბევრი ნსაყვედურობს: თქვენ რა გიჭირთო, თქვენ რა დაკარგეთო, ახლაც დადიხართო. ჰოდა მე იქ რომ მივდივარ, თითქოს რომ მივდივარ ის მიხარია იმიტომ, რომ მე იქ დედაჩემი მელოდება და ჩემი სახლი ხელს მიქნევსდა უხარია, ჩამოხვედიო. მაგრამ გვერდით იმ ჩემი მეზობლების, ახლობლების, მეგობრების, ვინც მიყვარდა იმ ხალხის სახლები ჩამქრალია, რა მწარედ (ძალიან) მშხამავს. ამის მერე აქ რომ მოვდივარ მაშინ ერთი თვე მე რომ ჩემს აზრზე მოვიდე ერთი თვე მჭირდება. გამახსენდეს სად ვარ სად ვიყავიდა სად ვარ. რეალობას ვკარგავ, და თქვენ გარეშე იქ არაფერი არ მახარებს იმ ჩემი სახლისა და დედაჩემის გარდა. იქ ვარ ბედნიერი იმ ერთ წუთს შიგნით, ჭიშკარს გადმოვალ და ჩემისთანა უბედური არავინაა. თქვენ ბედნიერები ხართ იმით, რიმ ამას არ ხედავთ, ისე გახსოვთ როგორც ადრე გინახავთ თქვენი ოჯახები და ის ქვეყანა, ის საოცარი მხარეა ის მართლაც სამოთხე ყოფილა, მაგრამ ჩვენ ეს არ გვცოდნია და დღეს ის ისეთ ჯოჯოხეთად არის ქცეული, რომ ამის ნახვა მართლაც

სიმწარეა. ამ ადამიანმაო სიმწარე ნახაო და სულ იმას ვფიქრობდი, რა არის ეს სიმწარე, რა არის ამისთანა-მეთქი, ანუ სიმწარე არი ის, რომშენი ახლო ადამიანი, ოჯახის წევრი გიკვდება, ეს მეგრულად სიმწარე არის, მაგრამ სიმწარე ნახა, როდესაც შენი თვალთ ამ საშინელებას ხედავ, ნახშირივით ყველაფერს დამწვარსა და განადგურებულს ხედავ, ცეცხლ ჩამქრალს რომ ხედავ ეს სანახავად იმსიმწარე სიმწარეა ეს არის ის მეგრულად სიმწარე ნახაო. ჰოდა ერთი მხრივ იმ თქვენს გულში რომ ის ძველებურად ყველაფერი ისე არის, უფრო სახალისოა და იმისთანას ელოდები და იმის მოლოდინში ხარ და ისეთი დაგხვდება გგონია, და შენი ცხოვრება უფრო სასიხარულოა, ვიდრე მე იმას ყველაფერს რომ ვხედავ. მე იქ უფრო დაჩაგრული ვარ, და დათრგუნულ ვარ, ფსიქოლოგიურად უფრო რთულია ჩემთვის. და ქალაქში რომ დავდივარ მაშინ ის ჩემი ბავშვობა, ის ჩემი ბედნიერება, ის ჩემი ახალგაზრდობა, ის ვინც მე მიყვარდა, ვისი ნახვა მინდოდა, მენატრებოდა, ვეძებდი. ის სანაპირო იყო თუ ის ყავის სახლიიყო თუ რაც იყო. ხო? ნართას თუნდაც. ამას ვიხსენებ, გზა-გზა მოვდივარ და მარტო ვიციანი, აქეთ-იქით ვიხედები, ვინმე არ მიყურებდეს-მეთქი. მეციინება, რაღაცები მახსენდება, მერე გამახსენდება სად ვარ და დღევანდელი რეალობა რაა, მერე მეტირება, რაღაც არაადეკვატური გახდება ჩემი ცხოვრება იქაურ ყოფაში. ნაცნობს ვერავის ნახავ, არავინ არ არის და შენ ხარ უცნობ ქალაქში, უცნობ ხალხთან, უცნობ ქვეყანაში. შენ არავინ არ გიცნობს, შენ არავის არ იცნობ და შენ შენი თავი რომელიღაც კუნძულზე ცხოვრობ და ხარ გგონია იმ მომენტში. სიზმარში ვარ მგონია და ამბობ ახლა თვალებს დავხუჭავ და გათავდება და რაღაცა ისევ ყველა შეიკრიბება აქ ჩემი ახლობლები და ნაცნობები-მეთქი. ერთ-ერთ კაფეში რომ ვიყავით ისე ქალმა მიცნო, ძალიან მოტეხილი იყო, ძალიან დაბერებული, დიდად არ

იყო ჩემზე უფროსი ისე ხშირად ვყოფილვარ იმკ აფეში, ალბათ, დამიმასხოვრა და მერე ჩვენ ხომ ყველა ქალაქელს ვიცნობდით, ვიცოდით, ვინ სად ცხოვრობდა, ხანდახან სახელი და გვარი არ ვიცოდით, მაგრამ რომელ ქუჩაზე ცხოვრობდა, ვისი შვილი იყო, მამამისი სად მუშაობდა ეს ყველაფერი ხომ ვიცოდით. იმ ახალგაზრდობაში ჩვენ ხომ მთელ ქალაქს, ვინც არ უნდა ყოფილიყო, ყველას ვიცნობდით. ასე მიცნო იმ ქალმა და ახლოს მოვიდა და მეუბნება: თქვენ როდის ჩამოდითო? მე აქ თავი გავისულელე, რას ქვია-მეთქი, მე აქ ვცხოვრობ-მეთქი. მიხარიაო – ნყნარად მითხრა, მიხარიაო თქვენი ნახვაო რომ ჩამოხვედითო. არც სახელი ვიცი, არც გვარი. საჭმლის მკეთებელია ერთ-ერთ კაფეში და ჩვენთან გამზადებული საჭმელი მოჰქონდა. მე გამიხარდა, არა ვარ შეცვლი და მიცნო, ძველებურად კარგად ვყოფილვარ, მაგრამ მართლა გამიხარდა, შინაგანად გამიხარდა, ვილაცამ მე მიცნო და მერე მეც გამახსენდა ის ადამიანი. საცოდავი არიან ისინი და საცოდავები ვართ ჩვენ.

ოკუფაცია რევაზი, 58 წლის; სოხუმი – თბილისი

ჩქიმი წინაპრეფ ორდეს, სოხუმიმ რაიონს ცხოვრენდეს. დევაბადი სერაპიონ ოკუფაცვას ოჯახიმ. ჩქიმ დიდა რდე აგრაფინა პირტახია. სოხუმს დუამთავრე საშუალო სკოლა. ოჯახის გვილუდეს, ჩქიმ მუმა რდე მაბირე და აფხაზეთიმ სახელმწიფო ანსამბლიმ მოღვანენდე მთელ ცხოვრებას კინ გეგეჭკორის ნკემა, დო ლოტბარების ნკემა და გილემეს თე დიდ ლოტბარები ჩქინე ოჯახშა დო ართო იბიბრდით. მთელ ცხოვრებას ხუთ ჯიმა ვორდით, ხუთ ჯიმალუფ, ხოდო მთელ ცხოვრება ჩქინე მთავარ პროფესია რდე ბირა, მარა არძაქ დუამთავრითი შხვადომშვა სპეციალობები, არძაშ უნჩაშ ჯიმა მუშენდე სოხუმიმ სახელმწიფო უნივერსიტეტის, მაჟია ჯიმა ინჟინერ გურამთინა ხოლო სახელმწიფო ანსამბლიმ იბირდე, არძა იბირდე აფხაზეთიმ სახელმწიფო ანსამბლის. უკული, ჟირ ჯიმას დამთავრებული აფე ქართიმ სარაჯიშვილის სახელობის კონსერვატორია, ვეზდენი დო ვიტალის აფხაზეთის ქორთულ ბირა დო სხაპუამ სახელმწიფო ანსამბლი. ნამუთე ამდლა ხოლო მოღვანენს თე დევენილობაშ პირობაშ ქართის, დო თე ანსამბლიქ დიდ ხანი რე ევროპას დო მსოფლიომ შხვადომშვა კონტინენტის ატარენს კონცერტენს, გასტროლებშა გილულა ხშირას, ოდო ათენა რე თე ჟირ ჯიმაშ მთავარ მოღვანეობა. მა დუამთავრე სოხუმიმ პედაგოგიური ინსტიტუტი. პირველ წანას ვმუშენდე ტყვარჩელის მაამშვა საშუალო სკოლას, უკულ ვმუშენდი იაშტუხაშ პირველ საშუალო სკოლას, ხოდო თან ვორდი აფხაზეთიმ ქორთულ ბირა დო სხაპუაში სახელმწიფო ანსამბლიმ მსახიობ-მომღერალი, მაბირე. უკულ დევენილობაშ წანებს ვმუშენდე სოხუმში სამხატვრო სასწავლებელს, ისტორიაშ, ხელოვნებაშ, რელიგიაშ ისტორიაშ მასწავლებლო, თან იბიბრდე სახელმწიფო ანსამბლიმ,

თე სასწავლებელიში უკუული სასწავლებელი გეგნაკეთეს, ოდო თეზმა პედაგოგები ვარენია საჭირო დო შხვადო ქიდიბჭყე მუშობა, მარა ბირა ვე მემტებე, ფოლკლორი ვე მემტებე ქართული, ქორთული ხალხური სიმღერები. ათეთ ვორეთ დაკავებული. პუნა საოჯახო ანსამბლი, უკული მოსწავლეობამ პერიოდიმე სოხუმიმ პირველ საშუალო სკოლაშე მოუნაფილ პოეზიათ ვორდი გატაცებულე დო მიღე პოეტური კრებულები, ხოდა ამდლა ხოლო ვაგრძელე თე ამბეს. მარგალურო ხოლო მიღე ლექსები. ასე ამდლა მოვლვანენქე, ქოჯოხო თეს მოღვანეობადა, სოხუმიმ სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ამდლა ამდლარდლას. მუმჩქე მუჭო იი ან საქმე, ბძირათ ხოლო. ჩხუპიმ პირველ დლაშე ბოლო დლაშაქ თექ ვორდგ, სოხუმს ვორდგ, შექმნილი რდგ თეჯგუა, სახალხო ლაშქარს უძახუნა, „იაშტუხა“. თიშე მეთაურ ორდგ სერგო საჯაია დო შტაბიმ უნჩამ სოხუმიმ სახელმწიფო უნივერსიტეტიმ პროფესორი, აკადემიკოს ჯემალ ჯინჯიხაძე, ნამუთე ამდლა ხოლო მოღვანენსე სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, დიდ მეცნიერ, დიდ პოეტი. ოდო ბოლო დლაშაქ, შკვითე სექტემბერშახ, სოხუმს ვორდგ, ერდოშკვით სექტემბერიშ, ესე იგი ერდოშკვით სექტემბერს გელოვანის ქუჩასე ქიდიჭყე შემოტევაქ. ჩქი ვაპუნდეს მძიმე ტექნიკა, ნამუთე მოლაღატურ მორაგადაფამ დროს იფრელ დიშეონეს თეურეშე დო ქუდოფსკიდით ხვალე ავტომატით, ოდო აი გეთუ, ჩქი ვაგმარძინეს თე შემოტევაშა და ერდოშკვით სექტემბერს, შონეთიმ შარეფით მოლაფრთით აშო, გინიბლით სამარგალოშა, ხოდო უკული სამარგალოს ვორდით დო თეურეშე მოფხვადით, მოლაფრთით აშო ქართიშა, მუშენდა ქართის მოღვანენდგ უნივერსიტეტ, ნამუსგთ ჩქიმ ოჯახიმ რუონევრშე მეტ რდგ დასაქმებული დო სახემწიფო ანსამბლი, ნამუთე ფუნქციონირენდგ. მიმიღეს, დუმობინავეს, ამდლა „ერისიონი“ ჯოხოთ თი ანსამბლიქ, საქორთუომ სახელმწიფო აკადემიური

ანსამბლი დე, ჯემალ ჭკუასელიმ მეთაურობით. ხოდა ქომუჩეს თექ სარეპეტიციო დარბაზიცი დო ეთექ ვაგრძელენდით მუშობას, თიმ უკულ ვორეთ თაქე, ქართის ვორეთ, ამდღარ დღარშა. შონეთის შარასე, არძას მოგეხსენებუნა, მუ მდგომარეობა რდე. თექ ეჩდოშკვითის მოლაფრთით, ორდე ბრელ მოლალატურ საქმიანობები, რომელსაც მხედრიონი ეწეოდა, მხედრიონი გეურდე თემ დუდშა. თაქ, როინ ლიპარტელიანი მოგეხსენებუნა პრეზიდენტობაშ კანდიდატ რდე ართი – ართი აკადემიკოს, მეცნიერი, დო თის აფე ნარაგადე: ციხეშე გუტეს ოში ჟარნეჩდოვითი რეცედივისტი, ნამუსეთ შონურ ქუდებ ქიგიორთვეს დო ქიგიორინეს უღელტეხილსე, შონეთიმ უღელტეხილს, დევილიფეიმ ესე იგი მიდუღესკო ირფელ, საძარცვაგად ასე რო იტყვიან, ხოდა ამას, თეს ხოლო ქუგურძითე ჩქი თექ. ათე მთელ მოსახლეობაქე უმრავლესობაქე შონეთიმ, ათე უღელტეხილს, ბევრქე ესეიგი დიდი ესე იგი რაოდენობაქე ხალხიშიქ დოჭყორდე, დოჭყორდე თე უღელტეხილს. ბრელქე ამო გიმილ სამარგალოშა, ამო თაურე ცხოვრენა ამდღა, გენანირეს საქორთუომ შხვადომხვა რეგიონსე. ჩქი ქართის ვორეთ ამდღარდღაშა. კმაყოფილია ადამიანი საერთოს თი მდგომარეობათ, მით ქრისტიანიე უკმაყოფილო დღას ვარე თი მდგომარეობათ, ნამ მდგომარეობას რე, თაშიე თენა, დო მის მუჭო შეულებე თემ ცხოვრენს, მარა რე უმწეო ხალხი, ნამუსეთ აუცილებელო ოსაჭირე დახმარება. მა ჩქიმ დუდე ვა მონაღვლე, უმოსოთ მონაღვლე თი ხალხი, ნამუსთე ვეშულებ მუშ დუდიშ მუკოლუაფა დო უმწეო რე. ეთი ხალხ მონაღვლე უმოსო ჩქიმ მდგომარეობაშ, ოდა ბძირათ, დაპირებები ბრელიე. ბძირათ მომავალი ქუმოძირანა, მუჭო ურს ჩქინ საქმე. ჩქიმ მთავარი ფიქრი რე ჩქინ ოჯახებშა დორთინა, აფხაზეთშა დორთინა. იმედი ირო მიღენა, ირო მიღენა განსაკუთრებით ღორონთიმ, უკულ პარტრიარქიმ იმედი, ნამეთ ირო მუშ ქადაგებას

იჩიებ, ნამდა აუცილებელი დიფრთუთ, მა უფლება ვა მიღ, ვე პნამე თენა, ოდო მნანს, ნამდა დიფრთუთ აუცილებელი. აფხაზეთიში ინტელიგენცია და ხელოვნებაშ არძაშ უმოშ ესე იგი მოღვანეფი არძა ჩქინგ ოჯახის რე თითქმის ნარდი, ოდო ჩქინ ნკვმა ულუდეს ჩქინგ ოჯახიშ მეგობრობა. თქვა ნარმიდგინით ასე, ჩქემ მუმაშე დოჭყაფილგ, ჩქიმ ჯიმალიეფი თექე დესე ვარა მთავარ დირიჟორ რდგ, ვარა მოადგილე სამხატვრო ხელმძღვანელებიშ, ოდო თენა თაურეშე, უკული ინტელიგენცია, თქვა ქოიჩქენა სოხუმიში სახელმწიფო ინსტიტუტი, გორკის სახელობიშ, თექ მუშენდგ ჩქიმ ჯიმა დო მა თექ ვამთავრი. უკული მოსამზადებელი ფაკულტეტის ხოლო ვკითხულენდი მა, ოდო ნარმიდგინგ, მუ ურთიერთობა იიდგ, მუჭომ ახლო ურთიერთობა, ჩქიმ ჯიმა სამეცნიერო საბჭოში თავმჯდომარე რდგ სტუდენტთა სამეცნიერო საბჭოშ თემჯდომარე, მურმან ოყუჯავა, თიშ მოადგილე რდგ არძიმბა, თი სტუდენტობაშ დროს, ოდა ასეთი ის იყო... მერე ხელოვნების ნებისმიერი მოღვანე აფხაზეთის მით ქორდგ, თეატრის რდუო თენა, ფოლკლორის რდუო. ედუარდ ბებია რდგ „მარატინის“ სახელმწიფო ანსამბლიშ, თენეფი დო მთელ მოღვანე, მეცნიერეფი დო ხელოვნებაშ ხალხი დო ნებისმიერ, მეზობელეფ პუნდეს ადლებეფი, ბორის ადლებაშ მარდუალეფი. უკული ათე იშ, მუჯოხუ, პედაგოგიურ ინსტიტუტიშ ბიბლიოთეკაში გამგე ორდგ ჩქინ მეზობელი, შულია, ადლებაშ მეუღლე. ათაშ ვორდით, მეზობელეფ პუნდეს დო გვალო ახლობელეფ ვორდით, ირნერო, ესე იგი მეტ ვეშილებენგ თემ. ვამღუდეს ჩქი თინა დღას ვააფე ჩქინ ნკუმა მუთუნ კონფლიქტი. ირო რდგ განსხვავებაშ მიხედვით, მარა ათენა მტერქე გაკეთგ, თენა, თე უბედურება.

ჩქიმ ჯიმა, მურმანი, ქოდამთავრე პირველ საშუალო სკოლა სოხუმს და თინეფიში, თი ნკვმა დირექტორი ორდგ, თინა რდგ

ჩქიმ მოსწავლეობას ხოლო, ჯანჯღავა. შესანიშნავი ქალბატონი, მოადგილე – თამარ ოდიშარია, საქიანოთ ცნობილი პედაგოგები. უკულ ჩერიცხ, ჯარიმ დამთავრებამ უკულ, ჩერიცხ სოხუმის გორკის სახელობამ პედაგოგიურ ინსტიტუტის. წარმატებით დამთავრე, ჯარს პარტიაშა მიღეს, კომუნისტურ პარტიაშა. თეს ხოლო დიდ ყურადღება ექცეოდე თიმწკმა. უკულ სტუდენტობაში დროს მუჭომ წარჩინებულ სტუდენტინ დგნ თემ ორდეს სტუდენტეფიმ სამეცნიერო საბჭო, არსებენდეს თეჯგუა, თიმ თავმჯდომარე რდეს. ოდო, მოადგილედ ორდეს ვლადისლავ არძიმბა, ცნობილ ისტორიკოსი რდეს. სხვათაშორის, სადოქტორო თაქ დეცხ, ქართის. უკული, ინსტიტუტიმ დამთავრებამ უკულ განწილეს გალის რაიონიმ სოფელ დიხაზურგაშა ისტორიამ მასწავლებლო. უკული, მუჭოთ უჩქედეს თემი მონაცემები ინსტიტუსი დო ირაკლი ახალაიაქე დართინუ ინსტიტუტიშა, ლაბორანტო დო ისტორიამ კათედრამ, ისტორია-ფილოლოგიური რდეს თიმწკმა, ოდა თე კათედრაშა დართინუ ლაბორანტო. უკულ თეს საკანდიდატო დისერტაცია საბჭოთა თემამე, კომკავშირიმ განხრათი დო მუშენდეს დიდხანს. ჩხუბიმ უკულ, მუჭოთ მიჩქუნანგ, ქართის გაგრძელ უნივერსიტეტი, უკვე უნივერსიტეტ რდეს აშო გინოფრთით. გაგრძელ მუშობა დო, კინ ისტორიამ კათედრას. დეკანიმ მოადგილე ხოლო ქორდეს. განსაკუთრებით მუშენდეს სამამულო ომიმ ისტორიას აგრძელენდეს მუშობას. გამოცემული აფხ რამოდენიმე წიგნი თე თემა წკმა დაკავშირებით, ნამუსეთ ჩხუბიმ ისტორიამ მკლევარეფი გემირინუნა ამდლა ხოლო და ძან მდიდრული მონაცემებით რე ქარილი თე ნაშრომეფი დო ასე ხოლო რე გუმორინაფას. უკულ 2009 წანას, დიდხანიმ ლახარამ უკულ, ჩხორო წანამ ნოემბერს მიდართ თე ქიანაშე. სხვათაშორის ამდლა ვითომკვით რიცხვი რე დო ერ ნოემბერიმ ნალურალე, ერ ნოემბერი რე ლურაშე მაშკვითა წანა.

აღსანიშნავიე თინა, ნამდა ამდლა ხოლო თიშე თანამშრომელე-ფი, თანაკურსელეფი, უკულ სოდე ვარდუო ქორდენ ირდიხას დიდ პატის ცენდეს, იმსახურენდგ თე პატიცემას, ირკოჩშოთე ჯგირე ოკოდგ, სტუდენტებშოთ, საყვარელ მასწავლებელე რდგ სტუდენტეფიშ. ამდლა ხოლო თი მოგონებებით იშინანა. სკუა-ლეფე ჟირხოლო პროფესორები რენა ამდლა, თაქ მოღვანენა სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ნოსა ხოლო თაქ მოღ-ვანენდგ და თეჯგუა ამბე. მაჟია ჯიმა ხოლო თაქ მოღვანენსგ, დამთავრებულე აფე სოხუმიშ სამუსიკო სასწავლებელი დო უკულ თიქ ხოლო წარჩნებით დამთავრე ქართიშ ვანო სარაჯიშ-ვილის სახელობის სახელმწიფო კოსერვატორია. თიშ უკულ, კონსერვატორიაშ დამთავრებაშ უკულ, განანილეს სოხუმშა, სოხუმს არსებენდგ სახელმწიფო კაპელა დო თიშ დირიჟორო, სამხატვრო ხელმძღვანელო დონიშნეს. უკულ ჯარე ვაფგდ თე-ბული დო უკულ არდგილობრივი კადროდ ვე გინიხილენდესგ აფხაზეფი, ოდო ქარუნდეს თინა ვაფუნია ხოლო ჯარე დამთა-ვრებული დო თეჯგუა ამბე რდგ. ოდო, ჯარშა მიდეცნეს ართ წანათ. სევასტოპოლს მსახურენდგ გემს, გემს ქუმობვადგ, ოდო თექ ანსამბლი კრასნა... წითელი ფლოტიშ ანსამბლიშ სამხატვრო ხელმძღვანელი და დირიჟორი რდგ მუთ ქომსახურენდგ თიშმა ხანს. თექ გემით მოგზაურენდეს მსოფლიოს ბრელ ქიანას, სოდე ქიგლეშე, ქომღდეს მიმოსვლა ირდიხას რე ნამყოფი კონცერტე-ფით. თიშ უკულ, მუშენდგ სოხუმის სამუსიკო სასწავლებელსგ არაყიშვილის სახელობიშ სოხუმის სამუსიკო სასწავლებელს ცნობილს ეთექ, ეთექ მუშენდგ, პედაგოგი და თან ბრელ ანსამ-ბლებს ხელმძღვანელენდგ, მა ხოლო ვიბირდგ მაგალითო ექიმ-თა, ექიმებიშ ანსამბლიშ, ექიმთა სახლი ორდგ თეჯგუა, ოდა ეთექ. მოსკოვიშ ვიყავით მთელი საბჭოთა კავშირიდან ორდეს ათე მედიცინიშ მოღვანეფიშ ანსამბლები, რაც იყო საბჭოთა

კავშირში ყველა, არცა რდგ მონვეული მოსკოვს, ეთექ დო ირო, ირდინას პირველ ადგილი, ქოიჩქენა თქვა, მუ წარმატება უღე ქორთულ ხალხურ ფოლკლორს. ოდო ათემ მიხედვით ირო პირველი ადგილი უღუდგ სოხუმიმ მედიცინის მუშაკებიმ ანსამბლის. თან ქიდიბჭყით სოხუმს კაპელა, ქორთულ კაპელაში ჩამოყალიბება. დიდ პოტენციალ რდგ სოხუმს ქორთულ მახირებიმ, მუჭოთ კლასიკურ ცოდნა მიღებულეფი, თემ ხალხურ მახირალეფი. ხოდა ათენა კაპელამ ფორმა ქიმეფჩით დუდუმე, ოდო სუმონჩედო ვითოჩხორო ნანამ დეკემბერს მინვიეს თე ანსამბლ ქოთ კაპელა რდგდო, ქოთ კლასიკურ ბირეფით ორდგ და ქოთ ხალხურ ბირეფით, ოდო მინვიეს დათვალეირებუმა, სტატუსე ქიმეჩეს, არაყიმვილის სახელობიმ სახელმწიფო კონსერვატორიამ დიდ დარბაზის ვატარენდით კონცერტის დეკემბერს, ოთხონეჩდოვით ნანამ დეკემბერსგ, ოდო მთელ საზოგადოება რდგ თექ კომპოზიტორთა კავშირი დო არცა თე მუსიკალური საზოგადოება. ოთხონეჩი ნანამ – სუმონეჩდოვითოჩხორო ნანას სექტემბერსი, თიმნკემა ორდგ ოთარ ჭითანავა მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე დო თიმ ხემენყობათ მიენიჭა ანსამბლის ქორთული ხალხური ბირა დო სხაპუამ სახელმწიფო ანსამბლიმ სტატუსი, დო თიმ უკულ არსებენსგ სოხუმს ქორთული, თენა თი დროს გუაკეთით, გაკეთე ჩქიმ ჯიმაქე თე ქორთულიმენ რაგადი ხოლო ვეშილებედგ დო დიდ განანყენებას ინვენდგ არდგილობრივი აფხაზური მთავრობამ, თიმნკემა ქიმოხვადგ. ოდო ათემ უკულ, ჩხუბიმ უკულ, აშო გინივლით ქართის მოვლვანენდით დო მუდამახ ვორდით, ვაფუმე ჯგირო, საზღვარგარეთის თე ანსამბლიქ ჩატარ გასტროლები. ოდა აღსანიშნავ თინა რე, ნამდა ფესტივალზე განსაკუთრებით ვიყავით საფრანგეთში, საფრანგეთიდან იყო ხელმძღვანელი ამ მსოფლიო ფესტივალის, ჟან როშე, ხოდა ჟან როშემ, მერე თეურეშე საფრანგეთის, პირველ საფრანგეთის ჩატარგ,

უკულ შვეიცარიას, შვეიცარიაში პოლონეთმა ქუმოვრთით, ოდა ასე 22 სახელმწიფო რდგ. თქვენ წარმოიდგინეთ, პირველო ფესტივალქ გენწყენ, მასმათ გენმოხუნეს, ესეიგი რიგით მასმათ ოკო გიშაფრთათი ჩქი. მუჭო ჩქი გიშებლენდით დო მთელ დარბაზ იშლებუდღ ჩქინ უკულ დო გენმოხუნეს ეჩდომაჟირათ დო საქმე თინა რე ნამდა, ფესტივალს თექ დრო განსაზღვრულიე წამებით, ოდო არავითარი ის ბის და გამეორება, მარა ჩქი სუმშახ იშენთ გინმევიორენდით, ოდო თი ჟიურ თექიან რდგ ... მარა ხალხი, ხალხი აკეთენდღ თეს დო ათეჯგუა რდგ. უკულ, შვეიცარიას თაშირდღ, პოლონეთის თაშე დო ეჩდომაჯირა ვორდით ირიათო. თეჯგუა წარმატებები ულუდღ თე ანსამბლიშ დო აგრძელენს ამდღა ხოლო მუშობას. უკული ჩქინ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ცუნს ჩქიმ ჯიმაშ – ვეზდენ ოყუჯავაშ ანსამბლი, ნამუთ არდა ლონისძიებას ლებულენს მონანლიეობას, ხვალე საუნივერსიტეტოს ვარგ, რესპუბლიკურ მასშტაბით ლონისძიებებს დო თიშ წარმატებები მონონებას იმსახურენსე არდა გიშულას. საქმე თინა რე, ნამდა ჩქი დღას ვა მაფდდეს ჩქინ ოჯახის, ხელოვანთა ოჯახი რდგ დო ჩქიმ მუმა სახელმწიფო ანსამბლის იბირდღ დო თიმწკემა მუჟამს კინ გეგეჭკორი რდგ ხელმძღვანელი, ცნობილი ლოტბარი, კინ გეგეჭკორი, დო, მუ რაგადი ოკო, ცნობილი რაჟდენ გუმბა ორდღ მთავარი დო ჩქიმ მუმა ირო, მუჭო ქორთენ თემ, ირო მოადგილე რდგ. უკული, ორდღ ალექსეი ჩიჩბა, ხარიტონი, არდა თენეფ ჩქინ ოჯახშა გილეუმეს. უკულ ჩქიმ მუმა იბირდღ თექ, დაახლოებული რდგ არდა ანსამბლი დო თეატრი, ოდო ათე თეატრალურ მოღვანეეფი არდა ნამყოფიე ჩქინი ოჯახიშ ათე ბუხუტ ზაქარიადე, ლია მიქაშავიძეს მამა – ნიკოლოზ მიქაშავიძე ელოდნენ, მოდიოდნენ, პოეტები იქ ჩემს... ჩქიმ ჯიმას თი წიგნიშ ირ კოჩ რე ნახსენები, მით მიშე ჩქინ ოჯახშა, განსაკუთრებით ათე ხელოვნებაშ დო მეცნიერებაშ

ხალხზე, ჩქიმ ჯიმაღეფიშ დო ჩქიმ მუმაშ მეგობრეფი, ახლობლეფი. ჟარნეჩლოვითოჩხორო წანას ელდეს გალაქტიონ ტაბიძეს, ათე ახლო ურთიერთობა ქონდა ამ მსახიობებთან და თეატრისა და ანსამბლიშ მოღვაწეების წკემა დო მარა ქოიჩქენა მუ უბედურება რე მოხვადილი, მარა ათენა იიდე არძაშ უმოს გასაშინ ამბე, მარა ათაშ ტრაგედიაქ ქემოხვადე. არძა თენეფი უკული ანსამბლიშ ნევერები მუთუნი ღონისძიება რდღე ჩქინ ოჯახის საზეიმო არძა, მითინ ვაკორდდღე თეს. უკულ სუმონეჩლოვითიან წანას გვალო მეზობელო გინმართეს ადღიებებქე, ბორის ადღეობაში მარდუალეფ დო ჯიმაღეფი რდღეს, რამოდენიმე ჯიმა რდღე თე ადღეებეფი, დო თიშ მეუღლე უნივერსიტეტიშ ბიბლიოთეკას გამგე რდღე და ათე მეზობელები რდღეს. ვარდღე, ცნობილი ამბე რე თენა, ახალი ამბავი ვარე ენა დო მუთუნ ჯგირი ამბე რდღე, გლახა ამბე რდღე, ირო ართო ვორდით, ოღო უმოსო ათენა მაკავშირენდეს ათე ურთიერთობა. წარმოუდგენელი რდღე თექ თი ჩქინ მეზობელები რდღენ თექ, ცნობილიე, თხა უსკორა აფხაზენს, დო თექ ცხოვრენდღე ხოლო ათე ადღიებეფიშ დასკუა ვალერი ახუბა, თენა ტრასაშ უჩაში რდღე აფხაზეთიშ. ონდღეშახ ჩქი ფაცხა მიღუდეს, სუდეშა კოჩე ვემნიშ, ირკოჩ ეთი ფაცხას იფშაყარუდით, ოღო ონდღეშახ ოჭმარეშ ჩქინ წკუმა ქიდიბჭყანდით დო ონდღეშახ ჩქინ სუდეს ვორდით. უკულ იშო მიფშით ი აფხაზეფშა დო ვარა თექ ქიდიბჭყანდით ოჭმარესე ნაონდღერს აშო, უკულ მოკო ხოლო გიფშინე, ენა ვაფთქუე მუჭო შილებე, შაკაიეფი, გაინა თქვა გაგონებულე, ტყვარჩელიშე, გიორგი შაკაია დო თიშ სკულაეფი ხოლო მუსიკოსები რდღეს, მაბირე ოჯახე სუნდეს თინეფს. კონსტანტინე შაკაია მინისტრთა საბჭოს მუშენდღე ათე მშენებლობაშ უჩაშ რდღე, ოღო თექ გიორგი შაკაია ტყვარჩელს ცხოვრენდღე, სამთო-ინჟინერი რდღე დო სტადიონები რდღე ეთექ ცხოვრენდ გვერდით. ოღო თუთაშე, ართ თუთას ჩქინდა მიშეს

აშო მთელი ოჯახი, ოდო ბირაშე დღესასწაულ მიჯობოდეს თეშა. ათე აფხაზური ოჯახი აშო მიშუ, მთელი ოჯახი შემაღგენლობათი, მაჟია თუთას ვიშო მიფშით თექ ტყვარჩელეშა მთელი ოჯახი, ოდო მთელ დღას ესე იგი ორდღ ათე ბირეფი. სამეზობლო იშაყარუდღ, ახლო მეგობრები დო ნათესავეები ესწრებოდნენ ამ ჩვენს ორი ოჯახის ზეიმს, ოდო ათაშ ვორდღთ, თენა ვეშეჭყოლირიდღ კოჩიშ თიფერ ამბე რე თენა. ოდა ასე ხოლო, ბრელნკემა ასე ხოლო მიღუნა კავშირი, აფხაზეფნკემა, თეურეშე მითინე ქიდელახებუნე, თაქ მულა ჩქინდა, ნამდა ჩქიმ ჯიმასკუა თაქ ცხოვრენს, ამარ უნივერსიტეტიშ გვერდით ოდო ეთექ დიკუღირი რდღ დო მაჟია – მასმა პარტიაქ დიკორთე, არძას უმკურნალეს, ოპერაციის ჩათვლით, ოპერაცია ხოლო გუჟუთესე თეშ დო განკურნებულო გუტეს ვიშო. აღსანიშნავიე თინა, ხოლო ნამდა თენებს თაქ უღუნა არძანერ პირობეფი. დიკილენა, ჟიროოთახიანი ბინა, თენა უსასყიდოდ ირფელ, ოდო დაფინანსება თე მკურნალობაშა, ირფელ ოდო ათეჯგუა დამოკიდებულება მიღენა ჩქი თინეფიშ მიმართ სახელმწიფოსითე დო ჩქეთ, რიგით მოქალაქეებს. თექ ოკო გეგრძელას ანი.

თარგმანი

ჩემი წინაპრები იყვნენ... სოხუმის რაიონში ცხოვრობდნენ. დავიბადე სერაპიონ ოკუჯავას ოჯახში. ჩემი დედა იყო აგრაფინა პირტახია. სოხუმში დავამთავრე საშუალო სკოლა. ოჯახში გვექონდა, ჩემი მამა იყო მომღერალი და აფხაზეთის სახელმწიფო ანსამბლში მოღვაწეობდა მთელი ცხოვრება კინი გეგეჭკორთან და ლოტბარებთან ერთად. და დადიოდნენ ეს დიდი ლოტბარები ჩვენს ოჯახში და ერთად ვმღეროდით. მთელი ცხოვრება ხუთი ძმა ვიყავით, ხუთი ძმა. ჰოდა მთელი ცხოვრება ჩვენი მთავარი

პროფესია იყო სიმღერა, მაგრამ ყველამ დავამთავრეთ სხვადასხვა სპეციალობები. ყველაზე უფროსი ძმა მუშაობდა სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, მეორე ძმა ინჟინერი გურამი, ისიც სახელმწიფო ანსამბლში მღეროდა. ყველა მღეროდა აფხაზეთის სახელმწიფო ანსამბლში. შემდეგ, ორ ძმას დამთავრებული აქვს თბილისის სარაჯიშვილის სახელობის კონსერვატორია. ვეზდენსა და ვიტალის აფხაზეთის ქართული სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი, რომელიც დღესაც მოღვაწეობს ამ დევილობის პირობებში თბილისში. და ეს ანსამბლი დიდხანია ევროპასა და მსოფლიოს სხვადასხვა კონტინენტზე ატარებს კონცერტებს. გასტროლებზე დადიან ხშირად, და ეს არის ამ ორი ძმის მთავარი მოღვაწეობა. მე დავამთავრე სოხუმის პედაგოგიური ინსტიტუტი. პირველ წელს ვმუშაობდი ტყვარჩელის მეექვსე საშუალო სკოლაში, შემდეგ ვმუშაობდი იაშთუხის საშუალო სკოლაში. ჰოდა თან ვიყავი აფხაზეთის ქართული სიმღერა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის მსახიობ-მომღერალი. შემდეგ დევილობის წლებში ვმუშაობდი სოხუმის სამხატვრო სასწავლებელში, ისტორიის ხელოვნების, რელიგიის ისტორიის მასწავლებლად. თან ვმღეროდი სახელმწიფო ანსამბლში, ამ სასწავლებლის შემდეგ ეს სასწავლებელი გადააკეთეს და ამდენი პედაგოგი არ არისო საჭირო და სხვაგან დავინყე მუშაობა. მაგრამ სიმღერა არ მიმიტოვებია, ფოლკლორი არ მიიტოვებია, ქართული ხალხური სიმღერები. ამით ვართ დაკავებული. გვყავს საოჯახო ანსამბლი. შემდეგ მოსწავლეობის პერიოდთან სოხუმის პირველის საშუალო სკოლიდან მოყოლებული პოეზიით ვიყავი გატაცებული და მაქვს პოეტური კრებულები. ჰოდა დღესაც ვაგრძელებ ამ საქმეს. მეგრულადაც მაქვს ლექსები. ახლა დღეს მოვლვანეობ, თუ ჰქვია ამას მოღვაწეობა სოხუმი სახელმწიფო უნივერსიტეტის. დღეს დღესდღეობით. არ ვიცი აწი როგორ იქნება საქმე, ვნახოთ კიდევ.

ომის პირველი დღიდან ბოლო დღემდე იქ ვიყავი სოხუმში ვიყავი. შექმნილი იყო ასეთი სახალხო ლაშქარს ეძახიან - „იამოუხა“. იმის მეთაური იყო სერგო საჯაია და შტაბის უფროსი სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, აკადემიკოსი ჯემალ ჯინჯინაძე, რომელიც დღესაც მოღვაწეობს სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, დიდი მეცნიერი, დიდი პოეტი. ჰოდა ბოლო დღემდე შვიდ სექტემბრამდე სოხუმში ვიყავი. 27 სექტემბერს გელოვანის ქუჩაზე დაიწყო შემოტევა. ჩვენ არ გვყავდა მძიმე ტექნიკა, რომელიც მოლატური მოლაპარაკების დროს გაიყვანეს იქიდან დავრჩით მხოლოდ ავტომატით. ჰოდა, აი დამთავრდა ჩვენ ვერ გავუძელით იმ შემოტევას და 27 სექტემბერს სვანეთის გზებით წამოვედით აქეთ. დადმოვედით სამეგრელოში ჰოდა შემდეგ ვიყავით სამეგრელოში და იქიდან მოვხვდით წამოვედით აქეთ თბილისში, იმიტომ რომ თბილისში მოღვაწეობდა უნივერსიტეტი, რომელშიც ჩემი ოჯახის რვა წევრზე მეტი იყო დასაქმებული და სახელმწიფო ანსამბლი, რომელიც ფუნქციონირებდა. მიგვიღეს, დაგვაბინავენ დღეს რომ „ერისიონი“ ჰქვია იმ ანსამბლმა, საქართველოს სახელმწიფო აკადემიური ანსამბლი იყო, ჯემალ ჭკუასელის მეთაურობით. ჰოდა მოგვცეს სარეპეტიციო დარბაზიც და იქ ვაგრძელებდით მუშაობას. იმის მერე ვართ აქ, თბილისში ვართ დღევანდელ დღემდე. სვანეთის გზაზე, ყველას მოგეხსენებათ, რა მდგომარეობა იყო. იქიდან 27 სექტემბერს წამოვედით ბევრი მოლატური საქმეები იყო, რომელსაც მხედრიონი ეწოდა მხედრიონი ედგა სათავეში. აქ, როინ ლიპარტელიანი მოგეხსენებათ თქვენ პრეზიდენტობის ერთ-ერთი კანდიდატი იყო აკადემიკოსი, მეცნიერი და იმას აქვს ნათქვამი: ციხიდან გამოუშვეს ას ორმოცდაათი რეციდივისტი, რომლებსაც სვანური ქუსდები დაახურეს და დააყენეს უღელტეხილზე, სვანეთის ურელტეხილზე, დევნილებისთვის ე.ი. წაერთმიათ ყველაფერი, საძარცვავად ასე რო იტყვიან, ხოდა ამასაც გავუძელით ჩვენ

იქ. ამ მთელმა მოსახლეობამ, უმრავლესობამ სვანეთში, ამ ულელტეხილზე ბევრმა ე.ი. ხალხის დიდი რაოდენობა დაწყდა. დაწყდა ამ ურელტეხილზე. ბევრი აქეთ გადმოვიდა სამეგრელოში აქეთ ცხოვრობენ დღეს გადანანილდნენ საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში. ჩვენ თბილისში ვართ დღევანდელ დღემდე. კმაყოფილია ადამიანი საერთოდ იმ მდგომარეობით ვინც ქრისტიანია უკმაყოფილო არასდროს არ არის იმ მდგომარეობით, რომელ მდგომარეობაში არის. ასეა ეს და ვის როგორ შეუძლია ისე ცხოვრობს, მაგრამ არის უმწეო ხალხი, რომელსაც აუცილებლად ესაჭიროება დახმარება. მე ჩემი თავი არ მენალვლება, უმეტესად მენალვლება ის ხალხი, რომელსაც არ შეუძლია თავისი თავის მოვლა და უმწეო არის. ის ხალხი მენარვლება უმეტესად ჩემი მდგომარეობისა, ჰოდა ვნახოთ, დაპირებები ბევრია. ვნახოთ, მომავალი გვიჩვენებს, როგორ წავა ჩვენი საქმე. ჩემი მთავარი ფიქრი არის ჩვენს ოჯახებში დაბრუნება აფხაზეთში დაბრუნება. იმედი ყოველთვის გვაქვს, ყოველთვის გვაქვს განსაკუთრებით ღმერთის, შემდეგ პატრიარქის იმედი, რომელიც ყოველთვის თავის ქადაგებაში ამბობს, რომ აუცილებლად დავბრუნდებით. მე უფლება არა მაქვს არ ვირწმუნო ეს, ჰოდა მწამს, რომ დავბრუნდებით აუცილებლად. აფხაზეთის ინტელიგენცია და ხელოვნების ყველაზე მეტი ე.ი. მოღვაწეები ყველა ჩვენს ოჯახშია თითქმის გაზრდილი და ჩვენთან ჰქონდათ ჩვენი ოჯახის მეგობრობა. თქვენ წარმოიდგინეთ ახლა, ჩემი მამიდან დაწყებული, ჩემი ძმები იქ იყვნენ ან მთავარი დირიჟორი, ან მოადგილე სამხატვრო ხელმძღვანელების, ჰოდა ეს აქედან, შემდეგ ინტელიგენცია, თქვენ იცით სოხუმის სახელმწიფო ინსტიტუტი, გორკის სახელობის, იქ მუშაობდა ჩემი ძმა და მე იქ დავამთავრე. შემდეგ მოსამზადებელ ფაკულტეტზეც ვკითხულობდი მე და წარმოიდგინეთ რა ურთიერთობა იქნებოდა, როგორი ახლო ურთიერთობა. ჩემი ძმა სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე იყო, სტუდენტთა

სამეცნიერო საბჭოს თვმჯდომარე მურმან ოკუჯავა, მისი მოადგილე იყო არძინბა იმ სტუდენტობის დროს, ჰოდა ასეთი ის იყო... მერე ხელოვნების ნებისმიერი მოღვაწე აფხაზეთში ვინც იყო თეატრის იყო ეს ფოლკლორის იყო. ედუარდ ბებია იყო „შარატინის“ სახელმწიფო ანსამბლის, ესენი და მთელი მოღვაწე, მეცნიერები და ხელოვნების ხალხი და ნებისმიერი. მეზობლები გვყავდა ადლებები, ბორის ადლებას გამზრდელები, შემდეგ ამ რა ქვია პედ. ინსტიტუტის ბიბლიოთეკის გამგე იყო ჩვენი მეზობელი, შულია, ადლებას მეუღლე. ასე ვიყავით. მეზობლები გვყავდა და ძალიან ახლობლები ვიყავით, ყოველნაირად, ე.ი. მეტი რომ არ შეიძლება ისე. არ გვქონდა ჩვენ ისა არასდროს არ ყოფილა ჩვენთან რაიმე კონფლიქტი, ყოველთვის იყო განსხვავების მიხედვით, მაგრამ ეს მტერმა ქნა ეს ეს უბედურება.

ჩემმა ძმამ, მურმანმა, დაამთავრა პირველი საშუალო სკოლა სოხუმში და იმათი , მაშინ დირექტორი იყო, ის იყო ჩემი მოსწავლეობის დროსაც, ჯანჯღავა. შესანიშნავი ქალბატონი, მოადგილე – თამარ ოდიშარია, საქვეყნოდ ცნობილი პედაგოგები. შემდეგ ჩაირიცხა, ჯარის დასრულების შემდეგ ჩაირიცხა სოხუმის გორკის სახელობის პედაგოგიურ ინსტიტუტში. წარმატებით დაამთავრა, ჯარში პარტიაში მიიღეს, კომუნისტურ პარტიაში. ამასაც დიდი ყურადღება ექცეოდა მაშინ. შემდეგ სტუდენტობის დროს როგორც წარჩინებული სტუდენტი იყო ისე, სტუდენტური სამეცნიერო საბჭო, არსებობდა ასეთი, იმის თვმჯდომარე იყო. ჰოდა, მოადგილედ იყო ვლადისლავ არძინბა, ცნობილი ისტორიკოსი იყო. სხვათაშორის, სადოქტორო აქ დაიცვა, თბილისში. შემდეგ ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ გაანაწილეს გალის რაიონის სოფელ დიხაზურგაში ისტორიის მასწავლებლად. შემდეგ როგორც იცოდნენ მისი მონაცემები მონაცემები ინსტიტუტში და ირაკლი ახალაიამ დააბრუნა ინსტიტუტში ლაბორანტად და

ისტორიის კათედრაზე, ისტორია-ფილოლოგიური იყო მაშინ, ჰოდა ამ კათედრაზე დააბრუნა ლაბორანტად. შემდეგ მისი საკანდიდატო დისერტაცია საბჭოთა თემაზე, კომკავშირის განხრით და მუშაობდა დიდხანს. ომის შემდეგ, როგორც ვიცით, თბილისში განაგრძო უნივერსიტეტში, უკვე უნივერსიტეტი იყო აქეთ რომ გადმოვედით, გააგრძელა მუშაობა და, ისევ ისტორიის კათედრაზე. დეკანის მოადგილედ იყო. განსაკუთრებით მუშაობდა სამამულო ომის ისტორიას აგრძელებდა მუშაობას. გამოცემული აქვს რამდენიმე წიგნი ამ თემასთან დაკავშირებით, რომელსაც ომის ისტორიის მკვლევარები იყენებენ დღესაც და ძალიან მდიდრული მონაცემებით არის დაწერილი ეს ნაშრომები და ახლაც არის გამოყენებაში. შემდეგ 2009 წელს, დიდხანის ავადმყოფობის შემდეგ ნოემბერში წავიდა ამ ქვეყნიდან. სხვათაშორის დღეს 17 რიცხვია და 20 ნოემბერს არის გარდაცვლილი. 20 ნოემბერს არის გარდაცვალებიდან მეშვიდე წელი. აღსანიშნავია ის, რომ დრესაც მისი თანამშრომელები, თანაკურსელები, შემდეგ სადაც რომ იყო, ყველგან დიდ პატივს სცემდნენ, იმსახურებდა ამ პატივისცემას, ყველაშტვის კარგი უნდოდა, სტუდენტებისთვის, საყვარელი მასწავლებელი იყო სტუდენტების. დღესაც იმ მოგონებებით იხსენებენ. შვილები ორივე პროფესორები არიან დღეს, აქ მოღვაწეობენ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, რძალიც აქ მოღვაწეობს და ასეთი ამბავი. მეორე ძმაც აქ მოღვაწეობს, დამთავრებული აქვს სოხუმის სამუსიკო სასწავლებელი და შემდეგ იმანაც წარცინებით დაამთავრა თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორია. ამის შემდეგ, კონსერვატორიის დამთავრების შემდეგ, გაანაწილეს სოხუმში. სოხუმში არსებობდა სახელმწიფო კაპელა და იმის დირიჟორად, სამხატვრო ხელმძღვანელად დანიშნეს. შემდეგ ჯარი არ ჰქონდა დამთავრებული და არც ადგილობრივ კადრდაც არ გინიხილავდნენ აფხაზები, ჰოდა

წერდნენ არ აქვსო ჯარი დამთავრებული და ასეთი ამბები იყო. ჰოდა, ჯარში წაიყვანეს ერთი წლით. სევასტოპოლში მსახურობდა გემზე, გემზე მოხვდა, ჰოდა იქ ანსამბლ „კრასნა“... წითელი ფლოტის ანსამბლის სამხატვრო ხელმძღვანელი და დირიჟორი იყო. რამდენ ხანსაც მსახურობდა იმდენ ხანს. იქ გემით მოგზაურობდნენ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, სადაც მიმოსვლა გვექონდა ყველგან არის ნამყოფი კონცერტებით. ამის შემდეგ მუშაობდა სოხუმის სამუსიკო სასწავლებელში, არაყიშვილის სახელობის სოხუმის სამუსიკო სასწავლებელში, ცნობილში, იქ, იქ მუშაობდა, პედაგოგი და თან ბევრ ანსამბლს ხელმძღვანელობდა. მეც ვმღეროდი მაგალითად ექიმთა, ექიმების ანსამბლში, ექიმთა სახლი იყო ასეთი, ჰოდა იქ. მოსკოვშიც ვიყავით. მთელი საბჭოთა კავშირიდან იყვნენ ამ მედიცინის მოღვაწეების ანსამბლები, რაც იყო საბჭოთა კავშირში ყველა, ყველა იყო მონვეული მოსკოვში. იქ და ყოველთვის ყველგან პირველი ადგილი. იცით თქვენ, რა წარმატება აქვს ქართულ ხალხურ ფოლკლორს. ჰოდო ამის მიხედვით ყოველთვის პირველი ადგილი ჰქონდა სოხუმის მედიცინის მუშაკების ანსამბლს. თან დავინყეთ სოხუმში კაპელა, ქართული კაპელის ჩამოყალიბება. დიდი პოტენციალი იყო სოხუმში ქართველი მომღერლების, როგორც კლასიკური ცოდნა მიღებული, ისე ხალხური მომღერლები. ჰოდა ამას კაპელის ფორმა მივეცით თავიდან, ჰოდა სამოცდაცხრამეტი წლის დეკემბერში მიიწვიეს ეს ანსამბლი, კაპელაც იყო კიდევ კლასიკური სიმღერებით და კიდევ ხალხური სიმღერებით, ჰოდა მიიწვიეს დათვალაიერებაზე, სტატუსი მისცეს, არაყიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიაში, დიდ დარბაზში, ვატარებდით კონცერტს დეკემბერში, ოთხმოცდაათი წლის დეკემბერში, ჰოდა მთელი საზოგადოება იყო იქ კომპოზიტორთა კავშირი და ყველა ეს მუსიკალური საზოგადოება. ოთხმოცი წლის სამოცდაცხრამეტი წლის სექტემბერში,

მაშინ იყო ოთარ ქიტანავა მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე და იმის ხელშეწყობით მიენიჭა ანსამბლს ქართული ხალხური სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის სტატუსი და იმის მერე არსებობს სოხუმში ქართული, ეს იმ დროს გავაკეთე, გააკეთა ჩემმა ძმამ ამ ქართულისთვის ლაპარაკიც კი არ შეიძლებოდა და დიდ განაწყენებას იწვევდა ადგილობრივი აფხაზური მთავრობის, მაშინ მოხდა. ჰოდა ამის მერე, ომის მერე აქეთ გადმოვედით, თბილისში ვმოღვაწეობდით და რამდენჯერ ვიყავით, არ მახსოვს კარგად, საზღვარგარეთ. ამ ანსამბლმა ჩაატარა გასტროლები. ჰოდა აღსანიშნავი ის არის, რომ ფესტივალზე განსაკუთრებით ვიყავით საფრანგეთში, საფრანგეთიდან იყო ხელმძღვანელი ამ მსოფლიო ფესტივალის, ჟან როშე, ჰოდა ჟან როშემ, მერე აქედან საფრანგეთში, პირველად საფრანგეთში ჩატარდა, შემდეგ შვეიცარიაში, შვეიცარიიდან პოლონეთში მოვედით, ჰოდა ასე 22 სახელმწიფო იყო. თქვენ წარმოიდგინეთ, პირველად ფესტივალი რომ გაიხსნა მესამედ ჩაგვსვეს, ესე იგი რიგით მესამე უნდა გამოვსულიყავით ჩვენ, როგორც კი ჩვენ გამოვიდოდით, და მთელი დარბაზი იშლებოდა, ჩვენ მერე და ჩაგვსვეს ოცდამეორედ და საქმე ისაა, რომ ფესტივალზე იქ დრო განსაზღვრულია წამებით, ჰოდა არავითარი ის ბის და გამეორება, მაგრამ ჩვენ სამჯერ მაინც ვიმეორებდით და ჟიური იქაური იყო... მაგრამ ხალხი, ხალხი აკეთებდა ამას და ასეთი იყო. შემდეგ შვეიცარიაში ასე იყო, პოლონეთში ასე და ოცდამეორენი ვიყავით ყოველთვის. ასეთი წარმატებები ჰქონდა ამ ანსამბლს და აგრძელებს დღესაც მუშაობას. შემდეგ ჩვენს სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტს ჰყავს ჩემი ძმის – ვეზდენ ოკუჯავას ანსამბლი, რომელიც ყველა ღონისძიებაში ღებულობს მონაწილეობას, მხოლოდ საუნივერსიტეტოში კი არა, არამედ რესპუბლიკური მასშტაბით ღონისძიებებს და იმისი წარმატებები მონონებას იმსახურებენ ყველა გამოსვლისას. საქმე ისაა, რომ

ჩვენ არასდროს არ გვქონდა ჩვენს ოჯახში, ხელოვანთა ოჯახი იყო და მამაჩემი სახელმწიფო ანსამბლში მღეროდა მაშინ, როცა მუჟამს კინ გეგეჭკორი იყო ხელმძღვანელი, ცნობილი ლოტბარი, კინ გეგეჭკორი, და, რა თქმა უნდა, ცნობილი რაჟდენ გუმბა იყო მთავარი დო მამაცემი ყოველთვის, როგორც ქართველი, ყოველთვის მოადგილე იყო. მერე იყო ალექსეი ჩიჩბა, ხარიტონი, ყველა ესენი ჩვენს ოჯახში დადიოდნენ, მერე მამაჩემი მღეროდა იქ, დაახლოებული იყო ყველა ანსამბლი და თეატრი, ჰოდა ეს თეატრალური მოღვაწეები ყველა ნამყოფია ჩვენს ოჯახში. ეს ბუხუტი ზაქარიაძე, ლია მიქაშავიძეს მამა – ნიკოლოზ მიქაშავიძე ელოდნენ, მოდიოდნენ, პოეტები იქ ჩემი... ძმის იმ ნიგნში ყველა არის ნახსენები, ვინც მოდიოდა ჩვენს ოჯახში, განსაკუთრებით ამ ხელოვნებისა და მეცნიერების ხალხი, ჩემი ძმების და მამაჩემის მეგობრები, ახლობლები. ორმოცდაცხრამეტ წელს ელოდნენ გალაქტიონ ტაბიძეს, მას ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ამ მსახიობებთან და თეატრისა და ანსამბლის მოღვაწეებთან, მაგრამ იცით რა უბედურება არის მომხდარი. ეს იქნებოდა ყველაზე მეტად გასახსენებელი ამბავი, მაგრამ ტრაგედია მოხდა. ყველანი ესენი ანსამბლის წევრები რაიმე ღონისძიება თუ იქნებოდა ჩვენს ოჯახსი საზეიმო ყველანი, არავინ არ აკლდებოდა ამას. მერე სამოცდაათიან წლებში მთლად მეზობლები გაგვიხდნენ ადლებები. ბორის ადლებას გამზრდელები და ძმები იყვნენ. რამდენიმე ძმა იყვნენ ეს ადლებები და იმის მეუღლე უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის გამგე იყო. აი ასეთი მეზობლები იყვნენ. ცნობილი ამბავია ეს, ახალი ამბავი არ არის და თუ რამე კარგი ამბავი იყო, ცუდი ამბავი იყო სულ ერთად ვიყავით. ჰოდა უფრო ეს გვაკავშირებდა ეს ურთიერთობა. წარმოუდგენელი იყო იქ ის ჩვენი მეზობლები რომ იყვნენ იქ. ცნობილია, თხა უყვართ აფხაზებს, და იქ ცხოვრობდა ამ ადლებების დისშვილი – ვალერი ახუბა. ის ტრასის უფროსი

იყო აფხაზეთის. შუადღემდე სახლში არავინ შედიოდა, ჩვენ ფაცხა გვექონდა, ყველა იმ ფაცხაში ვიკრიბებოდით, ჰოდა დილიდან ჩვენთან დავინწყებდით და შუადღემდე ჩვენს სახლში ვიყავით, მერე იქიტი მივდიოდით აფხაზებთან. და ან იქ დავინწყებდით დილიდან, ნაშუადღევს აქეთ. მერე მინდა გავიხსენო, ეს რომ არ ვთქვა როგორ შეიძლება. შაკაიები, გექნებათ თქვენ გაგონებული, ტყვარჩელიდან, გიორგი შაკაია და მისი შვილებიც მუსიკოსები იყვნენ, მომღერალი ოჯახი ჰყავდათ იმათ. კონსტანტინე შაკაია მინისტრთა საბჭოში მუშაობდა ამ მშენებლობის უფროსი იყო. ჰოდა იქ გიორგი შაკაია ტყვარჩელში ცხოვრობდა, სამთო-ინჟინერი იყო და სტადიონები იყო, იქ ცხოვრობდა გვერდით. ჰოდა თვეში ერთი თვე ჩვენთან მოდიოდნენ აქეთ მთელი ოჯახი, ჰოდა სიმღერის დღესასწაულს ვეძახდით ამას. ეს აფხაზური ოჯახი აქეთ ჩამოდიოდა მთელი ოჯახის შემადგენლობით, მეორე თვეს იქით მივდიოდით ტყვარჩელში მთელი ოჯახი, ჰოდო მთელ დღეს ესე იგი იყო ეს სიმღერები. სამეზობლო იკრიბებოდა, ახლო მეგობრები და ნათესავები ესწრებოდნენ ამ ჩვენს ორი ოჯახის ზეიმს. ჰოდა ასე ვიყავით, ამას ვერ დავინწყებ კაცი ისეთი ამბავია ეს. ჰოდა ახლაც ბევრთან ახლაც გვაქვს კავშირი, აფხაზებთან, იქიდან თუ ვინმე ავად გახდება, აქ მოდიან ჩვენთან, იმიტომ, რომ ჩემი ძმიშვილი აქ ცხოვრობს, აგერ უნივერსიტეტის გვერდით, ჰოდო იქ მოსულები იყვნენ, მეორე – მესამე წყება ჩამოვიდა. ყველას უმკურნალეს, ოპერაციის ჩათვლით, ოპერაციაც გაუკეთეს და ისე განკურნებულად გაუშვეს იქით. აღსანიშნავია ის, რომ ამათ აქ აქეთ ყოველნაირი პირობები. ჩამოვლენ, ოროთახიანი ბინა ეს უსასყიდლოდ ყველაფერი, და დაფინანსება ამ მკურნალობის, ყველაფერი და ასეთი დამოკიდებულება გვაქვს ჩვენ მათ მიმართ სახელმწიფოსაც და ჩვენც, რიგით მოქალაქეებს. ეს უნდა გაგრძელდეს აწიცი.

გვაგვალთა მზია, 62 წლის; სოხუმი – თბილისი

მე ვარ სოხუმიდან დევნილი გვაგვალთა მზიური ხარიტონის ასული 68 წლის. 25-ე წელიწადია აქ რომ ვარ, წამოვედით 93-ში შვილებთან ერთად, ქმარი ჩამრჩა სოხუმში და რამდენიმე ხნის მერე, უკვე მიცვალებული რომ მეგონა და არ ველოდი ისე გამოჩნდა და ჩამოვიდა. ჩამოვიდა მაგრამ უკვე იყო ავადმყოფი, ნერვიულობის ნიადაგზე დაემართა ტვინის ატროფია. ძან ცუდად იყო და მერე გარდაიცვალა 2000 წელში. დავრჩით მე და ჩემი შვილები, ორივე დაოჯახებული, ორივეს ყავს შვილები, ორ-ორი შვილი ორივეს. უმცროს შვილს ყავს 19 წლის ბიჭი და 14 წლის გოგო. უფროსი ცოტა დამიგვიანა დაქორწინება და ყავს პატარა ბავშვები, ხუთი და ორი წლის გოგოები. ისე რო ჩამოვედით, მე იქ ვმუშაობდი სოხუმში სკოლაში მასწავლებლად, მათემატიკის მასწავლებელი ვიყავი რუსულ სკოლაში. უფრო ვლაპარაკობდით რუსულ ენაზე და მეგრულზე, ქართული ნაკლებად. რო ჩამოვედი მერე ნელ-ნელა ნელ-ნელა საერთოდ გადავედი უკვე ქართულზე და თითქმის მეგრული მავინწყდება ისე ვარ. რავიცი, რუსული.. კი ზოგჯერ ვლაპარაკობ იმიტომ, რომ რძალი მყავს ნახევრად რუსი, და იმიტომ ვლაპარაკობთ უფრო რუსულზე და ქართულზეც. ქალაქში ეხლა რო გავდივარ უფრო ქართულად ვსაუბრობ, ვითომ არა მიშავს ახლა ლაპარაკში? კი ხვდება ხალხი რო იქეთური ვარ ეხლა დასავლეთიდან. ჯერ გვინდოდა წამოსვლა სვანეთით, მაგრამ გადავედით, ნუ დაგვხვდა მანქანა უფრო სწორად და მოდიოდა აქეთ ჩვენსკენ და დიდი კამაზი მანქანით წამოვედით აი სანაპიროთი, კოდორით და იმით. ძან გაგვიჭირდა მართლა გზაში, იმიტო რო ქმარი დამრჩა იქ, ხოდა ბავშვები მომყავდა ორივე. ბიჭები ორივე სტუდენტი იყო, ერთი იყო უკვე მეორე კურსის სტუდენტი, მეორე იყო ახლადჩარიცხული იმ დღეს გამომიცხადა ზუსტად როცა დაიწყო ომი, გამომიცხადეს რო ჩარიცხულია

და მერე ორივემ აქ დაამთავრეს სწავლა, ჯავახიშვილის უნივერსიტეტი, ორივე ერთად იყო და უმცროსი სწავლობდა ბიზნეს... რალაც ბიზნესის იყო, გივი კილასონიას სტუდენტი იყო, მაგან დაარსა იქ სოხუმში და იმის იმაში სწავლობდა და აქ გააგრძელეს ორივემ, დაამთავრეს. უფროსი მუშაობს რკინიგზის გამოთვლითი ცენტრის დირექტორად, უმცროსი იქ მუშაობს მთავარ ინჟინრად. ორივე, ნუ ძან გაგვიჭირდა მართლა მერე რო ჩამოვიდა ავადმყოფი ქმარი მყავდა, ვმუშაობდი მეც, ხან ჯიხურში დავინყე მუშაობა, ვწვალობდი რალაცნაირად, დღედაღამე ჩემთვის გაერთიანებული იყო, იმიტო რო ზამთარი, ზაფხული სულერთი იყო. მე რო ვმუშაობდი ძან მიჭირდა, აქეთ მყავდა მეუღლე ავადმყოფი და მერე რო მოვდიოდი დაღლილი, მაგან უნდა მიმეხედა, ხოდა ასე ვინვალეთ მარა ეხლა ცოტა ამოვისუნთქე. ჩქიმ მუმა ცხოვრობდა იქ დრანდაში ვცხოვრობდით ჩვენ) მე გავთხოვდებოდი, ხოდა მამაჩემი იყო ჯერ ნუ საერთოს დიდი ინტელიგენტი კაცი, რაიკომის მდივანად მუშაობდა, რონოს განყოფილების გამგედ, მერე სკოლის დირექტორად და სკოლის დირექტორიდან გავიდა პენსიაზე. დედაჩემიც მასწავლებელი იყო, მაგრამ მუშაობდა ბიბლიოთეკაში. ხოდა რავიცი, ძან კაი ოჯახი გვექონდა, ძმა მყავს ჩქიმ ტყუპისცალი ხოდა ჩქიმ და ხოლო მასწავლებელი მათემატიკამ მასწავლებელ, მარა თაქ მუშენსი მუთ იშუ თი სამსახურმ. (ჩემი ტყუპისცალი, ჰოდა ჩემი დაც მასწავლებელია, მათემატიკის მასწავლებელი, მაგრამ აქ მუშაობს რაც იშოვა იმ სამსახურში..). მეტი რა ეხლა, ძან ძნელი გზა გავიარეთ მარა კი გავედით ვითომ ახლა არაშავს ისე კარგად. პენსიონერი ვარ ეხლა მე, პენსიის იმით თუ ის უფროსი ბიჭი მეხმარება ცოტას თორე პენსიის ხარჯზე ვერ გაძლებ, მე ეს გადასახადებსაც ვერ ვიხდი ჩემი შვილი იხდის მაგას. ესე ვართ რავიცი, ვცხოვრობთ ჯერჯერობით ამ საერთო საცხოვრებელში, ართ ბინა მილუ ა თე ოთახ, ვორეთ მუ

მიჩქუ. მარგალურო ვუროგადუ უმოსუ,(ერთი ბინა მაქვს, აი ეს ოთახი, ვართ, რა ვიცი...) ჩვენთან არ იყო ქართული განვითარებული, პროსტა ჩვენ ვსწავლობდით წიგნიდან და ეს ვიცოდით, რუსული სკოლა დავამთავრე, ინსტიტუტიც რუსული, ნუ იმიტომ გამიჭირდა მე ქართულად ლაპარაკი საერთოდ მარა ნუ. პროსტა ნუ სოხუმში ყველამ იცოდა მარგალ რდუ, სომეხი რდუო, ბერძენ რდუო, ჩქიმ ნკუმა (მეგრელი იყო, სომეხი იყო, ბერძენი იყო ჩვენთან) მრავალენოვანი მოსახლეობა იყო და იმიტომ უფრო მოხერხებული იყო რუსულად ლაპარაკი. აქ კი ვარ კაი მეზობლებში, მეგრელებში, სვანებში, სოხუმიდან და უფრო ოჩამჩირედან და იქედან წამოსულები.

დედისგან რა მახსოვს, დედაჩემი ძაან ისეთ ოჯახშია გაზრდილი, ბაბუჩემს გაკულაკებაც მოუხდა, ძაან ბევრი მიწები ქონდა, გალში ცხოვრობდა მაგი. სარუები იყვნენ. ბაბუაჩემის ძმა შრომის გმირი იყო და ესეთი რაღაცეები. ძაან შეძლებული ხალხი იყო, მართლა. ბებიაჩემი ძაან ავად გახდა ბოლოს და თორმეტი წელიწადი ჩანოლილი იყო და ბაბუაჩემი უვლიდა მაგას. ორი და ყავდა მესამე დედაჩემი იყო, აქედან არიან წამოსულები ისინიც, თაქ ცხოვრენა, ართ დიღომის მასივშ, ართი რუსეთიშ ცხოვრენს, უკრაინას (აქ ცხოვრობენ, ერთი დიღომის მასივში, ერთი რუსეთში ცხოვრობს, უკრაინაი) უფრო სწორედ. ვეკონტაქტებით მაგათ და ახლოს ვართ ძაან ჩემ დეიდაშვილებთან. მამაჩემი ძაან დაფასებული კაცი იყო, ძალიან ესეიგი მთელ აფხაზეთი იჩინენდუ ფერ კოჩი რდუ, ისტორიის მასწავლებელ ხოლო ორდუ მარა უფრო ადრე თანამდებობების თინა უღუდუ. თემ მიდართუ პენსიაშა ნამდა მანგარ პატიცემა უღუდუ და მანგარ დაფასება უღუდუ. (მთელი აფხაზეთი იცნობდა ისეთი კაცი იყო, ისტორიის მასწავლებელიც იყო, მაგრამ უფრო ადრე თანამდებობები ქონდა. ისე გავიდა პენსიაზე, რომ მაგარი პატივისცემა ჰქონდა და მაგარი დაფასება) ჩემი ძმა ცხოვრობს ეხლა წყნეთში.

სასანია სოსო, 28 წლის; სოხუმი – გალი – თბილისი

(ჩაინერა სალომე სასანიამ
ქართული ფილოლოგია, I კურსი)

აფხაზეთი საქორთუომ უსქვამამ კურთხუ, ნამუთ დიო დღა-რო მიდალალირ რე. კავკასიონიმ გოლას დო უჩა ზღვამ პიჯიმ შკას ძე ჭიჭე სამოთხე. მუმ სისკამამ დო გეოგრაფიულ ადგილიმ გურშენ ცდილენდეს გალე მტერი ხემა ეშაფითამას. რუსეთის ვაკოდე საქოპრთუომ ხეშე გოტება დო გუკეთუ პროვოცირება ათას ჩხორომ ოთხონეჯდო ვითოჯირ წანამ კომლიქტის, ათე-შოთ გიმირინუ სეპარატისტ აფხაზეფ. ათემ უკულ ქოდიჭყე ჯიმამ მავილარ ომიქ. თიმ უკულ ათე ჭუათ ცხოვრენს ამდლა სუმოშათას ტოლვილი.

მა სოხუმურ ვორექ. ათე სიტყვეფ მორთინუანს ცურა, ნამუთ ვამიძირუ, მარძენს იმედის ვუჯინე ჭუმანერ დღას, ათე სიტყვე-ბი რე ხიდე ჩქინ დო აფხაზეფს შკას.

მაღეგბადი ათას ჩხორომ ოთხონეჯდო რუო წანას, ეჩდოსუმ აპრილს, დღას ვაპოფექ სოხუმს, მარა მიჩქუ სორე ჩქიმსუდე, ნამუე ჩქიმ ქურა დო მუ ფერი რე ჩქიმი ზღვა. ჩქიმ ოჯახ დიდ ჭუათი გითმიშინანსე თი დღალემს ნამუთ ომიშ დროს მიკილეს. ირო, მუ დროს ჩქიმ მუმას დო ბების ვოკითხუქ მუნერ ორდგ სოხუმი, თინეფ თოლს ჩილამურით გითმიშინანა მუნეფიმ საყო-როფო ხალხის, თექიან ცხოვრებას დო ომიშ გაჭირებულ დღა-ლემს, ნამუთე დღას ვემმოჭყორდუნა. ქორთუეფ დო აფხაზეფქ ართიანს ტყვია ქაათეს.

მა ბრელ მუდგარენ მაინტერესენს სოხუმშე დო ომშე, თემ გურშენ დუსვი ჩქიმ მუმას კითხვეფი

მუჭომ ორდგ სოხუმი სქან ბალანობამ დროს?

ჩქინ ქალაქე ორდგ ჭიჭე ბალი, სოხუმ ორდგ შხვანერ სისკვამამ

შხვა ქალქებში გეშე. მუშ ქიჭე ქუჩეფით, ქუჩეფიშ ძგას დორგუაფილ ჭადარეფით, უსკვამამ ზღვამ პიჯით, მუში ჩე სანატორიეფით, ჯვეშ სკვამი შენობებით, ჯვეშ არქიტექტურათი დო საოროფო ხალხით. სოხუმი ორდღ დიდ კულტურამ ქალაქი, თაქ ოხორანდეს ბრელ ეროვნებამ ხალხი. თაქიანეფ ირო რაგადანდეს – ჩქი უბრალეთ სოხუმარეფ ვორეთ, ეროვნებას მნიშვნელობა ვაულუდღ. ართიანიშ ნათესეფ ორდეს ქორთუეფი, აფხაზეფი, რუსეფი, სომეხეფი, ბერძენეფ, უკრაინელეფ, ესტონელეფ, ლატვიელეფ დო ბრელ შხვა ერის ნარმომადგენელეფი.

ნამ ადგილი გიორდღ განსაკუთრებულო სოხუმს?

სოხუმს ბრელ ადგილ რდღ სკვამ, მარა განსაკუთრებულო მიორდღ ორჯონიკიძეში ქუჩა. ათე ქუჩამ ძგალემს, ხოლო-ხოლოს ორდღ დორგუაფილ ჭადარეფი, ზაფხულს ჭადარიშ ჩე ყვა-ვილეფ თირცალო ორდღ მორღვაფილ დიხას, ტურისტეფ სპეციალური გილეშეს ათე სისკვამამ ოძირაფუშა, მელენ-მოლენ ჯალეფიშ ნოველეფ ვითომ ართიანს ორდეს მერდილღ დო ჯალემს თუდო ოროს, სირგილეს ჯგირ ორდღ გულეშა.

ქიგიშინ ომიშ დოჭყაფამ ისტორია.

ათე დღალეფი მონკა გაშინალიე. ზაფხულიშ ჩხე დღალეფი გერდ, სოხუმშა მულირ ორდეს ბრელ ტურისტეფი, ხალხი ზღვამ პის ისვანჯუედღ, ბრელი -ქალაქის გულენდღ. უბედურებაქ დიტრიალღ, ათე დროს ტყვიაშ გოლაფას მითინ ველუდღ. ჯიმალეფს შკას ტყვიაქ გოლღ. ბოლო დღაშა ნამთინ მხარეს ვამოკოდეს იარალიშ ეჭოფუა, მარა მუ დროს ქოვძირითი, ნამდა ომი გეგრძელეშუდღ დო ხალხი ჭყორდუდღ, გეგნობჭყვიდით ჩქინ ქალაქი დო ხალხი დევცვითკო. მა დო სქან ბაბუექ მიდაბრთით დო დუდი სამხედრო შენაერთებს ქედნივჭარით, ართი სიტყვათი, იარალი გეეჭოფით. ჩქინ ცალო ქიმიწეს სოხუმში ქომოლკათამ უმრავლესობაქ. ომქ დიდ ხანს გეგრძელღ, ჟირხოლო მხარეს მიუნდეს ბრელ

ჭკირილევ დო ღურელევ. ქალაქ ირიათო იბომბუდგ, ათემ გურ-შენ ქალაქშე გიმმაპუნდეს ბალანევ, ოსურევ დო ხანერ კათა. მა ჩქიმ ავტობუსით ომიშ ხაზიშე გიმმაპუნდგ ჭკირილევ დო მემიუნდეს საავადმყოფოშა – ათასობით ჭკირილ მემარევ გინვოსკილიდეთ. ართმახ ჭკირილევ ქომიპონით სოხუმიშ აეროპორტიშა, თვითფრინავით ქართიშა გეგნიპკონიტკონ, მარა ჩქინ თოლიშ წოხოლე ქართიშე სოხუმშა მომაულარ, მემარეფით ეფშა „ტუ-154“ ზღვაშე ნაოთემ ჭურვით გემთაათეს. მთელ მემარეფსგ ხვალე შკვით კოჩქი გესკიდგ, არდა ჭკირილევ ორდეს, მა ჩქიმ მანქანათ ჰოსპიტალშა მიდესპონი. ათე წუთევ დლას ვაგმოჭყორდგ. თვითფრის ჭკირილ ბოშეგ ბაბუშარას რენა თხორილ. ათენებშე ბრელი კუნტა ხანებს აშო რენა გიმოსვანჯაფილგ. გინოსვანჯაფიში პროცესი ასე ხოლო მეურსგ.

ნამ შარათ გინორთით აშო?

ბრელ ვიომით ქორთუეფქ დიდ ქიანაშ წოხოლე, მარა მუთუნქ ვეგშამირთეს, სოხუმქ იშენით ქუდანთხგ, მევოდინეთ სოხუმი დო 25000 ახალგაზრდა მემარაი. ცოცხალი გესკილადირემს არდა შარა მოჭკირილ აფუდგ, კათა იძულებულ გინირთე კოდორიშ ხეობათ გოლა-გოლა გინილგკო სამარგალოშა. რუო დლა დო სერს დევნილეფი შონეთის გოლათ მივშითი ბრელს ვეგნალინგ ათე მონკა დლაღემქ. ქოდიჭყე ჩქინ ტოლვილობაში უგუთებგ ხანაქ. მა დო ჩქიმ მეგობრემქ 27 სექტემბერიშ გოთანას 5 საათის ჰოსპიტალშე ბოლო ჭკირილეფი მანქანემს ქუგუონჯირეთ დო სამშვიდობოშა გეგშეპონით, ბრელქ გესკიდგ, მარა ქედიჭყე ტოლვილობაშ გაურზებელ ხანაქ.

მა მჯერს ნამდა არდა ქორთუ ზისხირიშ ბოლო ჭვათშა იომენს სოხუმიშ დართინაფალო.

თარგმანი

აფხაზეთი საქართველოს ულამაზესი კუთხე, რომელიც დღეს დღეობით წართმეულია, კავკასიონის მთებსა და შავი ზღვის სანაპიროს შუა მდებარეობს. პატარა სამოთხე. მისი სილამაზისა და სამოთხე. გეოგრაფიულიადგილის გამო ცდილობდა გარეშე მტერი ხელში ჩაგდებას. რუსეთს არ უნდოდა საქართველოს ხელიდან გაშვება და გაუკთა პროვოცირება ათას ცხრაას ოთხმოცდათორმეტი წლისკომლიქტს, ამისთვის გამოიყენა სეპარატისტიაფხაზეთი. ამის მერე დაიწყო მათამკვლელი ომი. იმის შემდეგ ამ ტკივილითცხოვრობს დღეს სამასი ათასი ლტოლვილი.

მე სოხუმელი ვარ. ეს სიტყვები მაბრუნებს სახლში, რომელიც არ მინახავს, მაძლევს იმედს, ვუყურო ხვალინდელ დღეს. ეს სიტყვები არის ხიდი ჩვენსა და აფხაზებს შუა.

მე დავიბადე ათას ცხრაას ოთხმოცდარვა წლის ოცდასამ აპრილს. არასდროს არ ვყოფილვარ სოხუმში, მაგრამ ვიცი სად არის ჩემი სახლი რომელია ჩემი ქუჩადა რა ფერია ჩემიზღვა. ჩემი ოჯახი დიდი ტკივილით იხსენებს იმ დღეებს, რომელიც ომის დროს გამოიარეს. ყოველთვის, როდესაც ჩემს მამას და ბებიას ვეკითხები, როგორი იყო სოხუმი, ისინი თვალზე ცრემლით იხსენებენ მათთვის საყვარელ ხალხს, იქაურ ცხოვრებას და ომის გაჭირვებულ დღეებს, რომელსაც ვერასდროს დავივიწყებთ. ქართველებმა და აფხაზებმა ერთმანეთს ტყვია ესროლეს.

მე ბევრი რამე მაინტერესებს სოხუმზე დაომზე, ამის გამო დაუუსვი მამაჩემს კითხვები:

როგორი იყო სოხუმი შენი ბავშვობის დროს?

ჩვენი ქალაქი იყო პატარა ბალი, სოხუმი იყო სხვანაირი სილამაზის სხვა ქალაქებთან შედარებით, თვისი პატარაქუჩებით, ქუჩების კიდებზე დარგული ჭადრებით, ულამაზესი ზღვის სანაპიროთი,

თავისი თეთრი სანატორიუმებით, ძველი ლამაზი შენობებით, ძველიარქიტექტურითდა საყვარელი ხალხით. სოხუმი იყო დიდიკულტურის ქალაქი, აქ სახლობდნენ ბევრიეროვნების ხალხი. აქაურები ყოველთვის ამბობდნენ: ჩვენუბრალოდ სოხუმელები ვართ, ეროვნებას მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ერთმანეთის ნათესავები იყვნენ ქართველები, აფხაზები, რუსები, სომხები, ბერძნები, უკრაინელები, ესტონელები, ლატვიელები და ბევრი სხვა ერის წარმომადგენლები.

რომელი ადგილი გიყვარდაგანსაკუთრებულადსოხუმში?

სოხუმში ბევრი ადგილი იყო ლამაზი, მაგრამგანსაკუთრებულად მიყვარდაორჯონიკიძის ქუჩა.ამქუჩაზე კიდეებზეახლო-ახლო იყო დარგულიჭადრები, ზაფხულშიჭადრისეთერიყვავილები თოვლივით იყო მოყრილი მიწაზე,ტურისტები სპეციალურად დადიოდნენ ამ სილამაზის სანახავად, აქეთური და იქეთური ხეების ტოტები ვითომ ერთმანეთს იყვნენ შეზრდილიდა ხეების ქვეშ, სიგრილეში კარგი იყო სეირნობა.

– გაიხსენე ომის დაწყების ისტორია.

– ეს დღეები ძნელი გასახსენებელია,ზაფხულის ცხელი დღეები იდგა, სოხუმში ჩამოსული იყვნენ ბევრიტურისტები, ხალხი ზღვის პირზე ისვენებდა, ბევრი -ქალაქში სეირნობდა. უბედურებადატრიალდა, ამ დროს ტყვიის გავარდნასარავინ არ ელოდა. ძმებს შორის ტყვია გავარდა.. ბოლო დღემდე არც ერთ მხარეს არ გვინდოდა იარაღის აღება, მაგრამ როდესაც ვნახეთ რომ ომი გრძელდებოდა და ხალხი წყდებოდა, გადავწყვიტეთ ჩვენი ქალაქი დახალხი დაგვეცვა. მე და შენი ბაბუანავედით და თავი სამხედრო შენაერთებში ჩავიწერეთ.ერთი სიტყვით, იარაღი ავიღეთ. ჩვენსავით გააკეთეს სოხუმის მამაკაცებისუმრავლესობამ.ომი დიდხანს გაგრძელდა, ორივე მხარეს გვყავდა ბევრი დაჭრილი და მკვდარი. ქალაქი სულიბომბებოდა, ამიტომ ქალაქიდან გაგვყავდა ბავშვები,

ქალები და ხნიერი ხალხი. მე ჩემი ავტობუსით ომის ხაზიდან გამომყავდა დაჭრილები და მიგვყავდა საავადმყოფოში – ათასობით დაჭრილი მეომრები რომ გადაგვერჩინა. გადავარჩინეთ. ერთხელ დაჭრილები მოვიყვანეთ სოხუმისაეროპორტში, თვითმფრინავით რომ თბილისში გადაგვეყვანა. მაგრამ ჩვენს თვალწინ თბილისიდან სოხუმში მომავალი, მეომრებით სავსე „ტუ-154“ ზღვიდან ნასროლი ჭურვით ჩამოაგდეს. მთელი მეომრებიდან მხოლოდ შვიდი კაცი გადარჩა, ყველანი დაჭრილები იყვნენ, მე ჩემი მანქანით ჰოსპიტალში წავიყვანე. ესწუთები არასდროს არ დამავინყდებოდა, თვითმფრინავში დაჭრილი ბიჭები ბაბუშარაში არიან დამარხული. ამათგან ბევრი ცოტა ხნის წინ აქეთ არიან გადმოსვენებული. გადმოსვენების პროცესი ახლაც მიმდინარეობს.

რომელი გზით გადმოდიხ აქეთ?

ბევრი ვიომეთ ქართველებმა დიდი ქვეყნის წინააღმდეგ, მაგრამ არაფერი არ გამოგვივიდა. სოხუმი მაინც დაეცა, დავეარგეთ სოხუმი და ორი ათას ხუთასი ახალგაზრდა მეომარი. ცოცხლად გადარჩენილებს ყველა გზა მოჭრილი ჰქონდათ. ხალხი იძულებული გახდა, კოდორის ხეობით, მთა-მთა გადასულიყო სამეგრელოში. რვა დღე და ღამე დევნილები სვანეთის მთებით მოვდიოდით, ბევრმა ვერ გადაიტანა ეს ძნელი დღეები. დაიწყო ჩვენი ლტოლვილობის დაუმთავრებელი ხანა. მე და ჩემმა მეგობრებმა 27 სექტემბრის გამთენიისას, 5 საათზე ჰოსპიტალიდან ბოლო დაჭრილები მანქანებში ჩავაწვინეთ და სამშვიდობოს გამოვიყვანეთ. ბევრი გადარჩა, მაგრამ დაიწყო ლტოლვილობის გაუსაძლისი ხანა.

მე მჯერა, რომ ყველა ქართველი სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იომებს სოხუმის დასაბრუნებლად.

კვარაცხელია ნონალი, 54 წლის; გულრიფში – ბალმარანი

გამარჯობათ, მარგალურო ვამარაგადე მა დუმოჭყოდგ მარგალურქ. ბრელხანიე სამარგალონკემა ხოლო ვამიღე კონტაქტი, ოდო ათემ გურშენ ქიჭე გოჭყოლაღირ მაფე. გაშინალ მაფე სიტყვეფი. ჩქიმ სახელი რე ნონალი, ბუხუტიმ ძლაბი ვორექ ბალმარანიშე, გულრიფშიმ რაიონშე, კვარაცხელია. ჩქიმ მუმა სოფელს ბულალტერო მუშენდგ, უკული სოხუმხელსანყოში ბულალტერი რდგ. აფხაზეთის ართ ნანას ტყვედ ქინოსქიდგ დო ბრელ სინნარე უძირე. განადგურებულ კოჩქე ქუმორთე დო ასედე, მაბრუო თუთა რე, მამაქ დომიღურეს. მამა ვა პუნს, მუმა ვა პუნს. დიდა ლოგინო რე ჩავარდნიღ დო ირდღას მაფე გილაულარ, ირ დღას ვარ სუმე დაღეფი ვცხოვრენტ თაქ დო ართიანს ვოთირთე. ირ მაჟია დღას მა ვულუანქე, ირ მაჟია დღას ჩქიმ ოშკარ და, დო უკლაში და შაბათ-კვირას. ქეთო სოხუმს გებჩინებაფე, მა დო ქეთო მეზობელეფ ვორდით თექ, მამიდამ მეზობელეფ. ჩხუპიმ დროს ქალაქი აღმოჩინდა ექვსთვიან ბლოკადაში, ვამარაგადე მარგალურო ამშვთუთიან ბლოკადას ქემოხვადე სოხუმქე, ქორშუდან იყი თქვა ენა, ეთი პერიოდის მა ბალმარანშა ვეგლმართედ დო რედაქციებშა გიღეფში, თექ ვმუშენდი დროშას რედაქციას კორესპოდენტო შრომას სერგო ნურნუშია რდგ მთავარ რედაქტორი. თინკემა საბჭოთა აფხაზეთინკემა ვეგშამირთე ურთიერთობაქ მუდგარენ, რედაქტორნკემა კამათიქ ქუმოფხვადე დო დავანებ დუდი. ათე ჟირ გაზეთის ვმუშენდით, გემაშინე ჩქიმ თანამშრომლეფი, გემაშინე ჩქიმ თექიან მეზობელეფ, ქეთო თაქ რე თიშენ, გიდიბჭყანქე მამიდასთან როგორ ვცხოვრობდით. ქეთომ ჯიმა ცხოვრენდგ გვალო ართ სართულს რდეს, მეზობელეფ ვორდით დო სჯობია ქართულად ვილაპარაკო, რომ აველდდი, დამავინყდა მეგრული, მოკლედ შუქრი მარგიანი და ჟერლო ფირცხელიანი ცხოვრობდენენ ერთად, ძმაბიჭები იყვენენ.

ძალიან კარგად ვიყავით ერთად, ერთმანეთთან, კარტს ვთამაშობდით ერთხელ და, ალექო მატყუებდა და ვერც ერთი ხელი ვერ მოვიგე და თან ვერ მივხვდი, როგორ მატყუებდა და გაბრაზდა, გაბრაზდა შუქრი, არაფერს ამბობს, უყურებს ასე განრისხებული, მეტი ვაჟკაცობა არ გეყო, ბიჭოო, გოგო რომ არ მოატყუოო. მეტად ვერ ვუგებ და რა ვქნაო. აი, ასეთები იყვნენ. ძალიან კარგი მეზობლები გვყავდა, ერთი სომეხი ოჯახი იყო, ერთი ასია იყო იქ, ორი გოგოები ჰყავდა, ქრისტიანა და ის მეორე, ძალიან ლამაზი უკრაინელი დისშვილი მისი, ვერ ვიხსენებ. მთელი ომი ჩვენ აფხაზეთში ვიყავით, მთელი ოჯახი არ გამოვსულვართ არც ერთი საათით უკანასკნელ დღემდე. ჩვენ 27 სექტემბერს გამოვედით, მთელი ოჯახი მამაჩემი, ჩვენ დიდი ოჯახი გვქონდა, ბიძაჩემის ოჯახი და მთელი სანათესაო აფხაზეთში ვცხოვრობდით სოხუმში და გულრიფში და ყველანი იქ ვიყავით. სასწაული ალბათ, ღვთის მფარველობის ქვეშ ვიყავით, რაკი ჩვენ არც ერთი ახლო ნათესავი და ოჯახი ნევრი არ დაგვკლებია, მაგრამ მთელმა ამ რისხვამ ჩვენ თავზე გადაიარა. თუმცა მე ახლა შემეშალა ერთი რალაცა, შემეშალა ის, რომ ძალიან ბევრი მეგობარი, ძალიან ძვირფასი ადამიანი დავკარგე. კლასელი იყო იქ ორი, სნაიპერის ტყვია მოხვდა კისერში და ადგილზევე დაიღუპა, შუქრის ამბავზე უბრალოდ ვერ მოგიყვებით, ავნერვიულდები იმიტომ, რომ ეს ძალიან სერიოზული ღალატის ის იყო, რალაცა იქ და როგორ დავგანახა შუქრიმ, შუქრის გამირობის ორდენი უნდა ჰქონდეს, როგორ დავგანახა ჩვენ, მე და ალიკას, ვინ იყო გამცემი. არაქართულენოვანი ხალხი იყო ჩარჩენილი ჩემი მამიდას და მარგიანების გარდა და ძირითადად არაქართულენოვანი. ზოგი ჩვენს მხარეს იყო, ზოგი უბრალოდ ნეიტრალური იყო. ყველა ერთმანეთს ვეხმარებოდით, როდესაც ციოდა და როდესაც შეშა არ იყო და არაფერი. მე მახსოვს მოხუცი ქალი, მარტო ხერხავდა შეშას და ამ დროს მე მამიდასთან მოვდიოდი და გამიკვირდა, რომ მოხუცი, სამოცდაათ წელს გაცილებული ქალი

მარტო ხერხავდა შეშას და მივედი, ჩანთა ხელში მიჭირავს და მეორე მხარეს მოვკიდე ხელი და დავეხმარე ხერხვაში და რალაცა სახე დამალა. ჰოდა გამიკვირდა, რა იყო გეშინიათ ვინმესი-მეთქი, ბოდიშო, მაგრამ მე აფხაზი ვარო, მერე რა-მეთქი, მე ქართველი ვარ-მეთქი, როცა გვიჭირს ჩვენ ერთმანეთს უნდა დავეხმაროთ-მეთქი და მომცა უფლება, რომ დავხმარებოდი. როცა ეს ამბავი მამიდას ვუთხარი, გოცდა, ამ ქალსო არავინ ეხმარებო იმიტომ, რომ მისი რძალი სნაიპერიაო და გაანადგურა ჩვენი ბიჭებიო. მიუხედავად ამისა, მერე ყველა აქცევდა ყურადღებას, ყველა ეხმარებოდა. გობეჩიები ცვხოვრობდა იქ ოჯახი, ქართველი ოჯახი. იმ ომში უფრო მეგობრულად ვიყავით, უფრო შეკავშირებული ვიყავით სოხუმში ჩარჩენილი ხალხი, ვიდრე აქ ამ მშვიდობაში. მე აქ უფრო ვგრძნობ თავს მტრებში, ვიდრე იქ და მაშინ. იმიტომ, რომ იქ ზედმეტს არავინ არ გაკადრებდა, ხალხი იყო უფრო პატიოსანი, სხვათაშორის ერთი-ორი წლის წინ, დაახლოებით ერთ-ორი წლის წინ, ჩვენთან მოვიდა გერმანელი ფოტოგრაფი, რომელიც ქართველი ლტოლვილების ცხოვრებას იკვლევდა და იღებდა ფოტოაპარატზე და ჩემმა მეზობელმა მე ჩამომიყვანა და ამ კაცმა ასეთი შეკითხვა დამისვა, რატომ მოგწონთ სოხუმი, რითი იყო სოხუმი უფრო უკეთესი თბილისზე და ეს იმიტომ გამახსენდა ახლა, რომ ვუპასუხე, სოხუმი იყო ევროპული ქალაქი და სოხუმი იყო სიყვარულის ქალაქი, იქ ყველას ერთმანეთი გვიყვარდა და არ ვიცი, მე აფხაზიც მიყვარდა, რუსიც მიყვარდა, სომეხიც გვიყვარდა, ბერძენიც და ყველა გვიყვარდა. პოლიტიკა სხვა რალაცაა, პოლიტიკამ ყველაფერი დაანგრია. ძალიან ევროპული ქალაქი იყო, გახსოვს ჩრდილოვანი ორჯონიკიძის ქუჩა! გინდოდა, გაისეირნებდი ჩრდილში და სინყნარეში და სიმყუდროვეში თუ გინდოდა, ორჯონიკიძის ქუჩაზე გახვიდოდი, თუ მზე, ზღვა და მზენარი გინდოდა, გახვიდოდი რუსთაველის გამზირზე. არ შემიძლია, ცუდად ვერ გავიხსენებ ვერც ერთ აფხაზს, იქ „ნართაში“ შევდიოდით, იქ

„აპრაში“ შევდიოდით, ყავას ვსვამდით, ნაყინს მივირთმევდით. ვინ მოგატყუებდა ნონაში, ვინ რამე უხერხულს წამოგაძახებდა, ყველა იყო კულტურული ხალხი. ამიტომ მე მგონია, რომ სოხუმი იყო ევროპული ქალაქი და თბილისი არის აზიური, ქრელი ქალაქი. აქ ვაჭრული სული უფრო ტრიალებს, ვიდრე ინტელიგენტური, თითქოს დედაქალაქია და ინტელიგენტური უნდა იყოს. სვანეთის გზაზე გამოვიარეთ, ზუსტად ათი დღე, ძალიან ბევრს გვეხმარებოდნენ, ტყუილებსაც გვეუბნებოდნენ, მაგრამ იმ ტყუილებითაც გვეხმარებოდნენ, სვანი ბიჭები მოდიოდნენ ფეხით, მივდიოდით თითო ჩემოდნით, და 75 კმ იყო ალპურ ზონაში გასასვლელი და უამრავი დაღუპულები ვნახეთ. მშრომელი მოხუცი კაცი გზის პირზე იწვა და ვილაცას საბანი გადაუხურავს და ზედ დაუნერია, რომ მისი შვილებიო – ქარდავები – იბრძოდნენო და არ ვიცით, სად არიანო, და თუ ვინმემ იცის, ძმებს ქარდავებს შეატყობინეთ, რომ მათი მამა ამადაამ ადგილზე გარდაიცვალა და მერე დადიოდნენ ცხენით ბიჭები და ასაფლავებდნენ ამ უპატრონო მიცვალებულებს. მერე ძალიან კარგად მახსენდება ის ფაქტი, რომ ვილაც სვანმა ამოდენა ბალონით თუ, რა ქვია იმას, რძის კონტინერით თაფლი გამოიტანა და ყველას გვირიგებდა, რა ჭურჭელიც გვექონდა, გვივსებდა თაფლით. ამდენი წელია 23-ე წელია თბილისში ვცხოვრობ და ჯერ ჩემთვის არავის არ უკითხავს.. როგორ გვექცოდნენ და ცუდი ხმები მესმოდა და როცა ამაზე ვლაპარაკობდი, მაჩუმებდნენ და პრესას არ გამაკარეს საერთოდ. მახსოვს ერთი შაოსანი ქალი, ძალიან მაღალი, მხარბეჭიანი ქალი და ვაშლები დაგვიფართხა და ისა და.. მეორემ დაუძახა: ქალოო, ამათ რომ აძლევ, მერე ზამთარში შენ რას შექამო? კაცოო, ხალხს უჭირს და რა ზამთარიო. დაფერთხა ვაშლები და მოგვანოდა. კიდევ მახსოვს ესეთი რალაცა, სადღაცა უდაბურ ადგილზე მოვდივართ და ცეცხლია, სამფეხა დგას ცეცხლზე და შემოდებულია რკინის ვედრო, ცოტა აკლია 12-ლიტრიან ვედროს და დულს წყალი,

ჰოდა მივედით აქამდე და რას ვხედავთ და ვართ უკვე კრიზისულ მდგომარეობაში, საჭმელი 3-4 დღეა, არაფერი არ გვიჭამია, რაც გზაში სახლიდან რაც წამოვიღეთ შემოგველია და ეს თაფლიც სანამ გაგვეყვებოდა 24 კაცი მივდიოდით, ახლო ნათესავები ერთად და დგას ეს და კაციშვილი არ არის ირგვლივ და ჩემ ბიძაშვილი გაჩერდა, ჭიქა იქვე დევეს, დევეს ჭურჭელი, შაქრით სავსე და ყველა ამოიღებდა ცხელ წყალს ჭიქით, ერთი კოვზიც იღო. ჩავყრიდით თითო კოვზს და მე ძალიან შევეხვეწე, რომ სამ კოვზს ვაკეთებდი, სამი კოვზის გარეშე ჩაის ვერ ვსვამდი და მეორე კოვზიც ჩამიყარე-მეთქი. ჩემმა ბიძაშვილმა მითხრა, ხომ ხედავო რა, ხალხისთვის აქვსო ვილაცხას ვაკეთებულო და კარგიო, ჯანდაბასო შენ ორს ჩაგიყრიო და სხვას არავის არ ჩაუყარა ორი კოვზი და ესე მოურევდით ამას. ის თითო ჭიქა წყალი დავლიეთ და საოცარი ენერგია მოგვცა და ისე გავაგრძელეთ გზა და უკვე ჭუბერში რომ მივედით იქ ვერტიმფრენებიდან პურს გვიყრიდნენ, სამხედრო მანქანა ამოდიოდა, ბიჭები ისხდნენ და ტომრებით ამოჰქონდათ პური. ჭუბერში უკვე ძალიან ბევრი სურსათი ამოდიოდა და საკვები იქ უკვე იშოვებოდა. სხვათაშორის სოხუმის ეკლესიის ბერი და მღვდელიც ვნახე იქ, მანქანა გაუკეთებიათ რალაცა და ისეთი შიგნით ქვაბები იდგა, დულდა ქვაბები, ფაფებს აკეთებდნენ და ბავშვიან ქალებს აძლევდნენ და მახსოვს მეც მომცეს და აი ასე 10 დღე გამოვიარეთ ეს საშინელი ამბავი. იქ ტყიდან რომ გამოვედით, ქალი ცხოვრობდა თურმე გვარად ცალანი, თითონ პატრონი ჩვენ არ გვინახავს, მთლიანად დაუთმო სახლი ლტოლვილებს და იქ ღამეებს ათევდნენ, ვინც ეტეოდა, ვინც ვერ ეტეოდა ამ სახლში, ეზოებსა და ტყეში ცეცხლს ანთებდნენ და ვინც ცეცხლი ვერ დაანთო და ვერ ისა, დაიღუპნენ და თითონაც მახსოვს ბლავილით გამოვიდა, ერთი დიდი ლოდი იყო, ბილიკი ადიოდა მდინარიდან და ქვემოთ დიდი ლოდი იყო და მოხუცი კაცი იყო და ჩასულა და ყვირილით მორბის და რა იყო რა მოხდა – მეთქი და რადა ადამიანია, მკვდარი დევსო,

გდიაო იქ და ჩავედით. იქნებოდა 25-26 წლის ძალიან ახალგაზრდა ბიჭი, ჯინსის ტანსაცმელი ეცვა და მიწებილი ჰქონდა, ეტყობა, მდინარეში ჩავარდა, დასველდა და მერე უკვე... თუ დასველდებოდა, იყინებოდა და გაიყინა იმ ღამეს.

– აი, მეგრულად საუბარი გაგიჭირდათ ეს ახლა დევნილობაში დაგემართა თუ მაშინაც ამ დონეზე იცოდით მეგრული მხოლოდ?

მე პირადად ფილოლოგი ვიყავი, ქართულ ენას და ლიტერატურას ვასწავლიდი ბალმარანის საშუალო სკოლაში, მერე რვა წელიწადი რედაქციაში ვიმუშავე ომის დასრულებამდე. ყოველთვის ვცდილობდი, რომ ქართულად მესაუბრა იმიტომ, რომ საკმარისი იყო საღამოს ოჯახში მეგრულად მესაუბრა და დილით უკვე გაკვეთილზე ერთი მეგრული სიტყვა რომ არ გამპარვოდა არ მოხდებოდა და. ამიტომ მე ყოველთვის ვცდილობდი, რომ ქართულად მესაუბრა, ახლა დედა და მამა ქართულად არ დამელაპარაკებოდა და არც მე გავცემდი პასუხს, მაგრამ ესე რომ შევიკრიბებოდით ახალგაზრდები და ვიკრიბებოდით, ძალიან ბევრნი ვიყავით გოგონები და ბიჭები სამეზობლოში, ნათესავები, ვაცხოვრებდით ტირტს, ერთად ვსხდებოდით შაბათ-კვირას და საოცრად კარგად ვატარებდით, კულტურულად ვატარებდით დროს. აი, იქ უკვე მე, რა თქმა უნდა, მეგრულად ვსაუბრობდი, მაგრამ საზოგადოებაში ვცდილობდი მაინც ქართულად მესაუბრა და ნაკლებად მერეოდა ხოლმე მეგრული, მაგრამ როცა მეგრულად ვსაუბრობდი, ქართულს არ ვურევდი, არც რუსულს, სხვათა შორის. მეგონა, რომ მეგრული ენა არ დაიკარგებოდა, მაგრამ როგორც ვატყობ, ძან კარგად აფინყდება ადამიანს, მე კი ვცდილობდი, რო ქართულად მესაუბრა, რომ უბრალოდ გაკვეთილებზე არ შევრცხვენილიყავი, მაგრამ როცა მეგრელებში ვიჯექი, თავისუფლად ვსაუბრობდი და ასე ვეშემლებ, სიტყვევ გაშინალ მაფე. (ახლა არ შემიძლია, სიტყვები გასახსენებელი მაქვს)

თარგმანი

გამარჯობა, მეგრულად ვერ ვილაპარაკებ მე. დამავინწყდა მეგრული, დიდიხანია სამეგრელოსთანაც არ მაქვს კონტაქტი, ჰოდა ამის გამო ცოტა დავინწყებული მაქვს. გასახსენებელი მაქვს სიტყვები. ჩემი სახელია ნონალი, ბუხუტის ასული ვარ ბალმარანიდან, გულრიფშის რაიონიდან, კვარაცხელია. მამაჩემი სოფელში ბულალტრად მუშაობდა, შემდეგ სოხუმხელსანყოში იყო ბულალტრად. აფხაზეთში ერთი წელი ტყვედ ჩარჩა და ბევრი სიმწარე უნახავს. განადგურებული კაცი ჩამოვიდა და ახლახან, მერვე თვეა, მამა მოგვიკვდა. მამა არ მყავს, დედა ლოგინად არის ჩავარდნილი და ყოველდღე მაქვს მისასვლელი; არა, ყოველდღე არა. სამი და ვცხოვრობთ აქ და ერთმანეთს ვენაცვლებით. ყოველ მეორე დღეს მე ვუვლი, ყოველ მეორე დღეს – ჩემი შუათანა და, და უმცროსი და – შაბათ-კვირას. ქეთო სოხუმში გავიცანი, მე და ქეთო მეზობლები ვიყავით იქ, მამიდას მეზობლები. ომის დროს ქალაქი აღმოჩნდა ექვსთვიან ბლოკადაში, ვერ ვამბობ მეგრულად, ექვსთვიან ბლოკადაში აღმოჩნდა სოხუმი, გეხსომებათ ეს თქვენ. იმ პერიოდში მე ბალმარანში ვერ დავდიოდი, რედაქციებში დავდიოდი, იქ ვმუშაობდი „დროშის“ რედაქციაში კორესპოდენტად, „შრომის“ მთავარ რედაქტორად სერგო ნურნუშია იყო. მამინ „საბჭოთა აფხაზეთთან“ არ გამოვივიდა ურთიერთობა, რატომღაც, რედაქტორთან მომივიდა კამათი და თავი დავანებე. ამ ორ გაზეთში ვმუშაობდი, მახსენდება ჩემი თანამშრომლები, მახსენდება ჩემი იქაური მეზობლები. ქეთო აქ რომ არის იმიტომ დავინწყებ მამიდასთან როგორ ვცხოვრობდით. ქეთოს ძმა ცხოვრობდა, ერთ სართულზე იყვნენ, მეზობლები ვიყავით და... სჯობია ქართულად ვილაპარაკო, რომ ავლელდი დამავინწყდა მეგრული...

**კვარაცხელია გია, 40 წლის;
გალი – აჩიგვარა – თბილისი**

ვითოჟირ წანერ ვორდგ, მუმაქ მილურუნგ, თიშ უკულ ოთხო-
ნერდოვითოსუმს აშო იყუ ჩქინ გინორღვაფაქ, თიშახ მუთუნ ქი-
შემღებდეს და მუბშენდითე ბალანეფი, ჟირხოლო, ჯიმაღეფგ.
ჩქი ვორეთ ოჯახის დო დიდა, მიმოზა ლურწკაია. დიდად თინა
რდგ ჩქინ დო მუმათი. სკოლაშა გიღეფშით, დრო, დრო ჩქინო...
უცებ, სკოლა მუჭო გეთებუდგ დო ცურა, სამუშასა, მუთგ დიტუ
მუაჩქიმქგ, ვაგვანიავითკო, ხალხიქ ვათქუკონი, უფრო სწორად
მეცხოველეობა, მუთ დომტუეს, ოჯახის ბალანეფი ვორდით,
მარა ვით შური საქონელიშ მიკოლუაფა თემ ვარე, დოღურგ მუ-
მაქია დო ქეკაუნესიავა ვათქვისკო, თიშგურშენი თი ვით შურ
საქონელს ჩქი ვულუანდითგ. ათით მემღებდეს, შემოსავალი შხვა
მუთუნ ვარდგ, ვულუანდით თეს. პირველ წანას გამიჭირდეს
ჭიჭე, ხაჩქუაქ, დიხაშ მიკოლუაფაქგ. მიდაბრთით დიაჩქიმ დო
მა, მაჟია ჩქიმ ჯიმა ჭიჭე რდგ უმოსო, პირველ წანას, გამიჭირდგ
დო გუთვორაგვე იშო თე ბერგი დო მოლაფრთ აშო. ცურა მეუა
– მინუ დიაჩქიმქ დო ვალვარუათია, „დედავა“ ვათქუათია, კოჩიქ
ვათქუასია, სო იდგ თე ოსურქია, ვეკითხასგ კოჩქია. თი წანას
ქოხაჩქებნდ სანყალი ხვალე, პირველ წანას, მარა უკულ ვარდგ
შარა დო ქიდიბგურეთ თე ხაჩქუა ხოლო, საქონელს ოჭკომალ
ოკოდგ, ოშუმალგ. ათეჯგუა გაჭირებულო მობრდეს დიაჩქიმქგ.
ჩქიმ ჯიმა ცალკე ფაბრიკას მუშენდგ, გაკმორღვანდეს სკოლაშე
უკულ, ზაფხულს, სუმ თუთას, მა ჩაის ბნილუნდგ, მიკაქუნა-
ლიშ ფარა გუვაკეთითკონგ. უკულ-უკულ ქოთგ ტყაშა ქიმიფ-
შით დიშკაშ მაღალშა, ძნელიდგ, მარა თემ მიბრდითგ, კოს ვა-
მუხვარებ თემ. ქოპუნდეს ნათესეფი, მარა არძო მუშ-მუშ ცუდეს
რდგ, არძოს მუშ ოჯახი უღუდგ. ოთხოწდოვითოსუმს სკოლა

გუვათე, ჩხუპიშ პერიოდის. განგაში გეგმოცხადნე, გივორღვით ტრაქტორს, მუთ ქომლუდესნი ცუდეს, ირფელი დობხარგეთ, ჩქიმ ბიძია დო ჩქი, ხოლოს ვცხორენდით, ხუთ და დო ჯიმა რდეს. ინგურმა ქუმოფრთით დო ექ ქეგმოჭიმეს აფხაზებქ, 29 სექტემბერს, უკვე გუთმოთანდუდგ ფერ პერიოდიე, სოხუმ ეჭოფილიე, რა თქმა უნდა, გალ ხოლო, მუთ მომილუდესგ, იფრელი თექ გედიპტეთ დო მუთე მიკმოქუნდესგ თით გინიბლით. ვემის მინ გორუნდგ, ოლონდ ცოცხალ გინილინკონიდო. მოლაფრთით გაჭირებულო, შხვადოშხვაშ ბარგით ქუვორდი ართი წამონანა დო გვერდის. აშო გონოფრთი ვითოშკვითე წანა თაქ ვათე, ხობის. დიდა თაურეშე პუნს, ხობიშ რაიონიშ სოფელი პირველი მაისიშე. თეურეშე გინიფლით სუმ წანას ხოლო ხობის ქოფცხოვრენდი და, რა თქმა უნდა, გაჭირებათ, დიდ ომს მა მონანილეობა ვემემღებ დო ვართ მითინს უთქუალ ჩქიმდა მუთუნე, სუმ წანას თექ ვორდით, უკულ აშო მოლაფრთით, ბიცოცუნდ ჩქიმ დიდას თაქ, ჩებრიცხ თაქ ოთხონეჩდოვითოშკვითის. ამდღარ დლაშა თაქ ფცხოვრენქე, გლდანს, ართი ოსური დო ართი ბალანა ქოპუნს, ნინო ჯოხო, ოთხენანერიე, დიდა 63 წანერი, მუმაქ მილურუ, ეჩდოვოთშკვით წანერ რდგ, ავარიას ქიმოხვადგ, ჯიმაქ ვით წანერქე დოსქიდ, მა-ვითოჟირ წანერ დო ათაშ ომბოლო მივრდითიდო დო ქუვორეთე, ამდღარ დლაშა ქუმურთე. ღორონთიმ წყალობათი. ქორდუნს ჩქიმ ბალანას დო ქორე. ბაბუ ვაფშუ თექიან. ბები თექიან, მუმაში, თაქ რუსთავს, მარა ართ შკვით წანა იცი, ღურუ. თაურეშე იშო გეგნვოსვანჯეთ, იშო მიდეღ მაჟია ბიძიაქ. თექ, ართ ბიძია თექ პუნს, აჩიგვარას, იშო დირთ დო თექ ცხოვრენს, მარა ასე უკვე თინა ხოლოამ დორთე გაჭირებულე. ბიძისკუა დო ბიცო ქორე თექე, ინეფს მუთუნ ვადინაფ ინეფს, ხეთე დირთეს დო ქორენა თინეფნკემა ართო დიო დღარო. ჩქი ვიშო ვამლინა, ხვალე დიაჩქიმ დო ჩქიმ ჯიმაქ მიდართე ბები

ოსვანჯეს თი დროს, ქინაჭარეს სიას დო მიდართეს. მა ვამლინ. განადგურებულ რე ექიან ამბე, თექიანობა. მიკოჯინა ხოლო ვაკო დიაჩქიმს, თექ თიჯგუა ამბე რე თექ. ჩქინ ქორთული მუთუნ ვაარსებენს, აფხაზეფიმ ხოლო, რუსულო, რუსულო. ბები, თაქიან ბებ დო ბაბუქ თაქ დომლურეს, გინოფრთით უკულე. მეზობელეფ აფხაზეფი ჩქინწკმა ნაკლებო, გალიმ რაიონს ვარდგ, მარა ასე მუჭო ბრიგადირინ თემ რე მიდგარენი, აფხაზა, მოურს, თხირ რენო სიმინდი რენო, მოსავალს ქიმეჩანა დო მიდურს. ეურეშე მით მოურსი, თის ხემ გურშა გითმიხუნუანა.

ჩქიმ ბიძისკუა ტრაქტორს გეხე თექ, მუშენს თინეფწკმა, აშო უჯლონანს მუშ ჩილდო სკუას. არძოს მუშ გაჭირება უღე ამდლა დო მუშ პრობლემა. პასპორტი თაქიან უღე დო თექიან ხოლო, უსაბუთოდ ვაგუტენა. ჩქიმბიძისკუასჟირი სკუა ცუნს. ართის უღე დო მაჟიას-ვარ. თემგურშენ ბომ მინმურს, დოდლაბი – ვარ. ათეჯგუა ამბე რე თექ.

თარგმანი

თორმეტი წლის ვიყავი, მამა რომ გარდამეცვალა, ამის მერე ოთხმოცდაცამეტში აქეთ იქნა ჩვენი გადმოყრა. მანამდე თუ რამე შეგვეძლო, ვმუშაობდით ბავშვები, ორივე ძმები. ჩვენ ვართ ოჯახში და დედა, მიმოზა ლურწკაია. დედაც ის იყო ჩვენი და მამაც. სკოლაში დავდიოდით. დრო, დრო ჩვენთვის... უცებ, სკოლა რომ დამთავრდებოდა, და სახლში, სამუშაო. რაც დატოვა მამაჩემმა რომ არ გაგვენიავებინა. ხალხს არ ეთქვა უფრო სწორად მეცხოველეობა, რაც დაგვიტოვა, ოჯახში ბავშვები ვიყავით, მაგრამ ათი სული საქონლის მოვლა ისე არ არის. მოკვდა მამა და მიყვენო რომ არ ეთქვათ იმიტომ, იმ ათ სულ საქონელს ჩვენ ვუვლიდით. ამით გაქვეყნდა, შემოსავალი სხვა არაფერი არ იყო, ვუვლიდით ამას.

პირველ წელს გაგვიჭირდა ცოტა, თოხნა, მიწის მოვლა...ნავედით მე და დედაჩემი, მეორე ჩემი ძმა პატარა იყო უფრო პირველ წელს. გამიჭირდა და დავაგდე იქით ის თოხი, წამოვედი აქეთ. სახლში წადიო – მითხრა დედაჩემმადა არ იყვიროთო „დედაო“ არ თქვა-თო, კაცმა არ თქვას სად წავიდა ეს ქალიო, არ იკითხოსო კაცმა. იმ წელს თოხნიდა საწყალი მარტო პირველ წელს, მაგრამ მერე არ იყო გზა და ვისწავლეთ ეს თოხნაც, საქონელს საჭმელი უნდოდა და სასმელი. ასეთი გაჭირვებით გაგვზარდა დედაჩემმა. ცემი ძმა ცალკე ფაბრიკაში მუშაობდა სკოლიდან რომ დაგვითხოვდნენ მერე, ზაფხულში სამი თვე,მე ჩაის ვკრეფდი, ტანსაცმლის ფული რომ გაგვეკეთებინა.მერე-მერე ტყეშიც დავდიოდით შემის მოსატანად, ძნელი იყო, მაგრამ ისე გავიზარდეთ, კაცი რომ არ დაგვხმარებია ისე. გვყავდა ნათესავები, მაგრამ ყველა თავ-თავის სახლში იყო, ყველას თავისი ოჯახი ჰქონდა. ოთხმოცდაცამეტში სკოლა დავამთავრე, ომის პერიოდში. განგაში რომ გამოცხადდა, დავყარეთ ტრაქტორზე რაც კი გვქონდა სახლში, ყველაფერი დავტვირთეთ, ჩემი ბიძა და ჩვენ, ახლოს ვცხოვრობდით, ხუთი და დაძმა იყვნენ, ენგურამდე მოვედით და იქ წამოგვეწივნენ აფხაზები, 29 სექტემბერს, უკვე თენდებოდა ისეთი პერიოდი, სოხუმი აღებუღია, რა თქმა უნდა, გალიც. რაც მოგვექონდა ყველაფერი იქ დავტოვეთ, და რაც გვეცვა იმით გადმოვედით. ნივთებს ვინ დაეძებდა, ოღონდ ცოცხალი გადმოსულიყავი და. წამოვედით გაჭირვებულად. სხისი ტანსაცმლით ვიყავი ერთი წელიწად-ნახევარი.ა ქეთ რომ გადმოვედი, ჩვიდმეტი წელი აქ შემისრულდა, ხობში დედა აქაური მყავს, ხობის რაიონიდან, სოფელი პირველი მასიდიან. აქეთ რომ გადმოვედით, მერე სამი წელი კიდევ ხობში ვცხოვრობდით და, რა თქმა უნდა, გაჭირვებით, დიდ ომში მე მონაწილეობა არ მიმიღია და არც არავის უთქვამს ჩემთვის რამე. სამი წელი იქ ვიყავით, შემდეგ აქეთ წამოვედით, ბიცოლა ჰყავდა დედაჩემს აქ.

ჩავირიცხე აქ ოთხმოცდაჩვიდმეტში, დღევანდელ დღემდე აქ ვცხოვრობ, გლდანში. ერთი ცოლი და ერთი შვილი მყავს, ნინო ქვია, ოთხი წლისაა, ბალშიდადის. დედასამოცდასამიწლისაა, მამა რომ მომიკვდა, ოცდაჩვიდმეტი წლისა იყო, ავარიამი მოხვდა, ძმა ათი წლის დარჩა, მე-თორმეტიწლის და ასე ობლად გავიზარდეთ და ვართ დღევანდელ დღემდე მოვდივართ ღმერთისწყალობით. დედა ზრდის ჩემს შვილს და არის. ბაბუა არ მახსოვს იქაური, მამის. ბებია იქაური მამის აქ რუსთავში მაგრამ ერთი შვიდი წელი იქნება რომ მოკვდა. აქედან იქ გადავასვენეთ, იქით წაიღო მეორე ბიძამ. იქ, ერთი ბიძა იქ მყავს, აჩიგვარას, იქით დაბრუნდა და იქ ცხოვრობს, მაგრამ ახლა უკვე ისიც აქეთ დაბრუნებულა გაჭირვებული. ბაძაშვილი და ბიცოლა არიან იქ, იმათ არაფერი დაკარგვიათ, მაშინვე დაბრუნდნენ და არიან იმათთან ერთად დიო დღარო. ჩვენ იქით არ წავსულვართ. მხოლოდ დედაჩემიდა ჩემი ძმა წავიდნენ ბებია რომ გადავასვენეთ იმ დროს, ჩანერეს სიაში და წავიდნენ ნე არ წავსულვართ. განადგურებულია იქაური ამბავი იქაურობა გახედვაც არ უნდა დედაჩემს. იქ ისეთი ამბავია, იქ. ჩვენი ქართული არაფერი არ არსებობს აფხაზებისა ც, რუსულად, რუსულად. ბებია, აქაური ბებია და ბაბუა აქ მოგვიკვდა რომ გადმოვედით მერე. მეზობლეთ აფხაზები ჩვენთან ნაკლებად, გალის რაიონში არ იყვნენ, მაგრამ ახლა როგორც ბრიგადირი ისე არის ვიღაცა აფხაზი, მოდის თხილია, სიმინდია მოსავალს მისცემენ და წავა. იქიდან ვინც მოდის, იმას ხელის გულზე ისვამენ.

ჩემი ბაძაშვილი ტრაქტორზე ზის იქ, მუშაობს იმათთან. აქეთ უგზავნის თავის ცოლ-შვილს. ყველას თავისი გაჭირვება აქვს დღესდა თავისი პრობლემა. პასპორტი აქაური აქვთ და იქაურიც, უსაბუთოდ არ გაუშვებენ, ჩემს ბიძაშვილს ორი სვილი ჰყავს ერთს აქვს და მეორეს არა, ამიტომ ბიჭი შედის, და გოგო ვერა. ასეთი ამბავია იქ.

**ქირია ლელა, 24 წლის;
გალი – ჭუბურხინჯი – თბილისი**

ართი თუთა დო გვერდიშ ნოხოლე ვორდგ გალს, შეიძლება ითქვას ნორმალური ურთიერთობა რე დიო, საბაჟო პუნქტის, მიდგას პასპორტი ულუნგ, პრობლემას ვანარმოადგინენსე პასპორტიანგმო, უპასპორტოებში თავისთავდ პრობლემა რე გინულა, მინულა, ფარა ოკო თი შემთხვევას,თუ პროდუქტი მოიღე ზუგდიდინ გალში, გარჩქუ კილოგრამებს,ზუსტად ვა მიჩქე, მარა მიჩქე, ნამდა გაფულენა ტექნიკაშე, პროდუქტიშე, დოთეჯგუა ამბე. დესტაბილურგ, მარა მტრული განწყობა იშენგ რე. აფხაზეფ დო თექიან ქორთუებს შკას იშენგ იგრძნობა დაძახულობა, მარა ნოხოლიანში შედარებით დარკებულგრე, ნოხოლე ძალიან ჭირდგ მინულა, გინულა, ასე შედარებით თავისუფლება უღე ჩქინნე კოჩის. გინულა, მინულა, თავისუფალო ვაჭრენა, შედარებით ნორმალურ სიტუაცია რე. სკოლაშა გილულა ბალანეფი, გურაფა მეურსე რუსულ სექტორშა, დო რე ართი ხვალე ქორთული საგანი, რეგიონებს რე დაშვეებული თე ქორთული, ვარა დაჟე გალის სკოლეფს თე საგანი ხოლო ვარე. ჭუბურხინჯის სკოლას ოგურუანო ქორთულს, მუჭო ართ საგანს. ოჯახის ჩქი მარგალურო ბრავადანთე, გალს საერთოდ მარგალურო რავადნს ირკოჩი, გალიშ იშო უკვე იგრძნობა აფხაზური, უჩქენა მარგალური, მარა აფხაზური იჩიებნა, ვარა რუსული. მა მითინს ვებჩინენქე აფხაზებს, მუთუნგ დაახლოება ვამიღე, გალს ვარენა დო გალის იშო ცხოვრენა. ჩქიმ თაობა უმეტესო ზუგდიდის, ვარა თბილისის რე, ვარა სტუდენტე, ვარამუშენს, ვარა აბიტურიენტიე. ახალგაზრდობაშო იშენგ დაძახულობას ნარმოადგენს თექიანგ ცხოვრება, მუშო ოკო რავადი, ვარექ მუდგარენგ თავისუფალი, შიშიშ თუდო რექე, თავისუფლება ვაიღე. კიბირიშ ტექნიკად ვმუშენდგ გალს. ასე გინობჭყვიდგ, უმაღლეს დავამთავრე, ექიმ სტომატოლოგი მოკო ვორდე, გალშა ვამოკო დორთა, იფრელქე ჯგირო ქიუდა, გეგმები მიღე.

თარგმანი

ერთი თვე-ნახევრის წინ ვიყავი გალში. შეიძლება ითქვას, ნორმალური ურთიერთობა არის ჯერ, საბაჟო პუნქტზე, პასპორტი აქვს, პრობლემას არ წარმოადგენს პასპორტიანისთვის, უპასპორტოებისთვის თავისთავად პრობლემა არის გადასვლა გადმოსვლა. ფული უნდა იმ შემთხვევაში, თუ პროდუქტი მოგაქვს ზუგდიდის გალში, გააჩნია კილოგრამებს, ზუსტად არ ვიცი, მაგრამ ვიცი, რომ იხდიან ტექნიკაზე ,პროდუქტზე და ასეთი ამბე. დასტაბილურდა, მაგრამ მტრული განწყობა მაინც არის აფხაზებსა და იქაურ ქართველებს შუა მაინც იგრძნობა დაძაბულობა, მაგრამ ადრინდელთან შედარებით დაკლებულია, ადრე ძალიან ჭირდა გადასვლა-გადმოსვლა, ახლა შედარებით თავისუფლება აქვს ჩვენიანს. გადასვლა – გადმოსვლა, თავისუფლად ვაჭრობენ, შედარებით ნორმალური სიტუაცია. სკოლაში დადიან ბავშვები, სწავლა მიმდინარეობს რუსულად და არის მხოლოდ ერთი ქართული საგანი, რეგიონებშია დაშვებული ეს ქართული, თორე დაჟე გალის სკოლებში ეს საგანიც არ არის. ჭუბურხინჯის სკოლაში ასწავლიან ქართულს, როგორც ერთ საგანს. ოჯახში ჩვენ მეგრულად ვლაპარაკობთ, გალში საერთოდ მეგრულად ლაპარაკობს ყველა, გალის იქით უკვე იგრძნობა აფხაზური, იციან მეგრული, მაგრამ აფხაზურად ლაპარაკობენ, ან რუსულად. მე არავის არ ვიცნობ აფხაზებს, არანაირი დაახლოება არ მაქვს, გალში არ არიან და გალის იქით ცხოვრობენ. ჩემი თაობა უმეტესად ზუგდიდში, ან თბილისშია ან სტუდენტია, ან მუშაობს, ან აბიტურიენტია. ახალგაზრდობისთვის მაინც დაძაბულობას წარმოადგენს იქაური ცხოვრება, რად უნდა თქმა, არა ხარ რაღაცა თავისუფალი, შიშის ქვეშ ხარ, თავისუფლება არა გაქვ., კბილის ტექნიკად ვმუშაობდი გალში, ახლა გადავწყვიტე უმაღლესი დავამთავრო, ექიმი სტომატოლოგი მინდა ვიყო, გალში არ მინდა დაბრუნება, თუ ყველაფერი კარგად იქნება, გეგმები მაქვს.

**შამუგია თალიკო, 82 წლის;
გალი – ბარლები**

(ჩაინერა კარინა კონჯარიამ, ქართული ფილოლოგიის
პირველი კურსის სტუდენტი)

სამწუხაროა იმის გაფიქრება, რომ ქართველი ერი შეწყვეტს ფიქრს აფხაზეთის დაბრუნებაზე. ძალიან ბევრს დაკარგული აქვს იმედი. თქვენ როგორ ფიქრობთ არის თუ არა შესაძლებლობა აფხაზეთთან ურთიერთობის მოგვარებისა?

უმეტესობას, 75 პროცენტს, იმედი დაკარგული აქვს. დღევანდელი ადამიანები სატანები არიან. ყველა გამყიდველია. იმას ცდილობენ, რამე წაგართვან, დროს გააჩნია. თუ ცოტა შეიცვალა დრო, მაშინ შეიძლება გაჩნდეს ისეთი ადამიანი, რომელიც სისხლს დაღვრის თავისი მიწა-წყლისთვის. ან სიცოცხლე, ან სიკვდილი და დაკარგულს დაიბრუნებენ. ხომ 100 წლის შემდეგ დაიბრუნეს კახეთი, აი, მაგიტომაც ღმერთი აჩენს გოლიათებს, თუ ღმერთი გვწყალობს.

გაგვიზიარეთ მოგონებები, რაც აფხაზეთთან გაკავშირებთ.

ბედნიერები ვიყავით აფხაზეთის ხალხი. ჩვენი ზღვა, ჩვენი მთა, ჩვენი ჰაერი. სუფთა ჰაერის გრძნობის განცდაც დაკარგე, რაც იქიდან წამოვედი. ზღვა ერთს დაიქნევს და გადმოყრის და ჰავა რო გადმოყვება, მაგას რა ჯობია. ყოველ დილით ეზოს დაგვის მერე, დაღლილი დასასვენებლად რო მოვემზადებოდი, მანდარინის ჩრდილი მქონდა, დიდი ჩრდილი და ჩამოვჯდებოდი თუ არა, ვუყურებდი ვერცხლისფრად როგორ ციმციმებენ ნამები. ამაზე უკეთესს რას გავიხსენებ?! ზღვის ნოტიო ჰავა რო მოგხვდება, სული ჩაგედგმება სამოთხის. ისეთი ბუნება გვაქვს ჩვენ. ბუნება მაგაზე უკეთესი არა მგონია იყოს სამყაროში. როცა უთვისტომოდ ვარ აქ მოვარდნილი, არავინ მიკითხავს, არავინ

მიცნობს. იქ კი გზად მეგზურს რომ შევხვდებოდი, ყველა მიცნობდა და მეტყოდა, კიდევ ერთხელ მომასმენინა შენი ტკბილი ხმაო. ვინლა მეტყვის იმ ტკბილ და შეუცვლელ „გუმორძგუას“, რომელსაც იქ ვისმენდი?! ეს სითბოები ყველაფერი მაკლია.

„ტყობა-ტყობას მალუოფაცა,
აფხაზეთშა გამშვოცაცა,
კრიმინალეფ მოცილ ვარა,
მუთუნს ვამოცილ აფხაზა
არძაშა ჩქიმ გალ ქომსხუნუ
ოქროცალო გულვოცაცა.“

მალვა-მალვით მოვცოვავ
აფხაზეთში შემოვცოცავ
კრიმინალები მიშლიან
თორე აფხაზი არაფერს მიშლის
ყველას ჩემი გალი მირჩევნია
ოქროსავით დავცოცავ.

**ბენია გიგა, 18 წლის;
სოფელი წარჩე – თბილისი**

(ჩაინერა კარინა კონჯარიამ, ქართული ფილოლოგიის
პირველი კურსის სტუდენტი)

დრო ყველაფრის მკურნალიაო – ცნობილი გამონათქვამია, როგორ ფიქრობთ, განვლილმა წლებმა ოდნავ მაინც თუ შეძლო გაენელებინა ეს მწუხარება?

დრო ყველაფრის მკურნალიაო? – ვერა! დრომ ვერ განკურნა ის სულიერი ტკივილი, რომელიც ჩვენი სალოცავების დატოვებამ გამოიწვია... დრომ ვერ უნამლა ქანცგამოლეულ იმედს, იმედს სამრეკლოში დაბრუნებისა... დრომ ვერ ჩაახშო ყურთასმენა, ზღვა და თოლიები ისევ იმ დაუნერეულ ნოტაზე მღერიან. დრო თუ მკურნალია, რატომ სცემს ამ მკერდში ასე უსაშველოდ და გასაგმირად გული?! რატომ მცხელა ძარღვებში სისხლი?!... სულო, ღვთის იმედად წმომდგარო, ვერა, ვერ გინამლა ხელმოცარულმა დრომ. დრო ვერ განკურნავს მოგონებებს იმ წუთებზე, წამებსა თუ თვეებზე, რაც ადამიანს გადახდა თავს, მითუმეტეს თუ საქმე სამშობლოს ეხება. დრო არ კურნავს, უბრალოდ გვაჩვენებს რეალობას, რომელშიც ვიმყოფებით.

**ლემონჯავა ხათუნა,
53 წლის; სოხუმი – თბილისი**

მა ვორექ ხათუნა ლემონჯავა, დეებადგ სოხუმს, ანთას ჩხორომ სუმონეჩლო სუმ ნანას, 8 თებერვალს. მიცუნს დიდა, მუმადო ჯიმა, სუმ სქუა დო ხოლო მოთალეფი. დიჩქიმ რე ტყებუჩავა ლულა გრიგოლიმ ასულგ, დიჩქიმქ დებადგ სოხუმს, ანთას ჩხორომ ეჩდოვითოხუთ ნანას დო დამთავრე ოსურეფიმ (ქალთა) სკოლა. მუაჩქიმ დაბადებულ რე ანთას ჩხორომ ეჩდოვით ნანას, აპრილიმ თუთას, გალიმ რაიონიმ სოფელ თაგილონუმე რე. ჩქიმ ბაბუ – ტყებუჩავა გრიმა სოხუმმა მორთე ოცხოვრებელო, ვითოჟირ ნანერ იდგ. დიჭყ ხელობად მუმობა მენალედ დო ვითომკვით ნანერ იდგ ოსურ მიონუ. ჩქიმ ბები დგ ვითაამშვ ნანერ დო ბაბუ რდგ ვითომკვით ნანერ, ცხოვრენდეს სოხუმს, ჰოდო ათე მუმ მუმობათ სუმ ცუდე აშენგ. სოხუმს, ჭავჭავაძეს ქუჩას, აშენგ სუმ ცუდე. უკულ ჟირ გეგმორგ დო ცხოვრენდეს ართ დიდ ცუდეს. ცუნდ ხუთ სკუა, ოთხ ოსურსკუა ცუნდ დო ართი ქომოლსკუა. მუმჩქე, ათამ ცხოვრენდეს მუმ შრომათი დო... ართის დმთავრებაფუ უმაღლესი დო მაჟიას ხოლო, დო არძო სოხუმს ცხოვრენდეს. გათხილ დეს ოსურსკუალეფი. ჩქიმ ბების დო ბაბუს ცუნდ ვითაამშვ მოთა. დო ეჩდოვითოჟირ მოთამ სქუა, თამ დოხურეს ბებიქ დო ბაბუქ, არძოქ ლურ სოხუმს. მუაჩქიმიმ დიდა ცხოვრენდგ მკთაგილონს, ცუნდ ართი მუაჩქიმი დო ხოლო ართი ოსურსკუა. თინეფ ასე ხოლო თაგილონს ცხოვრენა, მამიდა დო მამიდასკუალეფი. მუ გინუა, ბებიშენ გინჩქე, გვალო ინა რდგ აი, მარუსია მიხაილის ასულ ტყებუჩავა-ქორჩილავა. თენეფი ორდეს შკვითი და დო ჯიმალეფი, ართიქ ომს მედინგ, ართი დგ სიმფეროპოლს სანატორიუმიმ მთავარ ექიმ დგ, სამხედრო ექიმი დო უჩქედგ ხოლო ჰიპნოზიმ ინა რდგ. ქო, ქო უჩქედგ თენა ჰიპნოზ დო

მუ მიჩქე. აი, არძოს იფჩინენდგ, არძოს. თი ბებიმ ჯიმალებს დო დალებს დო თინეფიმ სკუალებს დო. გვალო ხშირას ჩქი ვიკრი-ბებუდით ართო დო მილუდეს ხან სუფრა დო ხან ჯგირ ამბეს დო ხან გაჭირებას. გვალო ბრელ ვორდით არძო. ჩქიმ ბების შრომა ბრელ ულუდგ, მაგრამ ბედნიერ ოსური დგ, არძო სკუა ცოცხალ დიტუ. მუჭომ ოსური რდგ, გიჩქუნო, არძო მოთაშოთ დებადე-ბუდუ, საჩუქარ ულუდგ, გეთხუაფუდუ, ვარა ოსურს მიონანდგ, აუცილებერო საჩუქარი ულუდგ დო ათეჯგუა წესი ულუდგ, აუ-ცილებლო ქორწილი ივაფუდუო, კამპანია ივაფუდგ, თუ მუთ ივაფუდგ, ყანწით შუნდგ, სადღეგრძელოს აუცილებერო ყანწით შუნდგ. თიჯგუა მანგარ გაჭირება ულუდგ, ნამდა.....

ფოცხოსა მიშე, ეკოტახილ შარას მიშე დო მანქანაქ გინოლ დო ხერხემალიშ დაზიანება მიღგ. მუშ ჯიმაქ მიდეონგ სიმფერპოლშა დო ამშე თუთას ვაჯანუდგ, მუშ სანოლით ათამ მიკოპონუდგ ის კედელს, ათაქ ულუდგ არტახეფი, თუდო ვაულინდუკონგ, ათამ მიკობუდგ ამშე თუთას. მშვენივრად დადიოდა. უკულ მუთუნ ვაჭუუდ. ამდლა ოკოდგ, მიდემ გაგრაშა მუშ სკუაშა, ოსურსკუა თექიდგ გათხილ, თექ გაჩენდუდგ, უკულ ოკოდუდა აბჯაყვაშა მიდემ, ოსურსკუა მაჟია თექიდგ გათხილ დო. მოთალეფიმ სკუა-ლეფს ხოლო ათამ ინანდგ, მუდგარენ საჩუქარს, მუდგასიენ დო ცუორდ ხოლო მუ გიჩქუნო? შუალა ცუორდ, არძო ძღაბის სუმკას უშუნდგ თავისი სახელურით და თავისი იმით. ცუორდ ათეჯგუა ხელსაქმე. ბებიქ თექ დოლურ, ბაბუქ თექ დოლურ. ქუმოფრთი-თე ქართიშა, თიმ მადლობელი ვორეთ, ნამდა არძო ოჯახის წევრ მიცუნდეს, ცოცხალ მიცუნდეს, დო აი თაქ ხოლო ვა ინანთე არ-თიანს. თითქმის გებნახევრით, მაგრამ ვაოდინუაუთე ართიანს. ართიანს ბგორუნთე დო იმედი რე იფრელი ჯგირო ივაფუ.

თარგმანი

მე ვარ ხათუნა ლემონჯავა, დავიბადე სოხუმში ათას ცხრაას სამოცდასამი წლის 8 თებერვალს. მყავს დედა და ძმა, სამი შვილი და კიდევ შვილიშვილები. დედაჩემი არის ტყებუჩავა ლულა გრიგოლის ასული. დედაჩემი დაიბადა სოხუმში ათას ცხრაას ოცდათხუთმეტ წელს და დაამთავრა ქალთა სკოლა. მამაჩემი დაბადებულია ათას ცხრაას ოცდაათ წელს, აპრილის თვეში გალის რაიონის სოფელი თაგილონიდანაა. ჩემი ბაბუა – ტყებუჩავა გრიმა – სოხუმში რომ ჩამოვიდა საცხოვრებლად, თორმეტი წლისა იყო. დაიწყო ხელოსნად მუშაობა, მენალედ და ჩვიდმეტი წლის იყო, ცოლი რომ მოიყვანა. ჩემი ბებია იყო თექვსმეტი წლის და ბაბუა ჩვიდმეტი წლის, ცხოვრობდნენ სოხუმში, ჰოდა ამ თავისი მუშაობით სამი სახლი ააშენა. სოხუმში ჭავჭავაძის ქუჩაზე ააშენა სამი სახლი. შემდეგ ორი გაყიდა და ცხოვრობდა ერთ დიდ სახლში. ჰყავდა ხუთი შვილი, ოთხი ქალიშვილი და ერთი ვაჟიშვილი. არ ვიცი, ასე ცხოვრობდნენ თავისი შრომით და ერთს დაამთავრებინა უმაღლესი და მეორესაც. და ყველა სოხუმში ცხოვრობდნენ. გათხოვილები იყვნენ ქალიშვილები. ჩემს ბებიას და ბაბუას ჰყავდა თექვსმეტი შვილიშვილი და ოცდათორმეტი შვილიშვილის შვილი, ასე გარდაიცვალნენ ბებია და ბაბუა. ყველა მოკვდა სოხუმში. მამაჩემის დედა ცხოვრობდა თაგილონში, ჰყავდა ერთი მამაჩემი და კიდევ ერთი ქალიშვილი. ისინი ახლაც თაგილონში ცხოვრობენ, მამიდა და მამიდაშვილები. რა გითხრა, ბებიაზე გეტყვი, მთლად ის იყო აი, მარუსია მიხაილის ასული ტყებუჩავა-ქორჩილავა. ესენი იყვნენ შვიდი და და ძმა. ერთი ომში დაიკარგა, ერთი იყო სიმფეროპოლში სანატორიუმის მთავარი ექიმი, სამხედრო ექიმი და იცოდა კიდევ ჰიპნოზის ისა იყო. კი, კი იცოდა ეს ჰიპნოზი და რა ვიცი, ყველას ვიცნობდი, ყველას. იმ ბებიას ძმებს და დებს და

იმათს შვილებს. ძალიან ხშირად ჩვენ ვიკრიბებოდით ერთად და გვექონდა ხან სუფრა, ხან კარგი ამბავი და ხან გაჭირვება. ძალიან ბევრი ვიყავით ყველა. ჩემს ბებიას შრომა ბევრი ჰქონდა მაგრამ ბედნიერი ქალი იყო, ყველა შვილი ცოცხალი დატოვა. როგორი ქალი იყო იცი? ყველა შვილიშვილისთვის, რომ დაიბადებოდა, საჩუქარი ჰქონდა, გათხოვდებოდა, ან ცოლს მოიყვანდა, აუცილებლად საჩუქარი ჰქონდა და ასეთი წესი ჰქონდა, აუცილებლად ქორწილი იქნებოდა, თუ რაც იქნებოდა, ყანწით სვამდა, სადღეგრძელოს აუცილებლად ყანწით სვამდა. ისეთი მაგარი გაჭირვება ჰქონდა, რომ...

ფოცხოში მიდიოდა, დანგრეული გზით მიდიოდა და მანქანა გადავარდა და ხერხემლის დაზიანება მიიღო. მისმა ძმამ წაიყვანა სიმფეროპოლში და ექვსი თვე არ დანოლილა, თავისი საწოლით ასე იყო მიყუდებული იმას, კედელს, აქ ჰქონდა არტახები, ქვევით რომ არ გაევილო. ასე ეკიდა ექვსი თვე. მშვენივრად დადიოდა. მერე არაფერი უჭირდა. დღეს თუ უნდოდა, წავიდოდა გაგრაში თავის შვილთან, ქალიშვილი იქ ჰყავდა გათხოვილი, იქ გაჩერდებოდა. შემდეგ თუ უნდოდა, აბჯავყაში წავიდოდა, მეორე ქალიშვილი იქ იყო გათხოვილი. შვილიშვილების შვილებსაც ასე იმას შვებოდა, რაღაც საჩუქარს, რაღაცას და უყვარდა კიდევ იცი რა? ესოვა უყვარდა, ყველა გოგოს ჩანთას უქსოვდა თავისი სახელურით და თავისი იმით. უყვარდა ასეთი ხელსაქმე. ბებია იქ მოკვდა, ბაბუა იქ მოკვდა. ჩამოვედით თბილისში, იმის მადლობელი ვართ, რომ ყველა ოჯახის წევრი გვყავდა, ცოცხალი გვყავდა. და აი, აქ კიდევ ერთმანეთს... თითქმის გავნახევრდით, მაგრამ არ ვკარგავთ ერთმანეთს, ერთმანეთს ვეძებთ და იმედია ყველაფერი კარგად იქნება.

ქვარცხავა-ვახანია ალიტა, 68 წლის; სოხუმი – თბილისი

მა ვორექ სოხუმში, დევბადი ქალაქ სოხუმს ანთას ჩხოროს ჟარნეჩლო ჩხორო წანას, 1 ნოემბერს, ანთამ ჩხორომ სუმენეჩლო ამგ წანას დავამთავრ სოხუმში პირველ სამუშალო სკოლა. უკულ მუშობა ქიდიბჭყ სოხუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტის. ჩებრიცხ უმაღლეს სასწავლებელს, ნამუთე დავამთავრი ანთას ჩხორომ სუმონეჩლო ვითაამგ წანას. უკულ მუშობა გავაგრძელ, მუჭო დიბჭყი თემ, სოხუმში პედაგოგიურ ინსტიტუტის. დო ამდღანერ დღამა ვმუშენქ სოხუმში სახელმწიფო უნივერსიტეტის. ჩქიმ დიდა – ტატიანა ჭანტურია დაბადებულ ორდე ქალაქ სოხუმს დო მუაჩქიმქ დებადე გალიმ რაიონიმ სოფელ ჩხორთოლს. ჩქიმ მუმა – ალექსი გიორგის სკუა ქვარცხავა ორდე გალიმ რაიონში, მარა სკოლაში დამთავრებაშახ გინორთე სოხუმში დო თექ ცხოვრენდე ბოლო დღამა. მუმაქ მა მემიდინ ანთას ჩხორომ სუმენეჩლო სუმ წანას. ყჩქიმ დიდა სოხუმს ცხოვრენდე ანთას ჩხორომ ოთხონეჩლო ვითორჩხორო წანაშახ, ვაჯერდე სოხუმს მივოდინუანდით დო თექ ცხოვრენდე ოთხონეჩლო ვითორჩხორო წანაშახ. უკული ჩქინი ბრელი თხოვნათი გინილე დო ჩქი ქუდობხვადით დო ყირი ათას შკვით წანაშახ ქორდე ჩქინკემა დო უკულ თიქ ხოლო მემედინდე. სუმონეჩლო ვითაამგ წანას დევოჯახ დო ჩქიმ მეულლე ორდე ვახანია ჯემალი, წარმოშობით ორდე ბანძაშე დო ბოლო წუთიშა, სოიშახ სოხუმ მემიდინუდეს, ორდე ქალაქ სოხუმს ჩქინკემა ართო. უკულ აშო გინივლით, სუმხოლო ბალანა შონეთით გინიპონით დო ჭიჭე გამჭირდეს, მარა შონეფქ იშენ დემეხმარეს, ტყურა ვამარაგადე, ჯგირო დემეხმარეს დო გინიბლით აშო დო თიმ უკულ დო თაქ ვორეთ დო ვაგრძელენქ ასე ხოლო მუშობას დ ქუვორექ. მიუნს ოთხ მოთა. ძღაბი გათხილ მიუნს, უნჩაში ბოშიქ ოსურ ქიმიონ, უკლაში დიო უოსურე რე, მარა იმენდი მილე, თინა ხოლო გამხარენს გურსგნ.

მარგალურს ნაკლებო ვრაგადანთ, დო ჭიჭე ნინა მეურს დინაფაშა. მარაგი სიტყვეფეშ ნაკლები მიღჲ, ვიდრე მიღუდუ ეიშა. ასე ხოლო ვცდილენთ მარგალურო რაგადის, მარა ნაკლებო რე რაგადი. მოთაღენს პრაქტიკულო ვაუჩქუნა მარგალური, ჭიჭე მუდგარენი არჩქილენა, მარა ვაუჩქუნა. ტრაგედია რე, მართალო ტრაგედია რე. მუზმაშა მითქუალგ: ბებო, უნდა იცოდეთ მეგრული. ეს თქვენი ენაა. ფაქტიურად ნარმომადგენლები ხართ ამ იმის და სკოლაში, მაგრამ არ ვიცი. კი ამაზე მაქვს ლაპარაკი, მართლა მაქვს ლაპარაკი, რომ მეგრული უნდა იცოდეს ბავშვმა არ უნდა დაიკარგოს ენა. რა ვიცი, ახლა ბიჭის ოჯახში უფრო არის ეს მეგრული იქ, რძალიც ეს ის და, მაგრამ გოგოს ოჯახში უფროსი თაობა ლაპარაკობს და ეს ჩემი სიძე, მაგალითად, რუსული სკოლა აქვს დამთავრებული, რუსეთში უმაღლესი დაამთავრა და ინგლისური იცის და მეგრული – არა. ესმის კი, რა თქმა უნდა, მარა ლაპარაკი ნაკლებად. ასეთია ჩემი ოჯახის მეგრულენოვანი ისტორია. ცუდია, მეც არ მომწონს.

თარგმანი

მე ვარ სოხუმიდან, დავიბადე ქალაქ სოხუმში ათას ცხრაას ორმოცდა ცხრა წლის 1 ნოემბერს. ათას ცხრაას სამოცდაექვს წელს დავამთავრე სოხუმის პირველი საშუალო სკოლა. შემდეგ მუშაობა დავიწყე სოხუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტში. ჩავირიცხე უმაღლეს სასწავლებელში, რომელიც დავამთავრე ათას ცხრაას სამოცდაექვსმეტ წელს. შემდეგ მუშაობა განვაგრძე, როგორც დავიწყე ისე, სოხუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტში. და დღევანდელ დღემდე ვმუშაობ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. ჩემი დედა – ტატიანა ჭანტურია დაბადებული იყო ქალაქ სოხუმში და მამაჩემი დაიბადა გალის რაიონის სოფელ ჩხორთოლში. ჩემი მამა – ალექსი გიორგის ძე ქვარცხავა – იყო გალის რაიონიდან, მაგრამ სკოლის დამთავრებამდე გადმოვიდა სოხუმში და იქ ცხოვრობდა ბოლო დღემდე. მამა

მე დავეკარგე ათას ცხრაას სამოცდასამ წელს. ჩემი დედა სოხუმში ცხოვრობდა ათას ცხრაას ოთხმოცდაცხრამეტ წლამდე, არ სჯე-როდა, რომ სოხუმს დავეკარგავდით, და იქ ცხოვრობდა ოთხმოცდა-ცხრამეტ წლამდე. შემდეგ ჩვენი ბევრი თხოვნით გადმოვიდა, ჩვენ დავხვდით და ორი ათას შვიდ წლამდე იყო ჩვენთან და მერე ისიც დავეკარგე. სამოცდათექვსმეტ წელს დავოჯახდი და ჩემი მეუღლე იყო ვახანია ჯემალი, წარმოშობით იყო ბანძიდან, ბოლო წუთამდე, სანამ სოხუმი დაგვეკარგებოდა, იყო ქალაქ სოხუმში ჩვენთან ერ-თად. შემდეგ აქეთ გადმოვედით, სამივე ბავშვი სვანეთით გადმოვი-ყვანეთ, და ცოტა გავვიჭირდა, მაგრამ სვანები მაინც დაგვეხმარ-ნენ, ტყუილს ვერ ვიტყვი, კარგად დაგვეხმარნენ და გადმოვედით აქეთ და იმის მერე აქ ვართ და ვაგრძელებ ახლაც მუშაობას და ვარ. მყავს ოთხი შვილიშვილი. გოგო გათხოვილი მყავს, უფროსმა ბიჭმა ცოლი მოიყვანა, უმცროსი ჯერ უცოლოა, მაგრამ იმედი მაქ-ვს, ისიც გამიხარებს გულს. მეგრულს ნაკლებად ვლაპარაკობთ, და ენა ნელა მიდის დაკარგვისკენ. მარაგი სიტყვებისა ნაკლები მაქვს, ვიდრე მქონდა მანამდე. ახლაც ვცდილობთ მეგრულად ლაპარაკს, მაგრამ ნაკლებადაა ლაპარაკი. შვილიშვილებმა პრაქტიკულად არ იციან მეგრული, ცოტა რაღაცა ესმით, მაგრამ არ იციან. ტრა-გედიან, მართლა ტრაგედიან. რამდენჯერ მითქვამს: ბებო, უნდა იცოდეთ მეგრული. ეს თქვენი ენაა. ფაქტიურად წარმომადგენლე-ბი ხართ ამ იმის და სკოლაში, მაგრამ არ ვიცი. კი ამაზე მაქვს ლაპარაკი, მართლა მაქვს ლაპარაკი, რომ მეგრული უნდა იცოდეს ბავშვმა, არ უნდა დაიკარგოს ენა. რა ვიცი, ახლა ბიჭის ოჯახში უფრო არის ეს მეგრული, იქ რძალიც, ეს ის და, მაგრამ გოგოს ოჯახში უფროსი თაობა ლაპარაკობს და ეს ჩემი სიძე, მაგალითად, რუსული სკოლა აქვს დამთავრებული, რუსეთში უმაღლესი დაამ-თავრა და ინგლისური იცის და მეგრული – არა. ესმის კი, რა თქმა უნდა, მარა ლაპარაკი ნაკლებად. ასეთია ჩემი ოჯახის მეგრულე-ნოვანი ისტორია. ცუდია, მეც არ მომწონს.

**ზაქარაია მარია, 32 წლის;
გალი – პირველი მაისი – თბილისი**

აფხაზეთის ომქ მოხვადენ, ჭიჭე ვორდ, ბრელ მუთუნ ვაფშე. ფშე მუჭო არძო ართო მეურდით, ქუჩაშე გინურდით, ამხანაგებს ვემშვიდობებუდი, ჩქიმ მეზობელ ბალანეფს, თენა ჯგირო ფშე. ზუგ-დიდის ვორდით ქინოფრთითენ, ბრელ ხანს ვაორდით, უკულ მიდაფრთით რუსეთშა დო ჭახანს ქუვირდით. ჩქიმ მშობლეფს ოკოდეს ქორთულო მითებდესკო უნივერსიტეტი, მიგურაფედესკო სკოლას, თეშე გამომდინარე ქუმოფრთით თბილისშა. თიშ უკულ ფცხოვრენტ თბილისის. ჩქიმ ბეზი აფხაზეთის რე. დიდ სურვილ მიღე ქობძირე, მუშენდა მა ფშე, ჭიჭე ვორდენ, ირო ჩქიმ ბეზის ოკუჩხანეს ბჯანუდი. მანგარო მიჰორს ჩქიმ ბეზ დო ასე საკმაოდ ასაკის რენ დო ჩქიმ მამნკემა ცხოვრენს, მა ვამმართე თექ. სამწუხაროდ, ჩქიმ მუმა ჟარნეჩლო ვითაამშვ ნანერ რდგ, მივოდინეთდო, ასე ჩქიმ დიდა რე ჩქიმ ჯიმა დო ნოსანკემა, დო ბედნიერო ცხოვრენს. თაქ გეპჩინებაფე ჩქიმ მეულლე, მელორ მილორაგა, სოხუმშე. საკმაოდ ბრელხანს ვაპუნდეს ბალანა, რუო ნანას. სამაგიეროდ ღორონთიქ დამაჯილდოვეს, ქუმაჩუქეს ჟირი ტყუპი, ძლაბი დო ბოში ანდრია დო ანასტასია მილორაგეფი. დო ბედნიერეფი ვორეთ მართალო. მართალო ღორონთიშ საჩუქარ რდეს თე ბალანეფი ჩქინო დო შხვანერ რე ასე ჩქინ ცხოვრება, უმოს მრავალფეროვანი, უმოსი სახალისო რე, ბედნიერეფი ვორეთ ამდლა. დიანთილ დო მუანთილ პუნს ფანტასტიურ, სოხუმს ცხოვრენდეს, აშო გინულაშ უკულ ცხოვრენა ხობის, სოფელ ნოჯიხეფს, უღენა ცუდე, გინულაშ უკულ ძან მძიმე პერიოდ გინილეს თინეფქ ხოლო, ჭიჭე-ჭიჭეთი გაფართოეს მუნეფიშ საქმიანობა. ჩქიმ დიანთილ პედაგოგ რე. საჯარო სკოლას მუშენს. პენსიონერ რენა ჟირხოლო, ასე საკუთარ ცუდე უღუნა. მონატრებულ რენა მოთალეფს ასე საახალწანოდ ველით ნობათით.

თარგმანი

აფხაზეთის ომი რომ მოხდა, პატარა ვიყავი, ბევრი რამე არ მახსოვს. მახსოვს, როგორ ყველა ერთად მივდიოდით, ქუჩას გადავდიოდით, ამხანაგებს ვემშვიდობებოდი, ჩემს მეზობელ ბავშვებს, ეს კარგად მახსოვს. ზუგდიდში ვიყავით, რომ გადმოვედით, ბევრ ხანს არ ვიყავით, შემდეგ ნავედით რუსეთში და კარგა ხანს ვიყავით. ჩემს მშობლებს უნდოდათ, ქართულად დაგვემთავრებინა უნივერსიტეტი, გვესწავლა სკოლაში, აქედან გამომდინარე ჩამოვედით თბილისში. ამის მერე ვცხოვრობთ თბილისში. ჩემი ბებია აფხაზეთშია. დიდი სურვილი მაქვს ნახვისა, იმიტომ, რომ მე მახსოვს, პატარა რომ ვიყავი, ყოველთვის ჩემი ბებოს ფეხებთან ვიწეი. ძალიან მიყვარს ჩემი ბებია და ახლა საკმაოდ ასაკოვანია და მამიდაჩემთან ცხოვრობს. მე ვერ მივდივარ იქ. სამწუხაროდ, ჩემი მამა ორმოცდათექვსმეტი წლისა იყო, რომ დავკარგეთ. ახლა ჩემი დედა არის ჩემს ძმასთან და რძალთან და ბედნიერად ცხოვრობს. აქ გავიცანი ჩემი მეუღლე, მელორ მილორავა, სოხუმიდან. საკმაოდ დიდხანს არ გვყავდა ბავშვი. რვა წელიწადს. სამაგიეროდ ღმერთმა დაგვაჯილდოვა, გვაჩუქა ორი, ტყუპი გოგო და ბიჭი, ანდრია დო ანასტასია მილორავები. და ბედნიერები ვართ მართლა. მართლა ღმერთის საჩუქარი იყო ეს ბავშვები ჩვენთვის და სხვანაირია ახლა ჩვენი ცხოვრება, უფრო მრავალფეროვანი, უფრო სახალისოა, ბედნიერები ვართ დღეს. დედამთილი და მამამთილი მყავს ფანტასტიური, სოხუმში ცხოვრობდნენ, აქეთ გადმოსვლის შემდეგ ცხოვრობენ ხობში, სოფელ ნოჯიხევში, აქვთ სახლი, გადმოსვლის შემდეგ ძალიან მძიმე პერიოდი გადაიტანეს მათაც, ნელ--ნელაა გააფართოეს თავიანთი საქმიანობა. ჩემი დედამთილი პედაგოგია. საჯარო სკოლაში მუშაობს. პენსიონერები არიან ორივენი. ახლა საკუთარი სახლი აქვთ. მონატრებულნი არიან შვილიშვილებს, ახლა საახლწლოდ ველით ნობათითურთ.

ნინუა-ჰამილტონი რუსიკო, 58 წლის; სოხუმი – თბილისი – ბელფასტი

მარინას დამალვის ისტორია

ჩქი სუმ დალევ ვორეთ... ართო გეკივშაყარუთი, გითმივში-
ნანთ ბები დო ბაბუს ყუდეს სტუმრობამ პერიოდის... უნჩამ და,
მარინა, ნამეტან ეშმაკ ბალანა რდუ...

ართ დღას მარინაქ მედინუ... გეხანგეს ცუდეშარეფქი, დიდი
დო ჭიჭე ჩქიმ დას გორუნს. ეზო-კარი, მეზობელეფის ცუდე, ინჭა
დო მდინარე ტეხირიმ პიჯი ვადუტებუნა უძირაფუ, მარა მარი-
ნამ კვალშა ვეგიგორინუ...

დისერუ. არდა ნერვიულენს... მა ოდაშა გომიტუეს დარუ-
ლაფალო... კრაოტის ძგას ქეგლავდოხოდი დო ნგარა დივჭყი,
ჭიჭე ვორექ, სკოლაშა ვეგლევი დიო... უცბათ მუდგარენ ხმა
ქუმმარჩქილუ, ბუხარის კუნთხუს ჭიჭე ქორქომია დუ დო თი
ადგილს ჭიფე კეტის უციხუანს მიდგარენი... მა მამკურინუ დო
დედას დოდახინი მოკოდუ, მარა მარინაქ ეშამძახუ თუდოხშე:
– მარინა ვორექ, პოლიმ თუდო ბაზარშა თუღეფიმ ოონაფალ
გალიას დინვოხექ, მცუმენს, მშკირენს დო მუთუნ ქუმომილია...
თან გუმაფროთხილუ, მითინს ვაუნუა თაქ ვიფულუქია. მამიდაშე
ვორექ გურმულილი, ჩურჩხელეფს ბოლოეფ მოვოჭკომი დო დო-
მლაჭალუა... თაქ ვიიქ ოჭუმარეშახ დო ინეფქ ინერვიულასია...

დედა ღურაგათებული რდუ, ნამეტანს ნერვიულენდუ, ინგარ-
დუ. მა დედა შემეცოდუ დო ქუნი მარინა სო იფულუდუ..

გეხარუ ოჯახიქ... მარინამ ძირაფათ გახარებულ ბებიქ ქიანამ
ჩურჩხელა დო ტილისკვერი მუჩეს მა დო მარინას...

თე შემთხვევამ უკული დღას ვადულაჭალუაფუნა ჩქინდა ბე-
ბის ცუდეს მუდგა ვადუვაშეთქო.

თარგმანი

ჩვენ სამი დები ვართ... ერთად რომ შევიკრიბებით, ვისხენებთ ბებია და ბაბუას სახლში სტუმრობის პერიოდს...

უფროსი და, მარინა, ძალიან ეშმაკი ბავშვი იყო... ერთ დღეს მარინა დაიკარგა... გაგიჟდნენ სახლისიანები (ოჯახის წევრები), დიდი და პატარა ჩემს დას ეძებს. ეზო-კარი მეზობლების სახლი, ჭა და მდინარე ტეხურის ნაპირი არ დაუტოვებიათ უნახავი, მაგრამ მარინას კვალი ვერ მოიძებნა...

დალამდა და ყველა ნერვიულობს... მე ოდაში გამიშვეს დასაძინებლად... სანოლის კიდეზე ჩამოვჯექი და ტირილი დავინწყე, პატარა ვარ, სკოლაში არ დავდიოდე ჯერ... უცებ რაღაც ხმა მომესმა, ბუხრის კუთხეში პატარა ხვრელია და იმ ადგილს წვრილი ჯოხით უჩხაკუნებს ვილაცა... მე შემეშინდა და დედის დაძახება მინდოდა, მაგრამ მარინამ ამომძახა ქვევიდან: – მარინა ვარ, იატაკის ქვეშ ბაზარში გოჭების წასაყვან გალიაში ვზივარ, მწყურია, მშია და რეიმე მომიტანეო... თან გამაფრთხილა, არავის არ უთხრა აქ რომ ვიმალებიო. მამიდაზე ვარ გულმოსული, ჩურჩხელებს ბოლოები მოვაჭამე და მეჩხუბაო (გამიწყრაო)... აქ ვიქნები დილამდე და იმათ ინერვიულონო...

დედა სიკვდილგათავებული იყო, ძალიან ნერვიულობდა, ტიროდა. მე დედა შემეცოდა და ვუთხარი, მარინა სად იმალებოდა...

გაიხარა ოჯახმა... მარინას ნახვით გახარებულმა ბებიამ ქვეყნის ჩურჩხელა და ტილისკვერი მოგვცა მე და მარინას...

ამ შემთხვევის მერე არასდროს არ უჩხუბიათ ჩვენთვის ბებიის სახლში რაც არ უნდა დაგვეშავებინა.

გოგო, არ ვიცი კარგად მეგრული. კურსელები დამცინოდნენ ყოველთვის...

სოხუმის გახსენება

ჩქიმი მამიდა, თამარა ნინუა, სოხუმის პირველ საშუალო სკოლას მუშენდუ დანყებითი კლასის მასწავლებლო. მამიდაქ სენაკიშე სოხუმშა ოცხოვრებლო გინულა 1950-იან წანებს გინოჭყვიდუ... მოგვიანებით უკულაში და დო ჯიმა მიდეონუ და ყირხოლოქ სოხუმში უმაღლესი სასწავლებელი დაამთავრეს... მამიდა ხშირად გითმიშინანდუ მუშ ახალგაზრდობის პერიოდის, მუდროს სოხუმის მაცხოვრებელი, ეროვნებაშ განურჩევლო, ქორთულო იჩიებუდუ დო ართიანწკილა ყოროფა დო მეგობრობა ულუდეს... აფხაზეთის გარუსება ნელ-ნელა 70-ინ წანებს დიჭყუა დო თეს ძალიან გინმიცადენდუ...

მა, სკოლა და უნივერსიტეტი სოხუმს გავათე... ნამეტანი მიორდუ სოხუმი დო ასე მუდროს გითმივშინა ჩქიმ ახალგაზრდობაშ ულამაზეს წანებს, გური ჩიამურებით მაფშაფუ... ჩქი ჯანაშისა ქუჩაზე ვცხოვრენდით... მეზობელო ქორთუ, აფხაზი, რუსი, სომეხი, ბერძენი მიუნდეს დო არძანკილო ჯგირი ურთიერთობა გვილუდეს... მა ნამეტანი მიორდუ კუჩხით გილულა... ქიგვაუნუდი პროსპექსტ მირას დო მეგობრებინკილა ართო მთელ ქალაქის მივლენდით... განსაკუთრებულ ოშაყარე ადგილი ორდუ კაფე „პინგვინი“, ქალაქის მაცხოვრებლები ნაციონალბაშ განურჩევლო ირ ონჯუას თექ ვიშაყარუდით..., ირჩილედუ წკონდა ქორთული (სკვამი, ლიტერატურული ქორთულით ვიჩიებუდით სოხუმარეფი) დო რუსული რაგადი დო მხიარული ძიცა-ტყვარჩალი... განსაკუთრებულო სასიამოვნო რდუ სანაპიროს მაგნოლიების შური დო ზღვაშ ტალღების ხმაურს შენყობილი თოლიების ხონარი...

გვალო შხვა ჰაერი დო ჩხანა უჩქედუ სოხუმს...

თირი იშვიათობა რდუ სოხუმიშოთ... ართ წანას მოულოდნელო დოთუ დო დიდი დო ჭიჭე, ახალგაზრდა დო მოხუცებული

გაღე თირს ლააფენდუ. მა დო ჩქიმ კლასის მეგობარი ნატო კუ-ჩხით მიდავრთით მაჟია მეგობარის ყუდეშა... მადონა სტარი პა-სიოლოკის ცხოვრენდუ... შარად უნივერსიტეტიშ ნოხოლე ოკო გივლითკო... სტუდენტ ბოშეფს ვინრო კორიდორი გუკეთებუნა დო არძას თირის გუნდას ოოთანდნეს...ნატოქ მუდგანერო სწრა-ფად მახერხუ თე ვინრო კარიდორის გავლა...მა გურქ ქიმმაჩუ დო გავაგრძელი შარა, მარა თიზმა თირი ქომოოთეს, თოვლის ბაბუას ქუვაგური.

ასე, მუდროს თეს ვჭარუნქი, მოგონებეფი გუმატრიალუ დუდის...

უკული ეირუ იფრელი... გეთუ სკვამი დლალეფი... ომიქ დაასამა-რუ სკვამი ქალაქი დო მეგობრულ-ადამიანური ურთიერთობეფი...

ჩქიმ მამიდაქ სოხუმს უერთგულუ ბოლოშახ...სნაიპერის ტყ-ვიაქ მიდულუ სიცოცხლე... მარა იშენთ ბედნიერი რე, რადგან ვაუძირუ სოხუმის დონთხაფა/დაცემა...

თარგმანი

ჩემი მამიდა, თამარა ნინუა, სოხუმის პირველ საშუალო სკო-ლაში მუშაობდა შანყებითი კლასის მასწავლებლად. მამიდამ სენაკიდან სოხუმში გადასვლა 1950-იან წლებში გადაწყვიტა... მოგვიანებით უმცროსი და და ძმა ნაიყვანა და ორივემ სოხუმის უმაღლესი სასწავლებელი დაამთავრეს... მამიდა ხშირად იხსე-ნებდა თავისი ახალგაზრდობის პერიოდს, როდესაც სოხუმის მაცხოვრებელი, ეროვნების განურჩევლად, ქართულად ლაპა-რაკობდა და ერთმანეთთან სიყვარული და მეგობრობა ჰქონ-დათ... აფხაზეთში გარუსება ნელ-ნელა 70-იან წლებში დაიწყო და ამას ძალიან განიცდიდა...

მე სკოლა და უნივერსიტეტი სოხუმში დავამთავრე... ძალიან მიყვარდა სოხუმი და ახლა როდესაც ვიხსენებ ჩემი ახალგაზრდო-ბის ულამაზეს წლებს, გული ცრემლით მევესება... ჩვენ ჯანაშიას

ქუჩაზე ვცხოვრობდით ... მეზობლად ქართველი, აფხაზი, რუსი, სომეხი, ბერძენი გვყავდა და ყველასთან კარგი ურთიერთობა გქონდა... მე ძალიან მიყვარდა ფეხით სიარული... დავუყვებოდი მშვიდობის პროსპექტს და მეგობრებთან მთელ ქალაქს მოვივლიდით... განსაკუთრებული შესაკრები ადგილი იყო კაფე „პინგვინი“, ქალაქის მაცხოვრებლები ეროვნების განურჩევლად ყოველ საღამოს იქ ვიკრიბებოდით.., ისმოდა წმინდა ქართული(ლამაზი, ლიტერატურული ქართულით ვლაპარაკობდით სოხუმელები) და რუსული ლაპარაკი და მხიარული სიცილ-კრიახი... განსაკუთრებით სასიამოვნო იყო სანაპიროს მაგნოლიების სუნი და ზღვის ტალღების ხმაურს შეწყობილი თოლიების ხმა...

სულ სხვა ჰაერი და მზე იცოდა სოხუმში...

თოვლი იშვიათობა იყო სოხუმისთვის... ერთ წელს მაოულოდნელად მოთოვა და დიდი და პატარა, ახალგაზრდა და მოხუცებული გარეთ თოვლში თამაშობდა. მე და ჩემი კლასის მეგობარი ნატო ფეხით ნავედით მეორე მეგობრის სახლში... მადონა ძველ დასახლებაში ცხოვრობდა... გზად უნივერსიტეტის წინ უნდა გაგვევლო... სტუდენტ ბიჭებს ვინრო დერეფანი გაეკეთებინათ და ყველას თოვლის გუნდას ესროდნენ... ნატომ რალაცნაირად სწრაფად მოახერხა ამ ვინრო დერეფნის გავლა... მე გული მომეცა და გავაგრძელე გზა, მაგრამ იმდენი თოვლი მესროლეს, თოვლის ბაბუას ვგავდი.

ახლა, როდესაც ამას ვწერ, მოგონებები მიტრიალებს თავში...

მერე აირია ყველაფერი... დამთავრდა ლამაზი დღეები... ომმა დაასამარა ლამაზი ქალაქი და მეგობრულ-ადამიანური ურთიერთობები...

ჩემმა მამიდამ სოხუმს უერთგულა მოლომდე... სნაიპერის ტყვიამ წაართვა სიცოცხლე... მაგრამ მაინც ბედნიერია, რადგან არ უნახავს სოხუმის დაცემა...

ძღაბ, ვამიჩქუ ჯგირ მარგალური, კურსელებ გითმაძიცენდეს ირიართო (გოგო, არ ვიცი კარგი მეგრული, კურსელები დამცინოდნენ ყოველთვის)... ჩემს ლექსს ვთარგმნი:

„ზამთარს მზის სხივი ჰკლავს,
სიყვარულს – სიცივე ჩვენი,
ხვალეს – წარსულზე დარდი,
დღეს კი ხვალეზე ფიქრი...
არადა, ამ ცხოვრებაში
მხოლოდ „დღეს“ არის ჩვენი...“

ზოთონჯიმ ტერ ჩხანა რე დო
ცოროფამ – ჩქინ უგურობა,
ჭუმეს ცვილუნს გოლაშ დარდი,
ამდღას – ჭუმემ იმენდობა...
ჯგირ ივავ თუ მარჩქვენუნა
ამგლაშ ფასი დო ამდღათ რინა...

(ზამთარის მტერი მზე არის და
სიყვარულის – ჩვენი უგულობა,
ხვალეს ჰკლავს „გუშინდელი დღის“ დარდი,
დღევანდელ დღეს – ხვალინდელის იმედი...
კარგი იქნება თუ გვეცოდინება
დღევანდელი დღის ფასი და დღევანდელით ყოფნა (ცხოვრება)).

**ხუბუა ნონა, 57 წლის; გალი (გუდავა) –
ოჩამჩირე – თბილისი.**

– ხუბუა ნონა ამირანის ასული, 1959 წელს დაბადებული. დაბადებული ვარ გალის რაიონ გუდავაში, ვცხოვრობდი ქალაქ ოჩამჩირეში, ოქტომბრის ქუჩა 143 ნომერში.

– მუს გიშინანქ, ნონა?

– მუს გიფშინანქ... გიფშინანქ ჩქიმ სქუა პუნდუნ თის, სიხარულირდ ჩქიმ სქუა პუნდუნ თენა. ასე თის გიფშინანქ. უბედურება თენა რდუ, მუმა ლურელი აფუდო ომბოლო ბრდუნდ, მარა ბედნიერება თინარდ, სქუა პუნდ, თინა ხოლო ვაჟკაცი, ხვიჩა ლურწკაია. გიფშინანქ თის, სამსახურ მილუდ ხოლოს, სოდე ფცხოვრენდი თექ, დო სოდე ჩქიმ სამსახურ რდუნ, უჯინედინ, სასაფლაორდ ჩქიმ მეულლეში. პერერივიმ დროს თექ ქიმევეურდ დო პერერივის თექ ვორდი. პერერივ გეთებუდუნ, აშო ქიმიბშ სამსახურშა დო გავაგრძელენდ მუშაობას. ენა რდგ ჩქიმ ყოველდღიურ სიამოვნება.

ხვიჩაქ დამთავრ სკოლა დო ბედნიერ ვორდი, ჩაირიცხ... დო უბედურება არძამ უმოს თინა – ქიდიპტეთ აფხაზეთ, ჩქიმ სასაფლაო, ოდო ქემობრთით თაქი. ირკოჩშო უბედურ პერიოდირდ, მარა ჩქინო მითუმეტეს. ძაამ გლახა მდგომარეობა მილდეს. მაგრამ დავძლიეთ ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა... ხვიჩას, არქა, თეს მუმა ვაყუნს დო თექ უგურაფუო ვადმოსქიდასგნ მაქ... ესე იგი, რა ვიცი, დღე და ღამე ვმუშაობდი... ხვიჩას მაინც ვასწავლე. ეს იყო ჩემთვის აუცილებელი, რაც უნდა გამეკეთებინა. მერე აქეთ ბინის ვარიანტი... რა ვიცი, ვინვალეთ, რომ ერთი ოთახი მაინც გვექონოდა. ამის მერე ჩემთვის ბედნიერება ის არის, რომ ხვიჩა დაოჯახდა და ორი შვილიშვილი შემეძინა. პირველი შვილიშვილი, ლენორი, ბაბუამისის სახელს ატარებს, ეს ჩემთვის ძან დიდი ბედნიერება არის.

ეხლა რა ვიცი, კიდევ ვფიქრობ, რომ ის ჯერ ბოლომდე არა მაქვს მიყვანილი ჩემი, რაც დედამ უნდა შვილს გაუკეთოს. კიდევ რაღაცეები გვაკლია. არ ვმუშაობ, სახლში ვარ და ჭუჭული ჩემს შილიშვილებს. ესაა ჩემთვის ბედნიერება. ვაკონტროლებ ჩემ შვილიშვილებს... ეხლა ეს არის ჩემთვის ბედნიერება. ამათ მენდეს რა შვილიშვილების კონტროლი და ამათი ბედნიერება არის ახლა ჩემთვის მთავარი და შვილიშვილები. რა ვიცი. ღმერთს ვთხოვ, რომ ის გაჭირვება, ის უბედურება ამათ არ ენახოს.

– ჯგირს მუს გიშინანქ?

– ჯგირს მუს გიშინანქ... ბალანობა მიღუდგ გვალო ჯგირ. ჩქიმ ჯიმა, ჩქიმ და დო მა სოფელს იბრდუდით ჩქი ვითაანთხი წანამახ. ესე იგი, ეჩდოვითოხუთ ოჯახი რდგ ხუბუეფი დო სახუბუე იყო ის. დიფშაყარუდით ბალანები დიდ ეზოსგ დო მიშ ბურთიმ ლაყაფი. ჩქიმ დიდა თქუანდ, ბოშეფ რეთო, ძღაბეფ რეთო, ქუმორჩქინას მუს ორთუთია, თქუანდ. მართლაც ბედნიერება იყო აი ის. ის იყო ჩემთვის ბედნიერება... ბალანობა კარგია. ბალანობაქ უკულ უცბას დიკილ ჩქიმო, ვითოხუთ წანერი ვორდი უკვე გათხილ ვორდი დო ოჯახი მიღუდ. გვალო უბედურქ ქიპი ბოლოს დო თექ გეთუ ჩქიმი ეთი ბედნიერებამ მონახაზიქ. ბავშვობა კარგი მქონდა, ეს კარგი იყო ჩვენთვის.

საერთოდ მე არ ვიყავი ისეთი, ჩემი და, ჩემი ძმა – კი... შეეძლოთ მთელი დღე ეთამამათ, მე – არა. მე ცოტა ნეჟნი ვიყავი, რომ იტყვიან. მე ცოტა, რა ვიცი, უფრო მეტად სახში ვისვენებდი, კკითხულობდი და რაღაცა, ტელევიზორი... არ ვიყავი ცელქი ბავშვი, არ ვიყავი, აი, რო მეთამამა და, აი, ქუჩაში რო ვყოფილიყავი. აი ასეთი, მაგდაგვარი, არ იყო ჩემთვის, არა. სახში მერჩიოდა ყოველთვის, სახლში ვიყავი. უფრო მეტად სახში.

ეს სახუბუო იყო – გუდავა იყო, გალის რაიონი იყო, გუდავა სოფელი. ეს იყო კარგი, დიდი სოფელი იყო ჩვენი სოფელი.

ძაან განთქმული სოფელი. ისეთი კარგი ახალგაზრდობა იზრდებოდა, სკოლა იყო, ძაან მაღალ დონეზე იყო განათლება, ძაან მაღალ დონეზე. დღესაც იტყვიან, ჩვენი ფიზიკა-მათემატიკის მასწავლებლები, ღმერთმა აცხონოს მიშა ხუნწარია და შალიკო გოგობია, დღესაც რო იტყვიან, გვეშინია ვითომც, გვეშინია, გვერიდება, რა ვიცი, რა დავარქვა მაგას. ასეთი ძაან კარგი სპეციალისტები იყვნენ, ძაან კარგი მასწავლებლები იყვნენ და ამიტო მე ჩემი ხვიჩა, მე სადაც ვსწავლობდი და სადაც სკოლა დავამთავრე, აი იქ ვასწავლე ჩემ შვილსაც.

– ქართულად ხომ კარგად ლაპარაკობდნენ ყველგან?

– რადი ბოგა, რაზეა ლაპარაკი. ძაან კარგად, ძაან კარგად. ძაან განვითარებული სოფელი იყო ჩვენი სოფელი.

– მარგალურ სო დიგურე?

– მარგალური თექი, თექი დიბგურეთ მარგალურით, უკვე გუდავას ვითაანთხ წანაშა, უკულ ოჩამჩირეს გეკომცუეს მარგალურქ, ქორთულქ, რუსულქ, თავრე გეკომცუეს.

კარგი იყო. ოჩამჩირეც, რა ვიცი, ძალიან კარგი. თოთხმეტი წლიდან ოჩამჩირეში ვიყავი ოცდარვა წლამდე, ოცდაცხრა წლამდე. მერე აქეთ წამოვედით მაინც. ოჩამჩირეშიც, ეხლა, უბედურება იყო ჩვენს ოჯახში, ესაა, თორემ ცუდი სხვანაირად არაფერი, ძაან კარგი ქალაქია ჩვენი ქალაქიც. ძაან წყნარი ქალაქი იყო ჩვენი ოჩამჩირე. რა ვიცი, აფხაზები, ქართველები, სომხები, ყველა ეროვნების ხალხი ცხოვრობდა ჩვენთან, მარა რა ვიცი, ჩვენ ყველასთან ერთად კარგად ვიყავით. ეხლა აფხაზები მეგობრებიც, ამხანაგებიც, ნათესავეებიც აფხაზები გვყავს ჩვენ, მაგრამ ძაან კარგად ვიყავით ყველასთან და დღესაც, რა ვიცი, ჩვენ კარგად ვართ ერთმანეთთან.

–რატომ უნდა იყოთ ცუდად?

– არა, არა, ძალიან კარგად ვართ დღესაც ჩვენ ერთმანეთთან.

– ხვიჩას უჩქუნო მარგალურ?

– ხვიჩას მარგალურ ქო უჩქ, გვალო ჯგირო უჩქ ხვიჩას მარგალურ. ჩქიმ მოთაღეფს ხოლო, ნუ, რაგადით იონჯლორუანა, ვარაგადენა თინა, ზუსტად, სწორად ვერ გამოთქვამენ დო ათეშენ იონჯლორუანა, ვარა გვალო ჯგირო არჩქილენა ჩქიმ მოთაღეფს ხოლო მარგალური. ქო დო ქოთ ოკო უჩქუდან მარგალური. აუცილებერო ჩქინ ბალანეფს მარგალურ ოკო უჩქუდანი. აუცილებერო, ქო პატგნი.

– მარგალურო მუთუნ ლექსი, არიკი, სიმღერა ქორშუნო?

– მარგალურო სიმღერა... ვარ. მარგალურ სიმღერეფი, „ვაგიორქო“, „ცირა“, „ვაგიორქო მა“, ეს სიმღერა მიჩქუდეს მარგალურო. იგავარაკეფ ხოლო მარგალურო რე. მუ მიჩქუ, ვარ.

– ბალანეფ ართიანკემა ვარაგადანდითო?

– ვრაგადანდით, მარა თითქმის გუმოჭყორდეს, ვაფშუნა. თითქმის გამკორთ წარმოიგინით ჟარნეჩდოვითოშქვით წანაქ დო ვორექ მა ჟარნეჩდოვითოშქვით წანერი, აბა.

ემი მარგალურ სიტყვეფს, აი, თიცალ სიტყვეფ რე, მაგალითო, მარგალურ სიტყვეფინ, ძან მოინტერეს გადათარგმნა თიში, იახა. არძაშ უმოს საინტერესო სიტყვა ჩქინ მარგალურ სიტყვა რე. ასე ჩქი ფთქუანთუ „ქრისტე ასდგა“, ათენას მარგალურს თარგმნა ზუსტი ვერ მოვძებნეთ, ვარე თეშენ. ართ რე ტერენტი ხუბუა, ნამუთ თაქ თბილისის დაბადებულ კოჩი რე თენა, მარგალ კოჩი. ოდო ეთინას ულუდუა თენა ჭარილი. მარა თინა ხოლო ვაძირეს თიშ ნაჭარა. ათე „ქრისტე ასდგა“, ათე სიტყვა მარგალურ თარგმნილო, ათენა ძამ ბნდომენქ, მარა თექ, დიორდლარო თექ ვადმაზუსტებუ, თენა მარგალურო მუჭო რენ. არძა შვადლოშხვა ვერსიას რაგადანს, მარა არძო არასნორ რე, თენა მარგალურ ვარე.

– მუ ვერსიეფს რაგადანა იშენ.

– დამახინჯებულო, ათე „ქრისტე აღსდგა“ თენა დამახინჯებულო, ვითომც გინომარგალაფირო, მარა ვარ. თენა ტყურა რე, თენა ვარე სუფთა მარგალურ. ეშნეშე ძაან მოინტერეს ირფელ მარგალურ. აი, კიბე რო არის, ქართულად „კიბე“ არის, მაგრამ მნიშვნელობა მარგალური „ტკვა“ რე; „ჩაქუჩი“, ჩაქუჩი ეხლა ეს ქართული არის, მარგალურო შხვა სახელით რე, ზოგირთ „მალატოკი“, „მალატოკი“ რუსულ სიტყვათ რე, მარგალურ სიტყვა ვარე, „გიერჭიპაფალს“ უძახუნა თეს მარგალურ სიტყვას. ბრელ სიტყვეფი რე მარგალურო. აი, ჩოგანი რო არის, „ჩოგანი“ მარგალურ სიტყვათ „ხვარჩინის“ უძახუნა, „ხვარჩინი“. ესენი ჩამონერილიც მქონდა, სხვათაშორის. სამსახურში მითუმეტეს, მქონდა დრო, რო ვიჯექი უსაქმურად, იმ დროს ბჭარუნდ ირფელს, მარა უკულნეშე თექ მუშომდინ სოდგარენ თექ. არდა სიტყვეფს ობჭოფუნდინ, დობჭარუნდი, ობჭოფუნდი – დობჭარუნდი თე სიტყვეფს დო მანგარო მოინტერეს მარგალურ სიტყვეფ, ჩქინ სუფთა მარგალურ სიტყვეფ. ის „საცერი“ რო არის, ჩქი მარგალურო თეს „ტკიბირს“ ვუძახუთ. რა ვიცვი, ძაან საინტერესო სიტყვები რე მარგალურ სიტყვეფ. „სადგური“ – „ომაყარუშის“ უძახუნა. მარა მუჭო თაში, ჩქი აფხაზეთიმ მარგალეფს ასე არდა სიტყვა სუფთად ვამჩქუნა, მუსხი ათავრეშე ზუგიდის რე, ზუსტ მარგალურ სიტყვეფი რე, თინა რე სუფთა სიტყვეფ თავრეშე, მარგალურ სიტყვეფი. ჩქი უმოსო აფხაზეთის ხალხი, მითუმეტეს ოჩამჩირე დო სოხუმს გინიბრუსულუანთ თავრეშე.

რა ვიცვი, ვორდითკონ ჩქინ ოჩამჩირეს, არძომ უმოს ბედნიერება თენა იყიდ. შილეზე ჟარნერდოვითომქევით ვარ ომ ნანა გვალო ჯგირო იპიდიკონ დო ირნერო ჯგირო ვორდითკონ, თექ ქუევორდითკო.

– ქინო ითამ დორთა?!

– ვა მიჩქ, მარინა. დორთა, ჩქი ვადიფრთით, მა, თქვა, ვამმოჭიშეს დორთა დო ჩქი ვადიფრთითდა, ჩქინ სქუალეფს ექიან

ცოროფა ვაუღუნა დო უკუულიან მოთალეფ მითუმეტეს. დორთა რე ცოროფა. ჩქი მიცორა ჩქინ ირფელი. ჩქინო ცუდე ვარდას, მუთუნ ვარდას. მა ჩქიმ ნოსტალგია მიღ ჩქიმ ოჩამჩირეშ. მა, მაგალითო, სუდავოლსტვიემ თი ნუთის დიფრთუქ. მიცორს დო დიფრთუქ. ახალეფიშ დორთა არძო ძნელი რე ძაამ. ვოუღუნა ცოროფა. ეშ ქიიდას დორთა, გვალო ჯგირი რე, მარა ვამიჩქ. ვამიჩქ, ათე ამბე მუჭო გინოჭყორდუნ. ქიი ართ დროს აუცილე-ბერო. ართ დროს ქიი, მარა უჩქინოთ. ძაან გლახა რე.

– უჩქინეთ ჩქინ ვეცი ინა. სო დიფრთგთ?! ჩქინ კათა ვეცი, მუთუნ ვეცი.

– ხო. ათენა. ჩქინო ძნელ რე, ძნელ რე, მარა ჩქინ ხე, მარინა, ჩქი იშენით თიცალ ხალხ ვორეთ, თექ მუთუნქ ვადობხვადასგნ, ჩქინ ხე, მარგალ კოჩი დირთუნ, ჩქი ფუტკარცალ მუშა ხალხ ვორეთ, ჩქინ კოჩ იშინით ართ-ჟირ ნანაშე გვალო ჯგირო ქიცხო-ვრენს თექ. მონატრუნა სოფელ, მონატრუნა ცხოვრება, ეზო.

– მუ რშუ სოფელიშ, ამხანაგეფიშ?

– ამხანაგებს შუნა, მა ვაფშუ. ირო სტუმარი დო თავშეყარდ, ირო ჩქინწკუმა მოურდეს დო, შოშია დეიდავა... ფაცხა მიღუდეს ცუდეს დო დედა მუდას წკირით ჭუნდუ თუს დო ქოთომეფს, წკირით ფაცხას, ყებურს. დო თინას რეკენა ასე თის გემოშინანა, შოშია დეიდა ქორშუნიაო, მუჭო მიჭუნდეს, წკირიშ ნაჭუ თუ დო ქოთომეფია.

– მუდგანერ შხვანერ გემო უღ...

– გადასარეგ გემო უღ. მუდგარენ გადასარეგ გემო უღუდ თის თე წკირის ნაჭვას. დედას, მა ქობშუნდა, დღას, დუხოლკას გაზით დღას ვარდ ნაჭვი ქოთომ დო თუ. დღას. ოდო თექ ვორ-დითუნ, გუნორაყუაშახ, ჩქიმ დიდა ირო ფაცხას ჭუნდუ. დო ფაცხას რდგ მუდა, რა ქვია, კერია თუ რაცხა ქვია, შქა დიხა-სირდ ფაცხას დაჩხირი, თექ ორზანდეს. შქადაჩხირ ჯოხოლუ დო

ლანჭა გუთობუდუ ეთექნეშე დო თი ლანჭას ღუმს თექ ორთუდ გუთობუნელო. თი ღუმუშ გემო ამდლა ხოლო ბშუ. დაჩხირიშ ღუმს ორთუდ. გაზით ვარ. დღას ვაუკეთებ დედას გაზით ღუმ.

– მა პირველაშე ღუმ დუდშე ბოლოშახ გუვაკეთ სოფელს. ათე თავრე ვორდითინ თინკემა. თიშენ ნამდა, ძალა დღას ვამილუდ თიმ მარუაფალო. კანკალეშა დიარქიმ მარზენდეს ბრძანებას, ღუმს ქეუჯიმეთია, მუს დღას ვაჩოდუდ, მუ ირიართო ნახუნდ დო ირიართო უნთანდ... ართმა ჩქიმ ჯიმას, ჭიჭე ვორდით დო, დუძახ დედაქ, მალხაზია, ღუმუს ქეუჯიმეა. ქიმეურთუმ მალხაზის დო – ამდენი ეყოფაო?, – მუჭით უჩვენებია. – ამდენი ეყოფაო, დედაო? – მარილი მიუტანა. ასე ვიცოდით მეგრული. „სვერე“ (–ბრმა) ყოველთვის ყრუ მეგონა, რატომ, არ ვიცი. ალბათ ყურს ვუკავშირებდი.

– ასე მა ჩქიმ ბალანებს ხო ვურაგადუქ, ლენორ დო ელენეს, ბებო, ქიდეკვირით რაგადის-მაქ. აუცილებერ ვარე, ირფელ სიტყვა გიჩქუდას, მარა ნამდგა სიტყვას მარგალურ დაუმახინჯებულო რაგადით დო გიჩქედან-მაქ. მარა ონჯლორე უჩქუნა, ვათქუნა თი სიტყვა ზუსტაშონ, ონჯლორე უჩქუნან. მა ვცდილენქ იშენით სუფთა მარგალურ უჩქუდან ჩქიჩქუეფსგნ. მარგალს მარგალურ სიტყვა უჩქუდას.

– ეთი ფაცხას მუ გილუდეს, ქორშუნდა?

– ფაცხას გინოლენქ მუ მილუდესინ. ესეგი, ფაცხასირდ კინოკეთებულირდ, თურმე ჩქიმი ბებიშ დიანთილ დო მუანთილ ეთექ ონდღეს ისვანჯუდეს თურმე, ათეშენ აფუდეს კვნიკეტებულ, ინა მა ხოლო ბშე, მარა ჩქიმ მუმას აფუდ გასკვამებულ თინა შხვანერო, ჯვეში ტახტცალირდ, შქადიხას ულუდ ათაშ, ათაშ გაყოფილირდ შქადიხას, ოდო გილანჯირალ. ოდო უკულ ფთქუანდით, ათეშმადიდა გილანჯირალ მუშენ ოკოდეს. ათენავა, მოურდესია ჯვეშო თიმნემახ, ათენა დუდისია ათაშ

გაკეთენდესია, თავრე ქიგლენჯირუდუა ჟირი კოჩი, ათავრე გაკეთენდესენ, ათავრე ხოლო კოჩ ქიგლენჯირუდუა თე ჯამ ფაცხას. ოდო ათენა ეთექ ართ კუნთხ თეშე ულუდუ. უკულ ჩქიმ დიდას ულუდუ თექი ბაბუკიშ მუდგარენ, თაროფე ულუდუნ, თეფერირდ თენა. ათე ბამბუკიშ მუდას, ამდლარდლაცალო ბშუ, ათეშმადიდა დიხაშ დერგის უძახუდეს ათენას, ცვალებე ინოუძუდუ, სულუგუნებს ინოდვენდ ეთის. თინა თექ გეუძუდ ჩქიმ დიდას. ჩქიმ მუმას ჟი დიხაშე ნაკეთებ სასმელეფ გინოუძუდ ეთიშა, არძო-არძო ზომამ გილაძგდ ეთინეფ თი მწკრივს, ჟინ მწკრივს გილაძგდ, გვალო ჯგირო მშუ. უკულნეშე, ათავრენ მხარეშე მუდგარენ მიკოჭკადილირდ დო ეთექ გუთობუდ სამეზობლოს ქიიდ, მაგალთო, ჯგირ-ფურინ, ღუმუშ ოკეთებელ ჩოგანს ბზვარულენდითინ, ინა ვარდ, მუდგარენ რდ ართ მეტრადო გვერდ ქორდუნ თიფერ, ათემ მაფშხვა, ჯაშე, მრგვალ, ღუმუშ ოზალო ულუდეს ათენა. კირზა ჯოხოდ. თე კირზა ჩქიმ მუმას თექ ქგგოუბუდ, სამეზობლოს მახვარებელი თინა ულუდ, თიშა უკულ დიიდი ჩოგან ხოლო თიშა გუთუბუდუ. რა იყო კიდევ იქ, ჯამ ნაკეთებურდ ხოლო მუდგარენ თექი... ჰო, მუდა რდ, დიდ კიზირდ ჯამ კეთებულ. თინას ხოლო ათე ჯგირ-ფურს, სამეზობლოს რდუო, ჩქინ ოჯახისი რდუო, აი ლეპიას ხაშუნდეს დო მუდგარენ, თექ სარგებლენდეს. ადთინეფ ეთექ მწკრივაშო ულუდ თენეფ მოთავსებულ. უკულ ულუდ ხოლო მუ დედას?! ხის გაკეთებული, „სარლას“ ეძახდნენ ესენი ამას, ანუ თასი, ოღონც დიდი თას რენ თინა რდ ჯამ კეთებული. გვალო ბრელშანო ჩქიმ ბებ, სამეზობლოშა მუთუნ შემთხვევა ქორდდა მუდებს დოჭუნდეს, ჭკიდებს დოჭუნდეს, ხარკალია ლეპიას გაკეთენდუ, ხოლო ბრელ მუდგარენს დო თი სარლას ქიგეშაყარანდეს, ათემ მადიდა ქორდ თინა, თის ჩე ტილოთ გიგნოფორუნდუ დო ათამ ქალეშვიტუნდ. აფხაზა ოსურდ ჩქიმ ბები, ვარდაია რდუ ჩქიმ ბები, დო თის სამეზობლოშა გეგნილანდ. ასე გგმაშინე თინა,

„იმერული ესკიზები“ კინო რო არის, ის ბებია, სამეზობლოში რო დადის, ა ეთინა გგმაშინე, ჩქიმ ბებ თიცალს ორთუდ თი დროს. დო თე სარლა, დიდ სარლა ჯამ ხოლო, თინა თექ ძგდგ.

ძამ შხირაშო ვარ, მარა მიმნატრენდით ჩქიმ ჯიმა დო ჩქიმ და დო მა დო დედა გაკეთენდ ელაჯისენ, მეზობლეფ ხოლო ართ ჟირ-სუმ დიფშაყარუდით დო, ტაბაკი რდ, ტაბაკირდ ართ ამშე-ვითმას დობზოჯუნდითენ, თიცალ დიდირდ თე ტაბაკი. თე ტაბაკის დედა გეგლარჩხუნდუ დო ათე ელარჯის თექ ქიგემგანდეს პირდაპირ სენიმ უმუშო. ოდო ეთექიან ჭკუმუა მიცორდეს ჩქი.

– მის ვაუცორდ?!

– ო, ტაბაკიმ ჭკომუა. ტაბაკა თაქ ბთქვი დო ოძიცეთ ვაბა-ლეს, ჯას მუჭო გილაჭკუმანდითია. მარა თიცალ გემუან ქორდ თი ჩქინ გილაჭკუმუა, მეტ ვეშილებე. ძალამ შხირაშო მაფნა ეთექ ჩქი გგლნაჭკომა ჩქინ ოჯახგს. მუთ მართალო გგმაშინენ ჯგირო. თი ჭკუმუას გავათენდითუნ, ჩქიმ დიდა თის გორჩხენდუ დო ათამ ქემკაპონანდეს თის, ქკლაბუნუნდეს, უფრო სწორა-შო, თის კინე. თენა ირო გგმაშინე – ტაბაკი.

– ასე ხოლო რე სოფელს ჩქიმ ბებიმ დო მამიმ ტაბაკი. თინას თემ ჯგირო რჩხუნდეს, სენ ხოლო ვეციდ თიჯგუა სუფთა.

– თინა ოტანტალაია რდუ თინა. თის ჩქიმ დედამთილ გორ-ჩხუნდ ჯგირო დო იშო ქეგთაბუნუნდ თის ოსქერაფუს. უკულ თის მარლას ქემნაბუნანდ გოსქირუდუნ.

უკულნემე შურ გუმანთხუდეს ფურკიმ. ფშხირაშო თექ ქუდო-ბზოჯუნდითენ, ფურკიმ შურ გგმანთხუდეს უკულნემე. მუდგა რდგკონ თექიან დოხუნა იშენთ მიცორდეს. ჩქიმ დიდა გგმობრაცუნ-დეს, ცოდა. ოშნერ საქმეფ ულუდ ჩქიმ დიდას. გენიმინდით თავრე, მეურთია, თქუნდ, მარა ჩქი იშენ თექ გემნურდით დოხუნალო.

უკულ ხოლო ათე შემოდგომაშ დროს, ეთი მუდაშ მგნოღალა რენ, სიმიდეფიმ დო მუდან, ეთი დროს ჩქიმ ჯიმა, ცოდა ოთარ,

წკირეფს დოტახუნდუ, დოთოლუნდ დო სიმინდის ქუმომციკუანდეს თიშა ოდო თი ფაცხას, ეთი ყებურს თი სიმინდის ბჭუნდით. მუშ მაგემუანად, მარინა, თინა... მანგარ გემუანიდ ეთექიან ნაჭვ სიმინდ. მუ მიჩქ, ირფელ ჯგირ მილუდეს, მარა ამდლა მუთუნ ვარე ჩქინო თენა.

– ქიი მუთუნ ხოლო .

– მა ხოლო თიცალ წინაგრძნობა მილუ, ომპროცენტიანო ჩქინ ამბე ჯგირო იცი.

თარგმანი

– ხუბუა ნონა ამირანის ასული, დაბადებული ვარ გალის რაიონში, გუდავაში, ვცხოვრობდი ოჩამჩირეში, ოქტომბრის ქუჩა 143 ნომერში.

– რას გაიხსენებ, ნონა?

– რას გავიხსენებ... გავიხსენებ, ჩემი შვილი რომ მყავდა, იმას, სიხარული იყო ჩემი, შვილი რომ მყავდა, ის. ახლა იმას ვიხსენებ. უბედურება ის იყო, მამა მკვდარი ჰყავს და ობლად ვზრდიდი, მაგრამ ბედნიერება ის იყო, შვილი მყავდა, ისიც ვაჟკაცი, ხვჩა ღურწკაია. გავიხსენებ იმას, სამსახური მქონდა ახლოს, სადაც ვცხოვრობდი იქ, და სადაც ჩემი სამსახური იყო, როცა ვიყურებოდი, სასაფლაო იყო ჩემი მეუღლის. შესვენების დროს იქ მივიდოდი და შესვენებაზე იქ ვიყავი. შესვენება რომ გათავდებოდა, აქეთ მოვდიოდი სამსახურში და გავაგრძელებდი მუშაობას. ეს იყო ჩემი ყოველდღიური სიამოვნება.

ხვიჩამ დაამთავრა სკოლა და ბედნიერი ვიყავი, ჩაირიცხა... და უბედურება ყველაზე მეტი ის – დავტოვეთ აფხაზეთი, ჩემი სასაფლაო, ჰოდა მოვედით აქ. ყველასთვის უბედური პერიოდი იყო, მაგრამ ჩვენთვის მითუმეტეს. ძალიან ცუდი მდგომარეობა

გვექონდა. მაგრამ დავძლიეთ ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა... ხვიჩას, არიქა, ამას მამა არ ჰყავს და ეს უსწავლელი არ დამრჩეს-მეთქი. ესე იგი, რა ვიცი, დღე და ღამე ვმუშაობდი... ხვიჩას მაინც ვასწავლე. ეს იყო ჩემთვის აუცილებელი, რაც უნდა გამეკეთებინა. მერე აქეთ ბინის ვარიანტი... რა ვიცი, ვინვალეთ, რომ ერთი ოთახი მაინც გვექონოდა. ამის მერე ჩემთვის ბედნიერება ის არის, რომ ხვიჩა დაოჯახდა და ორი შვილიშვილი შეემეძინა. პირველი შვილიშვილი, ლენორი, ბაბუამისის სახელს ატარებს, ეს ჩემთვის ძალიან დიდი ბედნიერება არის.

ახლა, რა ვიცი, კიდევ ვფიქრობ, რომ ის ჯერ ბოლომდე არა მაქვს მიყვანილი, ჩემი, რაც დედამ უნდა შვილს გაუკეთოს. კიდევ რაღაცები გვაკლია. არ ვმუშაობ, სახლში ვარ და ვუვლი ჩემს შვილიშვილებს. ესაა ჩემთვის ბედნიერება. ვაკონტროლებ ჩემს შვილიშვილებს... ეხლა ეს არის ჩემთვის ბედნიერება. ამათ მანდეს რა შვილიშვილების კონტროლი და ამათი ბედნიერება არის ახლა ჩემთვის მთავარი და შვილიშვილები. რა ვიცი, ღმერთს ვთხოვ, რომ ის გაჭირვება, ის უბედურება ამათ არ ენახოთ.

– კარგს რას გაიხსენებ?

– კარგს რას გავიხსენებ... ბავშვობა მქონდა ძალიან კარგი. ჩემი ძმა, ჩემი და და მე სოფელში ვიზრდებოდით ჩვენ თოთხმეტ წლამდე. ესე იგი, ოცდათხუთმეტი ოჯახი იყო ხუბუები და სახუბუე იყო ის. შევგროვებოდით ბავშვები დიდ ეზოში და მიდიოდა ბურთის თამაში. ჩემი დედა იტყოდა, ბიჭები ხართ, გოგოები ხართ, მაცოდინა, რას აკეთებთო, იტყოდა. მართლაც ბედნიერება იყო აი ის. ის იყო ჩემთვის ბედნიერება... ბავშვობა კარგია. ბავშვობა მერე უცვებ ჩაიკეტა ჩემთვის, თხუთმეტი წლის ვიყავი, უკვე გათხოვილი ვიყავი და ოჯახი მქონდა. ძალიან უბედური შევიქენი ბოლოს და იქ გათავდა ჩემი იმ ბედნიერების მონახაზი. ბავშვობა კარგი მქონდა, ეს კარგი იყო ჩვენთვის.

საერთოდ მე არ ვიყავი ისეთი, ჩემი და ჩემი ძმა – კი... შეეძლოთ მთელი დღე ეთამაშათ, მე – არა. მე ცოტა ნაზი ვიყავი, რომ იტყვიან. მე ცოტა, რა ვიცი, უფრო მეტად სახლში ვისვენებდი, ვკითხულობდი და რაღაცა, ტელევიზორი... არ ვიყავი ცელქი ბავშვი, არ ვიყავი, აი, რომ მეთამაშა და, აი, ქუჩაში რომ ვყოფილიყავი. აი ასეთი, მაგდაგვარი, არ იყო ჩემთვის, არა. სახლში მერჩინა ყოველთვის, სახლში ვიყავი. უფრო მეტად სახლში.

ეს სახუბუო იყო – გუდავა იყო, გალის რაიონი იყო, გუდავა სოფელი. ეს იყო კარგი, დიდი სოფელი იყო ჩვენი სოფელი. ძალიან განთქმული სოფელი. ისეთი კარგი ახალგაზრდობა იზრდებოდა, სკოლა იყო, ძალიან მაღალ დონეზე იყო განათლება, ძალიან მაღალ დონეზე. დღესაც იტყვიან, ჩვენი ფიზიკა-მათემატიკის მასწავლებლები, ღმერთმა აცხონოს მიშა ხუნწარია და შალიკო გოგობია, დღესაც რომ იტყვიან, გვეშინია ვითომც, გვეშინია, გვერიდება, რა ვიცი, რა დავარქვა მაგას. ასეთი ძალიან კარგი სპეციალისტები იყვნენ, ძალიან კარგი მასწავლებლები იყვნენ და ამიტომ მე ჩემი ხვიჩა, მე სადაც ვსწავლობდი და სადაც სკოლა დავამთავრე, აი იქ ვასწავლე ჩემს შვილსაც.

– ქართულად ხომ კარგად ლაპარაკობდნენ ყველგან?

– ღვთის გულისთვის, რაზეა ლაპარაკი. ძალიან კარგად, ძალიან კარგად. ძალიან განვითარებული სოფელი იყო ჩვენი სოფელი.

– მეგრული სად ისწავლე?

– მეგრული იქ, იქ ვისწავლეთ მეგრულიც, უკვე გუდავაში, თოთხმეტ წლამდე... მერე ოჩამჩირეში აგვერია მეგრული, ქართული, რუსული, აქეთ აგვერია.

კარგი იყო. ოჩამჩირეც, რა ვიცი, ძალიან კარგი. თოთხმეტი წლიდან ოჩამჩირეში ვიყავი ოცდარვა წლამდე, ოცდაცხრა წლამდე. მერე აქეთ წამოვედით მაინც. ოჩამჩირეშიც, ახლა, უბედურება იყო ჩვენს ოჯახში, ესაა, თორემ, ცუდი სხვანაირად არაფერი,

ძალიან კარგი ქალაქია ჩვენი ქალაქიც. ძალიან წყნარი ქალაქი იყო ჩვენი ოჩამჩირე. რა ვიცი, აფხაზები, ქართველები, სომხები, ყველა ეროვნების ხალხი ცხოვრობდა ჩვენთან, მაგრამ, რა ვიცი, ჩვენ ყველასთან ერთად კარგად ვიყავით. ახლა აფხაზები მეგობრებიც, ამხანაგებიც, ნათესავებიც აფხაზები გვყავს ჩვენ, მაგრამ ძალიან კარგად ვიყავით ყველასთან და დღესაც, რა ვიცი, ჩვენ კარგად ვართ ერთმანეთთან.

– რატომ უნდა იყოთ ცუდად?

– არა, არა, ძალიან კარგად ვართ დღესაც ჩვენ ერთმანეთთან.

– ხვიჩამ იცის მეგრული?

– ხვიჩამ მეგრული კი, იცის, ძალიან კარგად იცის ხვიჩამ მეგრული... ჩემმა შვილიშვილებმაც... ნუ, ლაპარაკით ირცხვენენ (რცხვენიათ)... არ ლაპარაკობენ იმას ზუსტად, სწორად ვერ გამოთქვამენ და ამიტომ ირცხვენენ, თორემ ძალიან კარგად ესმით ჩემს შვილიშვილებსაც მეგრული. ხო, და კიდევაც უნდა იცოდნენ მეგრული. აუცილებლად ჩვენმა ბავშვებმა მეგრული უნდა იცოდნენ. აუცილებლად, კი, ბატონო.

– მეგრულად რაიმე ლექსი, ზღაპარი, სიმღერა გახსოვს?

– მეგრულად სიმღერა... არა. მეგრული სიმღერები, „ვაგიორქო“ (არ გიყვარვარ), „ცირა“ (გოგო)... „ვაგიორქო მა“ (არ გიყვარვარ მე), ეს სიმღერა ვიცოდით მეგრულად. იგავარაკებიც კიდევ მეგრულად არის. რა ვიცი, არა.

– ბავშვები ერთმანეთთან არ ამბობდით?

– ვამბობდით, მაგრამ თითქმის დაგვაგინყდა, არ გვახსოვს. თითქმის გავიდა, წარმოიდგინეთ, ორმოცდაცხრამეტი წელი და ვარ მე ორმოცდაჩვიდმეტი წლის, აბა.

ისე, მეგრულ სიტყვებს, აი, ისეთი სიტყვები რომ არის, მაგალითად, მეგრული სიტყვები, ძალიან მაინტერესებს გადათარგმნა იმისი, დიახ. ყველაზე უფრო საინტერესო სიტყვა ჩვენი მეგრული

სიტყვაა. ახლა ჩვენ ვიტყვით „ქრისტე აღსდგა“, ამას მეგრულში თარგმნა ზუსტი ვერ მოვძებნეთ, არაა – ამიტომ. ერთია ტერენტი ხუბუა, რომელიც აქ თბილისში დაბადებული კაცია ეს, მეგრელი კაცი. ჰოდა იმას ჰქონდაო ეს დაწერილი. მაგრამ ისიც ვერ ნახეს, მისი ნაწერი. ეს „ქრისტე აღსდგა“, ეს სიტყვა მეგრულად თარგმნილი, ეს ძალიან ვინდომენ, მაგრამ ეს ჯერჯერობით ეს ვერ დავაზუსტე, ეს მეგრულად როგორ არის. ყველა სხვადასხვა ვერსიას ამბობს, მაგრამ ყველა არასწორია, ეს მეგრული არაა.

– რა ვერსიებს ამბობენ მაინც?

– დამახინჯებულად, ეს „ქრისტე აღსდგა“ ეს დამახინჯებულად, ვითომ გადამეგრულებული, მაგრამ არა. ეს ტყუილია, ეს არაა სუფთა მეგრული. ისე ძალიან მაიტერესებს ყველაფერი მეგრული. აი, კიბე რომ არის, ქართულად „კიბე“ არის, მაგრამ მნიშვნელობა მეგრული „ტკვა“ არის; „ჩაქუჩი“, ჩაქუჩი ახლა ეს ქართული არის, მეგრულად სხვა სახელით არის, ზოგიერთი „მალატოკი“, „მალატოკი“ რუსული სიტყვაც არის, მეგრული სიტყვა არაა, „გიერჭი-პაფალს“ (ჩასარჭობს) ეძახიან ამას მეგრულ სიტყვას. ბევრი სიტყვები არის მეგრულად. აი ჩოგანი რომ არის, „ჩოგანი“ მეგრული სიტყვით „ხვარჩინის“ უძახიან, „ხვარჩინი“. ესენი ჩამონერილიც მქონდა, სხვათაშორის. სამსახურში მითუმეტეს, მქონდა დრო, რომ ვიჯექი უსაქმურად, იმ დროს ვწერდი ყველაფერს, მაგრამ მერე ეს დამეკარგა სადღაც იქ. ყველა სიტყვებს რომ დავიჭერდი, დავწერდი, დავიჭერდი – დავწერდი ამ სიტყვებს და ძალიან მაინტერესებს მეგრული სიტყვები. „სადგური“ – „ოშაყარუმის“ ეძახიან. მაგრამ, როგორც ასე, ჩვენ აფხაზეთის მეგრელებმა ახლა ყველა სიტყვა სუფთად არ ვიცით, რამდენიც აქეთ ზუგდიდშია... ზუსტი მეგრული სიტყვებია, ისაა სუფთა სიტყვები აქედან, მეგრული სიტყვები. ჩვენ, უმეტესად აფხაზეთის ხალხი, მითუმეტეს ოჩამჩირესა და სოხუმში, ვარუსულვებთ აქეთკენ.

რა ვიცი, ვყოფილიყავით ჩვენს ოჩამჩირეში, ყველაზე მეტი ბედნიერება ეს იქნებოდა. სეიდლება ორმოცდაჩვიდმეტი არა ასი წელი ძალიან კარგად ვყოფილიყავი და ყველანაირად კარგად ვყოფილიყავით, იქ რომ ვყოფილიყავით.

– იქნება ვითომ დაბრუნება?

– არ ვიცი, მარინა, დაბრუნება, ჩვენ არ დავბრუნდით, მე, თქვენ, არ მოგვისწრებს დაბრუნება და ჩვენ თუ არ დავბრუნდით, ჩვენს შვილებს იქაურის სიყვარული არ აქვთ და შემდეგ შვილიშვილებს მითუმეტეს. დაბრუნება არის სიყვარული. ჩვენ გვიყვარს ჩვენი ყველაფერი. ჩვენთვის სახლი არ იყოს, არაფერი არ იყოს. მე ჩემი ნოსტალგია მაქვს ჩემი ოჩამჩირის. მე, მაგალითად, სიამოვნებით იმ წუთას დავბრუნდები. მიყვარს და დავბრუნდები. ახლების (ახალგაზრდების) დაბრუნება ყველა ძნელია ძალიან. არ აქვთ სიყვარული. ისე იქნებოდეს დაბრუნება, ძალიან კარგია, მაგრამ არ ვიცი. არ ვიცი, ეს ამბავი როგორ გადაწყდება. იქნება ერთ დროს აუცილებლად. ერთ დროს იქნება, მაგრამ უჩვენოდ. ძალიან ცუდია.

– უჩვენოდ არ იქნება ის. სად დავბრუნდებით?! ჩვენი ხალხი არ იქნება, არაფერი არ იქნება...

– ჰო, ეს ჩვენთვის ძნელია, ძნელია, მაგრამ ჩვენი ხელი... ჩვენ ისეთი ხალხი ვართ, ჩვენ არაფერი რომ არ დაგვხვდეს, ჩვენი ხელი... მეგრელი კაცი რომ დაბრუნდება, ჩვენ ფუტკარივით მუშა ხალხი ვართ, ჩვენი კაცი მაინც ერთი-ორი წლისთვის ძალიან კარგად იცხოვრებს იქ. გვენატრება სოფელი, გვენატრება ცხოვრება, ეზო.

– რა გახსოვს სოფლის, ამხანაგების?

– ამხანაგებს ახსოვთ, მე არ მახსოვს. ყოველთვის სტუმარი და თავშეყრა იყო, ყოველთვის ჩვენთან მოდიოდნენ და, შოშია დეიდაო... ფაცხა გვქონდა სახლში და დედა იმით, „წკირით“ (– შამფური, გათლილი ხის ჯოხი) ნვავედა გოჭს და ქათმებს, ხის

შამფურით ფაცხაში კერიაზე. და იმას რეკავენ ახლა და იმას მახსენებენ, შოშია დეიდა გახსოვსო, როგორ გვინვადა, ხის შამფურზე შემწვარი გოჭი და ქათმებიო.

– რაღაც სხვანაირი გემო აქვს...

– გადასარევი გემო ჰქონდა იმას, იმ შამფურზე შემწვარს. დედა, მე რომ მახსოვს, არასოდეს ლუმელში, გაზზე არასოდეს არ იყო შენანვაი ქათამი და გოჭი.. არასოდეს. ჰოდა, იქ რომ ვიყავით, გადმოყრამდე, ჩემი დედა ყოველთვის ფაცხაში წვავდა. და ფაცხაში იყო ის, რა ჰქვია? კერია თუ რაღაც ჰქვია, შუა მინაზე იყო ფაცხაში ცეცხლი, იქ ანთებდნენ. შუაცეცხლი ერქვა და ჯაჭვი (ქვაბის ჩამოსაკიდი) იყო ჩემოკიდებული იქ და იმ ჯაჭვზე ღომს იქ აკეთებდა, ჩამოკიდებულად. იმ ღომის გემო დღესაც მახსოვს. ცეცხლის ღომს აკეთებდა. გაზით არა. არასოდეს გაუკეთებია დედას გზით ღომი .

– მე პირველად ღომი თავიდან ბოლომდე გავაკეთე სოფელში, აი აქეთ რომ ვიყავით... იმიტომ, რომ ძალა არასოდეს არ მქონდა იმის მოსარევად. ზოგჯერ დედაჩემი გვაძლევდა ბრძანებას, ღომს მოურიეთო, მას არასდროს არ ეცალა, თვითონ ყოველთვის რეცხავდა და ყოველთვის აუთოებდა... ერთხელ ჩემს ძმას, პატარები ვიყავით და, დაუძახა დედამ, მალხაზიო, „ღუმს ქეუჯიმევა“ (–ღომს მოურიეო). „ქეუჯიმე“ სიტყვის მნიშვნელობა მაშინ გავიგე. ჰოდა, მისულა მალხაზი და – ამდენი ეყოფაო?,- მუჭით უჩვენებია. – ამდენი ეყოფაო, დედაო? – მარილი მიუტანა. ასე ვიცოდით მეგრული. „ცვერე“ (–ბრმა) ყოველთვის ყრუ მეგონა, რატომ, არ ვიცი. ალბათ ყურს ვუკავშირებდი.

– ახლა მე ჩემს ბავშვებს ხომ ვეუბნები, ლენორს და ელენეს, ბებო, დააკვირდით ლაპარაკს-მეთქი. აუცილებელი არაა, ყველა სიტყვა იცოდე, მაგრამ ნებისმიერი სიტყვა მეგრული დაუმახინჯებლად თქვით და იცოდეთ-მეთქი. მაგრამ რცხვენიათ, რომ

არ შეუძლიათ თქვან სიტყვა ზუსტად, რცხვენიათ. მე ვცდილობ მაინც სუფთა მეგრული იცოდნენ ბავშვებმა. მეგრელმა მეგრული სიტყვა იცოდეს.

– იმ ფაცხაში რა გქონდათ, თუ გახსოვს?

– ფაცხაში გეტყვი, რა გქონდა. ესე იგი, ფაცხაში იყო, მიკეთებული იყო... , თურმე ჩემი ბებიის დედამთილი და მამამთილი იქ შუადღეს ისვენებდნენ თურმე. ამისთვის ჰქონდათ მიკეთებული. ის მეც მახსოვს, მაგრამ ჩემს მამას ჰქონდა გალამაზებული ის სხვანაირად, ძველი ტახტივით იყო, შუა ადგილას ჰქონდა ასე, ასე გაყოფილი იყო შუა ადგილას, ჰოდა დასაწოლი. ჰოდა მერე ვამბობდით, ამსიდიდე დასაწოლი რად უნდოდათ. ეს, რომ მოდიოდნენ ძველად მაშინ, ეს თავს ასე გააკეთებდნენო (დადებდნენ), აქეთ ნამონვებოდაო ორი კაცი, აქეთკენ რომ გააკეთებდნენ, აქეთაც კაცი დანვებოდაო ამ ხის ფაცხაში. ჰოდა იქ ერთი კუთხე ამისთვის ჰქონდა. მერე ჩემს დედას ჰქონდა იქ ბამბუკის რალაცა, თაროები რომ ჰქონდა, ისეთი იყო ეს. ამ ბამბუკის იმაზე, დღევანდელივით მახსოვს, ამსიდიდე მინის დერგს (ჭურის მსგავსი ჭურჭელი) ეძახდნენ ამას, ყველები ეწყო, სულუგუნებს აწყობდა იმაში. ის იქ ედგა ჩემს დედას. ჩემს მამას ზემოთ მინისგან (თხისგან) გაკეთებული სასმელები ეწყო იმაზე, ყველა-ყველა ზომის ეწყო ისინი იმ მწკრივში, ზედა მწკრივში ეწყო, ძალიან კარგად მახსოვს. მერე, აქეთ მხარეზე რალაცა მიჭედილი იყო და იქ ეკიდა , სამეზობლოში თუ იყო, მაგალითად, ლხინი და ჭირი, ღომის გასაკეთებელი, ჩოგანს რომ ვხმარობდით ის არა, რალაცა იყო ერთი მეტრი და ნახევარი იქნებოდა ისეთი, ამსისხო, ხისგან, მრგვალი, ღომის საზელად ჰქონდათ ეს. კირზა ერქვა. ეს კირზა ჩემს მამას ის იქ ეკიდა, ის სამეზობლოში დასახმარებლად ის ჰქონდა. მერე დიდი ჩოგანიც იმაზე ეკიდა. რა იყო კიდევ იქ, ხისგან გაკეთებული იყო კიდევ რალაც... ჰო, ის იყო, დიდი კოვზი იყო ხისგან გაკეთებული,

იმასაც ლხინსა და ქირში სამეზობლოში იყო, ჩვენს ოჯახში იყო, ამ ლობიოს ხარშავდნენ და რალაცა, იქ სარგებლობდნენ. ესენი იქ მწკრივად ჰქონდა ეს მოთავსებული. მერე ჰქონდა კიდევ რა დედას?! ხის გაკეთებული, „სარლას“ (–გობი) ეძახდნენ ესენი ამას, ანუ თასი, ოღონდ დიდი თასია, ის იყო ხისგან გაკეთებული. ძალიან ხშირად ჩემი ბებია, სამეზობლოში რამე შემთხვევა თუ იყო, იმებს გამოაცხობდნენ, მჭადებს გამოაცხობდნენ, ჩხარუნა ლობიოს გააკეთებდა, კიდევ ბევრ რალაცას და იმ გობზე დააგროვებდნენ, ჰოდა ამსიდიდე იყო ის, იმას თეთრი ტილოთი გადაფარავდა და ასე ამოიჩრიდა. აფხაზი ქალი იყო ჩემი ბებია, ვარდაია იყო ჩემი ბებია, და იმას სამეზობლოში გადაიტანდა. ახლა მახსენდება ის, „იმერული ესკიზები“ კინო რომ არის, ის ბებია, სამეზობლოში რომ დადის, აი ის მახსენდება, ჩემი ბებია ასეთს აკეთებდა იმ დროს. და ეს გობი, დიდი გობი ხის, ისიც იქ იდგა.

ძალიან ხშირად არა, მაგრამ, მოვინატრებდით ჩემი ძმა და ჩემი და და მე და დედა რომ გააკეთებდა ელარჯს, მეზობლებიც ერთი ორი-სამი შევეგროვებოდით და, ტაბაკი იყო, ტაბაკი იყო, ერთი ექვსი-ათამდე რომ დავბრძანდებოდით, ისეთი დიდი იყო ეს, ეს ტაბაკი. ამ ტაბაკს დედა გადარეცხავდა და ამ ელარჯს იქ დაგვიგებდა პირდაპირ თეფშის გარეშე. ჰოდა იქაური ჭამა გვიყვარდა ჩვენ.

– ვის არ უყვარდა?!

– ჰო, ტაბაკთან ჭამა. ტაბაკი აქ ვთქვი და სასაცილოდ არ ეყოთ, ხეზე როგორ ჭამდითო, მაგრამ ისეთი გემრიელი იყო ის ჩვენი მასზე ჭამა, მეტი არ შეიძლება. ძალიან ხშირად გვაქვს ჩვენ ნაჭამი (ტაბაკზე) ჩვენს ოჯახში. რაც მართლა გამახსენდება კარგად. იმ ჭამას რომ გავათავებდით, დედაჩემი იმას გადარეცხავდა და ასე მიაყრდნობდნენ იმას, ჩამოკიდებდნენ, უფრო სწორად, იმას ისევ. ეს ყოველთვის მახსოვს – ტაბაკი.

– ახლაც კიდია სოფელში ჩემი ბებიის და მამიდის ტაბაკი. იმას ისე კარგად რეცხავდნენ, თეფშიც არ იქნებოდა ისეთი სუფთა.

– ის განკურიალებული იყო. იმას ჩემი დედამთილი გარეცხავდა კარგად და ჩამოკიდებდა იმას გასაშრობად. მერე იმას მარლას გადაჰკიდებდა, როცა გაშრებოდა მაშინ.

მერე სუნი აგვდიოდა კვამლის. ხშირად რომ დავბრძანდებოდით, კვამლის სუნი აგვდიოდა მერე. რაც უნდა ყოფილიყო, იქ დაჯდომა მაინც გვიყვარდა. ჩემი დედა გამოგვყრიდა, სანყალი. ასნაირი საქმეები ჰქონდა ჩემს დედას. გაინმინდეთ (გაქრით) აქედან, წადითო, მაგრამ ჩვენ მაინც იქ შევდიოდით დასაჯდომად.

მერე კიდევ ამ შემოდგომის დროს, აი იმის შემოტანა რომაა, სიმინდების და რალაც, იმ დროს ჩემი ძმა, სანყალი ოთარი, წკნელებს დატეხავდა, დათლიდა და სიმინდს წამოგვიცობდა იმაზე, ჰოდა იმ ფაცხაში, იმ კერიასთან იმ სიმინდს ვწვავდით. რა გემრიელი იყო ის... მაგარი გემრიელი იყო იქაური შემწვარი სიმინდიც. რა ვიცი, ყველაფერი კარგი გვქონდა, მაგრამ დღეს არაფერია ჩვენთვის ეს.

– იქნება კიდევ რამე.

– მეც რალაცა ისეთი წინათგრძნობა მაქვს, ასპროცენტინად ჩვენი ამბავი იქნება.

**ვეკუა ნონა, 51 წლის; ოჩამჩირე (კობორა) –
სოხუმი – თბილისი**

– სო დიბადი, ნონა? სონი რექ?

– მა სო დიბაბდი და ოჩამჩირემ რაიონ სოფელ კოჩარას დებაბდი.

– კოჩარა კარგი სოფელი იყო. კოჩარა დიდ დო ჯგირ სოფელი რდუ.

– უი, ძალიან დიდი სოფელი იყო.. უზარმაზარი სოფელი იყო. ათასი ოჯახი ცხოვრობდა. უზარმაზარი, უმდიდრესი. ეს სოფელი იყო დაყოფილი გვარების მიხედვით. ვეკუები ცხოვრობდნენ ერთ დგილას, ულამაზეს მალლობზე, სადაც ზღვის ჰაერი უბერავდა, ლაკადა დო თინეფ. ო, ისეთი კარგი ადგილი... ორმოცდაათობმეტი ოჯახი ცხოვრობდა ვეკუები. ჟარნერდოვითაანთხ მოსახლე ცხოვრენდ ვეკუეფიშ. უკულ რდეს გოგუეფ. უკული რდეს პაპავეფი. ინეფ არძო ართიანს ომუდებუდეს, მის უმოს უჯგუმ მუდა, ქეიფი, აღვენუდუ დო ვეკუეფ ირო ორდგ განთქმულ ჯგირობუას... სიკეთეში, რა თქმა უნდა. ის რაღაცა იქნებოდა სიყვერულში, ურთიერთობაში, მის უფრო მეტ გამტანინანობა ულუდუნ დო მანგარ ჯგირ ინა მილუდეს, დამოკიდებულება, ართიანწკმა. უკულ რდეს შონეფი, მეზობლობა ირფელ გადასარეგ მილუდეს. შონეფი მარგიანეფ, მიბჩუანეფ, დადვანეფი, ფილფანები, რა ვიცი, ეფშა გვარეფ რდეს, ეფშა ხოლო.

ულამაზესი, ათას, დედა, რამდენი იყო, ერთ სკოლაში დადიოდა, ათას ხუთასზე მეტი ბავშვი დადიოდა სკოლაში. საშუალო სკოლა იყო შოთა რუსთაველის სახელობის საშუალო სკოლა რდგ. ორი კორპუსი ჰქონდა. ერთი იყო სამსართულიანი ულამაზეს შენობა. სტადიონ მილუდეს. ბალანობას ირფელს ბლააფენდით, მუს ვაბლააფენდით. სპორტით ვორდით დაკავებული.

თიშ გარდა დომ კულტურა, ულამაზეს თენა, უსქვამამ დომ კულტურა რდგ. თექ ვა მუურდუნ ფერი რაიონეფში... დო ძიძი-გური მოურდუ ხოლო, მედეა ძიძიგური რდგნ, თენეფი, ივერია, ირკოჩი, თენფ თაქ ვამოურდუ ჩქინ სოფელშან ფერი ვარდ მითინ. მაგარი სოფელი იყო. კონცერტები, გოგო, კინოები ტარდებოდა, მუშობაშ უკულ ხალხ არძა იშაყარუდეს, გრუზავიკზე დაჯდებოდნენ, ქიგიოხუნუანდეს თე ხალხის, სამუშაშ უკულ ჩაის კრეფა მეურდუ, ჩაის წილუა მეურდუ, მანდარინა თენა ჩქი ტონობით მილუდეს, თენა ჩქიმ სუდეს ტონობით... თემ გარდა ხილი ეფშა... ფეიხო პირველაშო მორთუნ თინკუმა მუაჩქიმქ მილუ თე ფეიხო დო მუ რდგნ ვაუჩქუდგ, თიჯგურა შურ ულუდ მუდგარენ ზღაპარი, დო უკულ თინა ვარდუო მირდუდუნ, ათე ქირქაშ მადიდა რდგ, თინა თექ ქგთოლუდ დო თინა თეს კიზით ბჭკუმუნდით, დედა, რა გემრიელი იყო, ღმერთო ჩემო. ოფახვალეთ ქიგთაფახთუდ დო დედა სუდეშა გემნილანდგნ, თიშ შურით ხო ვერძლუდი. ევრე მანდარინეფი, ევრე თხირის პლანტაციები, ჩაი, ვეშილებედ ჩაი ვარდუკონ ეზოში. ჩქინ ეზოს ჩაი ოკო რდგკო, თიშ გარდა ოთხოშ ჯინჯ ცოლიკაური უჩანდ ჩქიმ მუმას, ტონა დო გვერდ ღვინს დგგნდგ დო ოშ ლიტრა ჭაჭა თენა ჟირშა გამოხდილ ჭაჭა ულუდეს. თემ გარდა საფელამუშოეფ დო, დედაა, მუ ლაგვანეფ დო მუ ბოჭკეფი დო .. მეცხოველეობა ... ღეჯეფ დო ჩხოულეფ, სოურე მოსუნდ გინეფ დო ღეჯეფ დო წინილეფინ, ვამჩქედეს.

ოდო თიზმა ამზე, ეფშა საქონელეფი, ღეჯეფ. სუდეშ ღეჯის ვაჭკომუნდეს, სათანაფოთ ჩქიმ მუმა თევრე გვალაშე მიხუნანდგ, ლაკადაშე ჭუბურიშ ნაჭკუმას. დედა... თის დოვილგნდ დო ოშ ერ კილო, ოშ ერდოვით კილო, თიშ კუპატეფი, დედა... ფაცხას ქიმკაბუნუანდგ დო თინა ჭვეთანდ დო თიშ შურ ულუდ თი კუპატებს, თი ცვალეფს ქიმკაბუნუანდეს საზოთოდ, კოპეშიეფი, ათემ მადიდადა ეთიშ მეტის ჩქიმ დიდა ვამთარღვანდ მაღაზას...

ცვანა მილუდეს ეფშა, ვეკუებს მილუდეს დიდ რზენი დო ეთექ გორთილ ულუდეს ვეკუეფს, არძას მუშუში რიადეფ, მუშუშ რიადეფ დო თეს ნოემბერიშ თუთას გეჭოფუნდეს ოქოსალს, ლეზიას, თის, თეს, დახარისხენდეს მოთორღვაფამ დროს: თინა ლეჯეფშო, თინა ქოთომეფშო, თინა ჩხოულეფშო, თე სიმინდის ირფელს, თენა ათეშმადიდა ტარეფს თენა ჯგირო სიმინდშო და ვარა, თენა ვადიტენდეს. ირფელ ცალკე, ლეზია, ირფელი. შრომა ულუდეს, მარა იშენ.. მართალო მდიდარეფი რდეს . სუმოშ ბანკამ ნაკლების ჩქიმ დიდა ვაკილანდ კამპოტეფ დო ვარენიეფ დო ინეფს. ბოსტან დო ორტვინიშ შურ, მარგო დეიდა, ამდლა ხოლო ფშუ. თი კინტირეფს თექ თემ ბჭკომუნდით, ვარა თი ხვარხვის თექ ელაბნილუნდით დო რა გემრიელი იყო, მუშ მაგემუანა რდგ, ბოშ, ირფელი; უკულა თე ხულიშ დაძმარებულეფი გოკოდუო დო... უკულა, ნუ, ჩხოუს დოცვილუნდეს, ჩხოუს ვარ, ქაბლას დოცვილუნდეს, საზოთოდ, მარგო დეიდა, ცუდეს ლეჯის დოცვილუნდეს დო თემ ყაურმას ორთუდეს. უკულ თე ლეჯის ხომ დოცვუნდეს, თევრეშე მუნალელი თი მუდა, თემ გემნალელი თიმ ქონს გეგნობაშუნდეს, ქათქათა თინა, თირ ხოლო ვარდ თიმ მარჩია, თით უკული მუდებს ჭუნდეს, ჭკიდეფს. თინა სასარგებლო რდგ ორგანიზმიშო.

ადესა მიჩანდეს, მარგო დეიდა, ადესაშე ცურძენ მიჩანდეს, თხომუს მიკოჩანდუნ. ტალავერს ვარდუო მიჩანდეს, ტალავერს გინობუდ ათაშე ცურძენინ თინა დო თი თხმელას მიკობუდუნ თი ცურძენს შქას იმხელა სხვაობა რდგ, მუდგარენი სასნაული.

თის შური ვაულუდ, თი ტალავერს რდუნ თინა, დო თხუმუს მიკოჩანდუნ თის სასნაული შური ულუდ. ხვალე შურით დირძლუდი.

დიდა, მუ გემაშინე. მუთ დრო მეურსუნ, ხოლო უმოსო ვაფასენქ. თინკვლა ვავაფასენდი. ასე.. თინა ირფელი თეში რდგნ, მიჩქედეს, მუდგა რენ საჭირო.

– კოჩარა მილიონერ სოფელი რდგო?

– მილიონერი რდგ ჩქინ სოფელეფი.

ჩქინ სოფელს დოხოორელი რდეს არძაა. მაშნეფი, ჭიჭე მაშნეფ გოკონო, დიდ გრუზავიკეფ ხოლო პუნდეს, მუდაშა მეურდეს უკულ, რუსეთშა ხოლო მეულუდეს მუდგარენეფ... ჩქი გრუზავიკი პუნდეს, ტრაქტორ ხოლო პუნდეს, ჭიჭე მაშნეფ ცუნდეს ჩქიმ ჯიმა-ლეფს ჟირხოლოს. ჩქიმ ჯიმათ ცალკე ცხოვრენდ, ართ წარმონანა დო შქვით თუთერ მინნაულა რდ ჩქიმ ჯიმა მუშ ახალ ცუდეშა.

– აფხაზეფნკემა მუ კავშირ გილუდეს?

– გადასარევი, მარი, გადასარევი. ჩქიმ ბებიშიანეფ მოურდესგნ, დედა..

– ბები აფხაზა გიუნდუო?

– ბები აფხაზა, მუნერე აფხაზა. უნესიერეს ოსური, ვაიმე, ჩქიმ ბების სახელ ულუდგნ სოფელს.. მარუსია არშბა. მანგარ ოსური რდგ ჩხონაფილი. თიშიანეფ მოურდესგნ, დედა, მუ ამბე მილუდეს. მთელ ვეკუეფ დიშაყარუდეს არძა დო ართიანიშ ცოროფა დო მუ მიჩქ.. დღას თენა ვარა აფხაზა რე დო ვარა თინა, თენა ვაყოფე... ვითაანთხ ხათედი რდ ჩქიმ ბაბუშ ცუდეს დინნახუნა, ვითაანთხ ხათედი. ათე ჩქიმ ბებიშ ჯიმასქუამ ბოში ჯარსგ რდგ დო თემ ძღაბის, თეს ცოროფილ ცუნდუ, დო თეს მოთხოზუდეს ოდო თი ბოშის სუმ თუთაქ დასქიდ ჯარიშ თებაშა დო თე ძღაბ ცუდეშა ქიმიცუნეს, ჩქინწკემა, დო თაქ ქოხედასია ჯარიშ თებაშავა. ვაგათხუებდკონ თიმ გურშენ. თი ბოშიქ დოღურ ასე, ვიტალი არშბაქ დოღურ ცოდაქ... თექ დოღურეს სოფელს.

ეჰ მუზმა ამბეფ, მარა პოტიკ ირფელი.

ოდო ათეჯგუა სოფელ მილუდეს, მარი, ძვირფასი, ძვირფას. ეზოეფს ათაშ საერთოდ მუდა ვამლუდეს, ზაბორი, თემ ფცხოვრენდით. დიარეფს გუვაკეთენდითგნ, მთელი მეზობელეფ კუჩხის გერდ. ანთას კოჩიშ, ბრუომ ჟარნეჩდოვით კოჩიან ქორწილეფ ვუკეთით ჩქიმ ჯიმალეფს, ჟირხოლოს: ელგუჯა დო

ჯიმშერს. ოდო თი დიარა მიღუდეს ათამ სუმ ოჯახის გამლილი შეფას. ოდო ართ მარას ვეკუეფ იფშაყარუდით, ომ კორ თენა მინიმუმ. ხო, თე ვეკუეფი, თე დამხმარეფი. ართიანც ვოხვარუდით. სერ დო დლაშით ნამცხვარეფს ბჭუნდით, სერეფს ვო-თანუანდით. დედააა, მუ ჯგირი რდგ. მუნერი ცოროფა რდგ – ზლაპარი. თი სერიშ ტახუას ჩქი ვაბგინაფლენდით საერთოდ. ეჩ-ეჩ ნამცხვარეფს ბჭუნდით დო ეჩდოვითებს დო მუდანერებს უკული, სადიაროთ. მუდანერ ართ ბთქუენ, ვა მიჩქ. ვარა თე ონგარეფს, ლორონთ ირფელი ჯგირობუა ცოფედას ირდისას დო ანწ ყირი ანთას, სუმ ანთას კორი იშაყარუდ, ბოში, დო მოურ-დესგნ, თენეფს არძას მუდას, სუფრას, ვუკეთენდით...

ჯგირ ცხოვრება რდ. მა თევრე ვორდი. სკოლა გუვათე დო სოხუმმა მიდაბრთი. არ-ყირ ნანას ვაჩებრიცხი, უკულ უჩილიშეს ქიბგურე დო მა სოფელიშ ნარდი ვორექ. სკოლა გუვათენ უკული მიდაფრთი სოხუმმა დო თევრე ვორდი ვითობრუო ნანას დო უკული ქიდიჭყგ... ომი დო სასნაული ქიდიჭყ დო თექ ვორდი ართ ნანას. მთელ ჩხუბიქ დო ჯოჯოხეთობაქ თექ მიკილ დო ართ კურიოზის ქიგიფშინანა ჩხუბიშ დროინდელს. არგუსომ თუთა რე დო ქედიჭყ ბომბუაქ დო ოჭკუმალ ვარე, მუთუნა ვარე, მთელ პროკურატურა თექ ვორეთ დო ოჭკუმალა ვამლუნა მუთუნა ვარა დო მიდაფრთით სოფელეფშა, ეთი ჩამბაშ იშო სოფელეფი რდგნ, ლინძავა დო მუდეფშა, ოდო ქავოდირთით თე სოფელეფს. ავრე მის ქავოდირთითგნ, ვარენია მუთუნია, მთელ სოხუმი ქუმორთუა დო ოჭკუმალეფ ვარენია მუთუნია, დო ათაქ ასე მაჟია ოჯახის ქავოდირთითინ, ცხენამ კორ გამოურს ათამ ვემშემოკეფ გგლაბუდუნ ფერი დო ჩქიმ თანამშრომელქ კითხ, მუთუნია ხომ ვაილუნანია, თევრე ხომ ვამოილუნანია გვალაშევა მუთუნია? ვარია, ვარია, მუთუნ ვამლუნანია, დო ჯგირი... დო ეზოს ქავოდირთით ასე. თავრე ოსურქ გეგმორთ. მუთუნა ხომ ვაილუნანია,

ვუნით, ვარა ცვალი, ვარა კინტირ, პამიდორ. ვამჩქენია, ჩქიმ დიანთილია მუს თქუანსია, დო მიდართ თე ოსურქ. ათე ოსურქ მიდართ მუშ დიანთილიშ დაძახებზან თემ, ჩქიმ თანამშრომელქ თევრეშე მიკიჯინ დო ათემ მადიდა ვეშმემოკი ქიგედ. ოდა ქი- მილ აშო დო იბძახეთ: ცვალ რე, ცვალ რე! დო შოლირ რე ართო თე ვეშმემოკი დო ქიმთარაგუ მაშნაშა დო ნწყენს ასე, მურენ თენა, დო ცვალიშ ეფშა... ათემ მაფშხვა სელეგინეფ მითოძედ ამშვ ცალ. თინა თი კოჩის გეგთოუოლ თი ვეშმემოკშე ოდო თინა ღორონთიქ ჩქი გემთომითეს. ხო ქომწუეს ვარენიან. მიკართი- ნუ თექ მაშინა დო დართინუ. მიდაბრთით სოხუმშა. ღუმ მილუდ, ინა, ქვირ მილუდ ცუდეს დო ჩქიმ ცუდეს ღუმ გუვაკეთით. მთელ პროკურატურაქ ღუმ ბჭკუმით თიმ სერს. ჟირ დღას ბჭკუმდით ცვალ დო ღუმს. ათეჯგუა კურიოზეფ ხოლო მილუდეს.

მუზმა ფშუ, მუზმა მუდგარენეფ, დედააა , მუზმა...

მა მოურდინ თინკმა გიშართ შევარნაძექ. ოცდაექვსში სალა- მოს. ერთად მოვდიოდით მე და, ჩვენ და, შევარნაძე. შევარდ- ნაძეს ოთხი პარტია ასე მოყვებოდა დაცვა, სამხედრო გვარდია და ... კილასურიშ ხინჯ გუვათეთ დო იბომბუ ავრე, უკახალე, ცირკ ამბე რე სოხუმს დო კელასურიშ ხინჯ გეგმაბრთით დო მო- ლართ უზარმაზარ დიდ მაშნაქ დო გაგთოსოფ, ძალაბ, თავრეშე ინაქ დო მიდა – იოსელიანი. შევარნაძეს უწუ: ასე მ...ავ ყველა- ფერს, ჩააბარე აფხაზეთიო? შენ ჩააბარე აფხაზეთი და როგორც გინდა, ისე დააბრუნევა უწუ დო შავარნაძე თექ ჩე ჟიგულც ქემ- თაკასეს, ქემთახუნეს დო გოუტუეს დო მიდართეს. ჩქი კუჩხით მიდააფრთით ლიტერატურნაია გაზეტაშა. ეთექ ოჭმარეშახ მეუ- რდით. ოჭმარეს სოდგარენ ოთხ საათის ქიმებრთით. მოყუნდეს ჭყოლირეფ, სვილირეფ, ღურელეფ... ოდო გემიშ ოჩერედის ქი- გებდირთით, მარინა. დიო ჭიჭე გემ გერდ, უკულ დიდ გემშა ოკო მიდაფრთითკონ, უკრაინაშ მუდეფშა. ეთი ჯოლორეფ დო თინეფ

ვარენო გილესოფუდესინ, თინკვმა თექ ვორდი მა. ათეშა ქიმე-
ბრთით დო უკვე ჩქინ ოჩერედ რე გემიმ გიოხუნაშ დო დობომბვა
ქიდიჭყეს. დედაა... მი სოვრე მიბრულედიტენ ვამჩქედეს დო .. მა,
ჩქიმ ბიძია დო ჩქიმ ბიცო დო ჩქიმ ბიძისქუა ძღაბ ვორდით. უკულ
სოვრე იბდითკონ ვამჩქედეს, შონეთშე მიდაფრთითკონიო ვარ
კინ გემებს ვუჯინითკონიო დო გეგნობჭყვიდით გემებს მიდვაუნი-
თკონ დო ონდეთ გეშობხირკოლით. ართიან ეშემღუდეს დო ჩქიმ
ბიძისქუაქ მემდინეს იშო. ვემართინ მუთუნფერო. კიაფი, ჭყვიაფ,
ცირკ ამბე დო მუდგათი რდგნ გეშაბზინდით. უკულ თევრე გემს
ქიგმოხუნუეს დო შქა ზღვას ვორეთ, მარინან, თეშ ქაგმაცხადენა
რაციათ, მიდა, ახალაია მათხუალი, თინა ოკოდ მუდას, რუსებს,
ქომჩითია, ჩაბართია აშო გოკონან დო ვარგნ, დორბომბუნთია.
ინა ვარენია. ჟი გევოხედით, ჩხურუქ გემიოლეს, იმაში, კაიუტაში
კი არ ვიყავით, იმდენი ხალხი იყო და იქ ვინ დაეტეოდა, ვაიმე
დედა, მუ მათ ნაძირეფ. შულამეს შქასერს ჩხურუს, სპორტულ
მუკმოქუნდ ართინ, იქ ხოლო აშო ქიგმოხორცქ, ტარკალეთ გვერ-
დო. მუთუნა ვემემღუდეს, მუთუნა ვარა. მუს იღანდა, სოვრეშე
იღანდა?! მუჭო იბდითკონ თინა ხოლო ვამჩქედეს. ბათუმს ქა-
ვოდირთით დო ინავა, აბაშიძემ არ მიილოო გემიო, ძღაბ... დუ-
მორთინუეს უკახალე მუდაშა, ფოთშა. ფოთშა ქემობრთითენ ენა
მითინ ვამჩქ, ჩქინეფ ცოცხალო რენანო, ვარენანო, სო რენან.
ფოთშა ქემობრთით, დო გეგმიბლით ფოთის თე გემშე დო ჩქიმ
ამხანაგიქ, ყოფილი თანამშრომელი ქობძირ , პროკურატურაშ თა-
ნამშრომელი, დო ეთექ სამხედრო გარადოკ ცოფედ ფოთის დო
ეთექ ქედმაპატიყეს დო ეთექ სუმოთახიან ბინას ქიმმორინუეს,
მა, ჩქიმ ბიძია, ჩქიმ ბიძისქუა დო ბიცო. ოდო, ასე სუმ დღა ვარე
მუკოლირ, შქირენ მაფუნა, ოჭკომალი ვამღუნა მუთუნ ვარი...
თე ფოთის მინ ქობალაშა, მინ თიშა, მინ თეშა დო მუდგარენა
განამებულო დო ონდეთ ბშიბულენთ ოჭკომალს დო მასმა დღას

გობკურცხითო, სასწაულ ამბე ქორე, ბოშ, ჭვიმაცალო ტგკ-ტგკ-ტგკ, ტგკ-ტგკ-ტგკ.. მუ რე? მიდაქ გემშართუა, გამსახურდიაქ, მიდაქ, მუ ჯოხო – ქობალიაქია დო გეჭოფუა ფოთი. დედააა, დოობომბეს, დოტატარუეს ქიანა. უკულ მუდავა, ჩქიმ ბიძიაქ: ბათუმშა მიდაფრთათია, ყური მოვკარით, რომ მწვანე კონცხის რენა ჩქინეფ დო მიდაფრთათია ბათუმშავა დო უკულ მუდგარენ კატარლა დო თით მიდაფრთით ბათუმშა. ექი, დედა, ბშმონუნდეს. თი მწვანე კონცხშა ქიმებრთითენ, ქობძირ, ე ჩქიმ ჯიმა დო თინეფ არძა ცოცხალეფ ქორდეს. ე ჩქიმ დიდა დო ინეფ ჯვარს რდეს თავრე დო, მოკლედ, ონდეთ აკობძირით ართიანი. ექ ქიმეურდითენ, ირ სერს ქემოურდ უშიშროება, გემოდგინუანდეს, სინთე ვარდ, მუთუნ ვარდ, შმონს ქუდომჭყანდეს, მუ მოიღუნანია. მუ ოკო მემლუდესკო, ძღაბ, ონდეთ შურ გიშიბლითენ ფერ ხალხის?! ქიგიორღვანდეს თე მატარებელს ვითობრუო წანერ ბოშებშენდო ოთხონეჩწანერ კოჩეფს ქიგაორღვანდეს მატარებელს, გურიას ქიგახუნუანდეს იშო თევრე. უუკულ ე გაჭირებულეფი კინ აშო დირთუდეს კუჩხით დო ათაშ წამებულო... დო უკული ჩქიმ მუმაქ ხოლო ქემორთ, ენა, ინა, დო ჩქიმ უნჩამ ჯიმაქ უკულ ჩქიმ ნოსა, ჯიმა ცუნდ უკრაინას თექ დო, ქიგედოხოდეს კატარლას დო მიდართეს იშო ჩერეზ ფუთი. ინგა თიმწკემა ართ წანერ დო ბრუო თუთერი რდგ დო ნინო ოთხ წანერი რდგ... ოდო ქოთ ეზმა ვაულონურობა დო ეზმა უძირობას ჩქიმ მუმაქ ქოთ ინფარქტი ქიმილ დო იშო დოღურ. ბალანეფ შქირენ აფდეს დო ოჭკომალ ვაულუდეს დო მუთუნ ვამლუდესგენ, ინერვიან დო ეზმა ქონება დო ეზმა მუდაშ დგნატებ კოჩიქ იშო ინფარქტ მილ, მუთუნ ვაულოლესგენ თემ..

უკულ მუკაქუნალ ვამლუდ, მადვალარ ვამლუდ, დო ვით ნოემბერს მუდავა, გმაცხადენდეს ტელევიზორს, სოთინ მუთუნ ჩართენდეს ვარა მუდგაინ, ეშ პატივს ფცენდეს მართალო, ოჭკუმალა დო ის მარზენდეს სასადილოს, დო ინას, ტელევიზორს,

გამგაცხადეს მუდავა, არძაქია ქუმორთითია ქართშავა, მიდგას სამსახურეფ გილუდესია თინავა დო დგასაქმენთია თქვან-თქვან სამსახურეფსია, დო თინა რდგ, მიდააფროთ უკულა, აშო მოლაფროთი. მუთუნ ვამაპალუდუ მუკაქუნალი...

ვით ნოემბერს ოკო იბდიკო მატარებელით დო დოთუ. დედა, მუთუნ ვამლუდ, მუთუნ ვამლუდ მუკაქუნალი დო მიდგარენ, თე ჩქიმ ამხანაგიქ დო ჩქიმ ნოსაშ მოჯგირექ, ქემოთხუ მუდგარენ მუკაქუნალეფ დო თით ქუმოფროთი. აქ უკულა ქუდობხვადეს. ოდო თინა რდგ დო უკული სო დო სო ვა ვორდი, მინ ვაკეს, მინ თექ, ცოდაცალო-ცოდაცალო დო უკულ პროკურატურაქ გამკეთ ათაქ მამშვა სართულც. მა ვორდი ათაქ პირველი. პირველ ვორდი დო, დედაა, თაქ შონეფს ამბე ულუდეს თე იოსელიანიშ პარტიას დო თაქ ექოფილი რდ საერთოდ საერთო საცხოვრებელ. ათაქ სიბინძურე რდგ დო თაქ ამბე... საერთოდ კარს ვა ვორექ გინულირ. გიმიბრულედ დო მინიბრულედ შიშიშ გამო, თიჯგურა ამბე რდ. დიო იბირდეს, იბირდეს, უკულ გემუნდეს, ხომ იბირდეს, უკულ დოტოხუნდეს, დოვილუნდეს, გოზისხირელი რდ ირფელი, ექოფილ აფუდ შონეფს. უკულ ექ ვეგირზინედუ დო თინა რდ დო ათაქ ქიფში ართ ოთახ, მასმა სართულს, დო ათაქ გინიბლი დო ენა მაჟია ქიპიდ დო ათაქ ვორექ ამდლარდლას დო ქობწვალენქ დო ქუვორექ დო თე გამნოვეფ ვამორულუანა დო ქუვორეთ ამარ, მარინა., მუ ფქიმიანა?!...

– ო, ირიართო წვალეზას დო ირიართო პრობლემეფს.

– ირო, ირო პრობლემა დო უპრობლემეთ მუთუნ ვარე, მარი, დო ათაშ ქიმემლუნა ამდლა დო ამსერა.

– აფხაზეფნკემა მუთუნ კავშირ გილუნანო, სქან ბებიშ ნათესეფნკემა.

– ვარ, მარი, ვარ. თინეფნკემა მუთუნ კავშირ ვამიდ, ვარა მუთუნ კავშირ გილუდასენ, ევრე მუდათ გამგაცხადენა დო სოთინ

მუთუნ კავშირ ვამლუნა... თინეფ ხოლო დოღურეს, უკულ მითინქ ვადოსქიდეს, ანნიან ახალ თაობას ჩქი ვებჩინენტ დო ათამ მი-დართ ცხოვრებაქ. მინ მოსკოვს რენა, მინ სოხუმს რენა, გაგრას რენან დო მი სო რენ, მის უჩქუ. ჩქიმ ბებ აცხგდამუ რდეს, თინეფ აცხგდამ აფხაზეფ რდეს. თიჯგუა ძვირფას ბები. აცხგდა ტკვარ-ჩელიმ რაიონი რდ.

– მუთუნ ქორშუნო, მუთუნდ? ბები გოგურუნდესო აფხაზურს?

– ვარ, აფხაზურ დღას ვაუმუდებ, ჩქიმ ბები წყარცალო მარგალურ უჩქუდუ, თი ჩქიმ ბებიმიანეფს ხოლო მარგალურ უჩქუდეს. არძას უჩქუდეს მარგალური. გვალო ჯგირო რაგადანდეს მარგალურო არძა. ინეფ ტყვარჩელს მუშუნდეს, თექ შახტა დო ინეფს, თი მუშიანეფ. ჩქიმ ბებიმ ჯიმასქუა რდ გვალო უნჩაში რდ თექ ართ შახტამ. მანგარ ინეფ რდეს, მაცხოვრებლუფ, დო ცუდეფ დო ბინეფ ირფელ ულუდეს. მანგარო ცხოვრენდეს ტყვარჩელს, მანგარო. უკულ თევრეშე მინ სოხუმს ქიციდეს ბინეფ, მინ გაგრას. უკულ ინჟინერი რდ გაგრის იმის უნჩაში რდ თი არშბა. ათამ, გაკობციოთ, მი სო ვორეთენ მის უჩქუ. ქო ნამდვილას ჯგირ ხალხი რდ არძა.

– სქან ართ ჯიმა უკრაინას რე, მაჟრა თაქ.

– ართ ჯიმა უკრაინას რე, მაჟია თაქ რე. ეს ჟირ სქუალეფ ცუნს, ევრე ის ძვირფას ოჯახ ცუნს. ასე ჯგირო რენა, ბინეფ ულუნა, ირფელ ულუნა. ბალანეფ ხოლო ქიგურუეს, ძღაბეფქ. ართ ექიმ რე, მაჟია გერმანიას ცხოვრენს, ბალანა ცუნს. ენა უგუთხუ რე დო ქორე დიო. წარმატებული ექიმია. სიმპოზიუმებზე და კონფერენციებზე სულ დადის ყველგან. მთელი ევროპა არ დაუტოვებია. და ვნახოთ. კარიერისთვის იბრძვის და გათხოვებაზე ჯერჯერობით არ ფიქრობს. ვნახოთ. კაი გოგოა ძალიან. გვალო ჯგირ ძღაბ რე, წესიერ, პატიოსანი. ჯგირ ნოსა პუნს, ჯგირ ჯიმა პუნს დო... ექ ხოლო ეფშა რენა ართო, თი ჩქიმ ჯიმა რენ თი ქალაქის. უფრო

აჭარალეფ რენა თექ, მარა მანგარ მუდეფ რენა თინეფ ხოლო, მდიდარეფ, ართო ძვირფას ხალხი. ოდო ენეფ თაქ ქორენა დო ქუვოხვარუთ ართიანს დო ქუვორეთ, მარი. მუ მიჩქ...

– დიასქან სქან ჯიმანკემა რე.

– ქო, ჩქიმ დიდა ჩქიმ ჯიმანკემა რე. ართიანც ვოხვარეთ, ართიანს ხეს ვუნწყუნთ ნამ შემილებუნან დო თაშ.

ათეჯგურა ამბეფ. ჩქინ აფხაზეთ დღას ვაგმოჭყორდუ დო ირ დღას სიზმარს, ირ დღას ვარ და მაჟია დღას სიზმარო თე-ვრე ვორექ. დღას ვეკმართინე თი ფერდის, სავეკუოშის, ირო თი ხინჯ მილუდეს... ვაიმე, დედა, მარინა, ვარსებენს თექ ვა-ვორდენ. ირიართო თექ ვორექ, იფსოფუქ, ვაკმართინე ვარა მუ-დგაენ დო ირო თექ ვორექ. სურათცალო, პლიონკაცალო მაფ თი სურათ გინოღალირ. თექ მუ ცუდე დო მუ ცხოვრება დო მუ ფაცხეფ დო მუ ირფელ.

კარც გალე ვამაფდეს გგმაულარ, ირფელ დინახალე მილუ-დეს. ჟირსართულიან უზარმაზარ ცუდე, ოთხოშ კვადრატულ მუდა მილუდეს ხვალე, მუშ მალაზეფ დო კაზარმეფ დო ოჩხოუ-ლე დო ოლეჯე დო ირფელ კაპიტალურ, ოქოთომე... დედა, კვერ-ცხეფ სორგუდ, სოვრე მუთასკუანდეს, ბოშ, სოდოსო მუდებს, თევრეშე წინილეფ, ჭი-ჭი-ჭი, ეკოთხოზუდეს თე წინილეფ დო... ვარა ლეჯეფს სოდოსო ვამოუნდეს, ბოშ, თულეფ. ვამოურდეს ჭახანს, უკვე მაკე რდეს, დო უჩქუდეს მუჭო და მგდოურდეს, გორუნდეს თე ლეჯეფს, ქიმიუნანდეს კალათით, თეს ქინარღვან-დეს თულეფს. დედა, მუ გოლვიტინაფილ თულეფ დო მუ მუნერ ოჭკუმალ... თენეფს ხო ირფელს მუნერს უკეთენდეს, ქოთომებს ლიშეფს, ლეჯებს...

– მარგალურქ ვაგგოჭყორდგ.

– ვარ, მუ გუმაჭყოლიდუნს, მარინა, მარგალურს. მარგალურ ნამდვილას ვაგმოჭყორდუ დღას.

– ვაშლიჯვარს მუზმა ცხოვრენს სოხუმარეფ, მარგალეფ, დევნილეფ, არძოქ თქუეს, ვამიჩქუნანია მარგალურ... გუმაჭყორდესია. მუდგარენ ინიჭარეს პოტიკ-პოტიკ...

– გაჩენდ, ძღაბ, მუ გაჭყოლიდუანს კოჩის მარგალურს, მუჭო ოკო გუგოჭყორდას სქან ნინაქ კოჩის.

– ასე ვარაგადანქ ირიართო და შილებე, ვარაგადანადეს დო გაჭყორდეს, მარა...

– გაჩერდი იშო. ჩქიმ ჯიმა დო ნოსა შურო რაგადანანო მარგალურო? თექ რენა, უკრაინას დო თექ ვაგაჭყორდეს მარგალურქ დო თენეფს მუ გაჭყოლიდუეს? ურთიერთობა ვაულუნანო?

ეთი მარტვილელეფ რენა ათაქ ბოშეფინ, თინეფ მარგალურო ვადოირაგადუანა მუთუნფერო. ინა ბრელს ოჭირ სხვათაშორის.

– ეთი ყი მეზობელ რენ, ვანოჩქვე მარგალურ...

– ოჰ, ინას მარგალურ სო არჩქვენუდ, ოქუმიშ ნარდ ძრაბის მარგალურ სო არჩქვენუდ?!

– მა თაქ დიბგურე მარგალური, სოხუმიშ უკულ დიბგურე...

– მარგალურ მიჩქუ დო გვალო ჯგირო მიჩქუ ხოლო.

– მუშენ ოკო ვაიჩქუდას?!

– მუშენ ოკო ვამიჩქუდას, მუჭო ოკო ვამჩქუდას?!

– მარგალურო მუთუნ არიკეფს, ამბებს ვარაგადანდითო?

– შაირეფს, მარი, მუ მიჩქ, მუს დო მუს ვამოგურუანდეს, ან-თასნერობა, მარა ასე მუთუნ ვამშე.

„ართი, ყირი, სუმი, ინა,

ვითოყირი, გითოჯინა“.

„ნიხაჩუ, ნიხაჩუ,

ტურას უჭკომ მიხაშ თუ,

ენა მიხაქ ქიგეგონ დო

ოშმეშეფშა მიქანჩუა“.

ათენეფ ქომიჩქ.

თარგმანი

– სად დაიბადე, ნონა? სადაური ხარ?

– მე სად დავიბადე და ოჩამჩირის რაიონის სოფელ კოჩარაში დავიბადე.

– კოჩარა დიდი და კარგი სოფელი იყო.

– უი, ძალიან დიდი სოფელი იყო. უზარმაზარი სოფელი იყო. ათასი ოჯახი ცხოვრობდა. უზარმაზარი, უმდიდრესი. ეს სოფელი იყო დაყოფილი გვარების მიხედვით. ვეკუები ცხოვრობდნენ ერთ ადგილას, ულამაზეს მაღლობზე, სადაც ზღვის ჰაერი უბერავდა, ლაკადა და ისინი. ო, ისეთი კარგი ადგილი ... ორმოცდაათოთხმეტი ოჯახი ცხოვრობდა ვეკუები. ორმოცდაათოთხმეტი მოსახლე ცხოვრობდა ვეკუების. მერე იყვნენ გოგუები, მერე იყვნენ პაპავები, ისინი ყველა ერთმანეთს ეიმასებოდნენ, ვის უფრო უკეთესი ის, ქეიფი, ექნებოდა და ვეკუები ყოველთვის იყვნენ განთქმული სიკეთეში... სიკეთეში, რა თქმა უნდა. ის რალაცა იქნებოდა სიყვარულში, ურთიერთობაში, ვის უფრო მეტი გამტანიანობა ჰქონდა და ძალიან კარგი ის გვქონდა, დამოკიდებულება, ერთმანეთთან. მერე იყვნენ სვანები, მეზობლობა ყველაფერს გადასარევი გვქონდა. სვანები: მიბჩუანები, დადვანები, ფილფანები, რა ვიცი, სავსე (ბევრი) გვარები იყო, სავსე აგრეთვე.

ულამაზესი. ათას, დედა, რამდენი იყო, ერთ სკოლაში დადიოდა, ათას ხუთასზე მეტი ბავშვი დადიოდა სკოლაში. საშუალო სკოლა იყო, შოთა რუსთაველის სახელობის საშუალო სკოლა იყო. ორი კორპუსი ჰქონდა. ერთი იყო სამსართულიანი ულამაზესი შენობა. სტადიონი გვქონდა. ბავშვობაში ყველაფერს ვთამაშობდით, რას არ ვთამაშობდით. სპორტით ვიყავით დაკავებული.

ამის გარდა კულტურის სახლი, ულამაზესი ეს, ულამაზესი კულტურის სახლი იყო. იქ რომ არ მოდიოდა ისეთი, რაიონებიდან... და

ძიძიგური მოდიოდა კიდეც, მედღა ძიძიგური რომ იყო, ესენი, ივე-
რია, ყველა, ესენი აქ რომ არ მოდიოდნენ ჩვენს სოფელში, ისეთი
არ იყო ვინმე (არავინ). მაგარი სოფელი იყო. კონცერტები, გოგო,
კონოები ტარდებოდა, მუშაობის მერე ხალხი ყველა გროვდებო-
და, სატვირთო მანქანაზე დაჯდებოდნენ, დასვამდნენ ამ ხალხს,
სამუშაოს მერე ჩაის კრეფა მიდიოდა, ჩაის კრეფა მიდიოდა, მან-
დარინი, ეს ჩვენ ტონობით გვექონდა, ეს ჩემს სახლში ტონობით...
ამის გარდა ხილი სავსე... ფეიხოა პირველად რომ შემოვიდა, მაშინ
მამაჩემმა მოიტანა ეს ფეიხოა, და რა იყო, არ იცოდა, ისეთი სუნი
ჰქონდა, რალაცა ზღაპარი, და მერე ის არაა რომ გაიზრდებოდა,
ამ ჭიქის სიდიდე იყო, ის იქ რომ ჩამოვარდებოდა და იმას კოვზით
ვჭამდით, დედა რა გემრიელი იყო, ღმერთო ჩემო. რბილად ჩამო-
ცვივდებოდა და დედა რომ სახლში შემოიტანდა, იმისი სუნით ხომ
ვერ გაძლებოდი. იქით მანდარინები, იქით თხილის პლანტაციები,
ჩაი, არ შეიძლებოდა, ჩაი არ ყოფილიყო ეზოში. ჩვენს ეზოში ჩაი
უნდა ყოფილიყო, იმის გარდა ოთხასი ძირი ცოლიკაური ეზრდე-
ბოა ჩემს მამას, ტონა ღვინოს აყენებდა და ასი ლიტრი ჭაჭა, ეს
ორჯერ გამოხდილი ჭაჭა ჰქონდათ. ამის გარდა საფელამუშოები
და, დედა, რა ქვევრები, რა კასრები და... მეცხოველეობა... ღორე-
ბი და ძროხები, საიდა მოჰყავდა ხბოები და ღორები და წინილები,
არ ვციცოდი. ჰოდა იმდენი ამბავი, სავსე საქონლები, ღორები.
სახლის ღორს არ ჭამდნენ, სააღდგომოდ ჩემი მამა იქიდან მთიდან
მოიყვანდა, ლაკადიდან, რკოს ნაჭამს. იმას დაკლავდა და ას ოცი
კილო, ას ოცდაათი კილო, იმისი კუპატები, დედა... ფაცხაში ჩა-
მოკიდებდა და ის წვეთავდა და იმისი სუნი ჰქონდა იმ კუპატებს,
იმ ყველებს ჩამოკიდებდნენ საზამთროდ, კვახები, ამ სიდიდე და
იმაზე ნაკლებს დედაჩემი არ შეყრიდა ნალიაში...

ყანა გვექონდა სავსე, ვეკუებს გვექონდა დიდი დაბლობი და
იქ გაყოფილი ჰქონდათ ვეკუებს, ყველას თავთავისი რიგები,

თავთავისი რიგები და აქ ნოემბრის თვეში აიღებდნენ ცოცხს, ლობიოს, იმას, ამას; დაახარისხებდნენ ჩაყრის დროს: ის ღორე-ბისთვის, ის ქათმებისთვის, ის ძროხებისთვის, ამ სიმინდს, ყველაფერს, ეს ამ სიდიდე ტაროებს, ამას კარგად სასიმინდესთვის თუ არა, ამას არ დატოვებდნენ. ყველაფერი ცალკე, ლობიო, ყველაფერი. შრომა ჰქონდათ, მაგრამ მაინც... მართლაც მდიდრები იყვნენ. სამასი ქილის ნაკლებს ჩემი დედა არ ხუფავდა კომპოტებს და მურაბებს და იმებს. ბოსტნისა და მტილის სუნი, მარგო დეიდა, ახლაც მახსოვს. იმ კიტრებს იქ ისე ვჭამდით, ან იმ ხახვს იქ რომ ჩავკრეფდით და რა გემრიელი იყო. რა გემრიელი იყო, ბიჭო, ყველაფერი; მერე ამ მხალის (მინამხალას) მჟავე გინდოდა და... მერე, ნუ, ძროხას დაკლავდნენ, ძროხას არა, უშობელს დაკლავდნენ, საზამთროდ სახლში ღორს დაკლავდნენ და მის ყაურმას აკეთებდნენ. მერე ამ ღორს ხომ დაკლავდნენ, იქიდან მოღებულნი ის რალაცა, იმას გამოღებული იმის ქონს გადახარშავდნენ, ქათქათა ის, თოვლიც არ იყო იმის სითეთრის, იმით მერე იმებს აცხობდნენ, მჭადებს. ის სასარგებლო იყო ორგანიზმისთვის.

ადესა გვეზრდებოდა, მარგო დეიდა, ადესის ყურძენი გვეზრდებოდა, თხმელასთან რომ იზრდებოდა (რომ აუყვებოდა). თალავერი არ იყო? რომ გვეზრდებოდა, ტალავერზე რომ იყო გადაკიდებული ასე ყურძენი, ის და ის, თხმელაზე რომ იყო ჩამოკიდებული, იმ ყურძენს შორის იმხელა სხვაობა იყო, რალაც სასწაული. იმას სუნი არ ჰქონდა, იმ ტალავერში რომ იყო იმას, და თხმელასთან რომ იზრდებოდა, იმას სასწაული სუნი ჰქონდა, მარტო სუნით გაძღებოდი.

დედა, რა მახსენდება... რაც დრო გადის, კიდევ უფრო მეტად ვაფასებ. მაშინ არ ვაფასებდი. ახლა... ის ყველაფერი ისე იყო გვეგონა, რაც არის საჭირო.

– კოჩარა მილიონერი სოფელი იყო?

– მილიონერი იყო ჩვენი სოფლები.

ჩვენს სოფელში დასახლებული იყო ყველა. მანქანები, პატარა მანქანები გინდა, დიდი სატვირთოებიც გვყავდა, იმაში მიდიოდნენ მერე, რუსეთშიც მიჰქონდათ რალაცები... ჩვენ სატვირთო გვყავდა, ტრაქტორიც გვყავდა, პატარა მანქანები ჰყავდა ჩემს ძმებს ორივეს. ჩემი ძმაც ცალკე ცხოვრობდა, ერთი წლისა და შვიდი თვის შესული (შესახლებული) იყო ჩემი ძმა თავის ახალ სახლში.

– აფხაზებთან რა კავშირი გქონდათ?

– გადასარევი, გადასარევი. ჩემი ბებიასიანები რომ მოდიოდნენ, დედა...

– ბებია აფხაზი გყავდა?

– ბებია აფხაზი, როგორი აფხაზი. უწესიერესი ქალი. ვაიმე, ჩემს ბებიას რომ სახელი ჰქონდა... მარუსია არშბა. მაგარი ქალი იყო ცხონებული. მისიანები რომ მოდიოდნენ, დედა, რა ამბავი გვექონდა. მთელი (ყველა) ვეკუები შეგროვდებოდა ყველა და ერთ-მანეთის სიყვარული და რა ვიცი.. როდესმე ეს ან აფხაზია და ან ის, ეს არ ყოფილა... თოთხმეტი პატარძალი იყო ჩემი ბაბუის სახლში დანაჯდომი (შემოყვანილი), თოთხმეტი პატარძალი. ამ ჩემი ბებიის ძმისშვილის ბიჭი ჯარში იყო და ამის გოგოს, ამას შეყვარებული ჰყავდა, და ამას დასდევდნენ, სანამ იმ ბიჭს სამი თვე დარჩა ჯარის დამთავრებამდე, და ეს გოგო სახლში მოიყვანეს, ჩვენთან, და აქ იჯდესო ჯარის დამთავრებამდეო. რომ არ გათხოვილიყო, იმის გულისთვის (იმიტომ). ის ბიჭი მოკვდა ახლახან, ვიტალი არშბა მოკვდა სანყალი... იქ მოკვდნენ სოფელში.

ეკ, რამდენი ამბები, მაგრამ ფუჭი ყველაფერი.

ჰოდა ასეთი სოფელი გვექონდა ძვირფასი, ძვირფასი. ეზოებში ასე საერთოდ ის არ გვექონდა, ლობე, ისე ცვხოვრობდით. სუფრებს რომ გავაკეთებდით, ყველა მეზობლები ფეხზე იდგა. ათასი კაცის, რვაას ორმოცდაათ კაციანი ქორწილები გავუკეთეთ ჩემს ძმებს,

ორივეს: ელგუჯას და ჯიმშერს. და ის სუფრა გვექონდა ასე სამ ოჯახში გაშლილი შეფაში. ჰოდა ერთ კვირას ვეკუები ვიკრიბებოდით, ასი კაცი, ეს მინიმუმ. ჰო, ეს ვეკუები, ეს დამხმარეები. ერთმანეთს ვეხმარებოდით. ღამით და დღისით ნამცხვრებს ვაცხობდით, ღამეებს ვათევდით. დედაა, რა კარგი იყო. როგორი სიყვარული იყო – ზღაპარი. იმ ღამისთვის ჩვენ არ ვგრძნობდით საერთოდ. ოც-ოც ნამცხვრებს ვაცხობდით და ოცდაათებს და რამდენნაირებს მერე, სუფრისთვის. რამდენნაირი ერთი ვთქვა, არ ვიცი. ან ამ სატირლებში, ღმერთო, ყველაფერი სიკეთე ყოფილიყოს ყველგან, და აწი, ორი ათასი, სამი ათასი კაცი გროვდებოდა, ბიჭო, და რომ მოდიოდნენ, ამათ ყველას რაღაცას, სუფრას, ვუკეთებდით...

კარგი ცხოვრება იყო. მე იქით ვიყავი. სკოლა დავამთავრე და სოხუმში წავედი. ერთ-ორ წელს ვერ ჩავირიცხე, მერე სასწავლებელში ვისწავლე და მე სოფლის გაზრდილი ვარ. სკოლა რომ დავამთავრე, მერე წავედი სოხუმში და იქით ვიყავი თვრამეტ წელს და მერე დაიწყო... ომი და სასწაული დაიწყო და იქ ვიყავი ერთ წელს (ერთი წელი). მთელმა ომმა და ჯოჯოხეთობამ იქ გაიარა და ერთ კურობს გავიხსენებ ომისდროინდელს. აგვისტოს თვეა და დაიწყო დაბომბვა და საჭმელი არაა, არაფერი არაა, მთელი პროკურატურა იქ ვართ და საჭმელი არ გვაქვს არაფერი და წავედით სოფლებში, იმ ჩამბას იქით სოფლები რომ იყო, ლიძავა და იმებში, და მივადექით ამ სოფლებს. აქეთ ვისაც მივადექით, არ არისო არაფერიო, მთელი სოხუმი მოვიდაო და საჭმელები არ არისო არაფერიო, და აქ ახლა მეორე ოჯახს რომ მივადექით, ცხენიანი კაცი გამოდის, ასე ტომრებგადაკიდებული რომაა, ისეთი და თანამშრომელმა ჰკითხა, რამე ხომ არ გაქვთო, იქიდან ხომ არ მოგაქვთო მთიდან რამეო?... არაო, არაო, არაფერი არ გვექვს... და კარგი, და ეზოს მივადექით ახლა. აქედან ქალი გამოვიდა. რამე ხომ არ გაქვთო, ვუთხარით, ან ყველი, ან კიტრი, პამიდორი. არ

ვიციო, ჩემი დედამთილიო რას იტყვისო, და წავიდა ეს ქალი. ეს ქალი რომ წავიდა თავისი დედამთილის დასაძახებლად, ისე ჩემმა თანამშროელმა იქითკენ გაიხედა და ამსიდიდე ტომარა დევს. და მოიტანა აქეთ და ვიძახით: ყველია, ყველია! და სველია ერთიანად ეს ტომარა და შეაგდო მანქანაში და ხსნის ახლა, რა არის ეს, და ყველით სავსე... ამის სიმსხო სულუგუნები დევს შიგ ექვსი ცალი. ის იმ კაცს ჩამოუვარდა იმ დიდი ტომრიდან (ვეშმეშოკიდან) და ღმერთმა ის ჩვენ გადმოგვიგდო. ხომ გვითხრა, არ არისო. მოატრიალა ამან მანქანა და მოაბრუნა. წავედით სოხუმში. ღომი მქონდა, ის, ფქვილი მქონდა სახლში და ჩემს სახლში ღომი გავაკეთეთ. მთელმა პროკურატურამ ღომი ვჭამეთ იმ ღამით. ორ დღეს ვჭამდით ყველს და ღომს. ასეთი კურობებიც გვექონდა.

რამდენი მახსოვს, რამდენი რალაცები, დედა, რამდენი...

მე რომ მოვდიოდი, მაშინ გამოვიდა შევარდნაძე. ოცდაექვსში საღამოს. ერთად მოვდიოდით მე და, ჩვენ და შევარდნაძე. შევარდნაძეს ოთხი პარტია ასე მოჰყვებოდა დაცვა, სამხედრო გვარდია და ... კელასურის ხიდი გავათავეთ და იბომბება აქეთ, უკან, ცირკი ამბავია (დაუჯერებელი ამბავია) სოხუმში და კელასურის ხიდს გადმოვედით და წამოვიდა უზარმაზარი დიდი მანქანა და გამოვარდა, გოგო, აქედან ის – იოსელიანი. შევარდნაძეს უთხრა: ახლა მ...ავ ყველაფერს, ჩააბარე აფხაზეთიო? შენ ჩააბარე აფხაზეთი და როგორც გინდა, ისე დააბრუნეო, უთხრა და შევარდნაძე იქ თეთრ ყიგულში ჩატენეს, ჩასვს და გაუშვეს და წავიდნენ. ჩვენ ფეხით წავედით „ლიტერატურნაია გაზეტასკენ“ (ჟურნალისტთა დასასვენებელი სახლი აგუძერაში). იქ დილაამდე მივდიოდით, დილით სადღაც ოთხ საათზე მივედით. მოჰყავდათ დაჭრილები, მოკლულები, მკვდრები... და გემის რიგში დავდექით. ჯერ პატარა გემი იდგა, მერე დიდ გემთან უნდა მივსულიყავით, უკრაინის იმებთან. ის ძალები და ისინი არაა, რომ დაწრიალებდნენ, მაშინ იქ ვიყავი

მე. აქამდე მივედით და უკვე ჩვენი რიგია გემზე დაჯდომის და დაბომბვა დაიწყეს. დედა... ვინ საით გავრბოდით, არ ვიცოდით და .. მე, ჩემი ბიძა და ბიცოლა და ჩემი ბიძაშვილი გოგო ვიყავით. მერე საით წავსულიყავით, არ ვიცოდით, სვანეთიდან წავსულიყავით თუ ისევ გემებისთვის გვეყურებინა (მოგვეცადა) და გადავწყვიტეთ გემებს გავყოლოდით და ძლივს ავბობდით. ერთმანეთი აგვეკონდა და ჩემი ბიძაშვილი დაგვეკარგა იქით. ვერ შეძლო ამოსვლა ვერანაირად. კვილი, ჭყვილი, ცირკი ამბავი, და როგორც იქნა ამოვადვრინეთ (ამოვქაჩეთ). მერე იქით გემზე დაგვსვეს და შუა ზღვაში რომ ვართ, ისე გამოაცხადეს რაციით, ის, ახალაია მათხოვარი, ის უნდოდა იმას, რუსებს, მოგვეცითო აქეთ, გინდათ თუ არაო, დაგბომბავთო. ის არ არისო. ზემოთ ვისხედით, შეგვეცივდა. იმაში, კაიუტაში კი არ ვიყავით, იმდენი ხალხი იყო და იქ ვინ დაეტეოდა, ვაიბე დედა, რა მაქვს ნანახი. შუალამეს, შუალამეს სიცივეში, სპორტული რომ მეცვა ერთი, ისიც აქეთ შემომეხია, ტიტველი ნახევრად. არაფერი არ მიგვეკონდა, არაფერი არა. რას ნაიღებდი, საიდან ნაიღებდი?! როგორ წავსულიყავით, ისიც არ ვიცოდით. ბათუმს მივაღებთ და ისო, აბაშიძემ არ მიიღო გემიო, გოგო... დაგვაბრუნეს უკან იმაში – ფოთში. ფოთში რომ მოვედით, ეს არავინ არ ვიცო, ჩვენები ცოცხლები არიან, არ არიან, სად არიან. ფოთში მოვედით და ჩამოვედით ფოთში ამ გემიდან და ჩემმა ამხანაგმა, ყოფილი თანამშრომელი ვნახე, პროკურატურის თანამშრომელი, და იქ სამხედრო დასახლება ყოფილიყო ფოთში და იქ დაგვაპატიჟა და იქ სამოთახიან ბინაში დაგვაყენეს (გაგვაჩერეს) მე, ჩემი ბიძა, ჩემი ბიძაშვილი და ბიცოლა. ჰოდა, ახლა სამი დღე არაა გასული, გვმია (შიმშილი გვაქვს), საჭმელი არ გვაქვს, არაფერი არა... ამ ფოთში ხან პურზე, ხან იმაზე, ხან ამაზე და რალას განამებულად და ძლივს ვშოულობთ საჭმელს და მესამე დღეს რომ გავიღვიძეთ, სასწაული ამბავია, ბიჭო, წვიმასავით ტკ-ტკ-ტკ, ტკ-ტკ-ტკ...

რაა? ის შემოვიდაო, გამსახურდია, ის, რა ჰქვია – ქობალია და აილოო ფოთი. დეედაა, დაბომბეს, დააქციეს ქვეყანა. მერე ისო, ჩემმა ბიძამ: ნავიდეთო ბათუმშიო. ყური მოვკარით, რომ მწვანე კონცხზე არიან ჩვენები, და ნავიდეთო ბათუმშიო და მერე რა-ღაც კატარლა და იმით ნავედით ბათუმში. იქ, დედაა, გვჩხრეკდნენ. იმ მწვანე კონცხამდე რომ მივედით, ვნახე, ეს ჩემი ძმა და ისინი ყველა ცოცხლები იყვნენ. ეს ჩემი დედა და ისინი ჯვარში იყვნენ აქეთ და მოკლედ ძლივს ვნახეთ ერთმანეთი. იქ რომ მივიდოდით, ყოველ ღამე მოდიოდა უშიშროება, აგვაყენებდნენ, შუქი არ იყო, არაფერი არ იყო, ჩხრეკას დაგვინყებდნენ, რა მოგაქეთო. რა უნდა წამოგველო, გოგო, ძლივს სული რომ გამოვიტანეთ, ისეთ ხალხს?! დაყრიდნენ ამ მატარებელზე თვრამეტი წლის ბიჭებიდან ოთხმოც წლამდე კაცებს დაყრიდნენ მატარებელზე, გურიაში ჩამოსვამდნენ იქით. მერე ეს გაჭირვებულები ისევ აქეთ დაბრუნდებოდნენ ფეხით და ასე განამებულად... და მერე ჩემი მამაც მოვიდა, ეს, ის, და მერე ჩემი უფროსი ძმა, ჩემი რძალი, ძმა ჰყავდა უკრაინაში იქ და, დასხდნენ კატარლაში და ნავიდნენ იქით ფოთიდან. ინგა იმ დროს ერთი წლის და რვა თვის იყო და ნინო ოთხი წლის იყო. და კიდევაც ამ უღონობაში და უნახაობაში ჩემმა მამამ კიდევაც ინფარქტი მიიღო და მოკვდა იქით. ბავშვები მშვირები ჰყავდათ და საჭმელი არ ჰქონდათ და არაფერი რომ არ გვქონდა, ინერვიულა და ამდენი ქონება და ამდენი რამის დანატოვარმა კაცმა ინფარქტი მიიღო (იქით), არაფერი რომ არ ჰქონდათ ისე...

მერე ჩასაცემელი არ მქონდა, ფეხსაცემელი არ მქონდა, და ათ ნოემბერს ისო, აცხადებდნენ ტელევიზორში, სადმე რამეს ჩართავდნენ ან რამე, ისე პატივს გვცემდნენ ნამდვილად, საჭმელს და იმას გვაძლევდნენ სასადილოში, და იმაში, ტელევიზორით, გამოაცხადეს ისო, ყველაო მოდითო თბილისშიო, ვისაც სამსახურები გქონდათო ისო და დაგასაქმებენო თქვენ-თქვენ სამსახურებშიო,

და ის იყო, წავედი მერე, აქეთ წამოვედი. არაფერი მეპოვებოდა ჩასაცმელი...

ათ ნოემბერს უნდა წამოვსულიყავი მატარებლით და მოთოვა. დედა, არაფერი არ მქონდა, არაფერი არ მქონდა ჩასაცმელი და ვილაცამ, ამ ჩემმა ამხანაგმა და ჩემი რძლის მოკეთემ, მათხოვა რალაც ჩასაცმელები და იმით მოვედი. აქ მერე დამხვდნენ. ჰოდა, ის იყო და, მერე სად და სად არ ვიყავი, ხან ვაკეში, ხან იქ, საწყალივით-საწყალივით და მერე პროკურატურამ გამიკეთა აქ მეექვსე სართულზე. მე ვიყავი აქ პირველი. პირველი ვიყავი და , დედაა, აქ სვანებს ამბავი ჰქონდათ, ამ იოსელიანის პარტიას, და აქ აღებული იყო საერთოდ საერთო საცხოვრებელი. აქ სიბინძურე იყო და აქ ამბავი... საერთოდ კარს არ ვიყავი გასული. გავიქცეოდი და შემოვირბენდი შეშის გამო, ისეთი ამბავი იყო. ჯერ მღეროდნენ, მღეროდნენ, მერე დაღვედნენ, მერე დატეხავდნენ, დახოცავდნენ, დასისხლიანებული იყო ყველაფერი, აღებული ჰქონდათ სვანებს. მერე იქ არ გაიძლებოდა და ის იყო და აქ ვიშოვე ერთი ოთახი, მესამე სართულზე, და აქ გადმოვედი და ეს მეორე ვიყიდე და აქ ვარ დღევანდელ დღეს და ვწვალობ და ვარ და ეს გამწოვები არ გვაძინებენ და ვართ აგერ, რა ვქნა?!

– ჰო, ყოველთვის წვალებაში და ყოველთვის პრობლემებში.

– ყოველთვის, ყოველთვის პრობლემა და უპრობლემოდ არაფერი არაა, და ასე მიგვაქვს ეს დღე და ეს ღამე.

– აფხაზებთან რაიმე კავშირი გაქვთ, შენი ბებუის ნათესავებთან?

– არა, არა. იმათთან რაიმე კავშირი არ მაქვს, ან რამე კავშირი რომ გქონდეს, იქით იმად გამოაცხადებენ და სადმე რამე კავშირი არ გვაქვს, მარი... ისინიც მოკვდნენ, მერე არავინ არ დარჩა, ახლანდელ ახალ თაობას ჩვენ არ ვიცნობთ და ასე წავიდა ცხოვრება. ზოგი მოსკოვშია, ზოგი სოხუმშია, გაგრაში არიან

და ვინ სად არის, ვინ იცის. ჩემი ბაბია აცხადადან იყვნენ, ესენი აცხადას აფხაზები იყვნენ. ისეთი ძვირფასი ბებია. აცხადა ტყვარჩელის რაიონი იყო.

– რამე გახსოვს, რამე? ბებია გასწავლიდათ აფხაზურს?

– არა, აფხაზური არასდროს არ იმასუქნია, ჩემმა ბებიამ წყალივით მეგრული იცოდა, იმ ჩემი ბებიასიანებმაც მეგრული იცოდნენ. ყველამ იცოდნენ მეგრული. ძალიან კარგად ლაპარაკობდნენ მეგრულად ყველანი. ისინი ტყვარჩელში მუშაობდნენ, იქ მაღაროში და იმეპში, ის მისიანები. ჩემი ბებიის ძმისშვილი იყო მთლად უფროსი იყო იქ ერთი მაღაროსი. იმის, მაგარი ისინი იყვნენ, მაცხოვრებლები, და სახლები და ბინები ყველაფერი ჰქონდათ. მაგრად ცხოვრობდნენ ტყვარჩელში, მაგრად. მერე იქიდან ხან სოხუმში იყიდეს ბინა, ხან გაგრაში. მერე ინჟინერი იყო, გაგრის იმის უფროსი იყო ის არშა. ამნაირად, მარი, დავიშალეთ, ვინ სად ვართ, ვინ იცის. კი, ნამდვილად კარგი ხალხი იყო ყველა.

– შენი ერთი ძმა უკრაინაშია, მეორე აქ.

– ერთი ძმა უკრაინაშია, მეორე აქაა. ამას ორი შვილები ჰყავს, იქით იმას ძვირფასი ოჯახი ჰყავს. ახლა კარგად არიან, ბინები აქვთ, ყველაფერი აქვთ. ბავშვებმაც ისწავლეს, გოგოებმა. ერთი ექიმი, მეორე გერმანიაში ცხოვრობს, ბავშვი ჰყავს. ეს გაუთხოვარია და არის ჯერ. წარმატებული ექიმი. სიმპოზიუმებზე და კონფერენციებზე სულ დადის ყველგან. მთელი ევროპა არ დაუტოვებია. და ვნახოთ. კარიერისთვის იბრძვის და გათხოვებაზე ჯერჯერობით არ ფიქრობს. ვნახოთ. კარგი გოგოა ძალიან. ძალიან კარგი გოგოა, ნესიერი, პატიოსანი. კარგი რძალი მყავს, კარგი ძმა მყავს და... იქაც სავსე არიან (ბევრნი არიან) ერთად, ის ჩემი ძმა რომ არის, იმ ქალაქში. უფრო აჭარლები არიან იქ, მაგრამ მაგარი ისინი არიან ისინიც, მდიდრები, მთლად ძვირფასი ხალხი. ჰოდა, ესენი აქ არიან და ვეხმარებით ერთმანეთს და ვართ, მარი. რა ვიცი...

– დედაშენი შენს ძმასთანაა.

– კი, ჩემი დედა ჩემს ძმასთან არის. ერთმანეთს ვეხმარებით, ერთმანეთს ხელს ვუწყობთ რაც შეგვიძლია და ასე.

ასეთი ამბები, მარი. ჩვენი აფხაზეთი არასდროს დამავინწყდება და ყოველ დღე სიზმარში, ყოველ დღე თუ არა, მეორე დღეს სიზმრად იქით ვარ. ვერასდროს ვერ ავდივარ იმ აღმართზე, სავეკუოსაზე, ყოველთვის, ის ხიდი გვექონდა, ვაიმე, დედა, არ არსებობს, იქ რომ არ ვიყო. ყოველთვის იქ ვარ, ვწვალობ, ვერ ავდივარ, ან რამე, და სულ იქ ვარ. სურათივით, ფირივით მაქვს ის სურათი გადაღებული. იქ რა სახლი და რა ცხოვრება და რა ფაცხები და რა ყველაფერი.

კარს გარეთ არ გვექონდა გამოსასვლელი, ყველაფერი შიგნით გვექონდა. ორსართულიანი უზარმაზარი სახლი, ოთხასი კვადრატული ის გვექონდა მარტო, თავისი სასიმიინდეებით და ბოსლები და საძროხე და საღორე და ყველაფერი კაპიტალური, საქათმე... დედა, კვერცხები ეყარა (დახვავებული იყო), საიდან დადებდნენ (შემორჩეკავდნენ), ბიჭო, სად და სად არ მოჰყავდათ წინილები, წი-წი-წი, უკან მოსდევდნენ ეს წინილები და... ან ღორებს საიდან და საიდან არ მოჰყავდათ, ბიჭო, გოჭები. არ მოდიოდნენ ცოტახანს, უკვე მაკე იყვნენ, და იცოდნენ როგორღაც და წავიდოდნენ, ეძებდნენ ამ ღორებს, მოიყვენდნენ კალათით, ამაში ჩაყრიდნენ გოჭებს. დედა, რა ჩაპუტკუნებული გოჭები და რანაირი საქმელი... ამათ ხომ ყველაფერს როგორს უკეთებდნენ, ქათმებს ნემსებს, ღორებს...

– მეგრული არ დავავინწყდა.

– არა, რა დამავინწყებს, მეგრულს. მეგრული ნამდვილად არ დამავინწყდება არასდროს.

– ჰო, ვაშლიჟვარში. რამდენი ცხოვრობს სოხუმლები, მეგრელები, დევნილები, ყველამ თქვეს, არ ვიცითო მეგრული... დაგვაავინწყდაო. რაღაც ჩაინერეს უბრალო-უბრალო (ფუჭი)...

– გაჩერდი, გოგო, რა დაავინყებს კაცს მეგრულს?! როგორ უნდა დაგავინყდეს შენი ენა კაცს?!

– ახლა, თუ არ ლაპარაკობ ყოველთვის, შეიძლება, არ ლაპარაკობდნენ და დაავინყდათ, მაგრამ...

– გაჩერდი იქით. ჩემი ძმა და რძალი საერთოდ ლაპარაკობენ მეგრულად? იქ არიან, უკრაინაში და იქ არ დაავინყდათ მეგრული და ამათ რამ დაავინყათ? ურთიერთობა არ აქვთ?

ის მარტვილელები რომ არიან აქ ბიჭები, ისინი მეგრულად არ დაგელაპარაკებიან არანაირად. ის ბევრს სჭირს სხვათაშორის.

– ის ზედა მეზობელი რომაა, არ სცოდნია მეგრული...

– ოჰ, იმას მეგრული საიდან ეცოდინებოდა, ოქუმში გაზრდილ გოგოს მეგრული სად ეცოდინებოდა?! მატრაკვეცა...

– მე აქ ვისწავლე მეგრული. სოხუმის მერე ვისწავლე...

– მეგრული ვიცი და ძალიან კარგად ვიცი კიდევ.

– რატომ უნდა არ იცოდე?!

– როგორ უნდა არ ვიცოდე, როგორ უნდა არ ვიცოდე?!

– მეგრულად რამე ზღაპრებს, ამბებს არ ამბობდით?

– შაირებს, მარი, რა ვიცი, რას და რას არ გვასწავლიდნენ, ათასნაირი, მაგრამ ახლა არაფერი არ მახსოვს.

„ერთი, ორი, სამი, ისა, თორმეტი, გამოხედვა“.

„ ნიხაჩუ (რუს. არ მინდა, არ მინდა), ტურას შეუჭამია მიხას გოჭი, ეს მიხამ გაიგო და ულვაშებზე მოიქაჩაო“.

ესენი ვიცი.

*კირთაძე მარგო, 89 წლის;
სოხუმი – თბილისი*

კირთაძეები, ჩხეიძეები და კუხალეიშვილები ერთად ჩამოიყვანა დადიანმა კინჩხადან. კინჩხა ყოფილა მაღალი სოფელი, საკურორტო, გორდასთან ახლოს, სადაც ისვენებდნენ დადიანები. ოდა, რომ განთავისუფლდა ამ ენგურის სანაპიროები, მანამდეც ყოფილა ომები და ჟღერა ხალხის, და ხომ უნდა დაესახლებიათ ხალხი, ჩამოყავდათ მთებიდან და აი ასე სამი გვარი დასახლდა რიყეში. ესეიგი, დადიანე ქიმიუნ ზუგიდშა, სამარგალოშა კირთაძეები, ჩხეიძეები, რომლებიც იყვნენ სამეფო გვარის შთამომავალნი, და კუხალეიშვილები. დაასახლა თავისთან ახლოს, სადაც თვითონ დადიანს ჰქონდა სასახლე. ეკლესიაც ჰქონდა იქ. ჰოდა, თავისთან ახლოს ასახლებდა თურმე ლამაზ ხალხს, კარგ ხალხს იმიტომ, რომ გებდგროტეჯია ოჭმარესენ, მახინჯიშა მუ ინმოჯინუანსია, ხეიბარსია. ჯგირ ხალხი ოკოდ მუშ ირგვლივ. ეს ვიცი.

ჩქიმი ბაბუ რდუ გლახუა. ართი ჯიმაქ, გლახუაქ, ქიდიხორ ზუგიდსგ, ართი კიდე ზუგიდიშ რაიონს, ნარაზენს, ოდო მასმა ჯიმა ოხორანდ აფხაზეთის, ოჩამჩირეშ რაიონი, სოფელ ბესლახუბა. იშ შთამომავლენე ასე, ომი რდგნ თინკემა, გოჭყვიდეს ქრისტიანეფ, ქორთუეფ. გააფხაზებულეფ რენა უკვე. ჩქიმ მამიდა ხოლო, ჟირ მამიდა ხოლო გათხილი რდ ოჩამჩირეს. ჟირხოლო ეკუხედ აფხაზეფს. დიდ ურთიერთობა უდუდეს აფხაზეფნკემა. ართი ეკუხედ ნარმანის, მამდასქუა – გოჯო ნარმანია. ინა ნარმონანაშე ართ-ჟირშა ქემმაკითხანდეს, თოლებს გელამჯუნუნდეს, უცოროდ თი მუშ დედულეთიშ ძირაფა. ოდო, მაჟია, გოჯოშ მაჟია ჯიმას სქუა ვა ცუნდ. ის ბრელ ცუნდ სქუალეფი... მაჟია მამიდაშ ქომონჯიშ გვარი ვაბშ, ვამიძირ დლას. არ მახსოვს სახელი და გვარი იმიტომ, რომ არ მინახავს არასოდეს. თი ნარმანიეფ აფხაზეფ რდეს. მარგალურ ჯგირო უჩქუდ თი გოჯოს. თქვა ქუგგალეთია დო თოლებს გელამჯუნუნდეს.

ასე სოხუმში ზუგიდს ბგურაფლენდინ, დადიანიშ შენობას, ჩე შენობა რენ, პირველ სართულსუდ ბიბლიოთეკა მარგალურ ნიგნეფიშ დო ეთიშენ მიჩქ კლასიკურ მარგალური, ზუგიდური. ინიბლენდით, რო გვიცდებოდა ლექცია ან რაღაცა, ინიბლენდით თიშა დო მიშებაბრჯუდ. ბორო ვორდ, ვარა თექ მუ ნიგნეფ, მუ მეცნიერება, მუ ამბე იყიდ. ინეფ ხო, დადიანეფ, არძა საზღვარ-გარეთ გურაფლენდ. დავით დადიან ინგლისიშ ნაგურაფ რდგ დო ეკატერინე დო ენეფ საფრანგეთიშ... მაჟია სართულს ვორდით ჩქე დო მასმა სართულსურდ მუზეუმ. თი მუზეუმში ხოლო მუჭო გომჩირთუდეს ლექციან, ეშებშით ოდო ვათვალერენდით თე ნაპალეონ ბონაპარტიშ სტოლი, ულისმარეთ კეთებული, ნაპალეონ ბონაპარტიშ მასკა, ართ მასკა თექირდგ, ხო?!, თი პრინც მიურატიშ მოლალირ. პრინც მიურატი დო ინა რდეს მამიდას-ქუა-ბიძისქუალეფი, თაშ თქუანდეს. თი პრინც მიურატიქ სალომე დადიანი, ეკატერინე ჭავჭავაძემ ძლაბი დო დავით დადიანიშ, გეჩინებაფ პარიზის. მენონ ბალღ-მასკარადი რდგნ თექი. ოდო ამ მოლაყუნუ. ქუმორთ ასე სინჯაქ სამარგალოშან, ქოძირ ეჟგუა დინეფ, ევგუა ამბე დო ჭკადუაშის ქიმეჩეს დინა. თი ჭკადუაშის გამენ ოჯალეში პრინც მიურატიქ.

ასე ჩქი ხო მინიბშით ბოტანიკურ ბაღში, სასოფლო-სამეურ-ნეო ტექნიკუმი იყო სამწლიანი საშუალო დამთავრებულეებისათვის. თინებს თიჯგუა ჯგირ სპეციალისტეფ ქოუნდეს, მა უკულ უმაღ-ლესის იბგურე ეკონომიურ ფაკულტეტსინ, არ გამჭირვებია საგნე-ბის ჩაბარება. მერე თბილისიშ ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტ გუვათე ჟარნერდოვითორჩხორო წანას დაუსწრებელო დო მუფმენდი ქალაქ სოხუმს ფინანსთა სამინისტროს. ექი თიშენ მობხვად, ნამ-და ჩქიმ და განაწილეს, აფხაზეთის ვაყუნდ სპეციალისტეფ, ოდო პედაგოგი იყო, პედაგოგეფ განაწილეს. დამთავრგნ ქემოხვად სოხუმს. ოდო მა ხოლო თიქ მიდამყუნ. მა დიდა დო მუმა ვაპუნდ. ადრე დავობლდი დო ბიძიაქ, დიდაშ ჯიმაქ, გუმოთებაფ საშუალო,

ჯვარს. ასე ინეფ გვალო დიდებული სამღვდელოებაშ წარმომადგენლეფ ცხოვრენდეს ჯვარზენს, სოდე თი ინგურგესი რე ასენ, ინა აშო რე ინგურიშ ხოლოს, ენა უმოს მაღალი ადგილს რე. ძოკია გეთია, ჩხონაფილი... თექ სასაფლაო უღუნა. ეთექ ჟირ ეკლესია გინოდგე, მარა ჟირხოლო გეჭვილი, ინა, ტახილი რდ. ოდო თე ჩქიმ დიდაშ ბიძისქუალეფ დო თენეფი... ართი ეპისკოპოსი რდ, ეფრემი, ეპისკოფოსი, ნამუთ მონანილენდგ, დასავლეთ საქართველოს სამღვდელოებაქ მუდგარენ პროტესტ განაცხადეს, ის რომ ჩამოართვეს, საეკლესიო დამოუკიდებლობა, ავტოკეფალია, დო ეთიშ წინააღმდეგ გაფიცვა გამოაცხად დასავლეთიქ – საქორთუოშ, ქუთაისიშ, სამღვდელოებაქ დო ეთიშენ ოჭოფეს თენეფი არდა. ენა გვიან გებგი, უკულ „საბჭოთა აფხაზეთის“ გუმაქვეყენ მიდგაქირენ. ოდო ეში ვამჩქედეს თეაშა, მუშენ გინახორესგნ. თე ბიძისქუალეფი თენეფი, არდა თე დიდებულ ხალხი, შქვით კოჩი რდ გეთიეფ გინოხორაფილ, შქვით. აკას ვადურთინ აშო. ათეჯგუა ამბეფი რე. მარა ართ გეთია მუჭო ვაგიფშინა, მიშა გეთია, ნამუთ სამამულო ომიშ დროს ინორდ თეირანს. სტალინიქ გოუტუ. ჟირ წანას ინორდ თექი. ეთი ინა რდ, სამეუელიშ ინა ხომ ქორდ, კონფერენცია, ჩერჩილ, რუზველდი დო სტალინიშ, მიშამ ჯარი გერდ თექ თენეფიშ დაცვას. ეთი ართ მიშაქ გინასქედ ცოდაქ.

მუჭო მიუნეს ასე თექ. მაშინ, თინკემა საქორთუოს უღუდ პოლიტიკა, როგორც შეიძლებოდა, სამეგრელო უნდა დაახლოებოდა საქართველოს, იმიტომ, რომ სამეგრელოს უიმისოდ საქართველო არაფერი არ იყო. მტერი მოადგებოდა თუ არა, თუ გვერდში დაუდგებოდა სამეგრელო, გამარჯვებული იყო. და გვაქვს ამისი მრავალი მაგალითი... სადაც გაიზარდა აღმაშენებელი...

იქ, მუზეუმში რომ ავდიოდით, იქ ბოტანიკურ ბაღშიც გავდიოდით, სადაც ნავი იდგა, იმ, მუ ჯოხო, თექ წყარ ინოხვილ... ტბასავით იყო შიგნით, წყალი რო დგას-მეთქი.. შიგნით ხოა ბოტანიკურ ბაღში. ჰოდა, თი ნავით გებდოლოხოდუდით დო შქაბანია

დისასგ რდ კუნძულივით, პალმა იდგა, ყვავილები რაღაცა, იქაც შევდიოდით. და იქ იდგა ერთი შენობა, როგორც დიდ კარებით შევიდოდით, გეჭვილ შენობა რდ, გეჭვილ, აგურიშ შენობა, და მაშინ ვიცოდით, რომ ის დაინვა, სასახლე, დადიანების სასახლე. და მერე გავიგე, რომ ის შენობა იყო სალომე დადიანის და პრინც მიურატის. ახლა პრინც მიურატმა ოჯალეში ხომ ჩამოიტანა და გააშენა ქკადუაშში, გაზეთი ნაიკითხა, იმ გაზეთის სახელი, რა თქმა უნდა, მე არ ვიცი, ნაიკითხა, რომ დაინვა პრინც მიურატის სახლი ზუგდიდში. ხოდა, თან წერია, რომ ესო დანვაო, რომ დიდი ის აელო, დაზღვევის ფული. აი როგორ მოიკლა თავი პრინც მიურატმა. ეს ხო ნაიკითხა გაზეთში, ძველ გაზეთში, ეს იყო ალბათ ათას ცხრაას პირველ ათეულ წლებში, მეოცე საუკუნის დასაწყისში. იმის მოურავი იყო დავით ჭითანავა, კიდევ ახალგაზრდა კაცი, რომლის დაც შემდეგ ჩემ დეიდაშვილს ჰყავდა ცოლად. ამიტომ ვიცი ეს ყველაფერი. და პრინცმა ხო ნაიკითხა ეს ცილისწამება, ის იყო საფრანგეთის პრინცი, რომელიც სამეფო ოჯახს ეკუთვნოდა, ნაპალეონის მამიდაშვილი, დეიდაშვილი, და იუკადრისა... შევიდა, ეტყობა, და ამ დავითმა, მისმა მოურავმა, გაიგონა, რომ გავარდა თოფი. თოფი გავარდა და შევიდა იმიტომ, რომ ისიც ახლოს ცხოვრობდა იქ. სადაც პრინცის სასახლე რდგნ, თიმ წოხლე ცხოვრენდ თი დავით ჭითანავა. და დავითმა ნახა, რომ ეს ამხელა კაცი გაშხლართული წევს. ესე იგი თავი მოიკლა. ჰოდა, ცოლს რა უთქვია.. ცოლს უსაყვედურა, ეტყობა, რატო ქენიო ესო. რაო, შენი ხო არ იყოო. სქან ხო ვარდუა დო სი მუ გონარღენია დო ამის ეს ვერ აიტანა. ანუ ცოლს გაუკეთებია ეს კომპენსაციის ასაღებად დო ი კორ გოლანძლეს. და ეს შეურაცყოფად მიიღო ამ კაცმა.

მა ხათე ქიღბჭყ მუშობა ქალაქიმ საბჭოს, ზუგიდს,... დასუფთავების სამმართველო, სახერხი ქარხანა და ავეჯის სახელოსნო, ბულალტრად ... იქიდან მერე ჩემი და ხო იყო (მე დედა ხო არ მყავდა) უფროსი და , რომელიც სოხუმში იყო, ჩამოვიდა

ერთ მშვენიერ დღეს და წამიყვანა იქით, სოხუმში. სოხუმში ვიმუშავე, ფინანსთა სამინისტროს იმუბშავე. ჯგერო ინა მიყუნდ, მათითაშვილი, მინისტრი., ისეთი კარგი ფინანსთა მინისტრი, ჯგერო ფინანსთა მინისტრი რდ. სტალინ სოხუმს რდ ირო ხო?! სტალინიმ მადლობეფით უღუდ კაბინეტ ეფშა. მიკუჭკადუდ კი-დალაშა. თიჯგუა სამინისტრო რდ. საბიუჯეტო განყოფილების ინსპექტორი ვიყავი, დაფინანსებაზე ჯანმრთელობის და განათლების. უკულ მუ... უკულ გეფთხი... სოხუმში ვცხოვრობდი 49 წლიდან 93 წლამდე. სადაც გავხდი დამსახურებული ეკონომისტი, შრომის ვეტერანი... და ასე...

–სქან ბაბუ მუჭო მოხვად ზუგიდის?

ბაბუ მუჭო... დღეობა რე მუდგარენ. თე ხონიმ ხოლოს რე თი გორდა დო კინჩხა რე მალალ საკურორტო ადგილ, გვალას. ოდო დადიანქ გუმართეს დღეობა, ცხენოსნობა. ცხენოსნობა ძამ გავრცელებული რდ. დო ჩქიმ ბაბუ ოლააფინუანდ ცხენს, ცხენს ვოხო კუკლა. ოდო გიმელ ჩქიმ ბაბუქ, გლახუაქ. ქალაყაფინუ ცხენ. ქალაყაფინუნ, დო ჯგერო. ემ მეტ ხომ ბრელ რენა მეცხენეეფ, მინ მარულა რე, მინ ავარჯიშებენ ამ ცხენებს, ცხენბურთი იმართებოდა, ომ მუდგარენეფ თეჯგუა, დო მოენონა დადიანს, მუშნი დადიანს, ქემენონ თე ჩქიმ ბაბუმ ცხენქ. ჭიჭე ცხენ რე, მარა თიჯგუა მუდგარენებს ორთუ... დო ემ თე დადიანეფ არდა სპორცმენეფი რდეს. თეიმურაზ პატგენსქუას მობჭიშაფუქ მა. მოხუცებულ კოჩირდ. ის ვალინედ საზღავრგარეთ დო დიარქიმ ოჭკუმალს გაკეთენდგნ, ქუდმოკუნუანდ ხეს დო გინულანდ თე ოჭკუმალს თე დადიანეფიმ ეზოს. ეთი ცხენქ მუმენონუა, თქუ დადიანქ, ხომ, ჩქიმ ბაბუმში. თენა ქუნის გლახუას, შენ ამოგარჩიაო, ოლააფუანდ თურმენ. თე მუმ კუკლა ქალააფინუ თე დადიანიმ წოხლე დო ჩამოხტა და აღვირი დააკავა ხელში. ესე იგი არუქა ეს ცხენი. იმ ცხენის საფასურად თავისთან ახლოს ყავდა ხომ, მიწები უბოძა სამეზობლოდ, კოჩ ვაშამხორანდეს. მეზობლად იყვენ, ერთი სიტყვით, და კარგი

მინები და რალაცა მდინარის პირას... თვითონ ხო არ მუშაობდნენ ისინი, უკვე წასულები იყვნენ. თინეფი რდეს არდა აგრონომეფი, მუდგარენეფი დო თიმ ხოლოს ჯგირირდ ცხოვრება. ჩქიმი უნჩას ჯიმალეფი დო და არდა დადიანიშ ნანათარდ. ჩქიმ დას ჩონგური აჩუქ დადიანქ, ელიკოს. თი ჩონგურს დიბგურე ჩონგურიშ ლაყაფი. პერლამუტით იყო განყობილი. ესეიგ, მორდია დადიანხექ აჩუქ ჩონგური. ასეთი ის მიდიოდა, ენგურის პირას უნდა დაესახლებიათ ხალხი და ამას მოყვა ეს ჩემი ბაბუაც. დაასახლეს .

ე ბაბუა, გვალაშ გინნარდ კოჩი დო მუდგარენინ, თე ინგერშა იშეს, ინგერს დიშქა გიმულუდ. შონეშე გიმელანდ დიშქას. თის კალუეფით ჭოფუნდეს თექ დო შაყარანდეს. თექ ოსქერუანდეს, უკულ მილანდეს ურემეფით ცუჩა. ოდო ართ დღას მიდართუ დო მედინ, ნუ. დოშქვიდელე თექი. დოშქვიდელე დო გორუნა ირკოჩი. ვეგორ, თემ გეთუ ოთხი დღაქ რენო, ოთხ-ხუთ დღაქ. დიაჩქიმ ცოფე ორსულო, ოდო სიზმარ ქოძირუ: ბაბა ელენევა, იქ რატო მეძებნო?! მეო ამდენი მეტროთი, არ მახსოვს ახლა, ვარო დაბლაო. მიდართეს დო თექ გეგნოზემეს თურმე დო ქიმერთეს დო თექ ქოძირეს. ასეთი ამბებია.

ოდა, ახლა ტირის ბებია თურმე. მე რო ბავშვი ვიყავი, ოხ ენა ანიკემ მოთა რენია, თქუანდეს, დო იქ ლურუა, გლახუაქენ. ინგარდ თურმე, ვაუჩქუდეს მარგალურ, ხო ვაუჩქუდეს. მუაჩქიმს ხოლო ვაუჩქედ ჯგირო, ჩიქორთულო იჩიებუდ გვერდ ის, გვერდი ეს. დო უკული ჩქე, ჩქიმ ჯიმალეფს დო ჩქე, მიჩქუდეს მარგალური. დიდა პუნდეს მარგალი დო თიშენ. „ჰოიდა, ჰოიდა, შე უბედუროეი და გლახუეი და, რა გინდოდა და მდინარე ენგურში დააა...“ – ათემ მეტი მარგალიშ ოსურეფს ვაუჩქუდეს ქორთული, ოდო თიშენ ათეს იმეორენდეს, ათამ ინგარდუა ანიკე კუხალესქუა, კუხალიშვილი. ქორთულ დიგურეს. სკოლაშა ვაუტენდეს. ჩქიმ მეზობლეფი, რდ თიჯგუა, სკოლაშა ბალანეფს ვაუტენდეს ჩქიმ დროს...

მა დეპაბდი ანთას ჩხოროშ ეჩდომქვით წანას დო სოდგარენ

ეჩდოვიტოსუმ ნანასე რდუო მუდგასგრენ იბდ სკოლაშა. ექ მო-
გურუანდდ არსენა ხვინგია. კარგი კაცი, განათლებული. მღვდელი
იყო მარა რალაცნაირად გადარჩა ალბათ იმ გადასახლებებს. დედა-
ჩემთან ჩამოდიოდა ხშირად, ორი კილომეტრი იყო მისი სახლიდან
ჩვენს სახლამდე, მარა მოვიდოდა, რალაცა ამბებს იგებდა ალბათ,
ბავშვებს ვინ გვეტყოდნენ ამას. მერე მეორე კლასიდან მოვიდა
ჩვენთან ტექნიკუმდამთავრებული ჩვენი მეზობელი, კიდე ჩვენს
იქით ცხოვრობდა ენგურის პირას, კოლია ბაკარაძე. ბაკარაძეები
კარგი მეზობლები იყვნენ ჩვენი. კოლია მეორე კლასში მასწავლი-
და ბაკარაძე, მერე ეტყობა იმან უმაღლესი დაამთავრა, მაშინ ტე-
ქნიკუმდამთავრებული იყო და საშუალო სკოლაშა გინილ უკულ,
ჩხორიანს საშუალო სკოლაშა. ასე მუჭორდ, ჭვემა ვარ, თერი ძე,
ობირგულეს თქუანდეს, ობირგულეშა, ესე იგი მეტრომდე არაფე-
რი არ აკლდა და მა სკოლას გუვორჩილითუანდიო?! კანიშ ჩაფლა
ქემოდვეს, კოლიაქ მუკომილუ, ქათომიშვიტუ ოდო მიდამუნ სკო-
ლაშა ჟირ კილომეტრი. ქიმებრთით ექო, კოჩ ვარე. მუზმანანერ
იზიდ მა, რუო, შქვით-რუო. ესეიგ, გოჩილათა ვამიორდ დო ვგურა-
ფლენდ. ე მათემატიკა მიჩქუდ. თექ ბგურაფლენდ, თექ მასწავლე-
ბლებს ვურჩქილედ დო თეშ. ნოხლე ანუხედი ირო. მუთუნ კითხ-
ვას დასვენდესზ, ხელათ ვარზენდ პასუხის. ო პატგნი, ენა კოლია
ბაკარაძე. ვალდებულ ვორდი იშ ნოხლე ჯგირო იბგურეკო უკულ
ხოლო. ი კოლია უკული სოხუმს რდ განათლებამ განყოფილებას,
ინსპექტორიდ სამინისტროს. მერე სერაპიონი გვაფრთხილებდა
ყოველთვის, ისწავლეთ და ისწავლეთო. მეძლეოდა, თავისუფლად
მეძლეოდა ის სწავლა.

თი დადიანეფ დო თენეფიშ გეგმა რდ საერთოდ სამარგალოს
ქუდაგურეკო ოკო ქორთული. თიშენ ფთქვი, სკოლაშა ვაუტენ-
დეს, ენა თინა მაქ, ესე იგი გაუნათლებელი ხალხი იყო, მარა
მშრომელი ხალხი. ხოდო, ილია ჭავჭავაძექ თქუნ, სამახსოვრო
დღეო, ყველაზე უფრო რომელი დღე დაგამახსოვრდაო და რა

თქვა თუ იცი, სენაკში რომ ქართული სკოლა გახსნა. ახლა მე რატო უკავშირებ, იმიტომ რო აი იმ პერიოდში იყვნენ მოხვედრილი ჩემი ბაბუა და ისინი. რომ გადაასახლეს, წინააღმდეგობები ჰქონდა ქართველებს. ეს მეგრელი ბიჭები ქვმადგრთედეს თი ხიბილებითგრდ ინას, ოდო: „ბაჭამ ქორთუეფი!“ და აღიზიანებდნენ ჩვენ ბიჭებს. და ხშირად იმართებოდა ასეთი ჩხუბი. ქორთურდ ესეიგ ბაჭამ ქორთუ. მურდ ე ბაჭამ ვამიჩქ. ასე ხოლო ვამიჩქ, მუ რდგნ. რდ ართი ამბე. თიშენირდ უკულ თი მეზობელის ჩქიმ დუდ დანათაფეს... ასე მირონს ლებულობდნენ რალაცა და უკავშირდებოდნენ ერთმანეთს ნელ-ნელა და გაითქვიფნენ მერე. დედა ხო მეგრელი იყო, მეგრელი ქალები მოყავდათ, იმათ კიდე ის ქართველები მოყავდათ, რალაცა და, გაქართველდა და სამეგრელო ისე გაქართველდა, არ თმობს ქართულს. მიუხედავად იმისა, რამდენი აგიტაცია იყო ახლანდელი ომის დროს, დაჟე გალელი მეგრელები რო ისო, მეგრული ენა შემოიღეთო, ის ქენით, ეს ქენითო, მაგრამ არა. ყველაზე უფრო ერთგული საქართველოში მეგრელია ქართველების. და ეს არ იციან.

აფხაზებთან მუჭო ფთქეინ, ჟირ მამდა ხომ თექ პუნდეს. დიო აფხაზეთმა მიშეს თი კუხალესქუალეფ, თინეფ ჩოხა-ახალუხით გუმონწყილ, ცხენეფს ამხედრებული, ჩვენ გამოგვივლიდნენ და მიდიოდნენ აფხაზეთში. იქაც ხო იყვნენ კირთაძეები. და ერთმანეთში იყო ცოლის მოყვანა, გათხოვება. იქით არა, გუდაუთისკენ არა, აი აქ, ოჩამჩირის რაიონში. დიდი მიმოსვლა ქონდათ იქით-აქით, დიდი სიყვარული, ნათესაური კავშირები. თექიან იბჩინენდ სტეფანე კირთაძეს. ინა ვენოჭარუდ აფხაზათ. აფხაზო ინოჭარუდუ ოჩამჩირემ რაიონის ნამდგარენ სოფელისგნ, თინეფ გეაფხაზეს, მარა ურთიერთობა ულუნა კირთაძეფნკემა. ჩქიმ ჯიმასქუალეფ დო ჩქიმ ჯიმა დო თინეფ შითმობხვადუდეს ართიანს დო ინეფს ხოლო უჩქუნა სოლე რენა, მუ რენა, მარა თე აფხაზა დიდალეფშე... უკული აფხაზეთის ხო ქორდ პოლიტიკა,

აფხაზურ სკოლაში ვეშედა, სხვა სკოლა ვაუღლედეს. თანამდებობა ვაშედეხს. დო გეგნააფხაზეს ბრელ მარგალეფ, ქორთუეფ. ენა ლაკობამ პოლიტიკა რენია, თქუანდეს თინკემა. დო ინა მის უჩქუდ, თავრე ე აფხაზა დო ინას მი ათუხედუ მტერინი. ე რუს მიშოჭვარუნდ ირო ე ჭიჭე ერეფს, რო სპობს, ის უნდა, ის უნდოდა, ეტყობა, ახლაც ის უნდა, კვიციანი რო გამოვიდა, ჩქე გეზინტუნანია რუსი ოდო ჩქე პატრონი ვაპუნანია. უკვე უჩქუნა. მარა ინკემა რუსიმ ძალაში მის აწარინე.

უკული ლტოლვილობა, მიდამლეს ირფელ დო. მე, ჩემი და, სიძე და ჩემი მეუღლე გამოიყვანა იქიდან საერთაშორისო პროფკავშირმა, „წითელმა ჯვარმა“, თორემ ვერ გამოვდიოდით... იმიტომ, რომ იქ დაგვესხნენ თავს, ჩემ დას ხელი მოტეხილი ჰქონდა, მე თავი გატეხილი, ეს ის და ასეთ პირობებში რალაცა... მერე მეშინოდა იქიდან წამოსვლა, რატო, კინდლის ტყე, კინდლიმ ტყას მოხუცებულეფს თი მანქანეფით მეყუნა, ითამ გინოყუნა ოდო თი კინდლემ ტყას ქაშარღვანდეს დო თი მუდგარენ მეკირილეფ მიულუდესგნ, თის მიდულანდეს დო ი მოხუცებულეფს იქ მიშაჭყვიდანდეს. აფხაზეფი ორთუდ თის... თის ვართუდ ვართ ჩეჩენ დო ვართ მითინ. აფხაზეფ ორთუდ. ეთიმ შიშით ვამალინეს. ოდო უკულ გიშებლით ქალაქიმ საბჭონკემა ლენინის ქუჩას დო თექ გუვოხედგთინ თემ ის ინტ თე ჩქინ გრიშაქ, სალიაქ, სინჯაქ. მივოჯინითო, ქიმირულ, ქიმურს გრიშა. ანწ მანქანაქ ოკო მორთას აშოიან ოულარქ. ოდო ინა სო დიპტეტკო დო ვამალინეს. დო მიდებხარხით იშო. აბა, და ექ ხოლო ი იაშტუხას ჩხოროშა ქინმოლახეს თექი. „წითელი ჯვარი“ ვინ მიმასწავლა იცი? რომ ჩამოვედი, ბარკალაიაშ დიდაქ, ელიკოქ. ელიკო თექირდ. ინავა, მიწუ, სანაპიროს პატარა ბაზრის იქით რო იყო სანატორიუმეზი, კრასნი მოსტიმ თუდო ხომ სანატორიუმეფი რდგ, რუსეთიმ მფრინავეფიმ დო კოსმონავტეფიმ, ტურბაზას, ეთექია ინა რენია, თი საერთაშორისო მუდგარენ დო ეთექ მიდართ მუდაგათიინია დო ეთექ

მიდაფრთ თაქ ზესხგრ მუმათქვაფალუდუნ თემ. ართქ ათაქ გინ-
მოსხაპ თი ოხერქ ალბათ, შურ ვამაღინედ. ის შემიმონმეს. იქო
რაღაცა კაპილარია განყვეტილიო და თევრე გინიბლინ თიმ უკულ
ართ ნანას ინჭაშე ვემმაღინედ წყარი. ჩასუნთქვა არ შემედლო.

ჯვარს, ჯვარზენს იმართებოდა ვაჭრობა, ჯარალუა, ჯოხოდ
ჯარალუა. ათე ჯარალუაშა მიშ მთელი ზუგიდი, თე ინგირიმ
სანაპირო. თევრე გიმემ ლეშამგე, ჩქვალერი დო ჩქვალერულ
ოსურეფი აკეთენდეს ნაბადის. ჩე ნაბადის გაკეთენდეს დო ქი-
ნაკირანდეს ინნგრამ ღალს. თუთაშ ბოლოს, სავსე მთვარე რო
იყო, მაშინ გამოდიოდა რაღაცა „ლების“ უძახედეს. ისეთი იყო,
იცო, რაღაცა. თის ქიმთანთხორანდეს თი ჩე ნაბადის. და მერე
გამოიტანდენ და შავი იყო. მცენარე არ იყო, მინა ამოდიოდა,
როცა სავსე მთვარე იყო . თხელი იყო, თხელი. ლები ა ინა ზუე
ჭკვდინ თიჯგუა, ათე ფერი, ნაცრისფერი რაღაც. ის ახლაც ისეა
იქ, ახლაც იქ ცხოვრობენ ფიფიები, ქანთარიები და იმათი ქალე-
ბი აკეთებდენ ამას. მეცხვარეობა იყო იქ. მონტყორშე.

ჯარალუა, ესე იგი ვაჭრობა, სავაჭროდ მიდიოდნენ ეს ცხე-
ნოსნები, ცხენებიც იყიდებოდა, ყველაფერი იყიდებოდა. ოდო
ღიაჩქიმი გიმარე ჟი ბალკონს, გინაჯინე თის. ე ღიაჩქიმიშ
სუ-
დეს, ძოკია გეთიაშ სუდეს, ცხოვრენდ რუსი ცოლ-ქმარი, ჩილ-
დოქომონჯი, ტყის მცველები, ეგერეფი, და ძამ განათლებულ
რდ ოსური. თინეფშე რუსულ უჩქუდ ღიაჩქიმს ჯგირო. პირველ
მონვევაშ დეპუტატი რდ ღიაჩქიმ ადგილობრივი, სოფელ რიყის
სოფსაბჭოსი. რუსული კარგად იცოდა და რო უყურებენ, თე
ცხენოსნეფქ თენეფ მინ გაჯირითეს თენა. ჩქიმ მუმა ლევან-
ტია მენონ თის დო ე კეკელა, უკულ ელენეს უძხუდეს, კეკელა
ჯოხოდ ძღაბალაშ სახელი. და მოენონათ მამაჩემი, ეს ცისფერ-
თვალა, ქერა თმებით, მაღალი კაცი ასეთი და კაი ცხენოსანი.
ლევანტია გლახა იიდუო, გლახუაშ სქუა, დადიანს მენონ იშ ცხე-
ნოსნობაქენ?! შვილებსაც ისე წვრთნიდნენ, ეტყობა. ჰოდო თენა

რე, დიარქიმ ქიმათხის თე ჯარალუაშ უკულ თის. ასე მოხდა მერე გაცნობა ეს ის და, ჰოდო ასე მუშენ მუვაუნ თეს, ჩქი ხოლო მიუნანდეს ზაფხულს ბალანებს. თი ჯვარ მაღალი ადგილი რდ, კურორტი ადგილი რდ, უკულ წყარ ჯგირ რე, ჰაერ ჯგირ რე.

მოურს ლევანტია თევრეშე თე ინგირპიჯით, ინგირპიჯით მუკილდკო ოკო ლია, ტყაია დო უკულ რე რიყე. უკული ენგური რე ინალ დო მუდა. ნაბადით, ცხენით, გაჩემეს აბრაგეფქ თე ლიას, ლიას ვარ, ეთი ტყაიას ალახორანდეს თურმე ჩიჩიეფი, თექ ინახორუანდ დადიან მუდგარენ ვამონონდუნ ფერ ხალხის... ხოდო, გეგმინწყი ნაბადია. ქოპატენია, უთქუალ მუაჩქიმს, მარა ე ნაბადია იქ მოთხუა, მუშნი დადიანქ, დო მუჭო მებრთავა, თიშ რენია... დო ქიმკიქუნ თენავა დო მეუა დო ცხენს გაიშქვეს ხე უკახლე დო გოუტეს. ესე იგი ისე იცავდა ის დადიანი ამ ხალხს, სახელოვანი იყო. პატრონობდა თავის ხალხს. ალბათ გაფრთხილებულ აფუდ, შინით ჩქიმ სახელია. თან ვაჟკაცი იყო თურმე, ისეთი ვაჟკაცი, აი, კინოში რომ გვაჩვენებენ. ომარ მარღანია დო მიდგარენ ისინი ვერაფერს ვერ აკლებდნენ. ვართ გუბედდეს. დო უკული ინეფიშ მოდგმა დო ინეფქ ქიმთოსქედ საზღვარგარეთ, ხო? დო ეთი თემრაზიქ ქაშმოსქიდეს თექ. მოხუცებულ თემრაზის ულუანდეს მეზობელეფი. თემრაზ მშე, ისეთი ლამაზი მოხუცებული კაცი იყო და თქუანდეს, თემრაზ თიჯგუა ინარდუა, სპორსმენი, გაჭენებულ ცხენს სამჯერ ამოუვლიდა თურმე, გადაახტებოდა და... მოჯირითე, სპორსმენი. ათე წელს იზუმუნდეს ირო. თი ლებარდემა ეკიშესუნ თის წესრიგში მოყავდა. მუცელი გამობერილი და ის კი არა, წელი თავის ზომაზე უნდა ჰქონოდა. მისდევდნენ ამ სპორტს, ცხენოსნობას.

დო უკულ მუ რდუ, უკულ ომი და ომის საშინელება...

– ბალანობას არიკეფ ვაიჩქუდესო?

– პირველი არიკი ბალანობას ბშე: ოთხი-ხუთ წანერ ვორდინ თეშ, ჩქიმ უნჩაში ჯიმა ტრიფო ირ სერს, მუჭო ქედმიბჯირუდინი,

ართი დო იგივეს „ქუდი კუნჭულე კანნილემ“ არიკის მეჩიებუდ... „ქუდკუნჭულე“ – ესე იგი, კუნწულია ქუდი რდ მუდგარენ დო კანნილე კოჩი, ათამ უჩქუ ულან ფერი, კანდიორანსგნ ფერი. ათენას თიშენ ჯოხოოდ, უკულ დივეკვირინ, ვითი ჯიმაღეფ, ჩხორო ჯიმაღეფ რდეს, ჩხორო, ბოშეფი, ესე იგი ჯიმაღეფ დო უკლამ ჯიმარდ, არდამ უკლამ თე ქუდკუნჭულე კანნილე. დიდო გინირთესგნ, გინირთეს საოსუროთგნ, მიდართეს ოგორშა საოსუროფეიმ. ოკო ქიმიცუნანი თი ჩხორო და. ოკო დოგორან ჩხორო და. გინილეს ართ გვალა, მაჟია გვალა. მეულა მთელ დღას, მეულა დო დასერეს. დასერესგნ, ქოძირეს, ცუდემე ეშურს კუმა, ესე იგი თექ ცხოვრენს მიდგარენ. ოდო ქიმერთეს დო დუძახეს: – ეა, მენძელი! დო იქ ქიმეჩ ხმა: – ოოოოოოო, მირე თაქია?.. ქოძირეს, დემი რენ, მარა სო აღინენა, კარს გერენა, დემიმ ცუდემე კარს. ჯვეშო ნამდვილო ცხოვრენდეს თურმე თე დიდ-დიდ კათა, დემეფს უძახუდეს. დო თინეფიმ, ჩვეულებრივი ადამიანეფმე, შორსგ რდეს, ტყას. კოც ხოლო ჭკუმუნდეს, ქომქერენდეს დო მუდგარენ. ათეშენ მოთხოზუდ კათა დო ცვილუნდესგნ. თიშენ მუნეფით უთხილანდ დუდს. დიდეფი რდეს, ვებერთელა დო ბანჯგვლიანეფ რდეს. ოხოხოხო! დო , სერს გუმოთანაფუანთიანო? დო , მოზოჯითია, უწუ. დო მინილეს, მუ შარა ულუნა, ვემნორთანინ. მინილეს, ოდო ამსერი, სერი რე უკვე, ჩხურუ რე. დო თენეფ ქუდანჯირუ ჩხოროხოლო ართ დიდ ოთახგს. თე დემს სუნდუ ჩხორო ძლაბეფი, დაღეფი...

მარა ითამ ლურა ასენ უჩქუნ ე დროს, მიდართ დემქე, ქედარზ თი დაჩხირი, ქომკაბუნუ კარდილათ წყარი... კარდილაშა ინიმ სუმი-ოთხ ფუთ წყარი, დემი ეჭოფუნდუ დო ქუმკაბუნუანდგნ. ათემ ფუნაშა ინეფ ქიდირულუანა დო დოვცილნა დო ინახაშანს თაქი თე ქუდკუნჭულა კანნილემ ჯიმაღეფს. დო დუძახ: ქუდკუნჭულე კანნილე!... პატგნი, ექ დუძახ. – ვარლურანიანო?... – დემს ოკო, ლურდანინ. – ვარია, შემანუხუა სქანი თხალეფიმ

ბანკიბუნკიქ, თხალეფქ ვადმორულუესია, მარაკას მითიბანკენა-
ნია... მიდართ დემქ დო არძოს დუდ მეკვათ თხალეფს. მოლართ
დო კენე ქუდუძახ: – ქუდკუნჭულე კანნილეე!... – პატგნ! -თიქ
დუძახ.– მუშენ ვარლურანია? -დო, – სქან ცხენეფიშ კუჩხიშ ტო-
რეფიშ ბრახუნქ ვადმორულუესია... მიდართ დო ე ცხენეფ ხოლო
გოჭყვიდ. დირთ. კენე ქუდუძახ: – ქუდკუნჭულე კანნილეე!... –
პატგნია! – უნუ თიქ. ოდო, – ვარლურანიაო? -დო -ვარია... –
ასე მუ განუხენანია? – სქანია ჩხოულეფია მითოღვარანანია...
თე ჩხოულეფ ხოლო გოჭყვიდ დო ეზმახანს გოთანდ.

გოთანდ, ალიონი რე, თე დროს გაკურცხინუ მუშ ჯიმალეფ.
ენეფ დოლურაფილ რენა, ხო ლურა მთელ სერს. ი დემიშ ძლა-
ბეზს თევერე ლურა, შხვა ოთახეს. გაკურცხინ თენეფ, არიქა
გოკურცხითია დო იბდათია ოკო. მინილეს თე ძლაბეფშა, თენეზს
დუდ მეკვათეს დო მუნეფის ლოგინს ქიმთანჯირეს. ოდო ინტეს.
მირულენა, მირულენა... ასე დემ მუჟამ მინურს თენეფშა უკულ
ხო ქოძირგნს, მუჟამბე რე დო გეკათხოზუნ. ო, მირულენა, მირუ-
ლენა დო მდინარე აფნა, წყარი აფუნა მინალ. ეკორენა თაქ, მუთ
მინორთანნი. წყარი რე ჩქარი წყარი, გვალაშ წყარი დო მუჭო მი-
ნანჩურანდი თენა. ეზმახანს ქეგეგონეს, დემქ მინილ, ქიკითხუ დო
ხმა ვემეჩესგნა, ეც, გეპკეთია, დო გეგმულალ ართი დო ქინარა-
გუ თე ოხაშეს, ოდო, უკულ მიკაჯინუო, ენა ოსურდკოჩირე ხო,
ძლაბი, დო ქუჩ გური... დო ქეკათხოზ... მოღვარანს დო მოურს
დემი. ინწყუ გვალა, დიხა, ჯა – ირფელ ცანცალანს, თიჯგუა ხმა
ულ დემს. ოდო მოღვარანს მარა იშ მულაშა ეკართინეს ართ ჯა
ოდო თით გინილეს მაჟია ნაპირშა. თი მალ წყარშა დემს ხოლო
ოშქურ ეტყვებ. ქემორთ დემქ დო ქოძირ ენეფ მელე ქიმირუ-
ლე თევერენ. ე ჯა ხოლო ქოძირ დო ეშელ ეზან, ქინუტგრხ დო
ქინანთხ იშო დო ქინიშქვიდ თექ. დო გენასქედეს ე ჯიმალეფქ.
გინატუ თი უკლაშ ჯიმაქ.

ეზმახანს მახოლო დუმარულედ ეტყვებ დო თიშ უკულ ვაფშ.

ბალანეფ დიფჷმაცარუდით სერიტენ, სოდე დიდ დაჩხირი რზედ, შქაშ დაჩხირ რზედ, ეკვოხედით თის დო იფჩიებუდით. მინი არიკის თქუანდ, უკული იმნირზებუდით, „ე მუორე მუორე“, „ე მუორე მუორეშე“ გენწყენდ თი მაჟია მხარე და... დებჯგუფებუდით, მი მიწკმა იყიდენ... ვეანწყინედუდა, ინკმა: – ქომუჩი ლენინგრადი. ქალაქებშა ბნირზენდით. ინა პარიზ ჩქიმი რდ, ინა თიშირდ, ინა თიშირდ, ოდო ათაშ... დო თი „ე მუორე მუორეს“, მაგალთო, ფთქუანდით; „ჩქიმი ჭიჭე ჭურია ცაშა მიანჭუნია“. ჩემი პატარა თვალი ცამდე წვდებაო. გეანწყინედესდა... ვეანწყინედესდა ართ ქალაქ ჩქინი რდ – ლონდონ გოკოდუო, ნამ ქალაქ გოკოდუნ. ათაშ მიშ სერ დო გვიანშა ვედიბნჯირუდით. ეშ, დიდ სერეფ მიშ ხო ზოთონჯს, დაჩხირს ეკვოხედით.

– „ე მუორე მუორეს“ ხოლო მუს თქუანდით?

– ე მუორე მუორე, „მოურსუ დო მიპალურუ, ქიმურსუნი, ქიმკალურუ“.

– ოდო მუ ცოფე?

– ნისქვილიშ წყარი. მეურს წყარი, ხო მეურს, დო მერე იქ რო ჩავა, ბორბალს რო მოხვდება, ქიმურს დო ქიმკალურუ. ისე ნისქვილიშ ღარი მეუდგედ დო თინა ინონენდ. ხოლო მაგალათო „კატუ ღვათ მუკობუ“. ენა რდუ ოგვაჯე. ოგვაჯე – ქათმები სადაც კვერცხს დებდენ , ხომ? ართ ხე ულუდ დო ცალ ცვათ მუკობუდ ოგვაჯე.

– დო მუს ნიშენდ?

– ოგვაჯე. ქათმები სადაც დებდენ კვერცხს. სადაც წინილებს ჩეკავდენ. ბუდე.

კიდე ასეთი რამდენი რალაცები ვიცოდით, ასამდე ვიცოდით. ესეიგ, ვინ დაილლებოდა, ვინ არ დაილლებოდა. და ასე ვწვრთნიდით ერთმანეთს.

ვთამაშობდით დღისით. დიდი ეზო ვისაც ჰქონდა, ჩვენ დიდი ეზო გვქონდა, ჩქე დიდი ეზო მილუდეს, თან ირო გინოქოსილი,

გინონიმინდელი. დო იფშაყარუდით დო ვლაცაფენდით: „აფტო, პიტო, პარპალიტო, ვასკო, ვისკო, დომ“. მის მოხვადედენ, თინა იტყობუდ თი დომ. „აფტო პიტო პარპალიტო“ თქუანდეს თენა თურქული რენია ალბათ. ვარო? ვამიჩქ. დო მარგალეფ ფხვარენდით.

უკულ ვლაცაფენდით, საქანელა მუკომბუდეს დო ხო-ხო... ავრე თი ჯას მუკობუდუნ, ოჭიმ თი ჯამ ნოველას ოკო მიაგუეო ოჭიშიქ დო ავრე თი კუჩხეფი ართიანს. ვოკვანნაფუანდით.

უკულ ვლაცაფენდით, ჭოფუას. ერთი, ართ მიდერულედ, მაჟია ეკოთხოზედ. თი მუში ჯგუფმა ქიმიშედა, უკულ ვსიო. თემა ოჭოფიკო ოკო. ოდო ათე რულა, გილებრულედით მთელ დღას. მინ ჯას გიმვოხედით, მინ გილებრულედით დო ისეთი ის გვექონდა, განვითარებული ის, კუნთები, ხეზე ასვლა, ჯამ გიმახუნა დო ენა, დო ინა...

მა ჭიჭე ვორდინ, მუჭო ჭარუა დო კითხირ ქიდიბგურე, კითხირინ, ჯას დობგორუნდი, ჯგირო გომეხუნედენ ფერა ჯას დო თის ქიგმაბდოხოდე დო ბკითხულენდ ხმამალალო წიგნის, ლექსის, პოემებს, ირფელს თექ ბკითხულენდა. ათეჯგუა თავისუფლება მიღუდეს ბალანეფს. ბრელ დრო მიღუდეს.

მივახიოლანდით. მუ დღესასწაულეფირდ ასე: ახალ წანა, თანაფა.

ახალ კაბას დომჭანდეს თანაფას, თი ყვარილს, ყვარილ დო მუდგა ღვეზელი, ღვეზელ ჯოხოდ, მოგურძე პურის იმისგან გამომცხვარი რალაცა, ყველით იყო სავსე... ღვეზელ დო ყვარილ ოკო მეუღიკო მორდიას. ინა თექ ხოლო დუგოხვამილუანდ საჩუქერებს. უკულ მთელ დღას ე კვერცხეფ მიკვებუდეს დო მითიბლაცაფუდით ჩქენ გემომა სოდე-სოდე ადგილეფს ბძირუნდით. თექ ბჯახუნდით დო თი არძოს ორჯგინანდუნ თი კვერცხის ვულუანდით. ქიანამ კვერცხის ობჭკუმუდოთ დო ვემეცილებუდეს. კვერცხ ოკო ჭკუმკო მიდგაქ ტახუნ თიქ. თიშირდ კვერცხი. ენა ლექსის დუმოგურუანდეს:

„აია რე, ბაია რე,
ბაიში წორი თანაფა რე,
ქირსე რე დო კალანდა რე,
წაკურთხია დიდი დლა რე“.

ათემ მიხედვით, ესეგ, ათე ლექსით მოგურუანდეს თი დღე-სასწაულეფს.

თარგმანი

კირთაძეები, ჩხეიძეები და კუხალეიშვილები ერთად ჩამოიყვანა დადიანმა კინჩხადან. კინჩხა ყოფილა მაღალი სოფელი, საკურორტო, გორდასთან ახლოს, სადაც ისვენებდნენ დადიანები. ოდა, რომ განთავისუფლდა ამ ენგურის სანაპიროები, მანამდეც ყოფილა ომები და ჟღერა ხალხის, და ხომ უნდა დაესახლებიათ ხალხი, ჩამოყავდათ მთებიდან და აი ასე სამი გვარი დასახლდა რიყეში. ესე იგი, დადიანმა მოიყვანა სამეგრელოში, ზუგდიდში, კირთაძეები, ჩხეიძეები, რომლებიც იყვნენ სამეფო გვარის შთამომავალნი, და კუხალეიშვილები. დაასახლა თავისთან ახლოს, სადაც თვითონ დადიანს ჰქონდა სასახლე. ეკლესიაც ჰქონდა იქ. ჰოდა, თავისთან ახლოს ასახლებდა თურმე ლამაზ ხალხს, კარგ ხალხს, იმიტომ, რომ, როცა ავდგებო დილით, მახინჯს რა ჩამახედებსო (რა მაყურებინებსო), ხეიბარსო. კარგი ხალხი უნდოდა მის ირგვლივ. ეს ვიცი.

ჩემი ბაბუა იყო გლახუა. ერთი ძმა, გლახუა, დასახლდა ზუგდიდში, ერთი კიდევ ოზურგეთის რაიონში, ნარაზენში, ჰოდა მესამე ძმა სახლობდა აფხაზეთში, სოფელ ბესლახუბაში. მისმა შთამომავლებმა ახლა, ომი რომ იყო მაშინ, განყვიტეს ქრისტიანები, ქართველები. გააფხაზებულები არიან უკვე. ჩემი მამიდაც, ორი მამიდა ასევე გათხოვილი იყო ოჩამჩირეში. ორივე ცოლად ეჯდა (ცოლად ჰყავდა) აფხაზებს. დიდი ურთიერთობა ჰქონდათ აფხაზებთან. ერთი ცოლად ჰყავდა ნარმანიას. მამიდაშვილი – გოჯო ნარმანია.

ის წელიწადში ერთ-ორჯერ მოგვაკითხავდა, თვალებს ჩაგვიკოცნიდა, უყვარდა ის თავისი დედუღეთის მონახულება. ჰოდა, მეორე, გოჯოს მეორე ძმას შვილი არ ჰყავდა, იმას ბევრი ჰყავდა შვილები... მეორე მამიდის ქმრის გვარი არ მახსოვს, არ მინახავს არასდროს. არ მახსოვს სახელი და გვარი იმიტომ, რომ არ მინახავს არასოდეს. ის ნარმანიები აფხაზები იყვნენ. მეგრული კარგად იცოდა იმ გოჯომ. თქვენ შემოგვევლეთო და თვალებს ჩაგვიკოცნიდა.

ახლა, სოხუმამდე ზუგდიდში რომ ვსწავლობდი, დადიანის შენობაში, თეთრი შენობა რომაა, პირველ სართულზე იყო ბიბლიოთეკა მეგრული წიგნების და იმიტომ ვიცი კლასიკური მეგრული, ზუგდიდური. ჩავიდოდით, რომ გვიცდებოდა ლექცია ან რაღაცა, ჩავიდოდით იმაში და ვიქექებოდი. სულელი ვიყავი თორემ, იქ რა წიგნები, რა მეცნიერება, რა ამბავი იქნებოდა. ისინი ხო, დადიანები, ყველა საზღვარგარეთ სწავლობდა. დავით დადიანი ინგლისში ნასწავლი იყო და ეკატერინე და ესენი საფრანგეთში... მეორე სართულზე ვიყავით ჩვენ და მესამე სართულზე იყო მუზეუმი. იმ მუზეუმშიც, როგორც კი გაგვიცდებოდა ლექცია, ავდიოდით და ვათვალისწინებდით ამ ნაპოლეონ ბონაპარტის მაგიდა, ულურსმნოდ გაკეთებული, ნაპოლეონ ბონაპარტის ნილაბი. ერთი ნილაბი იქ იყო, ხომ?! ის პრინც მიურატის მოტანილი. პრინც მიურატი და ის იყვნენ მამიდაშვილ-ბიძაშვილები, ასე ამბობდნენ. იმ პრინც მიურატმა სალომე დადიანი, ეკატერინე ჭავჭავაძის გოგო (ასული) და დავით დადიანის, გაიცნო პარიზში. მოეწონა, ბალ-მასკარადი რომ იყო, იქ. ჰოდა აქეთ წამოჰყვა. როცა მოვიდა ახლა სიძე სამეგრელოში, ნახა ასეთი მინები, ასეთი ამბავი და ჭკადუაშვილს მისცეს მინა. იმ ჭკადუაშვილში გააშენა ოჯალეში პრინც მიურატმა.

ახლა ხომ ჩვენ შევდიოდით ბოტანიკურ ბაღში, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმი იყო სამწლიანი საშუალო დამთავრებულებისათვის. იმათ ისეთი კარგი სპეციალისტები ჰყავდათ, მე მერე უმაღლესში რომ ვისწავლე ეკონომიურ ფაკულტეტზე, არ გამჭირვებია

საგნების ჩაბარება. მერე თბილისის ივანე ჯავახიშვილის უნივერსიტეტი დავამთავრე ორმოცდაცხრამეტ წელს დაუსწრებლად და ვმუშაობდი ქალაქ სოხუმში ფინანსთა სამინისტროში. იქ იმიტომ მოვხვდი, რომ ჩემი და გაანაწილეს, აფხაზეთს არ ჰყავდა სპეციალისტები, ჰოდა პედაგოგი იყო, პედაგოგები გაანაწილეს. რომ დაამთავრა, მოხვდა სოხუმში. ჰოდა მეც იმან წამიყვანა. მე დედა და მამა არ მყავდა. ადრე დავობლდი და ბიძამ, დედის ძმამ, დამამთავრებინა საშუალო, ჯვარში. ახლა ისინი სულ დიდებული სამღვდელოების წარმომადგენლები ცხოვრობდნენ ჯვარზენში, სადაც ის ენგურჰესი რომაა ახლა, ის აქეთაა ენგურის ახლოს, ეს უფრო მაღალ ადგილზეა. ძოკია გეთია, ცხონებული... იქ სასაფლაო აქეთ. იქ ორი ეკლესია მდგარა, მაგრამ ორივე დამწვარი, ის, დანგრეული იყო. ჰოდა ამ ჩემი დედის ბიძაშვილები და ესენი... ერთი ეპისკოპოსი იყო, ეფრემი, ეპისკოპოსი, რომელიც მონაწილეობდა, დასავლეთ საქართველოს სამღვდელოებამ რაღაც პროტესტი განაცხადა, ის რომ ჩამოართვეს, საეკლესიო დამოუკიდებლობა, ავტოკეფალია, და იმის წინააღმდეგ გაფიცვა გამოაცხადა დასავლეთმა – საქართველოს, ქუთაისის, სამღვდელოებამ და იმიტომ დაიჭირეს ესენი ყველა. ესენი გვიან გავიგე, მერე „საბჭოთა აფხაზეთში“ გამოაქვეყნა ვილაცამ. ჰოდა ისე არ ვიცოდით მანამდე, რატომ გადაასახლეს. ეს ბაძაშვილები ესენი, ყველა ეს დიდებული ხალხი, შვიდი კაცი იყო გეთიები გადასახლებული, შვიდი. ერთიც არ დაბრუნებულა აქეთ. ასეთი ამბებია. მაგრამ ერთი გეთია როგორ არ გავიხსენო, მიშა გეთია, რომელიც სამამულო ომის დროს იდგა თეირანში. სტალინმა გაუშვა. ორ წელიწადს იდგა იქ. აი ის იყო, სამეულის ის ხომ იყო, კონფერენცია, ჩერჩილის, რუზველტის და სტალინის, მიშას ჯარი იდგა იქ ამათ დაცვაში. ის ერთი მიშა გადარჩა საცოდავი.

როგორ მიიყვანეს ახლა იქ. მაშინ, მაშინ საქართველოს ჰქონდა პოლიტიკა, როგორც შეიძლებოდა, სამეგრელო უნდა დაახლოებოდა საქართველოს იმიტომ, რომ სამეგრელოს უიმისოდ

საქართველო არაფერი არ იყო. მტერი მოადგებოდა თუ არა, თუ გვერდში დაუდგებოდა სამეგრელო, გამარჯვებული იყო. და გვაქვს ამისი მრავალი მაგალითი... სადაც გაიზარდა აღმაშენებელი...

იქ, მუზეუმში რომ ავდიოდით, იქ ბოტანიკურ ბაღშიც გავდიოდით, სადაც ნავი იდგა, იმ, რა ჰქვია, იქ წყალი ჩამწყვდეულია (დგას)... ტბასავით იყო შიგნით, წყალი რომ დგას-მეთქი... შიგნით ხომაა ბოტანიკურ ბაღში. ჰოდა, იმ ნავით ჩავსხდებოდით და შუა ადგილას იყო კუნძულივით, პალმა იდგა, ყვავილები რაღაცა, იქაც შევდიოდით. და იქ იდგა ერთი შენობა, როგორც დიდი კარებით შევიდოდით, დამწვარი შენობა იყო, დამწვარი, აგურის შენობა, და მაშინ ვიცოდით, რომ ის დაინვა, სასახლე, დადიანების სასახლე. და მერე გავიგე, რომ ის შენობა იყო სალომე დადიანის და პრინც მიურატის. ახლა პრინც მიურატმა ოჯახლეში ხომ ჩამოიტანა და გააშენა ჭკადუაშში, გაზეთი წაიკითხა, იმ გაზეთის სახელი, რა თქმა უნდა, მე არ ვიცი, წაიკითხა, რომ დაინვა პრინც მიურატის სახლი ზუგდიდში. ხოდა, თან წერილია, რომ ესო დანვაო, რომ დიდი ის აელო, დაზღვევის ფული. აი, როგორ მოიკლა თავი პრინც მიურატმა. ეს ხომ წაიკითხა გაზეთში, ძველ გაზეთში, ეს იყო ალბათ ათას ცხრაას პირველ ათეულ წლებში, მეოცე საუკუნის დასაწყისში. იმის მოურავი იყო დავით ჭითანავა, კიდევ ახალგაზრდა კაცი, რომლის დაც შემდეგ ჩემს დეიდაშვილს ჰყავდა ცოლად. ამიტომ ვიცი ეს ყველაფერი. და პრინცმა ხომ წაიკითხა ეს ცილისწამება, ის იყო საფრანგეთის პრინცი, რომელიც სამეფო ოჯახს ეკუთვნოდა, ნაპალეონის მამიდაშვილი, დეიდაშვილი..., და იუკადრისა... შევიდა, ეტყობა, და ამ დავითმა, მისმა მოურავმა, გაიგონა, რომ გავარდა თოფი. თოფი გავარდა და შევიდა იმიტომ, რომ ისიც ახლოს ცხოვრობდა იქ. სადაც პრინცის სასახლე იყო, იმის წინ ცხოვრობდა ის დავით ჭითანავა. და დავითმა ნახა, რომ ეს ამხელა კაცი გამხლართული წევს. ესე იგი თავი მოიკლა. ჰოდა, ცოლს რა უთქვამს... ცოლს

უსაყვედურა, ეტყობა, რატომ ქენიო ესო. რაო, შენი ხომ არ იყო. შენი ხომ არ იყო და შენ რა გენადვლებო და ამის ეს ვერ აიტანა. ანუ ცოლს გაუკეთებია ეს კომპენსაციის ასაღებად და ის კაცი გალანძღეს. და ეს შეურაცხყოფად მიიღო ამ კაცმა.

მე უცებ დავიწყე მუშაობა ქალაქის საბჭოში, ზუგდიდში. დასუფთავების სამმართველო, სახერხი ქარხანა და ავეჯის სახელოსნო, ბულალტრად ... იქიდან მერე ჩემი და ხო იყო (მე დედა ხო არ მყავდა) უფროსი და , რომელიც სოხუმში იყო, ჩამოვიდა ერთ მშვენიერ დღეს და წამიყვანა იქით, სოხუმში. სოხუმში ვიმუშავე, ფინანსთა სამინისტროში ვიმუშავე. კარგი ის მყავდა, მათითაშვილი, მინისტრი., ისეთი კარგი ფინანსთა მინისტრი, კარგი ფინანსთა მინისტრი იყო. სტალინი სოხუმში იყო სულ, ხომ?! სტალინის მადლობებით ჰქონდა კაბინეტი სავსე. მიჭედებული ჰქონდა კედელზე. ისეთი სამინისტრო იყო. საბიუჯეტო განყოფილების ინსპექტორი ვიყავი, დაფინანსებაზე ჯანმრთელობის და განათლების. მერე რა... მერე გავთხოვდი... სოხუმში ვცხოვრობდი 49 წლიდან 93 წლამდე. სადაც გავხდი დამსახურებული ეკონომისტი, შრომის ვეტერანი... და ასე...

– შენი ბაბუა როგორ მოხვდა ზუგდიდში?

– ბაბუა როგორ... დღეობა არის რაღაცა. ამ ხონის ახლოს არის ის გორდა და კინჩხა არის მაღალი საკურორტო ადგილი, მთაში. ჰოდა დადიანმა გაუმართა დღეობა, ცხენოსნობა, ცხენოსნობა ძალიან გავრცელებული იყო. და ჩემი ბაბუა ათამაშებდა ცხენს, ცხენს ერქვა ჰქვია კუკლა. ჰოდა გამოვიდა ჩემი ბაბუა, გლაბუა. აათამაშა ცხენი. რომ აათამაშა და კარგი. ამის მეტი (გარდა) ხომ ბევრი არიან მეცხენეები, ან მარულაა, ან ავარჯისებენ ამ ცხენებს, ცხენბურთი იმართებოდა, ასი რაღაცა ამისთანა, და მოენონა დადიანს, მუშნი დადიანს, მოენონა ამ ჩემი ბაბუის ცხენი. პატარა ცხენია, მაგრამ ისეთ რაღაცებს აკეთებს... და ისე ეს დადიანები ყველა სპორტსმენები იყვნენ. თეიმურაზ ბატონიშვილს

მოვსწრებივარ მე. მოხუცებული კაცი იყო. მას არ შეეძლო წასვლა საზღვარგარეთ და დედაჩემი საჭმელს რომ გააკეთებდა, დამაკავებდა ხელში და გადამქონდა ეს საჭმელი ამ დადიანების ეზოში. ის ცხენი მომეწონაო, თქვა დადიანმა, ხომ, ჩემი ბაბუის. ეს უთხრეს გლახუას, შენ ამოგიჩრიაო. რომ ათამაშებდა თურმე, ეს მისი კუკლა აათამაშა ამ დადიანის წინ და ჩამოხტა და აღვირი დააკავა ხელში. ესე იგი აჩუქა ეს ცხენი. იმ ცხენის საფასურად თავისთან ახლოს ჰყავდა ხომ, მინები უბოძა სამეზობლოდ, კაცი (არავინ) არ იყო ჩასახლებული (არ სახლობდა ჩვენ შორის). მეზობლად იყვნენ ერთი სიტყვით და კარგი მინები და რაღაცა მდინარის პირას... თვითონ ხომ არ მუშაობდნენ ისინი, უკვე წასულები იყვნენ. ისინი იყვნენ ყველა აგრონომები, რაღაცები და იმის ახლოს კარგი იყო ცხოვრება. ჩემი უფროსი ძმები და და – ყველა დადიანის მონათლული იყო. ჩემს დას ჩონგური აჩუქა დადიანმა, ელიკოს. იმ ჩონგურით ვისწავლე ჩონგურის თამაში (დაკვრა).სადაფით იყო განწყობილი. ესე იგი, ნათლიამ დადიანის ქალმა აჩუქა ჩონგური. ასეთი ის მიდიოდა, ენგურის პირას უნდა დაესახლებიათ ხალხი და ამას მოყვა ეს ჩემი ბაბუაც. დაასახლეს.

ეს ბაბუა, მთაში გაზრდილი კაცი და რაღაც რომ იყო, ამ ენგურზე მიდიოდნენ, ენგურზე შეშა ჩამოჰქონდა. სვანეთიდან ჩამოჰქონდა შეშა. იმას კაუჭებით იჭერდნენ იქ და აგროვებდნენ. იქ აშრობდნენ, მერე მოიგანდნენ ურმებით სახლში. ჰოდა ერთ დღეს წავიდა და დაიკარგა, ნუ, დამხრჩვალა იქ. დამხრჩვალა და ეძებენ ყველანი. ვერ მოიძებნა, ისე დამთავრდა ოთხი დღე, ოთხი-ხუთი დღე. დედაჩემი ყოფილა ორსულად., ჰოდა სიზმარი ნახა: შვილო, ელენეო, იქ რატომ მეძებნენ?! მეო ამდენი მეტრით, არ მახსოვს ახლა, ვარო დაბლაო. წავიდნენ და იქ გადაზომეს თურმე და მივიდნენ და იქ ნახეს. ასეთი ამბებია.

ჰოდა ახლა ტირის ბებია თურმე. მე რომ ბავშვი ვიყავი, ოჰ, ეს ანიკეს შვილიშვილი არისო, იტყოდნენ, და ის რომ მოკვდაო,

გლახუაო. ტიროდა თურმე, არ იცოდნენ მეგრული, ხომ არ იცოდნენ. მამაჩემმაც არ იცოდა კარგად, ჩიქორთულად ლაპარაკობდა ნახევარ იმას, ნახევარ ამას. და მერე ჩვენ, ჩემმა ძმებმა და ჩვენ, ვიცოდით მეგრული. დედა გვყავდა მეგრელი და იმიტომ. „ჰოიდა, ჰოიდა, შე უბედუროეი და გლახუეი და, რა გინდოდა და მდინარე ენგურში დააა...“ – ამის მეტი მეგრელის ქალებმა არ იცოდნენ ქართული, ჰოდა იმიტომ ამას იმეორებდნენ, ასე ტიროდაო ანიკე კუხალიშვილი, კუხალიშვილი. ქართული ისწავლეს. სკოლაში არ უშვებდნენ. ჩემი მეზობლები, იყვნენ ისეთები, სკოლაში ბავშვებს არ უშვებდნენ ჩემ დროს...

მე დავიბადე ათას ცხრაას ოცდაშვიდ წელს და სადღაც ოცდაცამეტ წელს იყო თუ რომელიღაცაში წავედი სკოლაში. იქ მასწავლიდა არსენა ხვინგია. კარგი კაცი, განათლებული. მღვდელი იყო, მაგრამ რალაცნაირად გადარჩა ალბათ იმ გადასახლებებს. დედაჩემთან ჩამოდიოდა ხშირად, ორი კილომეტრი იყო მისი სახლიდან ჩვენს სახლამდე, მაგრამ მოვიდოდა, რალაცა ამბებს იგებდა ალბათ, ბავშვებს ვინ გვეტყოდა ამას. მერე მეორე კლასიდან მოვიდა ჩვენთან ტექნიკუმდამთავრებული ჩვენი მეზობელი, კიდე ჩვენს იქით ცხოვრობდა ენგურის პირას, კოლია ბაკარაძე. ბაკარაძეები კარგი მეზობლები იყვნენ ჩვენი. კოლია მეორე კლასში მასწავლიდა ბაკარაძე, მერე ეტყობა იმან უმაღლესი დაამთავრა, მაშინ ტექნიკუმდამთავრებული იყო, და საშუალო სკოლაში გადავიდა მერე, ჩხორიის საშუალო სკოლაში. ახლა როგორ იყო, წვიმა არა, თოვლი დევს, „ობირგულეს“ (სამუხლედ) იტყოდნენ, მუხლამდე. ესე იგი მეტრამდე არაფერი არ აკლდა და მე სკოლას გავაცდენდი?! ტყავის ფეხსაცმელი ჩამაცვეს, კოლიამ გამომიარა, ამომიარა (ილღიაში ამომიტაცა) და წამიყვანა სკოლაში სამი კილომეტრი. მივედით იქ, კაცი არაა (არავინ არაა). რამდენი წლის ვიქნებოდი მე, რვა, შვიდი-რვა. ესე იგი, გაცდენა არ მიყვარდა და ვსწავლობდი. ეს მათემატიკა ვიცოდი. იქ ვსწავლობდი, იქ მასწავლებლებს

ვუსმენდი და ისე. წინ ვეჯექი ყოველთვის. რაიმე კითხვას რომ დასვამდნენ, უცებ ვაძლევდი პასუხს. დიახ, ბატონო. ეს კოლია ბაკარაძე. ვალდებული ვიყავი მის წინაშე, კარგად რომ მესწავლა მერეც. ის კოლია მერე სოხუმში იყო განათლების განყოფილებაში, ინსპექტორი იყო სამინისტროში. მერე სერაპიონი გვაფრთხილებდა ყოველთვის, ისწავლეთ და ისწავლეთო. მეძლეოდა, თავისუფლად მეძლეოდა ის სწავლა.

დადიანების და იმათი გეგმა იყო, საერთოდ სამეგრელოსთვის უნდა ესწავლებინათ ქართული. იმიტომ ვთქვი, სკოლაში არ უშვებდნენ, ეს, ის-მეთქი. ესე იგი გაუნათლებელი ხალხი იყო, მაგრამ მშრომელი ხალხი. ხოდა, ილია ჭავჭავაძემ რომ თქვა, სამახსოვრო დღეო, ყველაზე უფრო რომელი დღე დაგამახსოვრდაო და რა თქვა თუ იცი, სენაკში რომ ქართული სკოლა გახსნა. ახლა მე რატომ ვუკავშირებ, იმიტომ რომ აი იმ პერიოდში იყვნენ მოხვედრილი ჩემი ბაბუა და ისინი. რომ გადაასახლეს, წინააღმდეგობები ჰქონდა ქართველებს. ეს მეგრელი ბიჭები გადმოდგებოდნენ იმ ქვის ლობით რომ იყო იმას, და „ბაჭამ ქორთუეფი!“ („ტკიპიანი ქართველები“) და აღიზიანებდნენ ჩვენს ბიჭებს. ხშირად იმართებოდა ასეთი ჩხუბი. ქართველი იყო ესე იგი ტკიპიანი ქართველი. რა იყო ეს „ბაჭამ“ (–ტკიპიანი), არ ვიცი. ახლაც არ ვიცი, რა იყო. იყო ერთი ამბავი. იმიტომ იყო მერე, იმ მეზობელს ჩემი თავი მონათვლინეს... ასე მირონს ღებულობდნენ რალაცა და უკავშირდებოდნენ ერთმანეთს ნელ-ნელა და გაითქვიფნენ მერე. დედა ხომ მეგრელი იყო. მეგრელი ქალები მოჰყავდათ, იმათ კიდევ ის ქართველები მოჰყავდათ, რალაცა და, გაქართველდა და სამეგრელო ისე გაქართველდა, არ თმობს ქართულს. მიუხედავად იმისა, რამდენი აგიტაცია იყო ახლანდელი ომის დროს, „დაჟე“ გაღელი მეგრელები რომ ისო, მეგრული ენა შემოიღეთო, ის ქენით, ეს ქენითო, მაგრამ არა. ყველაზე უფრო ერთგული საქართველოში მეგრელია ქართველების. და ეს არ იცინა.

აფხაზებთან, როგორც ვთქვი, ორი მამიდა ხომ იქ გვყავდა. ჯერ აფხაზეთში მიდიოდნენ ის კუხალიეშვილები, ისინი ჩოხა-ახალუხში გამონყობილი, ცხენებზე ამხედრებული, ჩვენ გამოგვივლიდნენ და მიდიოდნენ აფხაზეთში. იქაც ხო იყვნენ კირთაძეები. და ერთმანეთში იყო ცოლის მოყვანა, გათხოვება. იქით არა, გუდაუთისკენ არა, აი აქ, ოჩამჩირის რაიონში. დიდი მიმოსვლა ჰქონდათ იქით-აქეთ, დიდი სიყვარული, ნათესაური კავშირები. იქაურს ვიცნობდი სტეფანე კირთაძეს. ის არ ეწერა (არ იყო ჩანერილი) აფხაზად. აფხაზად იყო ჩანერილი ოჩამჩირის რაიონის რომელიღაც სოფელში ისინი რომ გააფხაზდნენ, მაგრამ ურთიერთობა აქვთ კირთაძეებთან. ჩემი ძმისშვილები, და ჩემი ძმა და ისინი ხვდებოდნენ ერთმანეთს და იმათაც იციან, საიდან არიან, რა არიან, მაგრამ ამ აფხაზი დედებიდან... მერე აფხაზეთში ხომ იყო პოლიტიკა, აფხაზურ სკოლაში თუ არ წავიდოდა, სხვა სკოლა არ ჰქონდათ. თანამდებობას ვერ იშოვიდნენ. და გადააფხაზეს ბევრი მეგრელები, ქართველები. ეს ლაკობას პოლიტიკა არისო, იტყოდნენ მაშინ. და ის ვინ იცოდა, აქეთ ამ აფხაზებს და იმას ვინ ეჯდა (ჰყავდა ჩასაფრებული) მტერი. ეს რუსი იკაფავდა გზას ყოველთვის ამ პატარა ერებში, რომ სპობს, ის უნდა, ის უნდოდა, ეტყობა, ახლაც ის უნდა... კვიციანი რომ გამოვიდა, ჩვენ გადაგვყლაპავსო რუსი და ჩვენ პატრონი არ გვყავსო. უკვე იციან. მაგრამ მაშინ რუსის ძალას რა დაუდგება წინ.

ჯვარში, ჯვარზენში იმართებოდა ჯარალობა (ჯარობა – ხალხის თავშეყრა), ერქვა „ჯარალუა“. ამ ჯარალობაზე მოდიოდა მთელი ზუგდიდი, ეს ენგურის სანაპირო. იქიდან ჩამოდიოდა ლეშამგე, ჩქვალერი (სოფლებია) და ჩქვალერელი ქალები აკეთებდნენ ნაბადს. თეთრ ნაბადს გააკეთებდნენ და ჩააკრავდნენ ვიწრო ლელეში. თვის ბოლოს, სავსე მთვარე რომ იყო, მაშინ გამოდიოდა რალაცა „ლების“ ეძახდნენ. (ლები – ქაობის მოლურჯო მინა, იყენებდნენ შალეულის შესაღებად). ისეთი იყო, იცი, რალაცა. იმაში ჩამარხავდნენ იმ თეთრ ნაბადს. და მერე გამოიტანდნენ

და შავი იყო. მცენარე არ იყო, მიწა ამოდიოდა, როცა სავსე მთვარე იყო. თხელი იყო, თხელი. „ლები“, აი ის რომ მოზილო, მჭადი, ასეთი ფერი, ნაცრისფერი რალაც. ის ახლაც ისეა იქ, ახლაც იქ ცხოვრობენ ფიფიები, ქანთარიები და იმათი ქალები აკეთებდნენ ამას, მეცხვარეობა იყო იქ, მატყლისგან.

ჯარალუა, ესე იგი ვაჭრობა, სავაჭროდ მიდიოდნენ ეს ცხენოსნები, ცხენებიც იყიდებოდა, ყველაფერი იყიდებოდა. ჰოდა, დედაჩემი დგას ზევით აივანზე. გადაჰყურებს იმას. ამ დედაჩემის სახლში, ძოკია გეთიას სახლში, ცხოვრობდა რუსი ცოლ-ქმარი, ტყის მცველები, ეგერები, და ძალიან განათლებული იყო ქალი. რუსული იცოდა დედაჩემმა კარგად. პირველი მოწვევის დეპუტატი იყო დედაცემი ადგილობრივი, სოფელ რიყეს სოფლსაბჭოსი. რუსული კარგად იცოდა და რომ უყურებენ, ამ ცხენოსნებმა ამათ ხან გააჯირითეს ეს. ჩემი მამა ლევანტია მოეწონა მას და ეს კეკელა, მერე ელენეს ეძახდნენ, კეკელა ერქვა ქალიშვილობის სახელი. და მოეწონათ მამაჩემი, ეს ცისფერთვალა, ქერა თმებით, მაღალი კაცი ასეთი და კაი ცხენოსანი. ლევანტია ცუდი იქნებოდა, გლახუას შვილი, დადიანს რომ მოეწონა მისი ცხენოსნობა?! შვილებსაც ისე წვრთნიდნენ, ეტყობა. ჰოდა ესაა, დედაჩემი მიათხოვეს ამ ჯარალობის შემდეგ იმას. ასე მოხდა მერე გაცნობა ეს ის და, ჰოდა ახლა რატომ მოეყევი ამას, ჩვენც დავყავდით ზაფხულში ბავშვები. ის ჯვარი მაღალი ადგილი იყო, კურორტი ადგილი იყო, მერე წყალი კარგი არის, ჰაერი კარგია.

მოდის ლევანტია იქიდან ამ ენგურის პირით, ენგურის პირით უნდა გამოგველო ლია, ტყაია და მერე არის რიყე (სოფლებია). მერე ენგურია ჩასასვლელი და რალაცა. ნაბდით, ცხენით, გააჩერეს ყაჩაღებმა ამ ლიაში, ლიაში არა, იმ ტყაიაში ცხოვრობდნენ თურმე ცუდები (გლახები), იქ ჩაასახლებდა ხოლმე დადიანი, რალაც რომ არ მოსწონდა, ისეთ ხალხს... ჰოდა, მოიხადე ნაბადიო. კი ბატონოო, უთქვამს მამაჩემს, მაგრამ ეს ნაბადი იმან

მათხოვაო, მუშნი დადიანმაო, და როგორ მივიდეო, იმისი არისო... და მოიცვი ესო და წადიო და ცხენს დაარტყეს ხელი უკან და გაუშვეს. ესე იგი ისე იცავდა ის დადიანი ამ ხალხს. სახელოვანი იყო. პატრონობდა თავის ხალხს. ალბათ გაფრთხილებული ჰყავდა, ახსენეთ ჩემი სახელიო. თან ვაჟკაცი იყო თურმე, ისეთი ვაჟკაცი, აი კინოში რომ გვაჩვენებენ. ომარ მარლანია და ვილაცები ისინი ვერაფერს ვერ აკლებდნენ. არც გაუბედავდნენ. და მერე იმათი მოდგმა და ისინი ჩარჩნენ საზღვარგარეთ, არა? და ის თემრაზი შეგვრჩა იქ. მოხუცებულ თემრაზს უვლიდნენ მეზობლები. თემრაზი მახსოვს, ისეთი ლამაზი მოხუცებული კაცი იყო და იტყოდნენ, თემრაზი ისეთი ის იყოო, სპორტსმენი, გაჭენებულ ცხენს სამჯერ ამოუვლიდა თურმე, გადაახტებოდა და... მოჯირითე, სპორტსმენი. ამ წელს იზომავდნენ ყოველთვის. იმ ლებარდეში რომ ადიოდნენ, იმას წესრიგში მოჰყავდა. მუცელი გამობერილი და ის კი არა, წელი თავის ზომაზე უნდა ჰქონოდა. მისდევდნენ ამ სპორტს, ცხენოსნობას.

და მერე რა იყო? მერე ომი და ომის საშინელება...

– ბავშვობაში ზღაპრები არ იცოდით?

– პირველი ზღაპარი ბავშვობის მახსოვს: ოთხი-ხუთი წლის რომ ვიყავი ისე, ჩემი უფროსი ძმა ტრიფო ყოველ ღამე, როგორც დავნებოდით, ერთ და იმავეს, „ქუდი კუნჭულე კანწილე“-ს ზღაპარს მიყვებოდა... „ქუდკუნჭულე“ – ესე იგი, წვეტიანი (კონწიალა) ქუდი იყო რალაცა და „კანწილე“ (რწვეთი მავალი) კაცი, ასე რომ იცის სიარული ისეთი, რომ იპრანჭება ისეთი. ამას იმიტომ ერქვა, მერე რომ დავაკვირდი. ათი ძმები, ცხრა ძმები იყვნენ, ცხრა ბიჭები, ესე იგი, ძმები და უმცროსი ძმა იყო ყველაზე უმცროსი ეს ქუდკუნჭულე კანწილე. დიდები რომ გახდნენ, რომ გახდნენ საცოლოებად, წავიდნენ საძებნად საცოლეების. უნდა მოიყვანონ ის ცხრა და. უნდა მოძებნონ ცხრა და. გადაიარეს ერთი მთა, მეორე მთა. მიდიან მთელ დღეს, მიდიან და დაუღამდათ.

რომ დაუღამდათ, ნახეს, სახლიდან ამოდის კვამლი, ესე იგი იქ ცხოვრობს ვილაცა. ჰოდა მივიდნენ და დაუძახეს: – ეი, მასპინძელო! და იმან მისცა ხმა (გამოეხმაურა): – ოოოოოოო, ვინ არის აქო?... ნახეს, რომ დევია, მაგრამ სად შეძლებენ წასვლას, კართან დგანან, დევის სახლის კართან. ძველად ნამდვილად ცხოვრობდნენ თურმე ეს დიდ-დიდი ხალხი, დევებს უძახდნენ. და იმათგან, ჩვეულებრივი ადამიანებისგან შორს იყვნენ, ტყეში. კაცსაც ჭამდნენ, თუ შიოდათ და რალაცა. ამიტომ მოსდევდა ხალხი და კლავდნენ. ამიტომ ისინიც უფრთხილდებოდნენ თავს. დიდები იყვნენ, ვეებერთელა და ბანჯგვლიანები იყვნენ. ოხოხოხო! და, ღამეს გაგვათევინებთო? და, მობრძანდითო, უთხრა. და შევიდნენ, რა გზა აქვთ, რომ არ შევიდნენ. შევიდნენ, ჰოდა ამაღამ, ღამეა უკვე, სიცვივა. და ესენი დაანვინა ცხრავე ერთ დიდ ოთახში. ამ დევს ჰყავდა ცხრა გოგოები, დები...

მაგრამ თითქოს ძინავთ ახლა, ასე რომ იცის (ჰგონია), ამ დროს, ნავიდა დევი დაანთო ის ცეცხლი, ჩამოკიდა დიდი ქვაბით წყალი... „კარდილაში“ (დიდ ქვაბში) ჩადიოდა სამი-ოთხი ფუთი წყალი, დევი რომ ასწევდა და ჩამოკიდებდა. ამის ადულებამდე ისინი დაიძინებენ და მოკლავენ და ჩახარშავს აქ ამ ქუდკუნჭულა კანწილეს ძმებს. და დაუძახა: – ქუდკუნჭულე კანწილეე!... – ბატონო, – ამან დაუძახა. – არ გძინავთო?... – დევს უნდა, რომ ეძინოთ. – არაო, შემანუხაო შენი თხების ბაკაბუკმა, თხებმა არ დაგვაძინესო, გომურში ბაკუნობენო... ნავიდა დევი და ყველას თავი მოჰკვეთა თხებს. ნამოვიდა და ისევ დაუძახა: – ქუდკუნჭულე კანწილეეე!... – ბატონო! – იმან დაუძახა. – რატომ არ გძინავთო? – და, – შენი ცხენების ტორების ბრახუნმა არ დაგვაძინაო... ნავიდა და ეს ცხენებიც განყვიტა. დაბრუნდა. ისევ დაუძახა: – ქუდკუნჭულე კანწილეეე!... – ბატონოო! – უთხრა მან, ჰოდა, – არ გძინავთო? – და – არაო... – ახლა რა განუხებთო? – შენი ძროხებით ბლავიანო... ესძროხებიც განყვიტა და ამდენ ხანს გათენდა.

გათენდა, ალიონია, ამ დროს გააღვიძა თავისი ძმები. ესენი დაძინებული არიან, ხომ სძინავთ მთელ ღამეს. იმ დევის გოგოებს იქით სძინავთ, სხვა ოთახში. გააღვიძა ესენი, არიქა, გაიღვიძეთო და წავიდეთო უნდა. შევიდნენ ამ გოგოებთან, ამათ თავი მო-ჭკვეთეს და თავიანთ ლოგინში ჩაანწინეს. ჰოდა გაიქცნენ. მირ-ბიან, მირბიან... ახლა დევი როდის შევა მათთან, მერე ხომ ნახავს, რა ამბავია და გამოედევნება. ჰო, მირბიან, მირბიან და მდინარე აქვთ, წყალი აქვთ გასასვლელი. დგანან აქ, რით შევიდნენ... წყა-ლია ჩქარი წყალი, მთის წყალი და როგორ შესცურონ ამაში.

ამდენ ხანში გაიგონეს, დევი შევიდა, იკითხა და ხმა რომ არ გასცეს, ე, გავკეთდიო, და გამუოტანია ერთი და ჩააგდო მოსა-ხარშად, ჰოდა მერე რომ შეხედა, ეს ქალია ხომ, გოგო, და მიხვ-და... და გამოეკიდა... მოღრიალებს და მოდის დევი. იქცევა მთა, მიწა, ხე – ყველაფერი კანკალებს, ისეთი ხმა აქვს დევს. ჰოდა მორღიალებს, მაგრამ მის მოსვლამდე წააქციეს ერთი ხე ჰოდა გადავიდნენ მეორე ნაპირზე. იმ მოვალი (მომდინარე) წყლის დე-ვსაც ეშინია, ეტყობა. მოვიდა დევი და ნახა, ესენი გაღმა რომ მირბიან იქით. ეს ხეც ნახა და რომ ავიდა ამაზე, ჩაუტყდა და ჩავარდა იქით და ჩაიხრჩო იქ. და გადარჩნენ ეს ძმები. გადაარ-ჩინა იმ უმცროსმა ძმამ.

ამდენხანს მეც დამეძინებოდა, ეტყობა, და ამის მერე არ მახსოვს.

ბავშვები რომ შევგროვდებოდით ღამით, სადაც დიდი ცე-ცხლი ენთო, შუა ცეცხლი ენთო, ვუსხედით (მიმსხდარი ვიყავით) ცეცხლას და ვლაპარაკობდით. ზოგი ზღაპარს იტყოდა, მერე ვე-ჯიბრებოდით, „ე მუორე მუორე“ (თამაშის სახელი – ჰე რა არის, რა არის), „ე მუორე მუორედან“ თუ ახსნიდა ის მეორე მხარე... დავჯგუფდებოდით ვინ ვისთან იქნებოდა... თუ ვერ ახსნიდა, მა-შინ: – მომეცი ლენინგრადი. ქალაქებზე ვნიზლაობდით. ის პარი-ზი ჩემი იყო, ის იმისი იყო, ის იმისი იყო, და ასე... და იმ „ე მუორე

მუორეში“, მაგალითად ვიტყვით: „ჩემი პატარა თვალი ცამდე მისწვდება“. ცემი პატარა თვალი ცამდე წვდება. თუ შეძლებდნენ ახსნას (გამოცნობას... თუ ვერ შეძლებდნენ ახსნას, ერთი ქალაქი ჩვენი იყო – ლონდონი გინდოდა, რომელი ქალაქი გინდოდა. ასე გადიოდა ღამე და გვიანობამდე არ ვწვებოდით. ისე, დიდი ღამეები მოდიოდა ხომ ზამთარში, ცეცხლს ვუსხედით.

– „ე მუორე მუორეს“ კიდევ რას იტყვით?

– ჰე რა რაის, რა არის, მოდის და მოიპანლურება, მივა და მიაკვდება?

– ჰოდა, რა ყოფილა?

– წისქვილის წყალი. მიდის წყალი, ხომ მიდის, და მერე იქ რომ ჩავა, ბორბალს რომ მოხვდება, მივა და მიაკვდება. ისე წისქვილის ღარი ჰქონდა მიდგმული და ის ჩადიოდა. კიდევ, მაგალითად, „კატა ღანვით კიდა“. ეს იყო საბუდარი. საბუდარი – ქათმები სადაც კვერცხს დებდნენ, ხომ? ერთი ხელი ჰქონდა და ცალი ღანვით ეკიდა საბუდარი.

– და რას ნიშნავდა?

– საბუდარი, ქათმები სადაც დებდნენ კვერცხს. სადაც წინილებს ჩეკდნენ. ბუდე.

კიდევ ასეთი რამდენი რალაცები ვიცოდით, ასამდე ვიცოდით. ესე იგი, ვინ დაილლებოდა, ვინ არ დაილლებოდა. და ასე ვწვრთნიდით ერთმანეთს.

ვთამაშობდით დღისით. დიდი ეზო ვისაც ჰქონდა, ჩვენ დიდი ეზო გვექონდა, ჩვენ დიდი ეზო გვექონდა, ჩვენ დიდი ეზო გვექონდა, თან ყოველთვის გადაცოცხილი (გადახვეტილი), გადანმენდილი. და ვგროვდებოდით და ვთამაშობდით: „აფტო, პიტო, პარპალიტო, ვასკო, ვისკო, დომ“. ვისაც მოხვდებოდა, ის იმალებოდა, ის დომ. „აფტო პიტო პარპალიტო“ იტყოდნენ, ეს თურქული არისო. არა? არ ვიცი. და მეგრელები ვხმარობდით.

მერე ვთამაშობდით, საქანელა გვეკიდა და ხო-ხო.. აქეთ, იმ

ხეზე რომ ეკიდა, იმ ხის ტოტს უნდა მირტმყოდა ზურგი და აქეთ ის ფეხები ერთმანეთს. ვაქანავებდით.

მერე ვთამამობდით დაჭერას. ერთი გაიქცეოდა, მეორე მისდედა. ის თავის ჯგუფთან თუ მივიდოდა, მერე მორჩა. მენამდე დაგეჭირა უნდა. ჰოდა ეს სირბილი, დავრბოდით მთელი დღე. ხან ხეზე ვიჯექით, ხან დავრბოდით და ისეთი ის გვექონდა, განვითარებული ის, კუნთები, ხეზე ასვლა, ხეზე ჯდომა და ეს, და ის...

მე პატარა რომ ვიყავი, როგორც რომ წერა და კითხვა ვისწავლე, კითხვა, ხეს მოვძებნიდი, კარგად რომ სემეძლო ჩამოჯდომა, ისეთ ხეს და იმაზე შევჯდებოდი და ვკითხულობდი. ასეთი თავისუფლება გვექონდა ბავშვებს, ბევრი დრო გვექონდა.

მიგვიხაროდა, რა დ დრესასწაულები იყო, ასე: ახალი წელი, აღდგომა.

ახალ კაბას შეგვიკერავდნენ აღდგომაზე, იმ ყვერულს (დაკოდილ მამალს), ყვერულს და რალაც ღვეზელს, ღვეზელი ერქვა მოგრძელო პურის იმისგან გამომცხვარი რალაცა, ყველით იყო სავსე... ღვეზელი და ყვერული უნდა მიგეტანა ნათლიასთან. ის იქ კიდევ დაგახვედრებდა საჩუქრებს. მერე მთელ დღეს ეს კვერცხები გვეჭირა და ვთამამობდით ჩვენს გემოზე სადღაც-სადღაც ადგილებს რომ ვანახავდით. იქ ვაჯახებდით და იმ ყველას რომ აჯობებდა, იმ კვერცხს ვუვლიდით (ვუფრთხილდებოდით). ქვეყნის კვერცხს ვჭამდით და არ გვწყენდა. კვერცხი უნდა ეჭამა, ვინც გატეხა იმან. იმისი იყო კვერცხი.

ამ ლექსს გვასწავლიდნენ:

„აიაა, ბაიაა,

ბაიას სწორზე აღდგომაა,

შობაა და კალანდაა,

წყლის კურთხევა დიდი დღეა“.

ამის მიხედვით, ესე იგი, ამ ლექსით გვასწავლიდნენ იმ დღესასწაულებს.

შელია მარო, 68 წლის; ოჩამჩირე – თბილისი

ჯგერო ვორდით აფხაზეფნკემა, გვალო ჯგერო. გილეფმით ართიანშა. საჩუქრეფით მიშეს. ართ მეშოკ შანქარ ვაჩუქი ჩხუპიმ დოჭყაფამახ კვარჭია რდღ დო მატუა დო ინეფს დო აშო ტყარ ლეჯი, კურდღელი, შამპანური მუშ ოჯახიმ ნაკეთებ დო თენეფით დო ართიანც პატის ფცენდით. უკული კოჩარაშე გიშამიონ თინა რდღ, გარგანჯია ოთარ, ნამუთუ სქუა დუვცილეს, მუმა დუვილეს, მარა გვერდ სოფელ თიქ გიშეყუნ, თი გარანჯიაქ. დო თვითონ აფხაზებქ დამიცვეს. ხო ქინოფსქიდით ჩქი აფხაზეთის, მშვიდობიან მოსახლეობა. აფხაზი რე ჩქინ ნოსაშ, ინეზაშ, დიდა. ჯოპუა რე. დო პირიქით მუშ ჯიმაღეფს გამოთხოზაფუდ, სო რე ჩქიმ მარგალ მოთაღეფია დო თაში. მა მაგალთო პირადო შემღებ ბთქუენ, ოთხონერ პროცენტ მა მუთ წარმატებაშა მინჭირინუაფ სოფელსგენ, თინა რდღ აფხაზეფ, დოჭყაფილი კომკავშირში რაიკომში მდივანშე პარტიაშ რაიკომში მდივანში ჩათვლით.

ჯგირ დო ფურს ართო ვორდით. ჯგირ დამოკიდებულება მიღუდეს. ნოსათ პუნდეს, სინჯათ პუნდეს, იშოთ, აშოთ. ჭლოუს ჩქიმ დეი ცხოვრენდგენ, ჭლოუ აფხაზურ სოფელი რდღ, მარგალეფ ვამჩქე ასე თექ მუსხი ოჯახი რდგენ, იყუაფუდ ართ ვით, ვითოჟირ, ვამჩქე მუსხი ოჯახი რდგენ დო ჩქიმ დეი თემ დასაფლეს, დოღურ, აფხაზეფქგენ, ჟირომ კოჩშე მეტი რდ თურმე სუფრას, სიტყვეფით გიშულა დო თაშ. ათაშ ფცენდით ჩქე ართიანს პატის დო მიხორდეს ართიანი.

ამდლა ხოლო, ხო მოხვად თეცალ, ესე იგი, ომ ვუნოდათო თეს, თუ კომერციულ ომიო, თუ ომი, თი აფხაზ, ნამუთ მიხორდუნ, თინა მიხორს. ენა დუდს მახუ აფხაზეთის მასმა პიჯიქ, მუშო ოკო რაგად. ჩქე ჯიმაღეფი ვორდით, ნოსალობა, სინჯა იშო, სინჯა, მუჭო თქუანა, აშო, ნათესაობა მიღუდეს, ნოსა

მიცუნსუ, სინჯა მიცუნა დო თაში. ჩქიმ ბიძისქუას ხოლო აფხაზ ეკუხედ, მაგალთო. შეკრებეფი რდგ, სუფრები რდგ.

ჩქიმ სოფელიშ დაცემამ დროს ხომ თექ ინოფსქიდით ანთას ჩქვითომ მოსახლექ, ნაჩინეფ აფხაზეფქ მიდამიონეს მა დო სულიკო ღვადაშა. თენა რდ კვარჭია. მარა მიწუ თე კვარჭიაქ, მა თქვან ოჯახ მიცორს, თქვა მიცორთ, მარა ვითაამშე ეროვნებამ ბრძოლენს თქვან წინააღმდეგ დო მოშქურუნია, მა ხოლო მეტცილანია, დო დუგორთინუათია ოკო უკახალე. ქიმთმოხუნეს ყიგულს დო უკახალე ოკო მორთინუან. ცენტრიშა იფრთუთ, იახან, თიმ დროს ართ აფხაზიქ, ასე ვაფუბლუნქუ, ხამ გელელუ, გაგთილ, დახა დო გაჩერ მანქანა დო დორვილენია ოკოვა ასე, მიწუ. დახა, მუშენია, ურაგადუ, „მუშენ“ ვაუთქუალ აფხაზას, ნე ტროგაია, უწუ თი აფხაზაქ, ანა ხაროშია ტიოტა, ესე აფხაზცი ლღუბაგ. ტიოტა მარო ნი ბოისია, ესლი კტონიბუდ პრიდდოტ, სკაჟი, ჩტო ბესიკ წვიჟბა ბილ უ ნას. მიდგარენ ბესიკ წვიჟბაქ გინმოსქილიდუ. ცოცხალი ქედომტუ დო გიშებლით აშო. თექ თე აფხაზაქ გეგმოსქილიდუნ, ეთექ თე ოთარ ბარგანჯიაქ გიშაპონაფას ქიმმეხვარეს დო გამშამიციონეს კოჩარაშე ცოცხალი. პირიქით თე აფხაზეფ ბრელ იცვენდ ქორთუეფს დო ბრელ ქორდ გიშეუნ აფხაზეფქენ.

ქიანამ შემლებ იფჩინ, მარა ირფელ ხოლო ვაგმაშინე, ირფელ ვაფშ.

ასე თაქ რენა აფხაზეფი. ათაქ ჟირ-სუმ ოჯახ ქორე ჩქინწკემა. ხომ მკურნალენა თაქ.

ხოლო ქეგმაშინ ასე. ათე სულიკოქ ქედმელახესუნ თი დროს ჩქიმ ნინო გემშეპსონით ღვადაშა, სკოლაშა. ღვადაშა გემშეპსონით დო ღვადაშა გილაყუნდ სანყალ ლალის იშო აშო, სუმ კილომეტრით რდ დაშორებული. მუჟამს ვარდუო პავაროტმა ქემომიციონესუნ, ნინომ მასწავლებელ ცოფე, ბრძოლენდ თურმე

ავტომატივთ დო, ართი სუმი აფხზეფ, დაცვეფ გერდეს პავარო-
ტის, დო თენეფქ მინის, მაროვა ჩქი დოცვენითია, მარა სნაიპერქ
შილებენია ქგოთასია ტყვია დო დორცვილანია. დო პავაროტის
ვორეთ ასე ჩქი თაქ, იახან, თეში ართ ჭიჭე აფხაზაქ ქემორთ
დო, ანი ნას უბივიუტუა, დო თენა ხოლო ქომჩითია აშო, მაროს
მა ქიგებდგუნქია დუდსიან, ვარია, უნუ თე ოსურდ ადამიანქ, თე
ნინოშ პედაგოგიქ, ენავა ჩქიმ ნინოშია დეიდა რენია დო ტიოტია
მაროვა ირკოც მიცორანია ჩქე დო ტიოტია მარო, ვაგაშქურინ-
ასია, სქან დუდს ვავოცვილუანქია დო გავათავისუფლათია დო
გოუტუათია... დო უკული დარცმელია რდ ლულუნიმ შქვით, ვაფშ.
შქვით კოჩი რდ, დართინუეს დო თინეფ არძო დორხვეს იშო, თი-
ნეფ დოცვილეს.

უკული რდგ ასე, ბალანური ცოროფა რდ ასე ბალანური ცო-
როფა რდ. თავჯდომარე რდ თე ღვადას ვოვა, დედა, გვარქ ქემ-
მოჭყორდ. მართალო ვუცორდი, მართალო. ახალგაზრდა ძღაბ
ვორდი. მარა თვითონ კითის გოურჩქინდუ ინაქ მაზოლქე დო
ათე მაზოლ მუმ ხეთ გეჭკირ დო თიქ განგრენაშა გინართ დო
მინამალ დო დოცვილ თიქ იშო.

თეცალ ფშე პაჩხარც, ბარციცი, ხარიტონოვიჩ, რაიკომიშ
მდივანირდ, ცუგბა ვიჩისლაგ, ჩქინ ოჯახშა ხოლო რენა, სუფრა
გემნანწყუა მაფნა დო, დუნაპატიჟე. ნუ ცოროფა რდ დო პატიშ-
ცემა ართიანიშ. დიარაშა დემაპატიჟენდეს, აშო დევაპატიჟენდით.
საჩუქრეფ უჩქუდეს, პატივცემა უჩქუდეს, უჩჩაშ-უკლაშ უჩქუ-
დეს. ავტობუსშა ვარდუო უჩჩაში კოჩ ქიგერდ კუჩხისდა, ვარიანტ
ვაარსებენდ ვადუთმესკო დო თეცალეფ, ზრდილობა დო ირფელ.
მუთ ჯგირიენ თის იფჩიებუქ, გლახა ხოლო ვაგმაშინე. ანწ ხოლო
იბმეორენქ ნამდა დუდის მუმახვიის თენა მასმა პიჯიქ. დო მუ-
დეფ ხოლო მეჩირთეს. მარა ჩქენით ვარდ გვალო ანგელოზი. მხე-
დრიონქ მიმართუნ თიმ დროს ცხენის წაყრს გეგნოჭვეს ვითაანთხ

ოჯახი დო ეთევრეშე დიჭყ დაჩხირიმ გონწყუმაქ. უკული, ჩქინ სოფელიშ შემადგენლობაშა მუშუმ ქეთევანი. დო ბალანა წყიმენდ საქონელს. ჭყიმენდ ბალანა საქონელს დო ოჭოფეს თენა ჩქინეფქ, ჩქინ მხედრონელეფქ ოჭოფეს დო თე ბალანაქ უწუ, ნამდა ვაპილათია დო სოდე რენია ჩქენ პოზიციავან, თისია ქოინინთია თქვა ირფელსია. მარა ვადენდეს დო იშენ დოცვილეს ჩქინეფქ თე ბალანა დო თევრეშე დიჭყვ, გინწყვ დაჩხირქ, ქეთევანშე. თვითონ უკულ ჩიქოვანიშ დიდა, ალიომა ჩიქოვანიშ დიდა აფხაზა რდ დო თვითონ მუნეფქ დოცვილეს, ნურ ყალიჩავა დოცვილეს, მუჟამს მიშუმ იშა, კოჩარაშან, თიმნკემა.

ცხენის წყარსვრდ დაწყებითი სკოლა დო ეთექ ირო შეხვედრა მილუდეს, საახალწლო შეხვედრა, სიტყვეფის გიშულა, მუდგარენი, ბირა, სხაპუა. რდგ ართიანიშ ცოროფათვრდ.

აფხაზურიშ გურაფა მოკოდესენ, ბგურაფულენდით საცოროფო სიტყვეფს. „სარა ბარა ბზია ბსბოი“ დო ათეჯგურას. მარგალურს ხოლო. მარგალურ ინებს უჩქედეს უმრავლესობას, ჩქე მიჭირდეს აფხაზურიშ დოგურაფა. ლალის უჩქედ. ლალის მუთ უჩქედ თინა მათ მიჩქ ირფელ, არძო. ჩქე აქ ვამბირნა, ერდოსუმ წანას ირიართო ნერვიულობაშ მეტ მუთუნ ვაფშობნა, ვარა მა ლალის მუთ უჩქედ – გიტარა, ჩონგურ დო ფანდურ, მა ირფელ მიჩქ.

– მუს იბირდით?

– „დიდოუ, ნანა,

ვენგარა, ნანა სქუა,

ჭყოლირ გურს ვამიჭუა,

ძუძ ფსქირაფილი მაფ ბუჟაშე,

მუთუნ ვამინუა...“.

არძა სიმღერებ მიჩქ დო ასე ქაშმოჭყორდ. „ასე ჩონგურ ქოფთქუათ სქან დო ჩქიმი გაჭირება“... მარგალურ სიმღერეფ მა არძა მიჩქუ.: „აშო ჩელა, იშო ბუსკა“...

„ძღაბ სი ვაგაშქურინას,
მითინშა მა ვართირა,
მალას შევასრულენგდ
ბუნებაში გგნარჩინა...“

დო მარგალურ სიმღერეფ არძა მიჩქუდ. ჩონგურს მა ვლაცა-
ფენდ მარა ასე ვამილ თიშ დუდ მუდგარენ. „საქორთუო ქარგი-
ლო რე, ბახჩათ ორე გინორთელი...“, თე სიმღერეფი...

„წყარს ინოძუდე, იშქვიდედე,
გური მათუდას შენუხებული,
აი ათეშენ შეგიცოდუა,
აი ათეშენ გაჭირებული“.

თე სიმღერა ხოლო მიჩქუდ. არძო მიჩქ, ჩონგურ მიჩქ გვალო
ჯგირო, მარა ასე ვაფშე. გადალლილ ვორეე ალბათ, ვარა... ნერ-
ვიულობაქ ალბათ ქანმოჭიშუ აშო-აშო.

– აფხაზურო ქოიჩქუდესო?

– აფხაზურო ვარი. აფხაზურ ვარ, შონურს ბგურაფულენდით.
აფხაზურო ჯოჯ მიშ დო იბირდ. ჯოჯის უმოსო აფხაზეფნკემა
მეტ კავშირ ულუდე. სიმღერა ხოლო უჩქუდე აფხაზურო.

– მარგალურ ოჭკუმალეფს მუს აკეთენდეს თქვანკემა?

– მარგალურ ოჭკუმალეფ: ხაჭაპური, საცივი, ხარჩო, ლებია,
მყავე, ათენეფს... ხული ნეძით ზადილი, ღუმი, ყვალი, ქკიდი,
ვარენიკეფი, კვარი, კვარხაშილი... ქიანაში, ქიანაში.

– თანაფას?

– თანაფას – კვერცხი, ჩვეულებრივო, ირკოჩიშ ოჯახის ღა-
ფუნდეს. თუ, მუ რაგად ოკო. თანაფა ჩქი სოფელს მიჩქუდეს, ნუ
ქალაქის დო ირდიხას უჩქუდ, მარა იმ დროს ცხოვრება მილუ-
დეს, ასე სო რე ცხოვრება.

თანაფას, მაგალითო, სამეზობლოს ფქეიფენდით ბალანეფ,
მეზობლეფ აკიფშაყარუდით დო გალე, ქუჩას, ფქეიფენდით დო

ჩვეულებრივ, კვერცხის ბლავუნდით, თუ რდუო, ხაჭაპური რდ, თნეფ ირფელ, საცივი... ულუდ ოჯახეფს დო რდგ თიმ საშუალე-ბა ხოლო. ირფელ სორგუდ.

ბალანობას ფშუ რაზმეულის შეკრება რდ, რაიონს იბშაყარუ-დით... ახალ წანას კომუნისტეფიშ დროს ეკლესიაშა მითინ ვე-გლეშ, ხომ ქოიჩქუ?! ეში ნებას ვერზენდეს. ოჯახეფს ნათუნდეს თიმ დროს დო მუმულს დოყვარუნდეს. მუმულს დოყვარუნდეს დო ჩქიმ დიდა , ქირსემ დლას მიტენდეს მორდიაშა. ოჯახით დო საჩუქრეფით მიფშით, აშო ხოლო მოყუნუანდეს დო თაშ რდგ ცოროფა. ჯგერ ტრადიცია რდ თენა.

ასე მუთუნ ვარ, ირიათო პრობლემეფშე ფიქრე, მეტ მუთუნ ვარ, დო არძა აგრესიულ დო არძა განერვიულებული.

თიმ დროს ქოთ მეზობელიშ მინულაშა ქოთ გოხიოლუდ დო ქოთ რჩოდუდ. აშო ხოლო მიშეს დო ასე მიშენ რჩოდ, ქომინი, მიშა რჩოდ?

მორდია მიყუნდ მარა ჩქიმ დიდა დო მუმას ვონდურუდი: მოხუცებულ ამრჩიეს მორდიათ. თენა ვეშილებედ თემ. თი ბალა-ნა რენ ჭიჭე, ახალგაზრდა მორდიას დანათაფე ბოშ თინა. მოხუ-ცებული რდეს, ღორონთ მაპატი. მორდია მუჭო ვამიორდ, ჯი-ქიეფ მიუნდ მორდიეფ, მარა მოხუცებული რდეს. მარა უყორდეს ჩქიმ დიდა დო მუმას, ცოროფა რდ.

მეზობლეფნკუმა შხვა ურთირთობა რდ. ლალ თქუანდ, ლალი, ცხენწყარს ტარკალეთ ძღაბით დო ბოშით, თინა ბშე-ნია, ტანს გიბომენდითია, მარა თექ მუთუნიშ შქიდირა ვარდუა. ჭიჭე ვორდითინ თინკუმა.

დღესასწაულეფს აღვნიშნენდით, მართალო ჯგირო აღვნიშ-ნენდით. ბალანეფ იფშაყარუდით, ფსხაპუნდით, იბიბრდით, აკარ-დიონ, დოლი, მუსიკა. მა, მაგალთო, აკარდიონით მილუდ, გარ-მოშკა ხოლო მიჩქუდ. თაქ ეჩდოსუმ წანას პიჯ ვაგომნჯამუნა

ცოდა ლალს დო მა. ართმა ქუმორთ სოხუმმა ი კოჩქ, თქვა ოკო გიგნოილათია ოჯახიმ ბირა, ქინვოჭარათია ოკო. მასიურო ოჯახ იბიბრდით არდა. ლალის ულუდ არაჩვეულებრივ ხმა მუდგარენი. თინა ვარდუო ჩონგურს იონწყუნდ დო გიტარასგნ, ქგანგარინედ. მუდგარენ თინერ ტკბილ ხმა ულუდ თი ჩონგურ დო გიტარას დო თიქ დუმოგურუ არდა, გაჭირებულქ, თი ლალიქ. ოდო აკოფშაყარუდით ძღაბეფ. ვით-ვითოხუთი დღას ვაბჩოდუდ მეზობელმა მინიბლკო იშო. მუშენ და პირობეფი მუჭო ათაქ ვამლუ, თემ ვამლუდ. ჭყურგილმა გილამლუდ ონახვალი, ამსერ ლალ დო მა ხანგაცალო აღვორდით თექი. დღაშით მინ სამუშაო, სამსახური, ჩაიმ წილუა დო იშენ ონდლეს აკიბშაყარუდით, ჩონგურ, ფანდურ, გიტარა, კოფემ შუმა, ბირა, სხაპუათ ჩევეთხიებუდით. უკულ რდეს საჩხერლეფ დო ვანელეფ ჩქინკვმა, ცხოვრენდეს ჟარნეჩდოვითაართ რე თუ ვითოჟირს გინოხორაფილ. გეგნახორეს აშო. თექ ჟირომ ოჯახიქ ოთხომ ოჯახმა მორთ. სანყალ თენეფი, ჟარნეჩდოვით დო ეც კოჩის დაპურენდ თენეფიმ ოჯახ, თიცალ მშრომელი რდეს. შქვით კილომეტრის კუჩხით გილეშეს, იახა დო, არდაქ ჟირსართულიან ცუდეეფი, არდაქ ცუდეფ ეშენეს აახა. თინერ პატივცემა დო ცოროფა რდ ჩქინ შორის დო თე საჩხერლეფ დო ვანელეფ შორის, ჭურვის მუდას მოხადენდეს დუდის, ქემიფშით დო ქოთომ დო თუს მივცილუნდეს დო ათეჯგურა პატის ფცენდეს. ონჯუას თინეფ ვარდუო სამუშაუმე დირთუდეს თი ჩაიმ წილუაშენ, ამსერ იჯვერჯგუდეს სოდგარენ ვითაართ საათმა. სხაპუა დო აკარდეონ დო დოლი დო ინა დო მხიარულენდეს დო რდეს.

კოჩარას შქვითიანთას ხუთომ კოჩ ცხოვრენდ. საქორთუოს მასმა სოფელი რდ მუმ შემოსავალით დო ართიქ დოღურ ინფარქტით, ფშ, მეტი კოჩ ვალურე თესხეშე დო ვალახებე, თიმ დრომ ამბე მაფ, ინფარქტით. ხტალე ართიქ. თინა ხოლო ასე მედიცინა რენ თემ ქორდკო განვითარებულ დო თესხე ოპერაციფინ,

დიდხანს იცხოვრებუდ თე პაპავა საწყალი. თეცალ ამბერდ თექ. ოდო უკულ ჩებარ, სტრატეგიულ მნიშვნელობაშ სოფელი რდ, ქიმთობსქიდით თექ.

ტრადიციეფ მილუდეს. დირთუნო თე ტრადიციეფ, თენა რე საქმე. მარა თინა ხოლო თი ჯვეშ თაობაქ გამკორთ. ცაჰ, ვამიჩქე. ახალს ქუდაგურუას ოკო, პრიმერ ქაძირას ოკო ხოლო, მაგალითი. მარა ვარენო, ჯგირ ახალგაზრდეფ პუნა ხოლო ჩქე, გვალო ნიჭიერეფ, ართო ფენომენეფ, ნიჭიერ დო ჯგირეფი. დახა მარა თიშ პირობეფ ხოლო ვამილუნა თაქ ჩქენ, მაგალთო, თე ტრადიციეფ თაქ განვაავითარათინ, ეშ პირობეფ სო მილუნა ჩქი აქ?!

თარგმანი

კარგად ვიყავით აფხაზებთან, ძალიან კარგად. დავდიოდით ერთმანეთთან. საჩუქრებით მოდიოდნენ. ერთი ტომარა შაქარი ვაჩუქე ომის დაწყებამდე კვარჭია რომ იყო და მატუა რომ იყო და იმათ. და აქეთ ტყის ღორი (ტახი), კურდღელი, შამპანიური მათი ოჯახის გაკეთებული და ესენი და ერთმანეთს პატივს ვცემდით. მერე კოჩარადან გამომიყვანა ის რომ იყო, გარგანჯია ოთარი, რომელსაც შვილი მოუკლეს, მამა მოუკლეს, მაგრამ ნახევარი სოფელი მან გამოიყვანა, იმ გარგანჯიამ. და თვითონ აფხაზებმა დაგვიცვეს. ხომ ჩავრჩით ჩვენ აფხაზეთში, მშვიდობიანი მოსახლეობა. აფხაზია ჩვენი რძლის, ინეზას, დედა. ჯოჰუაა. და პირიქით თავის ძმებს გამოჰკიდებია, სად არის ჩემი მეგრელი შვილიშვილებიო და ასე. მე, მაგალითად, პირადად შემიძლია ვთქვა, ოთხმოცი პროცენტი მე რაც წარმატებისთვის მიმიღწევია სოფელში, ის იყო აფხაზები, დაწყებული კომკავშირის რაიკომის მდივნიდან პარტიის რაიკომის მდივნის ჩათვლით.

კარგსა და ავში ერთად ვიყავით. კარგი დამოკიდებულება გვექონდა. რძალიც გვყავდა, სიძეც გვყავდა, იქითაც, აქეთაც. ქლოუში ჩემი დეიდა რომ ცხოვრობდა, ქლოუ აფხაზური სოფელი იყო, მეგრელები არ ვიცი ახლა იქ რამდენი ოჯახი იყო, იქნებოდა ერთი ათი, თორმეტი, არ ვიცი, რამდენი ოჯახი იყო, და ჩემი დეიდა რომ დაასაფლავეს, მოკვდა, აფხაზებმა, ორას კაცზე მეტი იყო თურმე სუფრაზე, სიტყვით გამოსვლა და ასე. ასე ვცემდით ჩვენ ერთმანეთს პატივს და გვიყვარდა ერთმანეთი. დღესაც, ხომ მოხდა ასეთი, ესე იგი, ომი ვუნწოდოთ ამას, თუ კომერციული ომი, თუ ომი, ის აფხაზი, რომელიც მიყვარდა, ის მიყვარს. ეს თავს მოახვია აფხაზეთს მესამე პირმა., რად უნდა ლაპარაკი. ჩვენ ძმები ვიყავით, რძლობა, სიძე იქით, სიძე, როგორ იტყვიან?, აქეთ, ნათესაობა გვექონდა, რძალი მყავს, სიძე გვყავს და ასე. ჩემს ბიძაშვილსაც აფხაზი ეჯდა (ჰყავდა ცოლად), მაგალითად. შეკრებები იყო, სუფრები იყო.

ჩემი სოფლის დაცემის დროს ხომ იქ ჩავრჩით ათას შვიდასი მოსახლე, ნაცნობმა აფხაზებმა წაგვიყვანეს მე და სულიკო ღვადაში. ეს იყო კვარჭია. მაგრამ მითხრა ამ კვარჭიამ, მე თქვენი ოჯახი მიყვარს, თქვენ მიყვარხართ, მაგრამ თექვესმეტი ეროვნების იბრძვის თქვენს წინააღმდეგ და მეშინიაო, მეც დამიშავონო, და დაგაბრუნოთო უნდა უკან. ჩაგვსვა ჟიგულში და უკან უნდა დაგვაბრუნოს. ცენტრში რომ ვბრუნდებით, დიახ, იმ დროს ერთმა აფხაზმა, ახლა არ დავმაღავ, დანა ამოიღო, გამოიღო, დიახ და გააჩერა მანქანა და მოგკლავო უნდაო ახლა, მითხრა. დიახ, რატომო, უთხრა, „რატომ“ არ უთქვამს აფხაზს, არ მოკიდოო ხელი, უთხრა იმ აფხაზმა, ის კარგი დეიდაა, ყველა აფხაზს უყვარს. დეიდა მარო, ნუ გეშინია, თუ ვინმე მოვა, უთხარი, რომ ბესიკ წვიჟბა იყო ჩვენთან. ვილაც ბესიკ წვიჟბამ გადამარჩინა. ცოცხლად (ცოცხალი) დამტოვა და გამოვედით აქეთ. იქ ამ

აფხაზმა რომ გადამარჩინა, იქ ამ ოთარ ბარგანჯია გამოყვანაში დაგვეხმარა და გამოგვიყვანა კოჩარიდან ცოცხლად (ცოცხლები). პირიქით, ეს აფხაზები ბევრი იცავდა ქართველებს და ბევრი იყო რომ გამოიყვანა აფხაზებმა.

ქვეყნის შემოძლია ვილაპარაკო, მაგრამ ყველაფერი კიდეც არ გამახსენდება, ყველაფერი არ მახსოვს.

ახლა აქ არიან აფხაზები. აქ ორი-სამი ოჯახი არის ჩვენთან. ხომ მკურნალობენ აქ.

კიდეც გამახსენდა ახლა. ეს სულიყო რომ დაგვიავადდა, იმ დროს ჩემი ნინო შევიყვანეთ ღვადაში, სკოლაში. ღვადაში შევიყვანეთ და ღვადაში დაჰყავდა საწყალ ლალის იქით-აქეთ, სამი კილომეტრით იყო დაშორებული. როდესაც არაა მოსახვევამდე მიგვიყვანეს, ნინოს მასწავლებელი ოფილა, იბრძოდა თურმე ავტომატით და, ერთი სამი აფხაზები, დაცვები იდგნენ მოსახვევში, და ამათ მითხრეს, მაროო, ჩვენ დაგიცავთო, მაგრამ სნაიპერმა შეიძლებაო გესროლოსო ტყვია და მოგკლანო. და მოსახვევში რომ ვართ ახლა ჩვენ აქ, დიახ, ისე ერთი პატარა აფხაზი მოვიდა და, ესენი ჩვენ გვკლავენო, და ესეც მოგვეცითო აქეთ, მაროს მე დავადგამო თავსო..., არაო, უთხრა ამ ქალმა, ამ ნინოს პედაგოგმა, ესო ჩემი ნინოს დეიდააო და დეიდა მარო ყველას გვიყვარსო ჩვენ და, დეიდა მარო, არ შეგეშინდესო, შენს თავს არ მოვაკლევინებო დს გავათავისუფლოთო და გაფუშვათო... და მერედარცმელია იყო ლულუნის, არ მახსოვს შვიდი, არ მახსოვს. შვიდი კაცი იყო, დააბრუნეს და ისინი ყველა დახრიტეს იქიტი, ისინი მოკლეს.

ასეთები მახსოვს, ?????, ბარციცი, ხარიტონის ძე, რაიკომის მდივანი იყო, ცუგბა ვიაჩესლავი, ჩვენს ოჯახშიც არიან, სურა განაშლელი გვაქვს და, დანაპატიყები. ნუ, სიყვარული იყო და პატივისცემა ერთმანეთის. სუფრაზე დაგვპატიყებდნენ, აქეთ დაგვპატიყებდით. საჩუქრები იცოდნენ, პატივისცემა იცოდნენ,

უფროს-უმცროსი იცოდნენ. ავტობუსში, არა?, უფროსი კაცი თუ იდგა ფეხზე, ვარიანტი არ არსებობდა, რომ არ დაეთმოთ და ასეთები, ზრდილობა ყველაფერი. რაც კარგია, იმას ვლაპარაკობ, ცუდი კიდევ არ მახსენდება. ახლაც ვიმეორებ, რომ თავს მოგვახვიეს ეს მესამე პირმა. და ისინიც შეცდნენ. მაგრამ ჩვენიც არ იყო მთლად ანგელოზი. მხედრიონი რომ შემოვიდა, იმ დროს ცხენისწყალზე გადაწვეს თოთხმეტო ოჯახი და იქიდან დაიწყო ცეცხლის გახსნა. მერე, ჩვენი სოფლის შემადგენლობაში შემოდიოდა ქეთევანი. და ბავშვი მწყემსავდა საქონელს. მწყემსავდა ბავშვი საქონელს და დაიჭირეს ეს ჩვენებმა, ჩვენმა მხედრიონლებმა დაიჭირეს და ამ ბავშვმა უთხრა, რომ არ მომკლათო და სადაც არისო ჩვენების პოზიციაო, იმასო გეტყვითო თქვენ ყველაფერსო. მაგრამ არ დაინდეს და მაინც მოკლეს ჩვენებმა ეს ბავშვი და იქიდან დაიწყო, გაიხსნა ცეცხლი, ქეთევანიდან. თვითონ მერე ჩიქოვანის დედა, ალიოშა ჩიქოვანის დედა აფხაზი იყო და თვითონ მათ მოკლეს, ნური ყალიჩავა მოკლეს, როცა შედიოდა იმაში, კოჩარაში, მაშინ.

ცხენისწყალზე იყო დანყებითი სკოლა და იქ ყოველთვის შეხვედრა გვექონდა, საახალწლო შეხვედრა, სიტყვებით გამოსვლა, რაღაცა, სიმღერა, ცეკვა. იყო ერთმანეთის სიყვარულიც.

აფხაზურის სწავლა გვინდოდა, ვსწავლობდით სასიყვარულო სიტყვება, „მე შენ მიყვარხარ“ და ასეთებს. მეგრულსაც. მეგრული იმათ იცოდნენ უმრავლესობამ, ჩვენ გვიჭირდა აფხაზურის სწავლა. ლალიმ იცოდა. ლალიმ რაც იცოდა, ის მეც ვიცი ყველაფერი, ყველა. ჩვენ აქ არ გვიმღერია, ოცდასამი წელი ყოველთვის ნერვიულობის მეტი არაფერი არ გვახსოვს, თორემ მე ლალიმ რაც იცოდა – გიტარა, ჩონგური და ფანდური, მე ყველაფერი ვიცი.

– რას მღეროდი?

– „დიდოუ ნანა,
არ იტირო, ნანა, შვილო,
დაჭრილი გული არ ამიტკივო,
ძუძუ გამშრალი მაქვს რძისგან,
არაფერი არ მითხრა...“

ყველა სიმღერები ვიცი და ახლა დამავინცდა. „ახლა, ჩონგუ-
რო, ვილაპარაკოთ შენი და ჩემი გაჭირვება“... მეგრული სიმღე-
რები მე ყველა ვიცი : „აქეთ ჩელა, იქით ბუსკა...“

„გოგო, შენ არ შეგეშინდეს,
არავისში მე არ გაგცვლი,
მალე შევასრულო უნდა
ბუნების განაჩენი...“

მეგრული სიმღერები ყველა ვიცოდი. ჩონგურზე მე ვუკრავ-
დი, მაგრამ ახლა არ მაქვს იმისი თავი რალაცა. „საქართველო
დაქარგულია, ბაღჩადაა გარდაქმნილი...“, ეს სიმღერები...

„წყალში ეგდო, იხრჩობოდე,
გული მქონდეს შენუხებული,
აი ამიტომ შეგიცოდებ,
აი ამისთვის გაჭირვებული“.

ეს სიმღერაც ვიცოდი. ყველა ვიცი, ჩონგური ვიცი ძალიან
კარგად, მაგრამ ახლა არ მახსოვს. გადაღლილი ვარ, ალბათ,
თორემ... ნერვიულობამ ალბათ მომიხსნრო აქეთ-აქეთ.

– აფხაზურად იცოდით?

– აფხაზურად არა. აფხაზური არა, სვანურს ვსწავლობდით.
აფხაზურად ჯოჯი მოდიოდა და მღეროდა. ჯოჯიმ უფრო აფხაზებ-
თან მეტი კავშირი ჰქონდა. სიმღერაც იცოდა აფხაზურად.

– მეგრულ საჭმელებს რას აკეთებდნენ თქვენთან?

– მეგრული საჭმელები: ხაჭაპური, საცივი, ხარჩო, ლობიო,
მჟავე, ამათ... ფხალი ნიგვზით შეზავებული, ღომი, ყველი, მჭადი,

ვარენიკები, კვერი, კვერი მოხარშული... ქვეყნის, ქვეყნის.

– აღდგომას?

– აღდგომას – კვერცხი, ჩვეულებრივად, ყველა ოჯახში ღება-
ვდნენ. გოჭი, რა თქმა უნდა. აღდგომა ჩვენ სოფელში ვიცოდით,
ნუ, ქალაში და ყვრლგან იცოდნენ, მაგრამ იმ დროს ცხოვრება
გვექონდა, ახლა სადაა ცხოვრება.

აღდგომას, მაგალითად, სამეზობლოში ვქეიფობდით ბავშვე-
ბი, მეზობლები შევგროვებდით და გარეთ, ქუჩაში, ვქეიფობ-
დით და ჩვეულებრივად კვერცხს ვღებავდით, გოჭი იყო, ხაჭაპუ-
რი იყო, ესენი ყველაფერი, საცივი... ჰქონდა ოჯახებს და იყო
საშუალებაც. ყველაფერი ეყარა (ბლომად იყო).

ბავშვობაში მახსოვს, რაზმეულის სეკრება იყო, რაიონ-
ში ვგროვებდით... ახალ წელს კომუნისტების დროს ეკლე-
სიაში არავინ დადიოდა, ხომ იცი?! ამის ნებას არ იძლეოდნენ.
ოჯახებში ნათლავდნენ იმ დროს და მამალს დაკოდავდნენ. მა-
მალს დაკოდავდნენ და ჩემი დედა ქრისტიანობის დღეს გვიშვებ-
და ნათლიასთან. ოჯახით და საჩუქრებით მივდიოდით. აქეთაც
გვატანდნენ და ასე იყო სიყვარული. კარგი ტრადიცია იყო ეს.

ახლა არაფერი არა. ყოველთვის პრობლემებზე ფიქრობ, მეტი
არაფერი, და ყველა აგრესიული და ყველა განერვიულებულია.

იმ დროს კიდევაც მეზობელთან შესვლა კიდევაც გიხაროდა
და კიდევაც გეცალა. აქეთაც მოდიოდნენ და ახლა ვისთვის გცა-
ლია, მითხარი, ვისთვის გცალია?

ნათლია მყავდა, მაგრამ ჩემს დედას და მამას ვემდუროდი:
მოხუცებული ამირჩიეს ნათლიად. ეს არ შეიძლებოდა ასე. ის ბა-
ვშვი რომაა პატარა, ახალგაზრდა ნათიას მონათვლინე, ბიჭო,
ის. მოხუცებულები იყვნენ, ღმერთო მაპატიე. ნათლია როგორ
არ მიყვარდა, ჯიქიები მყავდა ნათლიები, მაგრამ მოხუცებული
იყვნენ. მაგრამ უყვარდათ ჩემს დედას და მამას, სიყვარული იყო.

მეზობლებთან სხვა ურთიერთობა იო. ლალი იტყოდა, ლალი, ცხენისწყალში ტიტვლად გოგოც და ბიჭიც, ის მახსოვსო, ტანს დავიბანდითო, მაგრამ იქ არაფრის კადრება არ იყოო. პატარები რომ ვიყავით მაშინ.

დღესასწაულებს აღვნიშნავდით, მართლა კარგად აღვნიშნავდით. ბავშვები ვგროვებოდით, ვცეკვავდით, ვმღეროდით, აკარდიონი, დოლი, მუსიკა. მე, მაგალითად, აკარდიონი მქონდა, გარმოშკაც ვიცოდი. აქ ოცდასამი წელი პირი არ გაგვიხსნია საწყალ ლალის და მე. ერთხელ მოვიდა სოხუმში ის კაცი, თქვენ უნდა გადაგილოთო ოჯახის სიმღერა, ჩავინეროთო უნდა. მასიურად ოჯახი ვმღეროდით ყველა. ლალის ჰქონდა არაჩვეულებრივი ხმა რაღაცა. ის არ იყო, ჩონგურს რომ ააწყობდა და გიტარას, აგეტირებოდა. რაღაც ისეთი ტკბილი ხმა ჰქონდა იმ ჩონგურს და გიტარას და იმან მასავლა ყველა, გაჭირებულმა, იმ ლალიმ. ჰოდა შევგროვებოდით გოგოები. ათი-თხუთმეტი დღე არ მეცალა მეზობელთან რომ შევსულიყავი იქით. რატომ და პირობები როგორც აქ არ მაქვს, ისეარ მქონდა. წყაროზე დამქონდა სარეცხი, ამაღამ მე და ლალი გიჟებივით ვიყავით (ვიდექით) იქ. დღისით ხან სამუშაო, სამსახური, ჩაის კრეფა და მაინც შუადღეს შევგროვებოდით, ჩონგური, ფანდური, გიტარა, ყავის სმა, მღერა, ცეკვით დავიშლებოდით (დავეხსნებოდით). მერე იყვნენ საჩხერელები და ვანელები ჩვენთან, ცხოვრობდნენ ორმოცდათერთმეტიათუ თორმეტში გადასახლებული. გადმოსახლეს აქეთ. იქ ორასი ოჯახი ოთხას ოჯახამდე მოვიდა (იქცა). საწყალი ესენი, ორმოცდაათ და ოც კაცს დააპურებდა ამათი ოჯახი, ისეთი მშრომელი იყვნენ. შვიდ კილომეტრს ფეხით დადიოდნენ, დიახ და, ყველამ ორსართულიანი სახლები, ყველამ სახლები აისენეს, დიახ. ისეთი პატივისცემა და სიტყვარული იყო ჩვენ შორის და ამ საჩხერელებსა და ვანელებს შორის, ჭურს როდესაც მოხდიდნენ თავს,

მივიდოდით და ქათამს და გოჭს დაგვიკლავდნენ და ასეთ პატივს გვცემდნენ. სალამოს ისინი არ იყო, რომ სამსახურიდან დაბრუნდებოდნენ იმ ჩაის კრეფიდან, ამაღამ გრიალებდნენ სადღაც თერთმეტ საათამდე. ცეკვა და აკორდეონი და დოლი ის და მხიარულობდნენ და იყვნენ.

კოჩარაში შვიდი ათას ხუთასი კაცი ცხოვრობდა, საქართველოში მესამე სოფელი იყო თავისი შემოსავლით და ერთი მოკვდა ინფარქტით, მახსოვს, მეტი კაცი არ მომკვდარაამდენიდან და არ დაავადებულა, იმ დროის ამბავი მაქვს (ყვეები), ინფარქტით. მარტო ერთი. ისიც, ახლა რომ მედიცინაა, ისე რომ ყოფილიყო განვითარებული და ამდენი ოპერაცია, დიდხანს იცხოვრებდა ეს პაპავა სანყალი. ასეთი ამბავი იყო იქ. ჰოდა მერე ჩაბარდა, სტრატეგიული მნიშვნელობის სოფელი იყო. ჩავრჩით იქ.

ტრადიციები გვქონდა. დაბრუნდება ის ტრადიციები, ესაა საქმე. მაგრამ ისიცაა, იმ ძველმა თაობამ გაიარა, . აჰ, არ ვიცი. ახალს ასწავლოს უნდა, მაგალითიც აჩვენოს უნდა, მაგალითი. მაგრამ არაა (ხომაა), რომ კარგი ახალგაზრდებიც გვყავს ჩვენ, სულ ნიჭიერები, სულ ფენომენები, ნიჭიერი და კარგები. დიახ, მაგრამ იმისი პირობებიც არ გვაქვს აქ ჩვენ, მაგალითად, ეს ტრადიციები რომ აქ განვაავითაროთ, ამის პირობები სად გვაქვს ჩვენ?!

მანანა ხვინგია, 51 წლის, სოხუმი – თბილისი

1. მა ირო მონიტერესუდ მუშენ ჭიხვივუნდეს ცხენეფ ჭიაკოკონობა სერს. მა ქოპკითხი

ჩქიმ ბების დო ბებიქ ათეჯგურა ამბდე მინუ: ჭიაკოკონობა სერს აუცილებერო ოკო გინოსხაპას არძოქ დაჩხირს. მაზაკვალეფი ოკო გეთიფჭუათ. თე სერს მოულა მაზაკვალეფი დო გეთმოსხაპუნა ცხენებს, ფაჭაჭის მოკიდუნა ხეს. თელ სერს გილერულენა ცხენეფით. ოჭმარეშო თე ცხენეფი შუალდირ რენა. ასე სი გიჩქუ მუშენ ჭიხვინუნა ცხენეფი თელ სერს.

თარგმანი

1. მე ყოველთვის მაინტერესებდა, რატომ ჭიხვინებდნენ ცხენები ჭიაკოკონობა ღამეს. მე ვკითხე ჩემს ბებიას და ბებია ამეთი ამბავი მითხრა: ჭიაკოკონობა ღამით აუცილებლად უნდა გადაახტეს ყველა ცეცხლს. ეშმაკები უნდა ამოვიწვათ. ამ ღამით მოდიან ეშმაკები და შეახტებიან ცხენებს, ფაფარს მოჰკიდებენ ხელს. მთელ ღამეს დარბიან ცხენებით. დილისთვის ეს ცხენები დაღლილები არიან. ახლა სენ იცი, რატომ ჭიხვინებენ ცხენები მთელ ღამეს.

2. ჯგირ ხანას ბრელი გილეშ რუსეთშა და გიმოჩანდეს ჩქინ თხირ დო მანდარნას. მანგარ ფარას იშიბდეს. ართ მარგალ კოჩიქ გეგნოჭყვიდ რუსეთშა ულა და გიმაჩაომალო მიდელ მუშ საქონელი (თხირი, მანდარნა, დაფი). მერაგად უჩაშის ოღალარ ფასშე და მითოხე მატარებელს, ანგარიშენს მუშმაშა გიმოჩანს

მუშ საქონელს დო მალას დირთუ ბრელ ფარათ, ბალანებს გა-
ხარენს, მანქანას ხოლო ქიიყედენს... მარა სორე?! თე კოჩის
უყორდ შუმა. გიმოჩანს მუშ საქონელს, ფარა უღ დო ჯგირ
ცხოვრება ხოლო უყორს. დღაშით მუშენს, ონჯუას რესტორანშა
მეურს, სქვამ ცირეფი ხოლო გოძირ და უარქ ვარაგადუ. მუს
ლოლა?! ფიქრენს, ონჯლორე რე ვარია ქოუნუე, მუს იფიქრენა?!
მარგალურ პატ ოკო გოფცევა და რე ჩქინ ბოში ართ ამბეს...
ქომორთ დროქ და ოკო დირთას... დირთუ, მარა სორე ფარა...
ვარე... ონდეთ დომაყარუ ყუდეშა ოულარ (დართინალ) ფარა.
მითოხე ცოდა მატარებელს და არჩილე მუჭო „რაგადანს“ მა-
ტარებელი: „შვიტი-მიტი“, „შვიტი-მიტი“... ვიშო მიშ დოხარგილო
თინწკუმა მატარებელ იძახუდ: “ხარგინ-მარგინ“, “ხარგინ-მარ-
გინ“... მუშ რაიონის სადგურს გაჩენდ მატარებელქ, ქიგმართ
ჩქინ გასტროილორქ და მატარებელქ უნუ „შვიტოოოო“.

თარგმანი

2. კარგ დროს ბევრი დადიოდა რუსეთში და ყიდდენ ჩვენს
თხილსა და მანდარინს. მაგარ ფულს შოულობდენ. ერთმა მე-
გრელმა კაცმა გადანყვიტა რუსეთში წასვლა და გასაყიდად წაი-
ლო თავისი საქონელი (თხილი, მანდარინი, დაფნა). მოელაპარაკა
უფროსს წასაღებ ფასზე და ზის მატარებელში, ანგარიშობს,
რამდენად გაყიდის თავის საქონელს და მალე დაბრუნდება ბე-
ვრი ფულით, ბავშვებს გაახარებს, მანქანასაც იყიდის... მაგრამ
სადაა?! ამ კაცს უყვარდა სმა. გაყიდის თავის საქონელს, ფული
აქვს და კარგი ცხოვრებაც უყვარს. დღისით მუშაობს, სადამოს
რესტორანში მიდის, ლამაზი გოგოებიც ნახა და უარი ვერ თქვა.
რას იზამ?! ფიქრობს, სირცხვილია თუ არა, რომ ვუთხრაო, რას

იფიქრებენ?! მეგრული პატივი უნდა ვცეო და არის ჩვენი ბიჭი ერთ ამბავში... მოვიდა დრო და უნდა დაბრუნდეს... დაბრუნდა, მაგრამ სადაა ფული... არაა... ძლივს მოაგროვა სახლში წასასვლელი (დასაბრუნებელი) ფული. ზის სანყალი მატარებელში და ესმის, როგორ „ლაპარაკობს“ მატარებელი: „შვიტი-მიტი“, „შვიტი-მიტი“ (შვიტი-სტვენა, შვიტინა-არარსებული) ... იქით რომ მიდიოდა დატვირთული, მატარებელი იძახოდა: “ხარგინ-მარგინ“, “ხარგინ-მარგინ“ (ხარგილ – დატვირთული). მისი რაიონის სადგურში გაჩერდა მატარებელი, ჩამოვიდა ჩვენი გასტროლიორი და მატარებელმა უთხრა „შვიტოოოო“.

3. გაჩენდ ავტობუსზე და გიმელ ართ ციგანიშ ოსურქ ჭიჭე ბალანათი. ბედო ჩქიმ მეტიქ მითინქ ვა შეხვად შარას. რუსულ-ქორთულ-მარგალურო მინუ: – მაკითხე ვორექ დო ნამ მხარე ვიდა, მი ცხოვრენს თე მხარეს? მუ ხალხ რე? მუს ფთხინს და ქუდვოგურუე სოფელის შარა. მა მეტ მუ მოკოდ დო ურაგადუქ: პირველ ოჯახშა ვემნორთა (თექ მოხუცებულ ცხოვრნდ და სქუალფი ქალაქის ცუნდ დო აშუქრინედ), მაჟია ოჯახიშ გემნურქუ (ჩქიმ ოხორე რე), ქოუნნი, ოჯახიშ უნჩაშ კოჩის ვე მუძ ბრელ დლა, ლეხი რე დო ვამიორკათ მუთ უცოურს (თქვა ქოიჩქუნა მუ მიცორს: ჯგირ ოშუმალ და ოჭკუმალი, სხაპუა და ბირა), მასმა მეზობელი ელექტრიკ რე დო ქუნი – ვორნყექ დაჩხირს, ვამიჩქ მუშა უჩქ, დენს ვეკეიჭვას, ართ ჟირ მარას ვემუშუას.

გოუტე დო მა ომუშებშა მიდავრთი. ართ შური მიდ ყუდეშა ქიმევრთე. სუმ საათშო გინოვჭიდი ყუდეშა დორთა. შარას ქეშეფხვად ჩქიმ ნაჩინებ ჩაჩანქ დოხარგელო დო მადლოზა ხოლო გეგნომხად.

გემნოვრთ ყუდეშა და მუს ვორნექ? ჩქიმ დიდა, ოსური და სქუა ქოლვარღვალანა. მა ითამ მუთუნ ვა მიჩ თემ ვოკითხუქ,

მუქ მოხვად? მითინ აქვს რენო, ღურუო? მუთუნს ვემეჩიებუნა. სტოლს ონწყუნა, ართის ქოთომ ჭვილ მოულ, მაჟიას – ხაჭაპურ, მასმას – ღვინ და უძახუნა მეზობელებს, (აიშახ ირო მოჩხუბუ-დეს, მუშენ შუნქია, ყუდეს საქმეს ვაკეთენქია). ათეცალ ცოფას ვორექ და თაშ მოქცუდეს თელ ვით დღას.

გოთანდ მაჟია დღაქ. ჩქიმ მეზობელ იალონშა მირულე შუკას მუდგარენ ქაღარდით. ვოკითხუქ -სო მეურქ იალონშა-მაქ? უნ-ჩაშშა მეურქ, მუდგარენ ჯგირო ვა ვორექ და ჟირ მარა ოკო გეფჭოფე შვებულება, დოფშურდი, ოკე დიფსვანჯე. მართალო მთელ მარას ცუდეშე ვეგმურთუმ. ართშა ქიმეფრთი და ქოფ-თხი მუდგარენიშ კეთება, ითამ გემეფუჭ ყუდეს, მარა მუთუნით ვამაყუნ. მართალო მანგარო გეჭოფ ნერვებქ, ვა ჭკუმუნდ, ვა რულდუ დო მეცოდ და ქოუნი, ვენერვიულა, თი მაკითხე მა მოი-ჯლონ, მუთუნ ვაგალოლე და მეუ ომშებშა-მაქ. გეხანგ დო დახე დოპიცილ. ართ თუთას ვამრაგადუდ. ოდნდეთ ოკმარიგეს.

თარგმანი

3. გაჩერდა ავტობუსი და ჩამოვიდა ერთი ბოშა ქალი პატარა ბავშვით. ბედად ჩემ მეტი არავინ შეხვდა გზაზე. რუსულ-ქართულ-მეგრულად მითხრა: – მკითხავი ვარ და რომელ მხარეს წავიდე, ვინ ცხოვრობს ამ მხარეს? რა ხალხია? რას მთხოვს და ვასწავლო სოფლის გზა. მე მეტი რა მინდოდა და ვეუბნები: პირველ ოჯახში არ შეხვიდე(იქ მოხუცი ცხოვრობდა და შვილები ქალაქში ჰყავდა და შეეშინდებოდა), მეორე ოჯახში შეხვალ (ჩემი სახლია), უთხარი, ოჯახის უფროს კაცს არ აქვს ბევრი დღე, ავადმყოფია და არ მოაკლოთ რაც უყვარს (თქვენ იცით, რა მიყვარს: კარგი სასმელი და საჭმელი, ცეკვა და სიმღერა), მესამე

მეზობელი ელექტრიკია და უთხარი – ვხედავ ცეცხლს, არ ვიცი რაზე იცის, დენზე არ მიიწვას, ერთი-ორი კვირა არ იმუშაოს.

გაფუშვი და მე სამუშაოდ წავედი. ერთი სული მაქვს, სახლში მივიდე. სამი საათისთვის გადავწყვიტე სახლში დაბრუნება. გზაზე შემხვდა ჩემი ნახნობი ბოშა დატვირთული და მადლობაც გადამიხადა.

შევედი სახლში და რას ვხედავ? ჩემი დედა, ცოლი და შვილი იცრემლებიან. მე ვითომ არაფერი არ ვიცი, ისე ვეკითხები, რა მოხდა? ვინმე ავადაა, მოკვდა? არაფერს არ მეუბნებიან. მაგიდას (სუფრას) აწყობენ, ერთს ქათამი შემწვარი მოაქვს, მეორეს – ხაჭაპური, მესამეს – ღვინო და უძახიან მეზობლებს, (აქამდე სულ მეჩხუბებოდნენ, რატომ სვამო, სახლში საქმეს არ აკეთებო). ასეთ ყოფაში ვარ და ასე მექცეოდნენ მთელი ათი დღე. გათენდა მეორე დღე. ჩემი მეზობელი ალიონზე გარბის შუკაში რალაც ქალაღლით. ვეკითხები – სად მიდიხარ ალიონზე-მეთქი? უფროსთან მივდივარ, რალაც კარგად არ ვარ და ორი კვირა უნდა უნდა ავილო შევებულე-ბა, დავიღალე, უნდა დავისვენო. მართლა მთელ კვირას სახლიდან არ გამოსულა. ერთხელ მივედი და ვთხოვე რალაცის გაკეთება, ვითომ გამიფუჭდა სახლში, მაგრამ არაფრით არ წამომყვა. მართლა მაგრა აიყვანა ნერვებმა, არ ჭამდა, არ ეძინა, და შემეცოდა და ვუთხარი, არ ინერვიულო, ის მკითხავი მე გამოგიგზავნე, არაფერი არ დაგემართება და ნადი სამუშაოდ-მეთქი. გაგიჟდა და კინალამ მომკლა. ერთ თვეს არ მელაპარაკებოდა. ძლივს შეგვარიგეს.

4. ართ მეზობელ მაჟიანკმა ტრიპაჩენდ, მუთუნმა ვამუშქურე, სერით ბალკონს ვოჯანუქე, მურიცხებს ვკოროცხუნქე დო უკულ სუფთა ჰაერს ჯგირო მარულუაფუნია, სი მუშა იშქვიდუქე დინახალე ყუდეს? მაჟიას მუთუნ ვაუპასუხ, მარა გურს ქიფიქრ: მა

სი ქუგოძირანქ, მუჭო ვა გოშქურუნია. ართ სერს ჩე პროსტი-
ნას გაეხვია დო ქიმიუტყოზ გარე დოლურაფილს, ქუმუხვატუ
და სახელი ქუდუძახ. გაკურცხინ დო მუშ ნოხოლე ართო ჩე კორ
ქოძირ, აშკურნ დო გემნოსოფ ყუდეშა ღვარათ: ქიმმეხვარით,
ღურელეფ ქიმმაკითხესია.

თარგმანი

4. ერთი მეზობელი მეორესთან იკვებნიდა, არაფრის არ მე-
შინია, ღამით აივანზე ვნევარ, ვარსკვლავებს ვითვლი და მერე
სუფთა ჰაერზე კარგად მეძინებაო., შენ რატომ იხრჩობი შიგნით
სახლში? მეორეს არაფერი არ უპასუხია, მაგრამ გულში იფიქრა:
მე შენ გაჩვენებ, როგორ არ გეშინიაო. ერთ ღამეს ზენარში გაეხ-
ვია და მიუახლოვდა მალულად გარეთ დაძინებულს, მოუღიბინა
და სახელი დაუძახა. გაელვია და მის წინ მთლად თეთრი კაცი
დანიხა, შეეშინდა და შევარდა სახლში ღრიალით: მომეშველეთ,
მკვდრებმა მომაკითხესო.

5. მეზობელეფქ აკონტუკეს ართიანთი. ვაურაგადუდეს არ-
თიანს ბრელ ხანს. შხვა მეზობელეფქი გინოჭყვიდეს თინეფიმ
ეკორიგება და ქოთხუეს თი სოფელს მაცხოვრებელ თიცალ
კოჩის, ნამუს არძო პატის ცენდ. მართალო ართ-ართის ცუდეს
მანგარ ოჟუმალეფ განწყუეს, ოშმალ ხოლო უჯგუმ. გეკიშაყა-
რეს, ქიმკუდოხოდეს და დიჭყეს ართიანიშ ხვამუა. საქმექ თიშა
ქიმერთ, ასე ნაჩხუბარებქ ართიანი ოკო დოხვამან. გემნოდირთ
ართიქ დო თიჯგურა თოფურცალო სიტყვებ ქოთქუ, არძა ყო-
როფათ ღვარღვალანდ. ასე მაჟიას დრო ქომართ. შხვა შარა

ვარე, ოკო დოხვამას. ხვამანს ათეჯგურო: მუთ ნინას ორაგადე, თინა მართალო მა ქეშემხვადას, დო მუთ გურს გილუ, თინა სი ქორლოლამდასია. ათამ ქეშერიგეს თე მეზობელებქი.

თარგმანი

5. მეზობლებმა დახოცეს ერთმანეთი. არ ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს დიდხანს. სხვა მეზობლებმა გადანყვიტეს მათი შერიგება და სთხოვეს იმ სოფლის მცხოვრებ ისეთ კაცს, რომელსაც ყველა პატივს სცემდა. მართლაც ერთ-ერთის სახლში მაგარი საჭმელები გაანყვეს, დასალევი უფრო უკეთესი. შეგროვდნენ, მიუსხდნენ და დაინყეს ერთმანეთის დალოცვა. საქმე იქამდე მივიდა, ახლა ნაჩხუბრებმა ერთმანეთი უნდა დალოცონ. წამოდგა ერთი და ისეთი თაფლივით სიტყვები თქვა, ყველა სიყვარულით იცრემლებოდა. ახლა მეორის დრო მოუვიდა. სხვა გზა არაა, უნდა დალოცოს. ლოცავს ასეთნაირად: რაც ენას ათქმევინე, ის მართლაც მე შემხვდეს, და რაც გულში გაქვს, ის შენ შეგემთხვესო. ასე შერიგდნენ ეს მეზობლები.

6. ჩქიმი დიდა (მერი ფიფია) ხშირო გიშნანდ: ჩქიმი მუმა გალის რაიტაბაკიმ უნჩამ რდუ და ჩინდა გილეშეს სტუმარები სოხუმშე. მუაჩქიმს ომსახურუდ მანქანა დო ყუდეს მიდგუდეს ტელეფონი. სოფელს მანქანაში ხუმას გეგონდენდესი, მეზობელეფი იჩიებდეს, ლადი მოურსია. მა ფშუ, – იჩიებდ დიაჩქიმი, – სტუმარო ნესტორ ლაკობა მოურდუა.

ჭიჭე ვორდი, მარა ვამიჩქუ მუშენ მოშქურუდუ, მარა ვფიქრენდი, თე ცოფა ბრელ ხანს ვეციდუ, მოშქურუდუ. ამდლად

დღაცალო ფშუ, ართ მეზობელქ ტყობას ქუმორთ და ჩქიმ მუ-
მას უნუ, სქან ოჭოფმა მოულანია ჭუმან დო დიტყობია. ლადის
უთქუალ, მა ოჭოფალს მუთუნს ვა ვაკეთე დო მიდამცუნეს და,
ვართ თით მოხვად მუთუნ. იფრელს ქიგარკვიენა და დიფრთუქ
ყუდეშავა. მართალო ქუმორთეს მაჟია დღას, მუაჩქიმქ მუკოქუ-
ნელო ქდოხვად, ასე ხოლო თოლის ნოხოლე ვორნებს: უჩა ტყების
პლაშით სქვამას მიკოქუნელი მუჭო იცუნეს. ბალანეფი ეკვონ-
გარდით, მარა უკოხოლე ვამკუჯინო თემ ქიმდოდოხოდ მანქა-
ნას. მაჟია დღას ქუმართ ართ კორიქ, ენაჯუნალო ღურუს ქო-
გუნდ ეფერქ, გამკოჟვილ ტელეფონ, ჩქიმ უკულაშ ჯიმაქ უნუ,
ენა ბაბეშ რე დო მუშინ სოფუნქია.

თი კორიქ თემ დიჭყუ ძიცა, მაშქურინეს, და მიწუეს, თენა
ანწ დღას ვედერსაჭირებუნანია. მუჭო უკულ გებქით, თი კო-
რის ოუჭვაფუაფ მუაჩქიმ, ადგილი ნოკობუე, მარა, ართ მარაშ
უკულ მუ ხოლო ოუჭოფუნა.

თარგმანი

ნ. ჩემი დედა (მერი ფიფია) ხშირად იხსენებდა: ჩემი მამა გალის
რაითამბაქოს უფროსი იყო და ჩვენთან დადიოდნენ სტუმრები
სოხუმიდან. მამაცემს ემსახურებოდა მანქანა და სახლში გვე-
დგა ტელეფონი. სოფელში მანქანის ხმას რომ გაიგონებდნენ,
მეზობლები ამბობდნენ, ლადი მოდისო. მე მახსოვს, – ამბობდა
დედაჩემი, – სტუმრად ნესტორ ლაკობა მოდიოდაო.

პატარა ვიყავი, მაგრამ არ ვიცოდი, რატომ მეშინოდა, მაგრამ
ვფიქრობდი, ეს ყოფა დიდხანს არ იქნებოდა, მეშინოდა. დღე-
ვანდელ დღესავით მახსოვს, ერთი მეზობელი მალულად მოვი-
და და ჩემს მამას უთხრა, შენს დასაჭერად მოდიანო ხვალ და

დაიმალო. ლადის უთქვამს, მე დასაჭერს არაფერს არ ვაკეთებ და თუ წამიყვანენ, არც იმით მოხდება რამე. ყველაფერს გაარკვევენ და დაგბრუნდები სახლშიო. მართლა მოვიდნენ მეორე დღეს, მამაჩემი ჩაცმულად დახვდა, ახლაც თვალის წინ ვხედავ: შავი ტყავის ლაბადით ლამაზად ჩაცმული როგორ წაიყვანეს. ბავშვები მივსტიროდით, მაგრამ უკან არ მოუხედავს, ისე ჩაჯდა მანქანაში. მეორე დღეს მოვიდა ერთი კაცი, შესახედავად მკვდარს ჰგავდა ისეთი, გამოგლიჯა ტელეფონი, ჩემმა უმცროსმა ძმამ უთხრა, ეს ბაბუასია და რატომ გამოგლიჯეო? იმ კაცმა ისე დაიწყო სიცილი, შეგვეშინდა, და გვითხრა, ეს ანი არასდროს არ დაგჭირდებათ. როგორც მერე გავიგეთ, იმ კაცს დაუჭერინებია მამაჩემი, ადგილი ნანდომება, მაგრამ ერთი კვირის მერე ისიც დაუჭერიათ.

7. ართ კოჩის დიდაქ დოულურ დო მუჭო წესი, გინოფორუა ულუდ. მეზობელქ ოშ მანათ დოუჭარ. მაჟია მარას თე მეზობელს ულუდ კამპანია, ბოშიქ ოსულ ქიმიცონ. ქიდაპაიჯ, მუ რაგად ოკო. გოშალ რვეულ და ოშ მანათ რე ჭარილი. მუ ქიმიწას? მუქ ხოლო ოშ ოკო მიდეღას. გურქ ეკანუხ და იჩიებ: მურე, ბო, ართ მარათ მუმასხუაო?

თარგმანი

7. ერთ კაცს დედა მოუკვდა და როგორც წესი გადაფარვა (ფულის შეტანა ჭირისუფლის დასახმარებლად) ჰქონდა. მეზობელმა ასი მანეთი ჩაუნწრა. მეორე კვირას ამ მეზობელს ჰქონდა ლხინის სუფრა, ბიჭმა ცოლი მოიყვანა. დაპატიჟა, რა თქმა უნდა. გაშალა რვეული და ასი მანეთია ჩანწერილი. რა ქნას?

მანაც ასი უნდა წაილოს. გული ჭეუნუხდა და ამბობს: რაა, კაცო, ერთი კვირით მასესხაო?

8. დღას ვენიზანიათია, იჩებუდ დიაჩქიმი და ათეცალ ამბები მიწუეს (მართალ ამბე რენია): ართ ძღაბ იჩიებუდ, მა ლურელეშა ვამოშქურუნუა, მუ დრო ვარდასი, შემლებ მიდაბრთე სასაფლაშავა. შუასერ ყოფე დო ართის უთქუალ, ასე ქეშეილე-ბულიაო? ქოვა უთქუალ. თინწკმა მეუ ასე სასაფლაშა დო თექ გოლა თხორეს ჩქინ მეზობელ თიმ საფლას კეტ ქიგიოციკე დო დირთია. ჯგირია უთქუალ და მიდურთუმ. მიკილ ბრელ ხანქ დო ვე დირთუ, აშქურინეს დო მიადრთეს ოძირაფშა, მუქ მოხვად. ქიმერთეს დო მუ ძირეს, გურგოხარცქილ ქიგესვანჯ. ქიმურთუმ დო მართალო კეტ ქიგუციკუაფ, მარა ედირთუდუ თი დროს კაბას ვა გუტებ, ქელაყუნაფე კაბაშ წვანდი, სერ რდუ დო ვაძირ, აშქურინ დო გურქ გოუხორც და დოლურ.

თარგმანი

8. არასდროს არ დანიძლავდეთო, ამბობდა დედაჩემი და ასეთი ამბები გვითხრა (ნამდვილი ამბავი არისო): ერთი გოგო ამბობდა, მე მკვდრების არ მეშინიაო, რა დროც არ უნდა იყოს, შემიძლია წავიდე სასაფლაოზეო. შუალამე ყოფილა და ერთს უთქვამს, ახლა შეგიძლიაო? კიო, უთქვამს. მაშინ, ნადი ახლა სასაფლაოზე და იქ გუშინ რომ დამარხეს ჩვენი მეზობელი, იმის საფლავეზე ჯოხი ჩაასე და დაბრუნდიო. კარგო, უთქვამს და წასულა. გავიდა დიდი ხანი და არ დაბრუნდა. შეეშინდათ და წავიდნენ სანახავად, რა მოხდა. მისულა და მართლა ჯოხი დაურჭვია,

მაგრამ რომ დგებოდა იმ დროს კაბას არ გაუშვია, ჩაჰყოლია კაბის წვეტი, ღამე იყო და ვერ ნახა, შეეშინდა და გული გაუსკდა და მოკვდა.

9. ართიმ ჯიმა მეცუნა ჯარშა. რე ართ ამბე: მეზობლეფი, ნათესები, ამხანაგეფი ისოფუნა. ცუნაფა მაჟია დღაშა გეგნოდვეს დო არზაქ მუშ მუშ ყუდეშა მიდართ. თე ჯარშა მიმაულარქ, ჭიჭე ქიმკირულუანქია დო დას ქოუნუ, ჩქიმი ამხანეფ ქუმართას და, გიმოკურცხინევა. ვამკურთუმ ბრელ ხანს, უძახ, გედ, გედ მაღას, გიკურცხინე, ამარ მეულანია. გემწოსხაპ და მუს ორწყე: დიდა ლეჯ მეურეს და უკახალე ვითოჟირ თუ აკოთხოზ. გეხანგ ბოშიქ, გეკათხოზ მუშ დას, დახე დოცვილ.

თარგმანი

9. ერთის ძმა მიჰყავთ ჯარში, არის ართი ამბავი, მეზობლები, ნათესავები, ამხანაგები წრიალებენ. წაყვანა მეორე დღისთვის გადადეს და ყველა თავ-თავის სახლში წავიდა. ამ ჯარში წამსვლელმა, ცოტას წავუძინებო, და დას უთხრა, ჩემი ამხანაგები თუ მოვიდნენ, გამაღვიძეო. არ გასულა დიდი ხანი, ეძახის, ადექი, ადექი ჩქარა, გაიღვიძე, აგერ მიდიანო. წამოხტა და რას ხედავს: დედა ღორი მიდის და უკან თორმეტი გოჭი მისდევს. გაგიჟდა ბიჭი, გამოეკიდა თავის დას, კინალამ მოკლა.

10. მა ფშუ, ზოთონჯიმ დოთუნდუ, ოჭმარეს იალონშა გემორღვანდეს ჩქიმ ბიძა, გედით, ბალანეფი, მაღას, ქოძირით მუ

გარგანჯია თირ რენია... მა თეშ მიმენონ თე სიტყვაქ „გარგანჯია“, მუთ მიმენონედ თის გარგანჯიას უძახუქ. მუდგარენ ძალას მარძენს, ქედეკვირით აბა: იბარგანჯათ...

თარგმანი

10. მე მახსოვს, ზამთარში დათოვდა, დილით ალიონზე წამოგვყრიდა ჩემი ბიძა, ადექით, ბავშვებო, ჩქარა, ნახეთ, რა ბრიალა თოვლი არისო... მე ისე მომენონა ეს სიტყვა „გარგანჯია“, რაც მომენონება, გარგანჯიას ვეძახი. რაღაც ძალას მაძლევს, დააკვირდით აბა : იბარგანჯათ (– ვიბრდღვიალოთ, ვიგიზგიზოთ).

**გოგობია ინეზა, 66 წლის,
ოჩამჩირე – თბილისი**

(ჩაინწერა მარინა ჯღარკავამ)

– გათხუალაშა სო ცხოვრენდი, ინეზა?
– ქლოუ. ქლოუ აფხაზურ სოფელი რე, ცხოვრენა მარგალეფ
ხოლო.

– მუ გვარ რექ?

– გოგობია.

– მეგობარ მიყუნს გოგობია, გალშე. ქლოუ გალიშ რაიონ
რენო?

– ვარ, Очамчирский район.

– ნამ წანაშ დინაბად რექ?

– პიისიატოვო, Пятидесятого..

– Молодо выглядите, хочу сказать.

– Шестьдесят шесть გუვათე шестьдесят семь -შა ინვორექ.
Третьего Февраля буду шестьдесят семь.

– დიდა გიყუნდ აფხაზა, ვარო?

– ო, დიდა ჯოპუა რდ ჩქიმ, აფხაზა რდ.

– აფხაზური მუჭო გიჩქედ?

– ჩქიმ და ღო ჯიმალეფშე არძოშ უჯგუშ აფხაზურ მა მიჩქედ.
მარა უკულ გეფთხინ, იშო გუმოჭყორდგ, ვაბრაგადანდინ... ასე
ჩქიმ ჯიმა რაგადანსენ, ტოლბაშო ქუდახუნუნ, წყარცალო რაგა-
დანს, მუშენ და ექ უკვე თექ ქაშასქედ მუდგა რენინ,.. მარა უმო-
სო რუსულო რაგადანა. აფხაზურ მართალ ძნელ დაგურაფალრე.

– ჩქი ფინანსთა სამინისტროს აფხაზურ გაზეთ „აფსნი კაფშ“
მაფედეს გიშაჭარლი. თინა ხოლო ქიმემტეს უკულ. ქორთულ აღ-
ფავიტიტოჭარუნდეს აფხაზეფ.

– ჩქიმ დიდას შქვიტი კლას აფ ნათებუ, грузински ინეფი რდუა,

ასოეფი. ჩქიმ ბიძია უკლაში, დედაშ ჯიმა ჯარსგ რდგნ, აფხაზურო ჟრაგნდ, მარა ბუკვეფირდ ქორთული. დო ჯიმას უჭარუნდ წერილს დო ბლურუდით ძიცას ჩქგ. ო, გიმაციგანითია მა თქვა, მა შქვიტ კლას მაფუნია თებულია თქუანდ ცოდა დედა. ჩქიმ ბებიქ ხვალე ქედოსქედ, ბაბ ჩხუპშა მიდეცონეს. შქვით სქუალეფ ხვალე მორდ ბებიქ ცოდაქ. ჩქიმ დიდაშ დიდაქ.

– ტექ მედინ, ვარო, ბაბუქ?

– ო, ტექ მედინ. ბოლო წერილქ მორთუა, ნანავა, მიწინდ ჩქიმ ბებ, კურსკუე. ოდო ართ ნანას მოსკოვს ვორდით დო კურსკის ქუმოფხვადი. იბლით მუდგარენ ოსურეფ საქონელშა... დო ათაქ დიიდ მუდა ქიგედქ, ოდო Братская могила დო ბალანეფ, სკოლაშ მოსწავლეფ, ქოხუშუნა თეს დო ზოთონჯი რდ. ოდო გოხუშეს ბალანებქგნ, ქიდებქგნ კნიშკა ინომძუდ სუმკაშა დო გესებჭარ. დლას ვაგმოჭყორდუ, ვითოჩხორო ქორთუშ ინარდ თექ ბრაცკაია მაგილას. ეგება ჯოპუა რენდა სოთინ, მუშენდა ჩქიმ ბების ნარაგადი აფუდუ, მარა ვაბძირ დო... ვითოჩხორო ქორთუ რდგ, ართ სომეხი რდგ, დანაცენ არძა რუსეფი. სომეხეფ ეშმაკეფ ვარენანო, მიკიჩუანდეს დუდის დო ჩქგნ ქორთუეფ მუსხი რე ღურელ.

– სკოლა რუსული ათეო?

– ო, რუსული მაფნა ჩქი თებულ არძას. ჩქინწკემა ქორთულ ვარდ. ჭლოუს ქორთულ სკოლა სო რდუ. Абхазский до четвёртого, потом русский.

– ქორთუეფ ვაცხოვრენდეს ჭლოუს თუ ცხოვრენდეს?

– ქორთუეფი ფხაკაძე, სოგრაძეეფი რდეს, მარა გააფხაზებული რდეს. ქორთულ შურო ვაუჩქედეს. ო, კირთაზეეფი. ახა. უკულ ხუხუეფ ცხოვრენდეს, ხუხუეფ. ართ რიად ულუდე ჟი, სახუხუორდ თექ რო არძაქ თექ აშასქედ თინეფქ, თექ რდეს. ქალუდურთეს თინეფს დო გვალო ჯგირო რენა. მიქვთ თინეფს ალუდგრთგნ, ჯგირო რენა. აფხაზეფ მუნეფ ცუნა, აფხაზას

აყუნუნა დო თაშ. ასე გალშე ხოლო მეუნა აფხაზეფს ძალაბეფ
ოსურო, გალარეფ. მარგალიმ მეტ ვარენია მითინ მუნაყონაფა-
ლია, თქუნა.

– ურთიერთობა იყუას ოკო.

– იყუას ოკო, მიდაქ, კვიციანქ თქუნ დღანო, ქორთუეფ დო
აქაზეფის შქას, მარა რუსეფ ასე ხოლო ... თექ საზღვარს თექ
შურ დო გურით ოკო ქორცას პატი დო ჟგირ მუდათ გეგნოიო-
ნას, მარა ღეჯეფ გერენა შქას დო ვსიო პრავერიაიუტ და კანცა
იფრელ... ენა მეშენ ვარ, სი თეზმახანს მუშენ დოსქედ, სი ავრე
სქან პროპუსკიქ მუშენ რე პრასროჩენი, თენა, თინა დო აჭირენა
დო უკულ აფხაზა ქიმეურს დო მიდულანა რუსეფს საბუთებს დო
გეგნაზარენა უკულ. ათაშ ორთუნა.

– ეთემ ვაქიმინესო?! რუსეთიმ ამბე რე თენეფ ირფელ.

– მუთუნფერო, კვიციან გვალო გურს ელმორაგადანს, მუ-
თუნფერო რუსის ვაკო ათავრე ... ასე ხოლო ხო გეგნუკილეს,
ლეჩენიაშა გილეშესგნ ვსიო, перекрыли. ო, ასე თი კვინინხეს ხო
აფუდ მაულარ, ხუთ დეკემბერს თაქ ოკო რდუკო დო ექიმს დუ-
რეკია ოდო потерпи-ა, после нового года может лучше будит-უა
მუთუნია.. დო მუდავა, პუტინქ აუკრძალ თავრე თინეფიმ გინუ-
ლა, მუშენდა თევრე იდან, რუსეთშა... ექ ირფელ პლატნი რე,
სასნაულ პასეფ რე. გეპატიტ ცეს მკურნალობა, ბინებს გუმაჩანს
ხალხ. აქ უფასე რე, მოულუნა დუდი აშო. ოდო მეურს ჩხუპი, ვაი
დო ვუი, მიაკათუნა თექი. თექ ხოლო ულუნა ხომ ჯანდაცვაჯგუა
მუდგარენ, მიაკათუნა, მარჩე მი ლეცენიეს ბესპლატნა მიკეთე-
ნა. ა, ჩქიმ ბიძისქუამ ძლაბირდ თაქინ, იფრელ ჭარილ აფ, რუ-
სულ ფარათ შქვითოს ანთას მანათგრდ ტენეფშა გინორიცხილ.
შქვითომ ანთას მანათ ჭიჭე რენო?! დახე მილიონშა ორკ ჭიჭე.

თარგმანი

- გათხოვებამდე სად ცხოვრობდი, ინეზა?
- ჭლოუ. ჭლოუ აფხაზური სოფელია. ცხოვრობენ მეგრელებიც.
- რა გვარი ხარ?
- გოგონია.
- მეგობარი მყავს გოგონია, გალიდან. ჭლოუ გალის რაიონია?
- არა, ოჩემჩირის რაიონი.
- რომელ წელს ხარ დაბადებული?
- ორმოცდაათის.
- ახალგაზრდულად გამოიყურებით, მინდა ვთქვა.
- სამოცდაექვსი გავათავე, სამოცდაშვიდში ვდგავარ (გადავედი).
- დედა გყავდა აფხაზი, არა?
- ჰო, დედა ჯოპუა იყო ჩემი, აფხაზი იყო.
- აფხაზური როგორ იცოდი?
- ჩემი და და ძმებიდან ყველაზე უკეთესი აფხაზური მე ვიცოდი. მაგრამ მერე რომ გავთხოვდი, დამავინწყდა იქით, რადგან არ ვლაპარაკობდი... ახლა ჩემი ძმა რომ ლაპარაკობს, თამადად რომ დასვა, წყალივით ლაპარაკობს, რატომ და ეს უკვე იქ ჩარჩა რაც არის,.. მაგრამ უმეტესად რუსულად ლაპარაკობენ. აფხაზური მართლა ძნელი სასწავლია.
- ჩვენ ფინანსთა სამინისტროში აფხაზური გაზეთი „აფსნი ყაფში“ გვქონდა გამონერილი, ისიც მიგვიტოვეს მერე. ქართული ასოებით წერდნენ აფხაზები.
- ჩემს დედას შვიდი კლასი ჰქონდა დამთავრებული. ქართული ისინი იყო, ასოები. ჩემი ბიძა უმცროსი, დედის ძმა, ჯარში როცა იყო, აფხაზურად სწერდა, მაგრამ ასოები იყო ქართული. და ძმას სწერდა წერილას და ვკვდებოდიტ სიცილით ჩვენ. ჰო, დამცინეთო მე თქვენ, მე შვიდი კლასი მაქვსო დამთავრებული,

იტყოდა საცოდავი დედა. ჩემი ბებია მარტო დარჩა, ბაბუა ომში
ნაიყვანეს. შვიდი შვილი მარტომ გაზარდა ბებიაშ საწყალმა.

– იქ დაიკარგა, არა, ბაბუა?

– ჰო, იქ დაიკარგა. ბოლო წერილი მოვიდაო, შვილოო,– მე-
ტყოდა ჩემი ბებია,– კურსკიდან. ჰოდა ერთ წელს მოსკოვში
ვიყავი და კურსკში მოვხვდი. ნავედით რაღაც ქალები საქო-
ნელზე... და აქ დიდი ის დგას, საძმო საფლავი, და ბავშვები,
სკოლის მოსწავლეები, ხვეტენ ამას და ზამთარი იყო. ჰოდა,
გახვეტეს ბავშვებმა, დავიკავე წიგნაკი, მედო ჩანთაში, და ამო-
ვიწერე. არასდროს არ დამავინყდება, ცხრამეტი ქართველის ის
იყო იქ, საძმო საფლავში. იქნებ ჯოპუა არის სადმე, რატომ და,
ჩემს ბებიას ნათქვამი ჰქონდა, მაგრამ ვერ ვნახე და... ცხრამე-
ტი ქართველი იყო, ერთი სომეხი იყო, დანარჩენი ყველა რუსე-
ბი. სომხები ეშმაკები არ არიან? მიიძალავდნენ თავს და ჩვენი
ქართველები რამდენია მკვდარი.

– სკოლა რუსულად დაამთავრე?

– ჰო, რუსულად გვაქვს ჩვენ დამთავრებული ყველას. ჩვენ-
თან ქართული არ იყო. ჭლოუში ქართული სკოლა სად იყო.
აფხაზური მეოთხემდე , მერე რუსული.

– ქართველები არ ცხოვრობდნენ ჭლოუში თუ ცხოვრობდნენ?

– ქართველები ფხაკაძე, სოგრაძეები იყვნენ, მაგრამ გააფხაზე-
ბული იყვნენ. ქართული საერთოდ არ იცოდნენ. ჰო, კირთაძეები.
დიახ. მერე ხუხუები ცხოვრობდნენ, ხუხუები. ერთი რიგი ჰქონ-
დათ ზემოთ, სახუხუო იყო. ყველა იქ ჩარჩა ისინი, იქ იყვნენ.
ამოუდგნენ (გვერდით) იმათ და ძალიან კარგად არიან. ვინც იმათ
ამოუდგა, კარგად არიან. აფხაზი ისინი ჰყავთ, ქალები (ცოლე-
ბი), აფხაზებს მიჰყვებიან და და ასე. ახლა გალიდანაც მიჰყავთ
აფხაზებს გოგოები ცოლად, გალელები. მეგრელის მეტი არააო
არავინ შემოსაყვანი, იტყვიან.

– ურთიერთობა იყოს უნდა.

– იყოს უნდა, იმან, კვიციანმა რომ თქვა ამ დღეებში, ქართველებს და აფხაზებს შორის, მაგრამ რუსები ახლაც... იქ საზღვარზე ამას სულით და გულით უნდა გცეს პატივი და კარგი იმით გადაგიყვანოს, მაგრამ ღორები დგანან შუაში და ყველაფერს ამონმებენ მოლომდე ყველაფერს... ეს რატომ არა, შენ ამდენხანს რატომ დარჩი, შენ აქეთ შენი საშვი რატომ არის ვადაგასული, ეს, ის და აჭირებენ და მერე აფხაზი მივა და წაართმევს რუსებს საბუთს და გადააცილებენ მერე. ასე აკეთებენ.

– ისე არ ქნეს?! რუსეთის ამბავია ესენი ყველაფერი.

– არანაირად, კვიციანი მთლად გულში მელაპარაკება (გულის სათქმელს მეუბნება), არანაირად რუსს არ უნდა აქეთ... ახლაც ხომ გადაუკეთეს, სამკურნალოდ რომ დადიოდნენ, მორჩა, გადაკეტეს. ჰო, ახლა იმ კვინინიას ქალს ხომ ჰქონდა მოსასვლელი, ხუთ დეკემბერს აქ უნდა ყოფილიყო და ექიმს დავურეკეო და მოითმინეო, ახალი წლის მერე შეიძლება უკეთესი იქნესო რამეო... და ისო, პუტინმა აუკრძალა აქეთ იმათი გადმოსვლა, რატომ და იქეთ წავიდნენ, რუსეთში... იქ ყველაფერი ფასიანია, სასწაული ფასებია. ჰეპატიტ ცეს მკურნალობა, ბინებს ყიდის ხალხი. აქ უფასოა, მოაქვთ თავი აქეთ. ჰოდა მიდის ჩხუბი, ვაი და ვუი, უვარდებიან (მიუვარდებიან), მდლისთვის მკურნალობას უფასოდ გვიტარებენ. აი, ჩემი ბიძაშვილის გოგო რომ იყო აქ, ყველაფერი დაწერილი აქვს, რუსული ფულით შვიდასი ათასი მანეთი იყო ამათთვისგადარიცხული. შვიდასი ათასი მანეთი ცოტაა?! კინალამ მილიონს აკლია ცოტა.

**ცაცუა ნანა, 53 წლის;
სოხუმი – მოსკოვი**

მაშ ასე, პირველი ამბავი ასეთია: ეს იყო დიდი ხნის უკან, სამოციან წლებში სამურზაყანოში. ავტობუსი ოამირე-ოქუ-მი გამოვიდა ოჩამჩირის ავტოვაგზლიდან, გაიარა გარკვეული მანძილი და შემოუხვია აჩიგვარასთან, გზა უნდა გააგრძელოს ოქუმისაკენ, მოუახლოვდა სოფელ მუხურს და შემთხვევით გაიტანა იხვი. რადგან მუხური პატარა სოფელია, იხვის პატრონმა ნაუსნრო ავტობუსის მძღოლს დანაშაულზე. მძღოლი იყო ხუტა ქუთელია, ცნობილი თავისი ოხუნჯობით მთელ სამურზაყანოში. მძღოლი იძულებული იყო მანქანა გაეჩერებინა და იხვის პატრონს დალაპარაკებოდა. იხვის პატრონი კი საშუალო ასაკის ქალი იყო და ჩხუბი დაუნყო მძღოლს: – ხუტა, სი ჭირიმ გონიმინდელი, მურე აკეთი? (–ხუტა, შე ჭირის გასაყლეტო, რაა რომ გააკეთე?). ჩხუბობს ეს ქალი და არ ცხრება. ხუტა ამ ქალს ვერ აჩერებს და ეუბნება: – ნუმ კვაკვალანქი ოსური. ფარას მერჩანქი (– ნუ კაკანებ, ქალო, ფულს მოგცემ). ეს ქალი მაინც არ ცხრება. ხუტა ისევ ფულს სთავაზობს. ეს ქალი მაინც არ ცხრება და ხუტას ეუბნება: – ხუტა, რაიკომს გიჩოუვლენქია (– ხუტა, რაიკომში გიჩივლებო). ხუტამ უპასუხა: – სულიკო, მუ რე, სი გახარებული, თე სქანი კვატა პარტიულ ხომ ვარდუა? (– სულიკო, რაა, შე გახარებულო, ეს შენი იხვი პარტიული ხომ არ იყოო?).

ამ პირველ ეპიზოდში ეს ასაკოვანი ქალი ამბობს: – ჩქიმი სათანაფო კვატა ანაყუ ღირუნია (– ჩემი სააღდგომო იხვი ძალიან ძვირი ღირსო). აქ აღსანიშნავია სიტყვა „ანაყუ“ ანუ ძვირადღირებული.

ძალიან მომწონს ასეთი გამოთქმა: „ჭუჭელს ჭუჭელი ელაფალუნსია“, ესე იგი: ჯინჭარს ჯინჭარი ამოეზრდებაო, ასე ამბობენ სამურზაყანოში ცუდ ადამიანზე, რომელიც სიცუდეში თავის

წინაპარს ემსგავსება. დათომ მასწავლა სიტყვა „ტომბა“: ტომბა გურაფილი. ესე იგი, კარგი ტვინის პატრონი, კარგად ნასწავლი.

– ანუ ღრმად ნასწავლი... ეს თუ გაგიგია: „ტომბა გაგეფაშ დინახალე“... ანუ „ღრმა გაგების შიგნით“. ხუმრობით ვამბობდით ახალგაზრდობაში, ჟარგონული გამოთქმა იყო.

– „ტომბა“ ჟარგონია?

– არა, „ტომბა“ ღრმას ნიშნავს. ფრაზაა ჟარგონული.

– ღერღილი ოქუშურად არის „ჭყვინჭყვი“.

„მატატიეფი ქუგოიგებუნო“? (– „მატატიები“ გაგიგია?) ეს ჩუსტებია.

„გეხეზირი რექო?“ ეს იცი რას ნიშნავს? მოსკოვში გავიგე ოქუმელებისგან. ნიშნავს: მზად ხარ ან ვარ ნასასვლელად. ეს თუ გაგიგია: მუ ვლოლა თე ვალაღეფსი?(– რა ვუყო ამ უსაქმურებს?). „ვალაღეფი“ – უსაქმურები, უტვინოები. უფრო დარმოედებს (რუს. – მუქთახორა) ნიშნავს. ეს თუ გაგიგია? – „გილე-სერგელუ თე საგვა“ (– დაეთრევა ეს უვარგისი).

– „საგვა“ რას ნიშნავს?

– „საგვა“ ნიშნავს უფრო ალბათ „ღურელიში შური“ (– მკვდრის სული), უვარგის ადამიანს, უფრო ალბათ დოყლაპიასთან არის ახლოს, მაგრამ დოყლაპია უფრო სხვაა.

ამ დილით კიდო ერთი სიტყვა გამახსენდა. ეს შენ ტორნო (რუს. – ნამდვილად, ზუსტად) არ გეცოდინება. ეს სიტყვა „ყანთარი“. „ყანთარი“ ნიშნავს ლიფჩიკს. „ჩუანი“ (– ქვაბი) გეცოდინება. ერთმა შენმა მოგვარემ, ნაგვაზაოდან არის ჩემი მეგობარი, მაგან მასწავლა „მერმენა“. მე მოსკოვში ვისწავლე ეს სიტყვა. მეტი ჯერ ვერაფერს ვერ ვიხსენებ.

– „მერმენა“ ცუდს ნიშნავს, ყროლს, აყროლებულს... ასეა მეგრულ-ქართულ ლექსიკონებში.

– ეს ჯღარკახე ამ სიტყვას ხშირად ხმარობს და საკმაოდ კარგი

მნიშვნელობით, საკმაოდ კარგ ხალხზე ამბობს ამ სიტყვას. ჩემი მეგობარი ჯღარკახე მეუბნება, ნაგვაზაოში „მერმენწას“ ყოველთვის კი არა აქვსო უარყოფითი მნიშვნელობა.

– რას ნიშნავს ნაგვაზაოში ეს სიტყვა?

– ნუ, ყოველთვის კი არა აქვს ამ სიტყვას ნეგატივი. საერთოდ ვერ წამომედგინა ასეთი ლექსიკონი – მეგრულ-ქართული. ლექსიკონი это далеко не показатель величия мингрельского (– ეს შორსაც არაა მეგრულის სიდიადის მაჩვენებელი). შენ თუ იცოდი „ანაყუ“ და „ჭყვინჭყვი“? გამნარყი ქოიჩქუნო მუ რე? („გამნარყი“ იცი რა არის?). „გამნარყი“ არის რჯული. სამურზაყანოში უშვილო ქალს ეძახიან „ბურჭი“...

– ქართულად ბერნია.

– ეს გამოთქმა? – „თენა რუსული ნაქარღადი რე“ (–ეს რუსული ნაქალღადარია)... ანუ რუსულად აქვსო სკოლა დამტავრებული. ასე ლაპარაკობენ ოქუმსა და ბეღიაში რუსულ სკოლადამთავრებულებზე.

მეორე ეპიზოდი: ეს იყო მე-20 საუკუნის 70-იან წლებში. მაშინ აბაშის რაიკომის მდივანი იყო გურამ მგელაძე, რომელიც რაიონში ატარებდა აგრარულ რეფორმას. როცა მომდევნო შემთხვევაში მოინახულა რაიკომის მდივანმა სუჯუნის, დიდი ისტორიული სოფელია, სასილოსე ნაკვეთი, დაინახა, რომ მეგრელი გლეხი გოგია ძალიან გვიან, 2 საათზე, მიდიოდა ყანის დასამუშავებლად. მგელაძემ გაკვირვება ვერ დამალა და ამ გლეხს უთხრა, ამხანაგო გოგია, რა დრო არისო ახლა? გოგია არ დაიბნა და რაიკომის მდივანს უპასუხა: რაია, ბატონო, შენც არ მოგწონს ეს დროო?

ოქუმში, ცენტრში, საქართველოს მენშევიკური მთავრობის საგარეო საქმეთა მინისტრის ჩხენკელის სახლი იყიდა ვინმე ბოჩია გოგობიამ, სოფელ ფახულანიდან. ჰყავდა 7 ბიჭი და ახლა

ჰყავს 6, ერთი დაილუპა აფხაზეთში 93-ში. მოკლედ ეს ამბავი მოხდა 1986 წელს. ოჯახი ემზადებოდა საქორწინოდ. ორი ოქუმელი დადიან გალის ბაზარში და საქორწინოდ ყიდულობენ პრავიზიას (რუს. – პროდუქტებს). დადიან და მასხრობენ: ბოჩია გოგობიაქი მოიჩინესია, პამიდორი თე ფასშა გაგმოჩათია (– ბოჩია გოგობიამ დაგვაბარაო, პამიდორი ამ ფასად გაყიდეთო). გამყიდველებიც ალალი გულით მასხრობენ და რაღაცას ფასს უკლებენ, რაღაცას კიდე – არა. და ასე დადიან და იყიდეს ბევრი რამე. ბოლოს მიადგნენ ერთ-ერთ კაცს – გამყიდველს, რომელსაც უთხრეს: ბოჩიაქი მოიჩინუ, კინტირი ათე ფასშა გაგმოჩია (– ბოჩიამ შემოგითვალა, კიტრი ამ ფასად გაყიდეო). თურმე ეს გამყიდველი ბაზრის კარგად ნაცნობარა ამ ოქუმელ ბოჩია გოგობიას და ამ ნათქვამზე, მასხრობაზე, სერიოზულად გაბრაზდა და ამ მყიდველებს ყვირილი დაუნყო და ეუბნება: ბოჩია გოგობიაქია მუშ ჯას, ხის გადასამუშავებელ ქარხანაში მუშაობდა ეს ბოჩია, გემკაჯინასია დო ჩქიმი კინტირი მა მითინიში ოკითხე ვამიღუნია (– ბოჩია გოგობიამო თავის ხეს „...“, მიხედოსო და ჩემი კიტრი მე არავისი საკითხავი არ მაქვსო). ეს ბიჭები, მყიდველები, იგუდებიან, ის გამყიდველი მამაკაცი ჩხუბს აგრძელებდა და არ ცხრებოდა.

ასეთი გამოთქმა თუ გაგიგია, „სი კუბაკი, დირსიკი ოსური“? დათო ამბობს ხშირად ამ ვირაჟენიეს (– გამოთქმას). „დირსიკი კუბაკი“ ნიშნავს ჟადნი (რუს.–ძუნწ) ადამიანს. დათომ მხოლოდ მეგრული იცის და თანაც დოგაფილი მარგალურს რაგადანს (– დაგებულ მეგრულს ლაპარაკობს). აი ქართულში დიდი პრობლემები აქვს. ასე აბობს: „დამწვარი ქათამი“, იმის მაგივრად, რომ თქვას „შემწვარი ქათამი“. კიდო ამბობს „შემერცხვა“, ვერ ვასწავლე „შემრცხვა“.

კიდევ ერთი ასეთი ეპიზოდი, ეს დათომ მომიყვა. ეს იყო რუსეთში 90-იან წლებში. დათო მივიდა ბაზარში პრავიზიის საყიდლად

და ამ ბაზარში დათოს ცოტა უშნოდ შეხედეს აზერებმა. დათო გაბრაზდა და მეგრულად შეიგინა. დათოს ეგენი რომ აზერები ეგონა, თურმე ეგენი თურქები ყოფილან. რომელიღაცა ამ თურქებიდან მიხვდა დათოს მეგრულ გინებას და დათოს ჰკითხა, სენ ლაზი ხარო? რომ გაიგო რომ დათო მეგრელი იყო, ეს ლაზი მივიდა ამ თურქებთან და დათოს გულისთვის დედა უტირა მაგ თურქებს.

მეგრული არ მახსოვს კი არა, ძალიან მთხოვს ჩემი ორგანიზმი იმენა მეგრულს. ერთხელ ჩემმა გრიშა ბიძიამ, სტუდენტი რომ ვიყავი და ჩამოვედი თბილისიდან, მითხრა, ხომ ამჩნევო, რომ მეგრელი ყველაზე უკეთესი ხარო. მაშინ ეს არ მესმოდა. ახლა ცაში დავფრინავ, რომ მეგრელი ვარ.

ეგ ლექსი თუ გაგიგია:

„ოქუმი დო ჩქიმი რეფი,
ჩქიმი ფიჩორიშ მინდორეფი,
ნაბადა დო ჩქიმი კარე,
ჩქიმი გოთანამ ოჭუმარე,
დებჯერაო, გოლვაფირო,
შხვაში რე დო ჩქიმი ვარე?!“
(– ოქუმი და ჩემი რეფი,
ჩემი ფიჩორის მინდვრები,
ნაბადა და ჩემი კარავი,
ჩემი გათენების დილა,
დავიჯერო, შემოგეველე,
სხვისია და ჩემი არ არი?!)

ავტორი არ ვიცი. ერთმა ზუგდიდელმა მეგობარმა მასწავლა და მითხრა, გური ოტობაიასი არისო, მარა დაზუსტებით არ ვიცი. ჩვენ ოქუმელობაზე ყოველ წელიწადს ეს გიმნად გვაქვს შერჩეული.

**დოლბაია მადონა, 58 წლის;
სოხუმი – ფოთი**

ამბობენ, წლებთან ერთად სიჩუმე ხდებაო ადამიანის მეგობარი, ასე ყოფილა. ხშირად მახსენდება ჩემი ბავშვობა და ჩემი სოხუმუ. ალბათ იმიტომ, რომ ყველაზე მეტად ამ დროს ვიყავი უდარდელი და ლალი. წარსულის მოგონებების ყველაზე ზღაპრული სურათი ბებისთან ურთიერთობაა. რატომღაც მეგრულსაც ბების ენას ვეძახდი, ასე მეგონა, ამ მითიურ ენაზე მარტო ბებიები და ბაბუები საუბრობდნენ. ისინი რომ არა, ალბათ ალბათ არ მეცოდინებოდა ეს ულამაზესი ენა. რამდენჯერ უთქვამს ბებოს, – ქიდეკვირი, ბები, მუ სქვამს ვრაგადანთი: ცუდე დინოდგუ, ჩხოუ დინორე, ჯა გედგუ... ქარწყექო? ოშნერო ირაგადე ართი სიტყვა (– დააკვირდი, ბებო, რა ლამაზად ვლაპარაკობთ: სახლი დგას, ძროხა დგას (შიგნით), ხე დგას... ხედავ? ასნაირად ითქმის ერთი სიტყვა). არადა მართალი იყო.

კიდევ მახსენდება ბების შელოცვები, – ნაჟამა ხო ვარექ, ბები, (– მონაჟამი ხომ არ ხარ, ბები), – და იწყებოდა გაუგებარი ბუტბუტი. „ნაჟამას“ ლოცვა რას მახსოვს, მაგრამ კარგად მაგონდება ერთი შელოცვიდან სიტყვები: „მონჯირელი, მოხუმპორი, ორდოშურამს შურ გეშუოთი“ (– მონოლილი, მოკვნიტე, სულსწრაფს სული ამოუგდე), მხოლოდ ვერ ვთარგმნი. ერთი კი ვიცი, ამ ლოცვის მერე ამას ვინყებდი, რაც ჩემი მარადიული პრობლემა იყო ბავშვობაში.

მახსენდება, როგორ ვაბრაზებდი და გულს ვტკენდი ბებოს.

ჩემთან მოდიოდა ცემი თანაკლასელი ნანა, რომელიც ბავშვობიდან ატარებდა მანქანას. იმ დროში ეს იშვიათობა იყო და ნანაც ხშირად მოდიოდა მეზობლის დიდი სატვირთო მანქანით და ვარცყამდით წრეს ჩემს ქუჩას. არ ვიცი, სად იყვნენ მილიციელები...

და იწყებოდა ბების ტირილი: ათე ძლაბი მესიაკონი რე, ირფელის ვფუჩაფულენქ. სო რე თეშ დიდა, ვარა ბები ვა უნსო (– ეს გოგოყველაფრის მცოდნეა. სადაა ამისი დედა, ან ბებია არ ჰყავს)?

როგორ არ გიცოდებდით, ბებო. მერე იძახდა: მირდუთ დო გავენუნა თქუა ხოლო მოთალები, დო ქოძორუნთ, მუ მნარე ოფე ბებიშ არდება (– გაიზრდებით და გეყოლებათ თქვენც შვილიშვილები, და ნახავთ, რა მნარე ყოფილა ბებიის აგდება). ჩემო ბებო, ამდლა მითინს ვა უკვენს თე ამბე, ამდლა არძა ოსურს გიაუნსი მანქანები. მა დო ნანა ქოვორეთი ასე ბებეფი დო ხშირად გითმოიშინანქი. მართალო მონატრუქი, ჩქიმი სქვამი ბები (– დრეს არავის არ უკვირს ეს ამბავი, დღეს ყველა ქალს დაჰყავს მანქანები. მე და ნანა კი ვართ ახლა ბებიები და ხშირად გიხსენებ, მართლა მენატრები, ჩემო ლამაზო ბებია)...

კიდევ რამდენ დალექილ ამბავს გამახსენებს სიჩუმე...

სარჩევი

წინასიტყვაობა	3
წიფიანი რომანი	9
წიფიანი ლევიანი.....	13
დადვანი წინო.....	13
ჯაფარიძე ნანო.....	30
დადვანი ანანო.....	30
კვარაცხელია ნონა	35
ლაშხია ეთერი.....	42
კალანდია მადონა.....	49
ბჟალავა ჟანა.....	50
ოსელიანი ვენერა.....	50
დადვანი დიანა	50
ქვარცხავა მზია	50
ქაჯაია-ქორჩილავა ნანი	50
ციმინტია-ქვარცხავა ჯულიეტა	50
ბეროშვილი ნარგიზა	50
ცანავა-ორიგავა ყუყუნა.....	50
ქვარცხავა მზია	53
მარგიანი-აკაბა ნაირა	54
დადვანი ლაზარე	58
ჯაჭვლიანი ანტისა.....	60
პაკელიანი გულო.....	63
გიგანი რუსუდან.....	75
ხალვაში ზოია.....	79
გელენავა მანანა	99

ოკუფაცია რევაზი.....	142
გვაგვალთა მზია.....	161
სასანთა სოსო	164
კვარაცხელთა ნონალი.....	170
კვარაცხელთა გია.....	177
ქირთა ლელა	182
შამუგთა თალიკო	184
ბენთა გიგა	186
ლემონჯავა ხათუნა.....	187
ქვარცხავა-ვახანთა ალიტა	191
ზაქარაი მარკა	194
ნინუა-ჰამილტონთა რუსიკო.....	196
ხუბუა ნონა	202
ვეკუა ნონა.....	221
კირთაძე მარგო	245
შელთა მარო.....	275
მანანა ხვინგთა	290
გოგოხთა ინეზა	302
ცაცუა ნანა.....	308
დოლბათა მადონა.....	313

გოგლაურას მთა დალის ხეობაში

გველიან...

ჩამქრალი ოდაბადე...

აფხაზეთო ჩემო...

წიგნზე მუშაობისას...

საინტერესო ადამიანებთან...

მარგიანების ბაღში...

გელენავების სახლი ოჩამჩირეში